

Powiatowa i Miejska
Biblioteka Publiczna

ilcusiada

Nr 6

Olkusz, maj 2012

Redakcja

Rada Programowa:

*Mieczysław Karwiński
dr Włodzimierz Łysoń
dr Marek Piwiązek*

Redaktor Naczelny:

Jacek Sypień

Sekretarz redakcji:

Katarzyna Kulman

Korekta:

Agnieszka Ryszka

Wydawca:

*Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna
32-300 Olkusz, ul. F. Nullo 29b
tel: 32 6430619
www.biblioteka.olkusz.pl*

ISSN: 2080-9859

Druk i skład:

*GRAFPRESS
32-300 Olkusz, ul. 29-Listopada (pawilon)
tel: 32 7543232*

Projekt okładki:

Konrad Kulman

Zdjęcia na okładce:

*J. Niewudana, K. Kulman, Archiwum Szkoły Podstawowej w Gorenicach,
Yad Vashem (8460_1)*

© Copyright by Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkusz 2012

Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania skrótów, korekty, edycji materiałów, a także do niepublikowania materiału bez podania przyczyny.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Reprodukowanie, kodowanie, prezentowanie danych, odtwarzanie elektroniczne, fotomechaniczne lub w jakiegokolwiek innej formie oraz wykorzystywanie, również częściowe dopuszczalne tylko za wyłącznym zezwoleniem właściciela praw autorskich.

Powiatowa i Miejska
Biblioteka Publiczna

- 4** Wstęp
- 7** Monografia Powiatowej i Miejskiej
Biblioteki Publicznej w Olkuszu 1917 - 2012
- 109** Jerzy Roś, Dariusz Rozmus
Sprawozdanie z badań archeologicznych podczas remontu kamienicy przy ul. Floriańskiej 2 w Olkuszu
- 115** Jerzy Roś
Olkusz na szlaku Via Regia
- 123** Jacek Sypień
Nazwy miejscowości w gminie Wolbrom
- 137** Dariusz Rozmus
Słodki smak ciężaru
- 145** Józef Niewdana
Historia zaopatrzenia w wodę Olkusza i okolic
- 155** Tomasz Sawicki
Stefan Honiek - żołnierz Andersa
- 165** Rafał Jaworski
Ubezpieczali odskok „Parasola”
- 181** Ireneusz Cieślik
Śladem okupacyjnych pamiątek
- 189** Jacek Majcherkiewicz
60-lecie Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Gorenicach
- 201** Krzysztof Kocjan
Zagłada olkuskich Żydów
- 296** Notki o autorach

olejny numer pisma „Ilcusiana”, jaki oddajemy w Państwa ręce, jest nieco inny od poprzednich. Poza tekstami opisującymi wybrane aspekty historii naszego regionu, znajdziecie też Państwo obszerną monografię olkuskiej Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, która obchodzi w tym roku 95-lecie działalności.

Najczęściej biblioteka kojarzy nam się z miejscem, gdzie można wypożyczyć książki. I słusznie, gdyż to jej podstawowa działalność. Jednak funkcje, jakie spełniają biblioteki w zmieniającej się rzeczywistości, są znacznie szersze. Młodym ludziom często wydaje się, że wszystko mogą znaleźć w Internecie. To nie do końca prawda. Może zabrzmi to jak paradoks, ale w Internecie jest jednocześnie za dużo i za mało informacji. Za dużo, gdyż wiele informacji, jakie można znaleźć w sieci, jest niesprawdzonych, a często nieprawdziwych. Z drugiej strony, potężny zasób wiedzy wytworzonej przez człowieka nie jest jeszcze dostępny w całości w globalnej sieci. Dlatego zadaniem bibliotek jest także wskazywanie dostępnych źródeł wiedzy, zarówno tych analogowych, czyli książek i czasopism, jak i cyfrowych. Pracownicy bibliotek są swego rodzaju przewodnikami w wędrówce, której celem jest zdobycie wiedzy. Oprócz tego biblioteki dbają, aby coraz więcej zasobów wiedzy trafiało do Internetu i było dostępne dla każdego. Nie przypadkiem nasze czasopismo „Ilcusiana” poza tym,

że ukazuje się drukiem, od początku jest bezpłatnie ogólnodostępne w formie cyfrowej. W ten sposób staje się częścią domeny publicznej. Bo wiedzę trzeba się dzielić.

Gdyby próbować określić jednym zdaniem funkcje współczesnych bibliotek można stwierdzić, że uczą zdobywania informacji oraz wychowują do kultury. Tylko tyle i aż tyle.

Ponieważ istotnym aspektem działalności biblioteki jest także wspieranie i promowanie badań regionalistycznych, stąd pomysł na „Ilcusiana”. Tu pozwolę sobie na małą dygresję. Zapewne każdy z historyków - regionalistów korzystał ze „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich”. To monumentalne dzieło ukazywało się w latach 1880-1902, czyli w tym roku obchodzimy okrągłą, 110. rocznicę zakończenia wydawania Słownika. Powstał on dzięki zaangażowaniu przeszło 150 współpracowników, amatorów lokalnej historii, którzy przesyłali informacje przydatne przy redagowaniu kolejnych haseł. Gdyby nie ich najczęściej społeczna praca - Słownik nigdy by się nie ukazał. Czy nie przypomina to nieco zasad, na jakich działa współcześnie Wikipedia?

W czerwcu tego roku przypada okrągła, 70. rocznica likwidacji olkuskiego getta. To symboliczny koniec istnienia w Olkuszu diaspory żydowskiej, która współtworzyła obraz naszego miasta od czasów średniowiecza. Dlatego publikujemy obszerny suplement do książki „Zagłada olku-

skich Żydów” pióra jej autora, Krzysztofa Kocjana. Publikacji, która wypełniła lukę w badaniach dotyczących dziejów olkuskich Żydów. To dzięki działaniom olkuskich regionalistów przywrócono pamięć o losach żydowskiej społeczności naszego miasta. Dzięki nim zaczęto obchodzić kolejne rocznice likwidacji getta.

Jest tu także ciekawy tekst o zawikłanych losach Stefana Hońka, żołnierza II Korpusu, który po wojnie wrócił do Polski, a ta się od niego odwróciła. O tym, w jaki sposób mieszkańcy powiatu olkuskiego byli zaangażowani w organizację zamachu na Wilhelma Koppe, wyższego dowódcę SS i policji w Generalnym Gubernatorstwie, można przeczytać w następnym artykule pt. „Ubezpieczali odskok „Parasola”. W niniejszym numerze czasopisma znajdują Państwo także bardzo osobisty tekst „Śladem okupacyjnych pamiątek”, pokazujący skomplikowane, wojenne losy jednej z olkuskich rodzin.

Cechą wyróżniającą czasopismo „Ilcusiana” jest różnorodność podejmowanych tematów, co jest odbiciem zainteresowań, pasji, ale także problemów badawczych podejmowanych przez autorów. Dlatego zamieszczamy sprawozdanie z badań archeologicznych, prowadzonych przy okazji remontu jednej z olkuskich kamienic, oraz artykuł opisujący ślady działalności przemysłowej w badaniach archeologicznych. Jest także tekst wyjaśniający, dlaczego nasze miasto znalazło się na Via Regia,

czyli szlaku pielgrzymkowym św. Jakuba. Wiele osób mogą zainteresować teksty o historii zaopatrzenia Olkusza i okolic w wodę, czy o tym, skąd się wzięły nazwy miejscowości na terenie gminy Wolbrom. I co się stało z zaginionymi wsiami.

Łącznikiem pomiędzy przeszłością i współczesnością jest artykuł związany z 60-leciem Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Gorenicach.

Zapraszamy do lektury.

Jacek Suprzał

Monografia Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
w Olkuszu 1917 - 2012

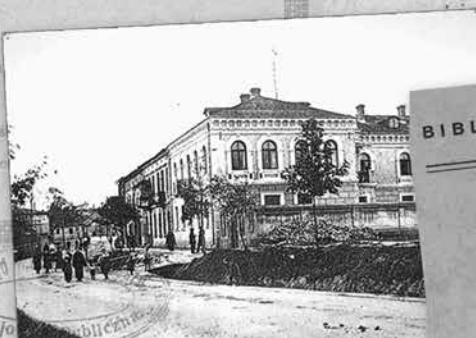

**Powiatowa i Miejska
Biblioteka Publiczna**

95 lat

Biblioteka Publiczna w Olkuszu

została otwarta z dniem 1
Wzajemne
Godziny wydawania książek
w dni powszednie, a w soboty

**BIBLIOTEKA MIEJSKA
W OLKUSZU**

LEGITYMACJA

L 67

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu obchodzi w 2012 r. rocznicę 95-lecia swojej działalności. Dla podkreślenia tego wydarzenia uzupełniono „Monografię PiMBP w Olkuszu” o lata 2007-2012.

Olkuska Biblioteka, realizując misję wynikającą ze strategii „Biblioteka jest bramą w czasie” (Carlos María Domínguez), stara się być nowoczesnym centrum informacji, kultury i nauki; bramą, która łączy tradycje z otwartością na zmiany, zachodzące w otaczającym świecie, umożliwiającą rozwój człowieka - Mieszkańca Srebrnego Miasta.

Wartości, które są dla nas niezwykle istotne, to: popularyzacja idei czytania dzieciom od najmłodszych lat oraz bogata oferta dla dorosłych Czytelników Biblioteki.

Wyróżnia nas:

- pełne zautomatyzowanie wszystkich procesów bibliotecznych,
- bogata oferta edukacyjno-kulturalna dla dzieci i młodzieży,
- dbałość o zaspokajanie potrzeb informacyjnych seniorów,
- inicjowanie współpracy środowisk lokalnych na rzecz popularyzacji wiedzy o regionie poprzez działalność wydawniczą i edukacyjną,
- stałe poszerzanie oferty Biblioteki o najnowsze usługi, zapewnianie dostępu do czytelni internetowej Ibuk.pl,
- dbanie o zapewnienie dostępu do regionalnych materiałów źródłowych poprzez digitalizację zbiorów i stałą współpracę z Małopolską Biblioteką Cyfrową,
- funkcjonowanie Centrum Kształcenia na Odległość w filii Biblioteki w Żuradzie, która jest placówką oświatową wyposażoną w platformę

e-learningową, oferującą bogatą ofertę kursów kwalifikacyjnych.

Z tej okazji Biblioteka zwróciła się o rekomendację do Burmistrza Miasta i Gminy Olkusz, Zastępcy Burmistrza Miasta i Gminy Olkusz, Starosty Powiatu Olkuskiego, Dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, Dyrektora Miejskiego Ośrodka Kultury w Olkuszu, Dyrektora Galerii Sztuki Współczesnej Biura Wystaw Artystycznych w Olkuszu, Prezesa PTTK Oddział w Olkuszu, Prezesa Stowarzyszenia Dobroczynnego „Res Sacra Miser” w Olkuszu, Dyrektora Centrum Języków Obcych IMPULS, Prezesa Stowarzyszenia „Miasta Partnerskie”, Dyrektora Biura Polskiej Akcji Humanitarnej w Krakowie, Prezesa Stowarzyszenia Zamek Rabsztyn w Olkuszu oraz Pani Marii Bujas-Lukaszewskiej (specjalisty ds. kulturalno-oświatowych NordicHouse, autorki programu „Akademia Dobrych Manier”, managera ds. szkoleń w Firmie Cracow Union, stażystki Departamentu Protokołu Dyplomatycznego Ministerstwa Spraw Zagranicznych współpracującej z III Programem Polskiego Radia).

Wielkim zaszczytem było uzyskanie samych pozytywnych opinii o olkuskiej Bibliotece, które publikujemy na łamach tego wydawnictwa.

95-lecie
Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
w Olkusz

Jubileusz powstania naszej Biblioteki Publicznej skłonił mnie do refleksji nad jej rolą i funkcjami w obecnych czasach.

Biblioteka kojarzy się z miejscem wypożyczenia książek i czytelnia czasopism, gdzie uporządkowane, skatalogowane zbiory ułatwiają odnalezienie ulubionej lektury, nowości wydawniczej lub poszukiwanej wiedzy. Rewolucja cyfrowa, a szczególnie powstanie globalnej sieci komputerowej, dokonała przełomu w dostępie do informacji, wywołując również zmiany w funkcjonowaniu bibliotek, wymuszając przemiany w ich dotychczasowych formach działania.

Ilość danych dostępnych w Internecie wymaga selekcji i uporządkowania. Ulotność cennych informacji, tekstów, obrazów, zdjęć i filmów zamieszczanych w globalnej sieci wymagać będzie również ich utrwalenia. To stawia przed bibliotekami nowe zadanie, a ich rola nie będzie ograniczać się do poszukiwania wartościowych publikacji wyłącznie na rynku księgarskim, ale też w zasobach Internetu.

Myszę, że coraz większe znaczenie powinna też zyskiwać biblioteka, jako miejsce spotkań mieszkańców poszukujących informacji, pragnących wymieniać myśli i opinie z innymi osobami, dzielić się swoimi pasjami.

Z satysfakcją obserwuję, jak w naszej Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Olkusz dokonują się te przemiany, jak uruchamiane są w niej nowe formy działalności dostosowane do nowych wymogów. Stworzenie Mediateki, cyfryzacja zasobów, organizowanie klubu czytelniczego i spotkań z autorami, a także szkoleń, warsztatów i konkursów popularyzujących czytelnictwo i korzystanie z Internetu wśród dzieci, młodzieży oraz dorosłych dają pewność, że nasza Biblioteka właściwie odnajduje swoje miejsce we współczesnych realiach i spełnia oczekiwania czytelników.

Za to wszystko pragnę Dyrekcji i wszystkim pracownikom Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkusz w tym szczególnym jubileuszowym momencie serdecznie podziękować. Widząc państwa dotychczasowe zaangażowanie głęboko wierzę, że w przyszłości nasza księżnica będzie odgrywać coraz istotniejszą rolę w życiu kulturalnym miasta i powiatu.

Dariusz Rzepka

Olkusz, kwiecień 2012 r.

STAROSTWO POWIATOWE W OLKUSZU

32-300 OLKUSZ, UL. MICKIEWICZA 2 TEL. 48 32 643 04 14 FAX 48 32 643 04 90
Wydział Polityki Społecznej i Promocji tel. 48 32-647-66-71 promocja@sp.olkusz.pl

Na 95-lecie Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu

Cycon pisał: „Książki żywią lata młodości, uprzyjemniają starość, upiększają szczęście, są ucieczką i pociechą w nieszczęściu, bawią w domu, nie są ciężarem poza domem, skracają nam noce, czas w podróży”.

Od śmierci autora tych słów minęły dwa tysiąclecia, a przecież jego przemyślenia są aktualne, i to pomimo faktu, że współczesny postęp technologiczny odciąga człowieka od książek. Książka wymaga skupienia, to nie jest coś na chwilę, na moment, trzeba jej poświęcić całą uwagę, nie da jej się czytać w przerwach między innymi obowiązkami. Mogłoby się więc wydawać, że kto jak kto, ale środowisko internetowe, ludzie na co dzień przeskakujący ze strony na stronę, surfujący w sieci, nie mają czytelniczych potrzeb. Nic bardziej błędnego! To paradoks, bo okazuje się, że to właśnie użytkownicy Internetu są najbardziej zagorzałymi czytelnikami książek. Bywa, czytają je na monitorach, w formie e-booków, ale często, gdy im się jakiś tytuł spodoba, kupują książkę w wersji papierowej. Myślę, że książka, która ma piękną historię, nie zginie, a nawet jeśli zostanie w znacznej mierze wyparta przez „książkę” elektroniczną, to pozostanie też w wersji papierowej. Na dowód tego niech posłuży nam przykład płyt analogowych. W momencie pojawienia się płyt CD wieszczono im koniec. Jednak badania wykazały, że płyta winylowa ma lepsze brzmienie od płyty CD – nie tylko pełniejsze, ale także piękniejsze. Dlatego obecnie na rynku muzycznym płyty wydaje się i sprzedaje w dwóch wersjach. Co więcej, nakłady płyt winylowych rosną! Z książką, jak sądzę, będzie podobnie. E-booka nie można dotknąć, a każdy, kto kocha książki, wie jaka to frajda poczuć książkę organoleptycznie – dotknąć, wręcz ją powąchać. Pięknie wydana książka może być dziełem sztuki, którym nigdy nie będzie książka elektroniczna.

Takimi samymi dziełami sztuki są biblioteki. Biblioteki to świątynie ludzkiego intelektu. Wchodząc do biblioteki, niejako wchodzimy w dzieje myśli ludzkiej. Zdarza się nawet, że ludzie na co dzień nie czytający książek mają w domu biblioteki, traktując to jako swoisty snobizm. Może kiedyś, jak znajdują czas, albo gdy już znudzą się elektronicznymi nowinkami, sięgną na półkę, po książkę... Tak, jestem o tym przekonany, że podobnie jak z książkami, z bibliotekami też się nie pożegnamy. Choć ich dzieje liczą grubo ponad dwa tysiące lat - dość wspomnieć Bibliotekę Aleksandryjską - to mimo ery cyfrowego zapisu będą trwać.

Olkuska księżnica, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna, może się poszczycić piękną, 95-letnią historią. Podczas tego niemal wieku istnienia przeżywała trudne chwile, ale dzięki wspaniałym, bez reszty oddanym swej pracy ludziom, dokonującym, bywało, heroicznych czynów (dość wspomnieć ocalenie części księgozbioru z hekatomb II wojny światowej), jest i pięknie się rozwija. To ważne, że Biblioteka nadąża za czasami; jest nowoczesna i właściwie spełnia rolę centrum

kulturowego. Jest naszą chlubą, bo stanowi dowód, że sprawnie, nowocześnie zarządzana instytucja kultury, zatrudniająca fachowy personel, jest w stanie spełnić wszelkie wymogi, jakie na tego typu instytucje nakłada nowoczesność. Minął już czas, gdy biblioteki były li tylko wypożyczalniami książek. Teraz funkcjonują jako nowoczesne, profesjonalne ośrodki, pokazują się w przestrzeni wirtualnej, nie rezygnując przy tym z bezpośredniego kontaktu z czytelnikiem i zaangażowania w kultywowanie tradycji. Dowodem poszanowania własnej historii i tradycji jest niniejsza publikacja.

Pani Dyrektor Jolancie Ziębie oraz pracownikom Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu życzę dalszych sukcesów i nieślabnącej satysfakcji z pracy.

Starosta Olkuski

Jerzy Antoni Kwaśniewski

Szanowni Państwo

Dziękując za wkład w promocję czytelnictwa i wartości jakie niesie ze sobą obcowanie z literaturą pragnę serdecznie pogratulować Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Olkuszu wspaniałego jubileuszu 95-lecia istnienia.

W swoich działaniach olkuska Biblioteka dociera do szerokiego grona czytelników, bez względu na wiek. Prowadząc różnorodne zajęcia dla dzieci, dba by najmłodszym mieszkańcom zaszczepić miłość do książek. Organizując zajęcia dla Seniorów umożliwia osobom starszym bezstresowe wejście w świat komputerów i Internetu. Dbając o najwyższą jakość usług Biblioteka w Olkuszu przeprowadza ciągle szkolenia dla swoich pracowników.

Współczesna Biblioteka nie jest jedynie miejscem wypożyczania książek, ale przede wszystkim nowoczesnym centrum informacji, kultury i nauki skupiającym wokół siebie lokalne środowiska. Taką właśnie rolę spełnia Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu.

Gratulując dotychczasowych sukcesów życzę wielu kolejnych ciekawych projektów, a wszystkich, którzy jeszcze nie poznali olkuskiej księżnicy zachęcam do jej odwiedzenia.

*Jerzy Woźniakiewicz
Dyrektor
Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej
w Krakowie*

Wiele osób, jeszcze nie tak dawno, gdy myślało o bibliotece, to wyobrażnia podsuwała im wąskie, ciemne przejścia między rzędami opastych, często zakurzonych tomisk i zaczytanej beletrystyki. Do tego dochodzi obraz pań bibliotekarek, które choć dawno zrzuciły zarękawki i bure fartuchy, to nadal są uzbrojone w nożyczki i taśmę klejącą, by ratować co poczytniejsze egzemplarze.

Na szczęście ten stereotyp nigdy nie przystawał do realiów i działań naszego sąsiada.

Olkuska biblioteka przy ulicy Nullo zawsze stanowiła otwartą dla wszystkich przestrzeń publiczną i nieustająco ewoluowała. Dzisiaj łączy nowoczesność z długo wypracowywaną rzetelnością bibliotekarską. Dzięki zgromadzonemu księgozbiorowi i internetyzacji oraz kreatywnej edukacji czytelniczej jest dla nas nie tylko innowacyjnym centrum dostępu do wiedzy, lecz również poważnym partnerem w przedsięwzięciach związanych z dostępem do Kultury.

Dyrektor
Miejskiego Ośrodka Kultury
w Olkuszu

Grażyna Praszalik-Kocjan

MIEJSKI
OŚRODEK
KULTURY
W OLKUSZU

32-300 Olkusz, ul. Fr. Nullo 29
tel. +48 32 6431120, 6431539
fax: +48 32 7545296
e-mail: sekr@mok.olkusz.pl
www.mok.olkusz.pl

GSW BWA Olkusz 11 kwietnia 2012 r.

ul. Szpitalna 32

32-300 OLKUSZ

Szanowna Pani Dyrektor

Jolanta Zięba

Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Olkuszu

95 lat, a jak z bicza trzasł!

Galeria BWA w Olkuszu cieszyła się niedawno z okazji okrągłego jubileuszu 10-lecia istnienia. Ale cóż to jest 10 lat wobec instytucji, dajmy na to, 50-letniej?! A już szczególnie cóż to jest 10 lat w obliczu 95-letniej bogatej i heroicznej historii Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Olkuszu?! Toż tego nawet nie idzie porównać! Ledwie dekada w spokojnej i szczęśliwej III RP, wobec blisko stulecia czasów chłodu i głodu! W między czasie były bowiem dwie wojny światowe, pomniejszych wojen tuziny, okupacja, komunizm, kapitalizm, i jeszcze wiele innych narodowych nieszczęść, przy których biblijne plagi egipskie, to przysłowiowy - pikuś! A biblioteka trwała, jak opoka, jak Piotrowa skała. Trwała na straży naszej wiedzy i naszego dorobku umysłowego. Ileż my mamy tak długo działających instytucji?! Niewiele! W kraju, w którym co rusz w jego granice wpadał jakiś wróg, w państwie, które co jakiś czas traciło swą suwerenność, instytucje działające wiek, są jak diamenty - bo równie cenne i rzadkie. I trzeba o nie dbać, trzeba je wspierać i o nich pamiętać! Teraz wszyscy mówią - internet, ale kiedyś, kiedy tego przydatnego ustrojstwa nie było, zamiast internetu były książki. I dziś ciężko, póki co, wyobrazić sobie życie bez książek. Co prawda niektórzy sobie takie życie wyobrażają, ale co to za życie, no i co to za ludzie? Strach pomyśleć! Głośno jest ostatnio w kraju o akcji wspierania czytelnictwa. Szokujące, że w latach komunizmu, choć dostęp do książki był utrudniony, to jednak czytelnictwo rosło jak na drożdżach. Teraz, w wolnej Polsce, w państwie dumnym ze swych zasług dla europejskiej kultury, coraz mniej ludzi czyta. Jest tyle innych atrakcji - mówią ci, którzy nie doceniają książki, co już jest widomym dowodem, że obce im staje się myślenie. W walce o czytelnika zdesperowani pracownicy agencji promocyjnych i marketingowych decydują się na kontrowersyjne akcje, w rodzaju głośnych plakatów z ponętnymi dziewczynami, okraszzonego hasłem: Nie czytasz, nie idę z tobą do łóżka (aż się chce dodać - zamiast ciebie do łóżka biorę książkę). Gdzie te czasy, gdy za książkami stały kolejki?! Teraz jeśli jest jakiś ogonek do

księgarnią, to co najwyżej za podręcznikami. A czytelnictwo leci na łeb i szyję. W innych krajach obserwuje się trend odwrotny! Skądinąd ciekawe, dlaczego u nas ten niekorzystny trend się nasila?

Jak w tym nieszczęściu odnajdują się biblioteki, które - wedle wielu skazane są na zagładę? O dziwo, odnajdują się znakomicie, czego dowodem Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Olkuszu. Biblioteka żywa, w której nie tylko wypożycza się książki, ale zorganizowano także stanowiska komputerowe, jest biblioteka audiowizualna, są organizowane imprezy kulturalne, odbywają się wystawy fotografii i wydawany jest ciekawy półrocznik „Ilcusiana”. Naprawdę dzieje się dużo i ludzie to doceniają. Bibliotekę odwiedzają tak starsi czytelnicy, u których nawyk czytania książek już raczej nie zaniknie, i młodzi, którzy wbrew pozorom czytają chętnie. Można powiedzieć, że najgorzej jest z tymi pośrodku, tymi, których codzienny trud pracy, kariery, rozkręcania biznesu, oddalił od literatury. Nawet od nauczycieli słyszy się, że nie mają czasu na czytanie. To jakby utrzymywać: „nie mam czasu na myślenie”. Kulturalny człowiek powinien się wstydzić takich słowo. Ale kto dziś jeszcze czegokolwiek się wstydzi? Może wszyscy powinniśmy się wstydzić, że w Polsce, 38 milionowym państwie, średni nakład książki jest taki sam, jak na Litwie, gdzie mieszka 10 razy mniej obywateli. Trzeba więc robić wszystko, żeby to zmienić. Jak to zrobić? Czytać, czytać i jeszcze raz czytać. Dobrym pomysłem jest też zapraszanie do spotkania z tymi, którzy książki piszą. Czytelnicy lubią skonfrontować się z autorem. Ponieważ my w Galerii też to czynimy, wiemy ile starań i ile zachody wymaga ściągnięcie na spotkanie autorów znanych i cenionych. Biblioteka zaprasza niemal samych tuzów, by wspomnieć Profesora Jerzego Bralczyka, Andrzeja Stasiuka czy Wojciecha Kuczoka. Można być pewnym, że te i wszystkie kolejne zamierzenia Biblioteki z czasem wydadzą piękny owoc w postaci nieprzebranych rzesz czytelnicy.

Dyrekcji MiPBP w Olkuszu przesyłam braterskie pozdrowienia w imieniu własnym i całej, zakochanej w literaturze załogi Galerii Sztuki Współczesnej Biuro Wystaw Artystycznych w Olkuszu

Stanisław Stach

Dyrektor GSW BWA

STOWARZYSZENIE DOBROCZYNNE
„RES SACRA MISER”
ul. Króla Kazimierza Wielkiego 12, 32-300 O L K U S Z tel. 32 646-55-53
KRS: 0000171499 Regon: 356758391 NIP: 637-201-19-02
e-mail: stowarzyszenie@rsm.olkusz.pl www.rsm.olkusz.pl

Olkusz, dnia 11 kwietnia 2012 r.

Szanowna Pani
Jolanta Zięba
Dyrektor
Powiatowej i Miejskiej
Biblioteki Publicznej w Olkuszu

Biblioteka to miejsce specyficzne: może być typową wypożyczalnią książek, a może także stać się kulturalnym i intelektualnym centrum w danej społeczności. Tak właśnie jest w przypadku olkuskiej Biblioteki. To miejsce, gdzie nie tylko spotkać można to, co w tego rodzaju ośrodkach najważniejsze tj. książki, ale przede wszystkim wyjątkową atmosferę, kreowaną przez Dyrekcję oraz Pracowników tej instytucji. Działalność Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu to ogromna ilość ciekawych akcji skierowanych do różnych grup zainteresowań oraz różnego przedziału wiekowego.

Zarząd Stowarzyszenia Dobroczynnego „Res Sacra Miser” niejednokrotnie współpracował z Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną w Olkuszu. Była to współpraca niezwykle owocna. Zawsze mogliśmy liczyć na pomoc, zrozumienie oraz aktywność Dyrekcji oraz Pracowników Biblioteki. Na tym właśnie polega prawdziwe partnerstwo, które jest szczególnie ważne w przypadku tak nietatwej działalności, jaką prowadzi nasze stowarzyszenie.

Z okazji tak pięknego jubileuszu 95-lecia istnienia - należą się ogromne słowa podziękowania dla Pani Dyrektor oraz Pracowników Biblioteki za tak wspaniałe kreowanie życia kulturalnego w Olkuszu i okolicach. To właśnie Państwa zapał pozytywnie zaraża i zachęca do działania.

Maria Jedrysik

Prezes Stowarzyszenia Dobroczynnego
„Res Sacra Miser” w Olkuszu

Bank Spółdzielczy w Wolbromiu, filia Olkusz
40 84500005 0050 0552 3310 0001

Bank BPH SA, Oddział w Olkuszu
50 1060 0076 0000 3200 0137 2840

Powiatowa i Miejska
Biblioteka Publiczna w Olkuszu

Z Okazji 95. Urodzin Olkuskiej Biblioteki

Stowarzyszenie „Miasta Partnerskie”

*SERDECZNIE POZDRAWIA ŻYCZĄC Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej
– Dyrekcji oraz całemu Zespołowi Pracowników -
Kolejnych lat wspianych osiągnąć w rozwoju kultury lokalnej i komunikacji społecznej*

*DZIĘKUJEMY jednocześnie za współpracę organizacyjną i merytoryczną przy realizacji wielu projektów – wystaw czy partnerskich spotkań edukacyjnych z młodzieżą. Przyjazną atmosferą - uprzejmość i wiedza personelu to atuty tej publicznej instytucji
Dyrekcja Biblioteki potrafi korzystać z projektów unijnych, co pozwoliło stworzyć dobre warunki lokalowe, zbiory biblioteczne są coraz bogatsze, a pracownia multimedialna chętnie odwiedzana*

JESTEŚMY pełni uznania, dla jakości pracy w naszej bibliotece, za stworzenie bogatej oferty programowej dla mieszkańca w każdym wieku –pełni funkcję edukacyjną, i integrującą- bez biurokratycznych czy finansowych barier- także współpracując z lokalnymi stowarzyszeniami.

*Liczymy na dalszą współpracę,
Z poważaniem*

Genowefa Bugajska

Przewodnicząca Zarządu

Kraków, 12 kwietnia 2012

Szanowna Pani
Jolanta Zięba
Dyrektor
Powiatowej i Miejskiej
Biblioteki Publicznej w Olkuszu

Szanowna Pani!

Jest mi niezmiernie miło napisać kilka ciepłych zdań dotyczących współpracy Krakowskiego Biura Polskiej Akcji Humanitarnej z Biblioteką.

Współpraca nasza rozpoczęła się w 2008 roku, dzięki zaproszeniu do Biblioteki przez Panią Elżbietę Matonóg, trenerów edukacji humanitarnej PAH, którzy przeprowadzili z uczniami olkuskich szkół warsztaty antydyskryminacyjne.

W Bibliotece spotykaliśmy się kilkakrotnie przy okazji działań mających na celu przybliżenie młodym ludziom problematyki humanitarnej i dotyczącej globalnego rozwoju społeczeństw. Współorganizowaliśmy między innymi spotkanie z aktywistkami z Chin, działającymi na rzecz poszanowania praw pracowniczych, oraz wydarzenia w ramach Tygodnia Edukacji Globalnej, które miały na celu przybliżyć uczestnikom kwestie związane z etycznymi wyzwaniami dotyczącymi produkcji i sprzedaży odzieży.

Za każdym razem, kiedy pracownicy i wolontariusze PAH przyjeżdżali do Olkusza spotykali się z przyjaznym nastawieniem, otwartością i gościnnością pracowników Biblioteki. Widoczna jest tu na każdym kroku autentyczna chęć propagowania wśród czytelników, wartości opartych na poszanowaniu godności ludzkiej, prawach człowieka i sprawiedliwości społecznej.

Pozdrawiam serdecznie i życzę wielu sukcesów

Polska Akcja Humanitarna
Biuro w Krakowie
ul. Szewska 4, 31-009 Kraków
t. +48 12 421 57 71, f. +48 12 422 08 19
NIP 525-14-41-253, KRS 0000136833

Tadeusz Szczepaniak
Dyrektor Biura w Krakowie
Polska Akcja Humanitarna

Olkusz 28.03.2012

Jolanta Zięba
Dyrektor Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olskuszu

Szanowna Pani

W imieniu członków i władz Stowarzyszenia „Zamek Rabsztyn” w Olskuszu składamy gratulacje dla władz, pracowników i czytelników Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olskuszu z okazji jubileuszu 95 lecia placówki.

Od niemal wieku olskuska biblioteka jest miejscem, w którym kolejne pokolenia mieszkańców miasta i gminy nie tylko wypożyczają książki, ale także zdobywają wiedzę o otaczającym ich świecie.

Takie działania są szczególnie ważne obecnie, kiedy rozwój techniki sprawia, iż pojawia się wiele alternatywnych miejsc gromadzenia wiedzy. Cała sztuka, aby umiejętnie z nich korzystać.

Szczególnie doceniamy działania Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w zakresie badania i popularyzacji wiedzy o naszej „Małej Ojczyźnie”. Przykładem takich działań jest nie tylko wydawanie czasopisma „Ilcusiana”, ale także organizacja konkursów i spotkań poświęconych historii i kulturze regionu. Przy tej okazji składamy gorące podziękowania za dotychczasową owocną współpracę z naszym Stowarzyszeniem, którego jednym z głównych zadań jest popularyzacja wiedzy o zamku Rabsztyn, ale także innych zabytkach ziemi olskuskiej. Jesteśmy głęboko przekonani, że takie wspólne działania służą kształtowaniu kolejnych pokoleń mieszkańców ziemi olskuskiej. Nie tylko dostarczają wiedzy o bogatej historii naszej ziemi, ale także wychowują osoby, którym będzie leżało na sercu dobro swej „Małej Ojczyzny”.

Jesteśmy pełni podziwu dla całego szeregu różnorodnych działań kulturotwórczych podejmowanych przez Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Olskuszu. To one sprawiają, że olskuska Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna jest miejscem przyjaznym i otwartym dla mieszkańców.

Z poważaniem

Sypień
Jacek Sypień

STOWARZYSZENIE
"ZAMEK RABSZTYN"
32-300 Olkusz, Rynek 20
NIP-637-19-704-030, KRS-000077919

Prezes Stowarzyszenia „Zamek Rabsztyn” w Olskuszu.

Szanowni Państwo

*Z ogromnym uznaniem pragniemy podziękować
Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej
w Olkuszu za zaangażowanie w tworzeniu*

AKADEMII DOBRYCH MANIER.

*Z olkuską biblioteką owocnie współpracujemy
od 2009 roku przy tworzeniu Turnieju Dobrych
Manier, który z roku na rok cieszy się nieustannie
popularnością wśród dzieci, młodzieży i nauczycieli.
Doceniamy profesjonalizm i kreatywność pracowników
księżnicy przy popularyzacji „sztuki życia”
i zasad „savoir vivre”*

Maria Bujas - Łukaszewska
Akademia Dobrych Manier

Fundacja Kultury Chrześcijańskiej Znak z Krakowa od wielu lat współpracuje z Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną w Olkuszu przy realizacji różnorodnych projektów poświęconych edukacji międzykulturowej i edukacji globalnej.

Bardzo wysoko cenimy sobie profesjonalizm i zaangażowanie pracowników Biblioteki, dlatego zawsze staramy się planować nowe projekty w taki sposób, by znowu mieć okazję do współpracy.

Bardzo się cieszymy, że Biblioteka zawsze jest otwarta na nasze pomysły i chętnie angażuje się w realizację różnorodnych przedsięwzięć edukacyjnych, które daleko wychodzą poza jej podstawową misję.

Uważamy, że jest niezwykle ważnym miejscem na mapie kulturalnej nie tylko Olkusza, ale całego regionu.

Sylwia Gajownik
Sekretarz Zarządu
Fundacja Kultury
Chrześcijańskiej Znak

kampania społeczna
CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM

DYPLOM UZNANIA

dla Powiatowej i Miejskiej
Biblioteki Publicznej w Olsztynie

za zdobycie Wyróżnienia
w Konkursie

na najlepiej przeprowadzoną kampanię społeczną
CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM
w roku szkolnym 2008/2009

Fundacja
ABC XXI
Cała Polska czyta dzieciom

Irena Koźmińska
Irena Koźmińska
PREZES FUNDACJI

Kinga Rusin
Kinga Rusin
WICEPREZES FUNDACJI

Warszawa, ..8. marca..2010. roku

kampania społeczna
CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM

DYPLOM UZNANIA

dla *Powiatowej i Miejskiej*
Biblioteki Publicznej w Okruszcu

za zdobycie Medalu
w Konkursie
na najlepiej przeprowadzoną kampanię społeczną
CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM
w roku szkolnym 2009/2010

Fundacja
ABCXXI
Cała Polska czyta dzieciom

Irena Kozłowska
Irena Kozłowska
PREZES FUNDACJI

Kinga Rusin
Kinga Rusin
WICEPREZES FUNDACJI

Warszawa, *1 lutego 2011 roku*

DYPLOM UZNANIA

dla *Powiatowej i Miejskiej*
Biblioteki Publicznej w Olkuszach

za zdobycie Wyróżnienia
w Konkursie

na najlepiej przeprowadzoną kampanię społeczną

CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM

w roku szkolnym 2010/2011

Fundacja
ABC XXI
Cała Polska czyta dzieciom

Irena Koźmińska

Irena Koźmińska
PREZES FUNDACJI

Kinga Rusin

Kinga Rusin
WICEPREZES FUNDACJI

Warszawa, 27 marca 2012 r.

Katarzyna Kulman, Beata Szandor

Monografia Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
w Olkuszu 1917 - 2007

Katarzyna Kulman, Beata Szandor

Monografia

Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu obchodziła w 2007 roku 90 - lecie swojej działalności. Dlatego też postanowiono w poniższej monografii przedstawić jej długą i bogatą historię, obejmującą lata 1917 - 2007.

Z małej, mieszczącej się w jednej salce, biblioteki stała się prężnie działającą instytucją kultury. Warto dodać, że z jej zbiorów po 1946 roku skorzystało 321.313 czytelników, którzy wypożyczyli 6.580.276 woluminów. Poza tym, przez całe lata swojego istnienia uczestniczyła w życiu społeczności olkuskiej. W dzisiejszych czasach również stara się sprostać stawianym przed nią wyzwaniom.

Historia Biblioteki powstała na podstawie materiałów z archiwum Biblioteki, Archiwum Państwowego w Katowicach, dokumentów zgromadzonych m. in. w Muzeum Regionalnym w Olkuszu oraz wspomnień pracowników Biblioteki.

Należy podkreślić, że zgromadzone materiały są jednak niekompletne. Znaczna ich część zaginęła bowiem w czasie II Wojny Światowej. Zwracamy się zatem z gorącą prośbą do wszystkich, którzy posiadają materiały dotyczące Biblioteki, do których nie udało nam się dotrzeć, a mogłyby one znacząco wzbogacić historię naszej placówki, o ewentualne udostępnienie ich autorkom niniejszej monografii.

Pragniemy również serdecznie podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszej pracy.

Publikacja została poprzedzona wstępem, krótką historią Olkusza oraz rozdziałem poświęconym idei powstania bibliotek publicznych na świecie.

Historia olkuskiej Biblioteki przedstawiona została w następujących rozdziałach:

- Biblioteka olkuska do 1945 roku,
- Działalność Biblioteki od 1945 do 1975 roku,
- Biblioteka Publiczna w Olkuszu w latach 1975 - 1999,
- Biblioteka w latach 2000 - 2007.

Do publikacji dołączono również wykaz pracowników oraz bogate materiały ilustracyjne, które znacząco podnoszą walory poniższej monografii.

Krótką historią Olkusza

W opinii historyków Olkusz jest miastem bardzo starym, powstał bowiem kilkaset lat przed narodzeniem Chrystusa. O tym, że ludzie żyli w tamtym okresie na terenach dzisiejszego Olkusza wiadomo chociażby z odkryć archeologicznych.

Leuhs, Hileus, Ilcus, Ilkusz, Elkuschi obecnie Olkusz (nazwa ta upowszechniła się około XVI wieku) to jedno z najstarszych miast Małopolski. Pierwsze wzmianki o nim pojawiły się wraz z komentarzem do Biblii, a pochodzą już z XI wieku. W owym zapisie, wykonanym przez rabina Raski z Troyes w Szampanii, czytamy: *Haelqosi - miasto w państwie Polonia...*¹ W dalszej części komenta-

1 Olgierd Dziechciarz, *Przewodnik po ziemi olkuskiej*, Olkusz 2002 s. 15

rza odnajdujemy z kolei informacje o bogatych złożach złota, srebra i soli. Z tym, że mowa o Olkuszu nie wszyscy się zgodzą, ale przyjemnie mieć wrażenie, że znany był on w XI wieku ówczesnym Europejczykom.

Druga informacja o Olkuszu, datowana na rok 1184, pochodzi z *Kronik* Jana Długosza. Wspomina w niej kronikarz o dochodach z parafii Olkuskiej. Skoro zatem istniała parafia przynosząca dochody, musiała też istnieć dobrze rozwinięta osada².

Kolejna wzmianka o Olkuszu pochodzi z 1257 roku, a mówi o tym, że Bolesław Wstydlivy dochody z kopalni olkuskich przeznaczył dla klasztoru klarysek w Zawichoście. Podobną informację odnajdziemy również w dokumentach z 1262 roku, kiedy to ten sam władca przeniósł klasztor z Zawichostu do Skały. Lakoniczne to informacje i trudno zapewne na ich podstawie wysuwać dalekosiężne wnioski, ale wynika z nich na pewno, że Olkusz w owych czasach funkcjonował jako dobrze zorganizowana osada³.

Pierwsza informacja potwierdzająca prawa miejskie pojawia się w 1299 roku i dotyczy niejakiego Henryka - mieszczanina olkuskiego⁴. Niestety, w licznych pożarach nawiedzających Olkusz, spłonęły dokumenty potwierdzające nadanie praw miejskich „Srebrnemu Grodowi”. Z uzyskaniem praw miejskich lub też z wyczerpaniem złóż rudy galeny, wiąże się zmiana lokalizacji Olkusza. Otóż dawne grodzisko, tzw. Stary Olkusz, znajdujący się w pobliżu ruin kościoła św. Jana, najprawdopodobniej po nadaniu praw miejskich, przeniesiony został w nowe miejsce. W średniowieczu „przenoszenie” miast w inne miejsce nie było czymś niezwykłym. Co więcej,

nowa lokalizacja Olkusza umożliwiła mu szybki rozwój, do czego zapewne przyczynił się fakt, iż niedaleko miasta przebiegał szlak handlowy. Poza tym, nowa lokacja stworzyła także lepsze możliwości obronne. Z jednej bowiem strony miasto odgradzało od „nieproszonych gości” urwisko z nieobliczalną rzeką Babą, a z drugiej „bronili” dostępu do Olkusza - mokradła.

Znaczne zasługi dla rozwoju Olkusza należą się Królowi Kazimierzowi Wielkiemu. Odbudował on miasto po pożarze i otoczył grubymi, bezpiecznymi murami. Olkuszanie odwdzięczyli mu się, nadając jednej z głównych ulic jego imię. Za panowania Kazimierza Wielkiego Olkusz powołany został w skład tzw. „Sądu sześciu miast”. Był to sąd wyższej instancji, działający w zastępstwie monarchy na terenie Małopolski. Prócz olkuszian zasiadali w nim także mieszkańcy Krakowa, Kazimierza, Nowego Sącza, Bochni i Wieliczki.

Najstarsze informacje źródłowe o Olkuszu wiążą się z górnictwem. Obok Bochni i Wieliczki to właśnie z Olkuszem wiązać należy początki górnictwa w Polsce. Wydobywano tu rudy cynku i ołowiu, które były bogatym źródłem srebra, stąd też zapewne pochodzi nazwa „Srebrnego Grodu”. W średniowieczu górnicy zwani gwarkami zakładali kilkusobowe spółki, czyli gwarcetwa i wspólnie ponosili wszelkie koszty funkcjonowania kopalni. Bogate złoża srebra i ołowiu sprawiły, że dobrze się wiodło olkuszanom. Górnictwo w Olkuszu było tak opłacalne, że nawet mieszczanie krakowscy zabiegali o udziały w tutejszych kopalniach. Bardzo szybko Olkusz bogacił się i rozbudowywał. Powstały wodociągi, brukowane ulice, rozbudowany został Ratusz miejski

2 Tamże

3 Tamże

4 Bożenna Wyrozumska, *Z przeszłości Olkusza w: Ziemia Olkuska*, Kraków 1963 s. 13

i kościoły, dlatego też wiek XV nazywany jest „Złotym Wiekiem” Olkusza.

Kolejne stulecie przyniosło spadek wydobywania kruszców, a co z tym się wiąże także stopniowy upadek miasta. Co więcej, wody podskórne zaczęły zalewać szyby i kopalnie dlatego też, aby wydobyć rud olkuskich było możliwe należało pomyśleć o systemach odwadniających. W tym okresie powstały sztolnie: pierwsza tzw. Czartoryska (1562 roku), potem Czajowska (przed 1564 roku) i Ostrowicka (po 1564 roku), aż wreszcie ta, najczęściej wspominana i znana - Ponikowska (od 1564 roku). W 1577 roku powstała z kolei największa z nich - sztolnia Pilecka. Dzięki budowie i funkcjonowaniu sztolni górnictwo olkuskie znów rozkwitło.

Zwiększone wydobywanie ołowiu oraz srebra, a także szybki rozwój przemysłu przygórniczego sprawiły, że Olkusz w XVII wieku był jednym z największych miast w regionie krakowskim. W porównaniu do wieków wcześniejszych zmienił się również „udziałowcy” kopalń olkuskich. Dochody z górnictwa „Srebrnego Miasta” czerpali nie tylko królowie, ale także wielu przedstawiciele różnych rodów szlacheckich: Radziwiłłowie, Potoccy, Sapiehowie, Lubomirscy i in. Poza tym, możliwość szybkiego wzbogacenia się ściągnęła do Olkusza ludzi, którzy nie zważając na niebezpieczeństwa rozpoczęli eksploatację złóż nawet pod samym centrum Olkusza, co doprowadziło do zniszczenia wielu wspaniałych budowli olkuskich. Zbyt gwałtowna eksploatacja złóż, a także występujące w tym czasie klęski żywiołowe: pożary, wylewy kapryśnej rzeki „Baby” i zarazy, pogłębiały destrukcyjne procesy na terenie Olkusza.

W tym miejscu warto również wspomnieć

o Mennicy olkuskiej, znajdującej się w pobliżu dawnej siedziby starostwa, a działającej w latach 1579 - 1601⁵. Bito w niej monety z olkuskiego srebra. Na awersie umieszczano profil aktualnego władcy, a na rewersie znak Orła, potem także Pogoni (symbole Polski i Litwy). Tutejsza Mennica znana była z wzorcowości bitych monet, jednak nie uchroniło jej to przed zamknięciem w 1601 roku. Monetę z olkuskiej mennicy obejrzeć można w zbiorach Muzeum Pożarnictwa Ziemi Olkuskiej.

Naprawy górnictwa w Olkuszu podjął się Stanisław August Poniatowski zgodnie z przyrzeczeniem *Pacta Conventa*. Niestety, owe prace zostały przerwane przez drugi rozbiór Polski. W 1796 roku, po trzecim rozbiórce Polski, Olkusz stał się częścią zaboru austriackiego i znajdował się w nim aż do 1809 roku, kiedy to powstało Księstwo Warszawskie, a Olkusz stał się jego częścią.

Od 1815 roku pieczę nad „srebrodajnymi” kopalniami przejął Stanisław Staszic. Rozpoczęto wówczas wydobywanie galmanu. Niestety, działania Stanisława Staszica nie przyniosły oczekiwanych efektów. Kongres Wiedeński włączył tereny olkuskie do Królestwa Polskiego i utworzony został tzw. okręg olkuski. Miasto zaczęło pełnić wówczas funkcje administracyjne. Owe zmiany przyczyniły się do rozbudowy Olkusza. Powstały wówczas m. in. budynek starostwa (1826 rok), magistrat (1833 rok), szpital (1849 rok). Niestety, w tym samym czasie rozebrane zostały mury obronne wraz z bramami i basztami, znikła zasypana fosa miejska, rozebrane zostały budynki klasztoru augustianów i kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny (1821 rok), jak również znajdujący się na środku rynku - Ratusz (1833 rok)⁶.

5 Janusz Reyman, *Mennica Olkuska 1579-1601*, Wrocław 1975

6 Olgierd Dziechciarz, *Przewodnik po ziemi olkuskiej*, Olkusz 2002 s. 65

„Gorące” czasy zrywów narodowowyzwoleńczych nie ominęły także terenów Olkusza. W czasie Powstania Listopadowego mieszkańcy nie tylko organizowali manifestacje patriotyczne, ale także brali czynny udział w walkach zbrojnych. Aktywnie uczestniczył w walkach z zaborcą, chociażby Batalion Olkuski, liczący 954 osoby. Powstanie styczniowe również nie przeszło bez echa. Namacalnym tego efektem jest Kopiec Kościuszki usypany w 1863 roku dla uczczenia jego pamięci⁷.

W latach 1883 - 1885 przeprowadzono przez Olkusz linię kolejową zwaną Iwanogrodzko - Dąbrowską. Jej powstanie dało miastu nowe możliwości rozwoju, a także umożliwiło szersze kontakty handlowe. W 1907 roku z kolei powstał największy na ziemi olkuskiej zakład przemysłowy, a mianowicie Fabryka Naczyń Blaszanych i Emaliowanych, założona przez austriackiego przemysłowca - Petera Westena. Fabryka nie tylko zapewniła zatrudnienie i utrzymanie wielu osobom, nie tylko z Olkusza, ale również przyczyniła się do wzrostu prestiżu miasta. W zakładzie Westena produkowano: wiadra, bańki, naczynia kuchenne, a także pierwsze w Polsce wanny. W tym miejscu warto wspomnieć o słynnym 578T - czyli emaliowanym dzbanku do kawy - jednym z pierwszych wyrobów fabryki olkuskiej produkowanym do dziś. Wraz z rokiem 1913 nastąpił szybki rozwój miasta. Wzrosła liczba mieszkańców, ale również powstały wodociągi, łaźnia, elektrownia, park miejski⁸.

Niepodległość przywitani olkuszanie z werwą i zapalem. Istniał już wówczas założony przez Antoniego Minkiewicza Komitet Ratunkowy Polski zajmujący się działaniem na rzecz lokalnej

społeczności. Zasluga komitetu bylo m. in. powstanie w 1916 roku liceum męskiego (obecnego I LO im. Króla Kazimierza Wielkiego), a w 1917 roku biblioteki publicznej (obecnej Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej). Lata międzywojenne to czas rozbudowy miasta i realizacji dużych planów inwestycyjnych. Niestety, owe działania przerwane zostały w związku z wybuchem II Wojny Światowej.

Wojska niemieckie wkroczyły do Olkusza 5 września 1939 roku i włączyły go do III Rzeszy. Dwa lata później władze niemieckie przemianowały Olkusz na Ilkenau. Podobnie jak z terenów całej Polski, tak i z Olkusza wywożono ludzi na przymusowe roboty i do obozów koncentracyjnych. Jednak najbardziej pamiętną datą jest 31 lipca 1940 roku, kiedy to okupanci niemieccy zgromadzili na olkuskich placach (na Rynku, placu na Czarnej Górze i przy przedwojennej Kasie Chorych) wszystkich mężczyzn. Torturowali ich, bili, a także zmuszali do wielogodzinnego leżenia twarzą do ziemi. Ów dzień: 31 lipca 1940 roku nazwano „Krwawą Środą”. Poza tym, na terenie Olkusza Niemcy utworzyli również getto żydowskie (Sikorka, Parcze). Prawie cała olkuska ludność żydowska w 1942 roku została wywieziona i zgładzona w obozach w Oświęcimiu i Bełżcu. Tak została przerwana wielowiekowa historia Żydów olkuskich.

Wojna wyniszczyła miasto. Szkolnictwo, które funkcjonowało przed wybuchem wojny w trakcie jej trwania poddawane było coraz większym restrykcjom. Okupanci zniszczyli także księgozbiory bibliotek: szkolnych, publicznych i stowarzyszeń. Zakłady przemysłowe zaś zmuszone były do pracy na rzecz Niemiec hitlerowskich. W Fabry-

7 Włodzimierz Leśniak, *Bazylika Olkuska św. Andrzeja*, Olkusz, 2006, s. 19

8 Olgerd Dziechciarz, *Przewodnik po ziemi olkuskiej*, Olkusz, 2002, s. 76

ce Naczyń Emaliowanych produkowano m. in. broń, amunicję i części do pocisków V - 1 i V - 2.

Podobnie jak na terenie całego kraju, także w Olkuszu mieszkańcy miasta podjęli walkę z okupantem organizując ruch oporu i partyzantkę. Wojna spowodowała duże straty w ludności „Srebrnego Miasta”. Dla porównania w 1939 roku Olkusz zamieszkiwało około 12.000 mieszkańców, a 4 lata później (1943 roku) już tylko około 8.000 osób⁹.

Po wyniszczającej wojnie nadszedł czas odbudowy kraju. Wyzwolenie Olkusza nastąpiło 20 stycznia 1945 roku wraz z wkroczeniem wojsk rosyjskich. Olkusz został wówczas włączony do województwa krakowskiego stając się ośrodkiem administracji powiatu. Wraz z nowymi władzami miasta pracę rozpoczynają zakłady pracy, rusza szkolnictwo i działalność kulturalna. Lata powojenne mieszkańcy spędzają odbudowując swoje miasto po zniszczeniach wojennych. W latach sześćdziesiątych ruszają nowe zakłady przemysłowe przyspieszające rozwój miasta. Powstają także placówki usługowe i handlowe. Rozwija się szkolnictwo i życie kulturalne miasta. Taki rozwój pociąga za sobą także zwiększone zapotrzebowanie na lokale mieszkaniowe. Skutkuje to powstaniem nowych osiedli mieszkaniowych.

Kolejną zmianę dla miasta przyniósł rok 1975 i reforma administracyjna, która odebrała Olkuszowi rangę siedziby powiatu i włączyła go w granice województwa katowickiego. Zmiana ta nadała nowy charakter miastu, stało się ono wówczas znaczącym ośrodkiem przemysłowym, o czym świadczy chociażby wysoki odsetek mieszkańców zatrudnionych w przemyśle.

W roku 1999 ma miejsce kolejna reforma administracyjna, w wyniku której do struktury

państwowej powracają powiaty, a Olkusz staje się ośrodkiem jednego z nich i włączony zostaje do województwa małopolskiego z siedzibą w Krakowie.

Idea bibliotek publicznych

Biblioteki zawsze towarzyszyły człowiekowi w poznawaniu świata, otwierając przed nim swoje księgozbiory. Już w starożytności ludzie korzystali z wiedzy w nich zgromadzonych. Biblioteki istniały wówczas dzięki władcom i kapłanom, którzy gromadzili książki i dbali o ich przechowywanie. Książka, od swego powstania do czasów współczesnych, wielokrotnie zmieniała swą formę materialną. Początkowo były to tabliczki gliniane i papirusowe zwoje, potem zwoje pergaminowe, aż wreszcie papierowy kodeks, który towarzyszy nam do czasów współczesnych. Wraz ze zmianami formy książki, zmieniały się także biblioteki. Wśród tych wszystkich przeobrażeń jedno pozostało niezmiennie, a mianowicie to, iż najważniejszym zadaniem biblioteki było gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie swoich zbiorów.

XVII wiek to zdecydowany rozwój nauki. Okazał się on również przełomowym dla bibliotek. Istniejące do tej pory księżnice nie były w stanie zaspokoić wciąż rosnących potrzeb społeczeństwa. Mieszczanstwo zakładało zatem towarzystwa, a przy nich składkowe biblioteki. Na całym świecie powstawały również biblioteki prywatne, mające na celu upowszechnienie dostępu do książki. Z owych księżnic korzystali jednak głównie uczeni i przedstawiciele wyższych sfer. W późniejszym natomiast czasie owe biblioteki przekształcone zostały w powszechnie dostępne księgozbiory publiczne.

9 Włodzimierz Leśniak, *Olkuska Bazylika św. Andrzeja*, Olkusz, 2006, s. 20

„Public library”, czyli biblioteki publiczne dostępne dla szerokiej rzeszy społeczeństwa pojawiają się po raz pierwszy w drugiej połowie XVIII wieku w Ameryce Północnej, a ich idea bardzo szybko przenosi się do Europy.

Stary Kontynent ulega dużym przemianom. Nie pozostają one bez wpływu na świat książki i wszystkiego co jest z nią związane. Co więcej, rozwój szkolnictwa wyższego powoduje także rozwój bibliotek uczelnianych. W Anglii biblioteka powstaje z połączenia dawnej Biblioteki Królewskiej i muzeum British Museum, we Francji zaś rewolucja burżuazyjna upublicznia bogate zasoby kulturalne pozostające dawniej w rękach Kościoła. Z kolei w Rosji księżnice udostępniają swe zbiory szerokim kręgom korzystających.

Polska pod względem rozwoju bibliotek pozostaje w tym czasie daleko za krajami europejskimi. Warstwa szlachecka nie interesuje się kształceniem, natomiast mieszczaństwo jeszcze nie zdążyło silnie zaznaczyć swojej odrębności społecznej. W takich czasach rodzi się Biblioteka braci Załuskich. U podstaw jej powstania leży dawne kolekcjonerstwo magnackie połączone z ideą upublicznienia zbiorów. Potrzebę takiego działania każdy z braci odczuwał już wcześniej, jednakże dopiero w 1747 roku dochodzi do połączenia zbiorów.

W dniu powstania księżnicy liczyła ona około dwustu tysięcy tomów, natomiast w 1795 roku jej zasoby dwukrotnie się zwiększyły. Biblioteka ta przez wiele lat była centrum naukowym. Po śmierci założycieli Biblioteka staje się własnością zakonu jezuitów, a po jego kasacji król Stanisław August oddaje ją pod opiekę Komisji Edukacji Narodowej.

W 1774 roku KEN obejmuje centralny zarząd nad bibliotekami szkolnymi i publicznymi. Proponowane przez nią reformy daleko wyprze-

dzają inne kraje europejskie. Starano się ogólnie regulować zasady gromadzenia, opracowywania i publicznego udostępniania zbiorów. Co więcej, w 1780 roku Sejm przyznaje Bibliotece Załuskich prawo do egzemplarza obowiązkowego z terytorium Korony. Tym oto sposobem staje się ona własnością narodu, czyli Biblioteką Narodową. Niestety, kres jej działalności przychodzi wraz z III rozbiorem Polski. Idea Biblioteki Załuskich nie pozostaje jednak osamotniona, dzięki jej istnieniu ożywia się zbieractwo książek w społeczeństwie polskim.

Wiek XIX przynosi z kolei największy rozkwit bibliotek publicznych. Tempo rozwoju jest o wiele szybsze niż w wiekach poprzednich. Rozwój techniki powoduje rozpowszechnienie dostępności do wiedzy, co pociąga za sobą potrzebę kształcenia. Słowo drukowane zyskuje nowych autorów, ale także szerokie grono odbiorców. Prasa i czasopisma stają się miejscem „dyskusji” politycznych. Powstają biblioteki o charakterze narodowym, ale także pierwsze biblioteki, które swoim zasięgiem obejmują znacznie mniejsze terytoria np. State Libraries (biblioteki stanowe w Stanach Zjednoczonych), lub Counties Libraries (biblioteki okręgowe w Anglii).

W Polsce, która utraciła swoją niepodległość, trwają procesy wynaradawiania. Jedną z metod jest konfiskowanie i wywożenie księgozbiorów. Pomimo złej sytuacji w kraju pojawia się idea Biblioteki Narodowej, która miała służyć gromadzeniu wiedzy o Polsce. Więcej, w zbieranie i przechowywanie piśmiennictwa, z myślą o odbudowie kraju i upublicznieniu zebranych książek, zaangażowało się też całe społeczeństwo. Działalność bibliotekarską w czasach zaborów prowadziły głównie organizacje społeczno - oświatowe. Dzięki nim uruchomiona została niejedna biblioteka publiczna.

Biblioteka olkuska do 1945 roku

Początki biblioteki publicznej w Olkuszu

Lata poprzedzające wybuch I Wojny Światowej to czas budzenia się życia kulturalno - oświatowego na terenie ziemi olkuskiej. Znany działacz tamtych czasów był Antoni Minkiewicz, inżynier - górnik zajmujący się badaniami zasobów rud. Dzięki jego działalności powstało wiele ciekawych i użytecznych inicjatyw: odczyty na temat Wyspiańskiego i pozytywizmu, wycieczki organizowane przez Towarzystwo Krajoznawcze, jak również wznowienie działalności Resursy Obywatelskiej. To tylko niektóre z licznych inicjatyw Antoniego Minkiewicza. Jego postawa rozbudziła w Olkuszaniech potrzebę dalszego działania. Wszystkie te inicjatywy zostają przerwane wybuchem I Wojny Światowej.

Z Olkusza odchodzą, do tej pory sprawujący w nim władzę Rosjanie i na kilka dni zarząd nad miastem przechodzi w ręce polskie. W krótkim czasie jednak nadchodzą wojska austriackie i przejmują na okres 4 lat kontrolę nad Olkuszem. Działania wojenne, a przede wszystkim ich bliskość powodują wstrzymanie działalności kul-

turalno - oświatowej na terenie Olkusza.

Wraz z przesunięciem się działań wojennych w „Srebrnym Mieście” rozpoczynają się działania na rzecz społeczeństwa polskiego. Do działającej już Resursy Obywatelskiej¹⁰ i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego¹¹ dołącza Liga Kobiet¹². Oprócz tych trzech organizacji na terenie Olkusza działa wiele innych instytucji, które za swój cel obierają niesienie pomocy różnym grupom społecznym. Powstaje „Komitet Ratunkowy Powiatu Olkuskiego”¹³, jego założycielem jest powszechnie znany, przedwojenny działacz - Antoni Minkiewicz. W skład Komitetu Ratunkowego wchodzi przedstawiciele Towarzystwa Dobroczynności, Towarzystwa Wzajemnego Kredytu, Wzajemnych Ubezpieczeń, Ligi Kobiet, szkolnictwa, Towarzystwa Krajoznawczego i Resursy, a także kółek i spółek rolniczych z terenu całego powiatu. Komitet Ratunkowy Powiatu Olkuskiego stał się więc nieoficjalną władzą na terenie Olkusza. Rzadko który powiat mógł się poszczycić tak sprawnie działającym Komitetem. Celami tej organizacji było dożywianie ludności, odbudowa miast i wsi, walka z szerzącymi się epidemiami, obrona miejscowej ludności przed zaborcami,

10 Resursa Obywatelska powstała w 1907 roku. Jej celem było urządzanie odczytów i pogadanek, które członkom towarzystwa miały umożliwić przyjemne i użyteczne spędzenie wolnego czasu. Środki na ten cel pochodziły ze składek członków (rzeczywistych, honorowych i zwyczajnych). W 1916 roku Resursa posiadała w Olkuszu duży lokal przy Alei Mickiewicza (w domu W. Piechowicza), który sama utrzymywała. Posiadała również spory księgozbiór, który w myśl uchwały Zarządu przyłączyła do powstającej Biblioteki Publicznej. W czasie wojny Resursa udostępniała swój lokal na zebrania różnym stowarzyszeniom i instytucjom.

11 Polskie Towarzystwo Krajoznawcze: Oddział Olkuski Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego założony został w 1911 roku. Od początków istnienia działał bardzo prężnie: organizował zbiory, urządzał odczyty, organizował wycieczki, robił pomiary meteorologiczne i zdjęcia fotograficzne, przyjmował wycieczki krajoznawcze z Warszawy i innych miejsc Polski, założył również własną bibliotekę. W 1913 roku założył w Ojcowie własne schronisko. Olkuski Oddział PTK wypadł bardzo korzystnie spośród innych oddziałów PTK: w 1913 roku urządzał najwięcej odczytów, posiadał zbiory liczące sobie 240 wol. książek i 400 okazów w zbiorach. Wznowiona po wojnie działalność nie przynosiła już niestety takich efektów. W 1916 roku działała tylko sekcja biblioteczna, pracująca nad stworzeniem Biblioteki Publicznej.

12 Liga Kobiet, olkuskie koło powstało w 1915 roku, jego celem było udzielanie pomocy polskim żołnierzom oraz opieki ich rodzinom. W 1916 roku Koło podzielone było na 3 sekcje: 1. gospodarczo - obchodową, która zajmowała się pomocą rzeczową dla legionistów oraz pozyskiwaniem funduszy na działalność; 2. agitacyjno - odczytowa, której celem było uświadamianie narodowe; 3. opieki, która zajmowała się dziećmi i rodzinami legionistów. Na fundusze Ligi składały się głównie składki członków i dobrowolne ofiary a także zyski ze sprzedaży wyrobów tytoniowych i kolportażu gazet i książek.

13 Komitet Ratunkowy Powiatu Olkuskiego powołany został w 1916 roku. Organizował różnorakie kursy, walczył z analfabetyzmem, szerzył na wsi zasady higieny. Z jego inicjatywy powstało w Olkuszu Polskie Gimnazjum Męskie.

działalność na rzecz szkolnictwa oraz pobudzanie idei patriotyzmu wśród mieszkańców regionu. We wrześniu 1916 roku z inicjatywy środowiska działaczy olkuskich rozpoczyna swoją działalność Gimnazjum. Sąsiednie powiaty nie mogły się pochwalić takimi inicjatywami. Dlatego też, do Olkusza zjechała liczna grupa młodzieży. Rada Miejska wraz z Komitetem i społeczeństwem „Srebrnego Miasta” zabezpieczyła warunki lokalowe, a także wyżywienie zamiejscowym uczniom. Powstanie szkoły, która gromadzi pod swoimi skrzydłami tak liczną grupę młodzieży, pociągnęło za sobą konieczność zabezpieczenia potrzeb czytelniczych. Naprzeciw tych potrzeb wychodzi Resursa Obywatelska, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze i Liga Kobiet, które to organizacje połączyły swoje księgozbiory i udostępniły je ogółowi w lokalu Resursy Obywatelskiej przy Alei Mickiewicza. Budynek Resursy był tylko tymczasową siedzibą Biblioteki, po niedługim czasie została ona przeniesiona do lokalu Komitetu Ratunkowego.

Do powstania Biblioteki przyczynił się także wspomniany wcześniej, Powiatowy Komitet Ratunkowy, który wyasygnował dla niej środki i oddał jej w zarząd *Biblioteczki Ruchomej*¹⁴ Komitetu. W skład Zarządu Biblioteki wchodził członkowie założycielskich stowarzyszeń, którzy wystąpili z prośbą o pomoc i opiekę do Rady Miasta.

Niestety, nie zachowało się wiele materiałów o początku funkcjonowania Biblioteki w Olkuszu. Jednym ze źródeł opisującym powstanie Książnicy jest *Kronika Powiatu Olkuskiego* - pismo, które ukazywało się od 1917 roku (pierwszy numer ukazał się 15 stycznia 1917 roku). Był to dwutygodnik, w którym ukazywały się bieżące

informacje lokalne, komentarze i felietony. Na jej łamach pisano zarówno o sprawach zwyczajnych, jak i ważnych dla olkuskiej społeczności. W *Kronice...* poruszano m.in. w 1918 roku problem istnienia powiatu olkuskiego. Więcej, to właśnie na jej łamach, a konkretnie w drugim numerze *Kroniki...* z 1 lutego 1917 roku, ukazały się słowa Stanisława Piątkowskiego informujące o powstaniu Biblioteki Publicznej.

*Zwracamy się przeto - prosił Piątkowski - do wszystkich komu nie jest obojętnym hasło: WIEDZA TO POTĘGA - i komu rozwój umysłowy i moralny młodego pokolenia leży na sercu, z gorącą prośbą, aby pospieszyli z pomocą wydatną Biblioteczce Publicznej w Olkuszu w postaci ofiarowania przeczytanych książek oraz składek w pieniądzu. W celu zbierania tych darów Zarząd Biblioteki zamierza zorganizować w Olkuszu osobną kwestę, do prowincji zaś - zwraca się już teraz. Byt, rozwój i sprawna działalność Biblioteki Publicznej w Olkuszu zależne są najzupełniej od poparcia ogółu*¹⁵.

Pomimo tego, że za wypożyczenie książek były pobierane opłaty, a także wsparcia finansowego udzielił zarówno Komitet Ratunkowy, jak i Rada Miasta, to jednak środki na utrzymanie Biblioteki okazały się niewystarczające. Dlatego też Zarząd Biblioteki zwrócił się z prośbą o pomoc do ogółu społeczeństwa.

Kolejny numer tego pisma dostarcza nowych informacji dotyczących działalności biblioteczkiej w Olkuszu. Informacja dotyczy „*Bibliotek ruchomych*”, które stanowią własność Powiatowego Komitetu Ratunkowego, a po ich uporządkowaniu mają przejść pod zarząd Biblioteki Publicznej.

1 marca 1917 roku ukazuje się nr 4 *Kroniki*

14 Zestawy książek wypożyczane osobom do dalszego upowszechniania

15 *Kronika Powiatu Olkuskiego* nr 2 z 1 lutego 1917 roku - okładka

Powiatu Olkuskiego, a w nim na okładce ogłoszenie o uruchomieniu Biblioteki Publicznej. Z ogłoszenia dowiadujemy się, iż pierwszą siedzibą biblioteki był lokal Towarzystwa Wzajemnego Kredytu na I piętrze. Książki udostępniane były w dni powszednie w godzinach od 16 - 17 oraz od 19 - 20, w niedziele i święta zaś od 14 - 16.

Wewnątrz numeru, w dziale *Kroniki mieszcowskiej*, odnajdziemy kilkunastu informację o nowopowstałej Bibliotece Publicznej w Olkuszu. Czytamy w niej: *Aczkołwiek lokal Biblioteki jest bardzo szczupły, uniemożliwiający otwarcie czytelnicy, aczkołwiek wilgoć ścian i półek odbija się na książkach i pracownikach, to jednak Zarząd Biblioteki pośpieszył z otwarciem wypożyczalni, aby dać możność Olkuszanom korzystania z książek*¹⁶.

Na początku udostępniane były tylko książki beletrystyczne. Książki naukowe miały najpierw zostać skatalogowane systemem bibliotek publicznych.

Również na łamach *Kroniki Powiatu Olkuskiego*, w nr 6 z 1 kwietnia 1917, ukazało się ogłoszenie, a właściwie prośba zarządu Biblioteki skierowana do członków Resursy Obywatelskiej, Towarzystwa Krajoznawczego i Ligi Kobiet o zwrot książek wypożyczonych z bibliotek stowarzyszeń, ale już do lokalu Biblioteki Publicznej w gmachu Towarzystwa Wzajemnego Kredytu.

Z kolei w nr 11 lokalnego dwutygodnika wydrukowano *Protokół z posiedzenia Zarządu Powiatowego Komitetu Ratunkowego z dnia 22 maja 1917 roku*, w którym odnajdujemy zapis o kwocie 1000 koron przeznaczonych na Bibliotekę Publiczną. Tak oto zostały położone podwaliny pod Bibliotekę mającą służyć ludności Olkusza i okolic.

Okres międzywojenny

Wraz z nadejściem w 1918 roku niepodległości rozpoczyna się odbudowa państwowości polskiej. Naród Polski, który po tak długim czasie odzyskał wolność, przystępuje do pracy. W Olkuszu także trwają prace nad odbudową miasta po zniszczeniach wojennych. Zbudowano m.in. nową szkołę, elektrownię i kanalizację. Ważną inicjatywą było utworzenie przez władze Olkusza uzdrowiska w Bukowni. Powstała w rok przed odzyskaniem suwerenności przez państwo polskie Biblioteka Publiczna kontynuuje swoją działalność.

W okresie międzywojennym populacja miasta wzrosła prawie dwukrotnie. Miasto rozbudowywało swoją infrastrukturę. Powstają nowe szkoły, a także wybudowano w ówczesnym czasie park sportowy. Dla tej rozwijającej się społeczności istnienie biblioteki było bardzo ważną sprawą. Działające w tamtym czasie na terenie Olkusza organizacje społeczno - kulturalne współpracowały ze sobą nad wieloma inicjatywami. Jedną z nich była również biblioteka. Działalność Książnicy olkuskiej, w początkach jej istnienia, opierała się na środkach społecznych oraz na pracy społecznej. Zarówno finansowaniem, jak i obsługą zajmowali się członkowie organizacji, które przyczyniły się do powstania Biblioteki. Placówkę prowadziły wówczas: Regina Tacikowska, Zofia Schmidt i Mieczysława Perek.

W latach 30. w budżecie miasta zaczynają pojawiać się pierwsze kwoty przeznaczone na działalność Biblioteki Publicznej, m. in. na rok 1930/31 (od 1.04.1930 do 31.03.1931 roku) na utrzymanie książnicy olkuskiej przewidziano w budżecie Gminy Miejskiej Olkusz kwotę - 500

¹⁶ *Kronika Powiatu Olkuskiego* Nr 4 z 1 marca 1917 roku

zł. Owa kwota nie była może zbyt wielka, ale jej znaczenie jest przełomowe dla Biblioteki, ponieważ od tej pory może ona liczyć na wsparcie władz miejskich. Nie były to duże środki, jednak po raz pierwszy pojawiły się w budżecie. Dla porównania w tym samym roku dla Biblioteki Żydów Ortodoksów miasto przekazało 50 zł - jednak Biblioteka ta otrzymywała środki od miasta w latach wcześniejszych¹⁷.

Wraz z nastaniem roku 1932 Biblioteka otrzymuje coroczny budżet, z którego wypłacane jest również wynagrodzenie dla bibliotekarza.

Etatową bibliotekarką została wówczas pani Mieczysława Perek związana z placówką, jak sama pisze we wspomnieniach, od 1929 roku. Z tamtego okresu zachowały się dokumenty poświadczające o działalności Biblioteki. Jednym z nich jest spis kaucji wpłaconych przez czytelników Biblioteki Publicznej w latach 1930-1934. Kaucja wynosiła w tamtym czasie 3 złote.

O ustaleniu się zasad finansowania Biblioteki świadczyć mogą dwa kolejne archiwalne dokumenty. Jednym z nich jest Sprawozdanie Kasowe Biblioteki Miejskiej sporządzone z pewnością na potrzeby rozliczenia się Biblioteki z Zarządem Miasta.

Drugi z dokumentów to, datowany na 30 kwietnia 1936 roku, Wyciąg z Protokołu Uchwał Nr XVIII powziętych na posiedzeniu Magistratu miasta Olkusza. Przedmiotem Uchwały jest prenumerata „Słownika Geograficznego Państwa Polskiego” dla Biblioteki.

Ciekawą pamiątką z działalności przedwojennej Biblioteki jest Program i Regulamin IV - tego Zjazdu Bibliotekarzy Polskich z 1936 roku. Świadczyć on może o szeroko zakrojonych działa-

niach mających na celu usystematyzowanie działalności bibliotek na terenie całego kraju. Zjazd ten odbył się w dniach od 30 maja do 2 czerwca 1936 roku w Warszawie pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej. W ramach tego spotkania odbyła się również konferencja, na której poruszono między innymi problem sieci bibliotek publicznych, ze szczególnym uwzględnieniem sieci obejmujących swoim zasięgiem teren jednego powiatu. Niestety, nie udało się odnaleźć dokumentów poświadczających udział bibliotekarzy z terenu powiatu olkuskiego na tej konferencji. Ze wspomnień pani Perek wiemy jednak, że była ona uczestniczką tego zjazdu.

W 1938 roku Biblioteka otrzymała od Rady Miejskiej w Olkuszu dodatkowe kredyty na remont obiektu w wysokości 600 zł. W wykazie ważniejszych uchwał Magistratu w Olkuszu za okres od 26 września do 24 listopada 1938 roku znalazła się również informacja o obniżeniu kilku organizacjom społecznym opłaty za korzystanie z dzieł Biblioteki Miejskiej¹⁸. Niestety, nie opublikowano ich treści. Wśród organizacji, którym obniżono opłatę za korzystanie z Biblioteki znalazła się Samopomoc Społeczna Kobiet w Olkuszu oraz Ochotnicza Straż Pożarna. Składkę obniżono ich członkom do 10 groszy miesięcznie.

Wprawdzie wysokość opłat za korzystanie z Biblioteki stanowiła pewne obciążenie dla czytelników, to jednak uzupełniała ona finanse Biblioteki, dotowanej przez Radę Miasta i pozwoliła na rozszerzanie księgozbioru.

W tym miejscu należałoby również wspomnieć, że na krótko przed wybuchem II Wojny Światowej powstaje przy Wydziale Powiatowym w Olkuszu Biblioteka Powiatowa, której zada-

17 Budżet Gminy Miejskiej Olkusz na rok 1930/31: Akta Zarządu Miejskiego w Olkuszu - Archiwum Państwowe w Katowicach

18 Wykaz ważniejszych uchwał Magistratu w Olkuszu za okres od 26.09 do 24.11.1938 roku: Akta miasta Olkusza - Archiwum Państwowe w Katowicach

niem jest koordynowanie działalności bibliotek z terenu powiatu olkuskiego. Pełni ona rolę centrali dla sieci bibliotek gminnych i punktów bibliotecznych. W ówczesnym czasie księgozbiór Biblioteki Powiatowej liczył około 1.600 tomów. Intensywnie rozwijającą się działalność, nie tylko bibliotek, przerywają jednak działania wojenne.

Lata okupacji

Wraz z wejściem na tereny państwa polskiego wojsk okupanta rozpoczęła się zakrojona na szeroką skalę akcja wynaradawiania. Szczególnie dotkliwie dotknęła ona instytucje zajmujące się działalnością kulturalno - oświatową, a więc przede wszystkim szkoły i biblioteki. Zanim jednak Niemcy rozpoczęli działania niszczycielskie, Biblioteka Miejska kontynuowała swoją działalność. Ze sprawozdań statystycznych przygotowywanych dla Zarządu Miasta wiadomo, że w październiku 1939 roku Biblioteka posiadała w swoich zbiorach 3.229 książek, z których korzystało 339 czytelników, wypożyczając 1.799 książek miesięcznie. Liczba odwiedzin w październiku 1939 roku wynosiła 1.330¹⁹.

Pomimo wojny życie toczyło się dalej. Wśród dokumentów z lat II Wojny Światowej są pisma z prośbą o zwolnienie czytelników z opłat za korzystanie z Biblioteki, także poświęcające zatrudnienie w Zarządzie Miejskim, uprawniające do nieodpłatnego wypożyczenia książek. Jeden z nich jest szczególnie interesujący, ponieważ umieszczono na nim niemiecką pieczęć miasta Olkusza.

Z początku wojny zachowały się również wyiągi z posiedzeń Magistratu miasta Olkusza. Dotyczą one obniżenia, bądź całkowitego zwolnienia

czytelników z opłat abonamentowych za wypożyczenie książek. Jeden z nich informuje również, iż część księgozbioru Biblioteki Rodziny Policyjnej Polskiej trafiła do Biblioteki Miejskiej.

Interesującymi pamiątkami z tamtych czasów są sprawozdania kasowe Biblioteki Miejskiej pisane w dwóch językach: polskim i niemieckim.

Dokumenty te stanowią świadectwo pracy „Olkuscher Stadtbibliothek” i są interesujące ze względu na pieczęcie, które widnieją na każdym z nich. Ta ze stycznia 1940 roku jest jeszcze z pieczęcią polską, natomiast dwie kolejne są już z pieczęciami niemieckimi. Pomimo toczących się walk Biblioteka działała, a jej pracownica - pani Perek pisała sprawozdania z jej pracy.

Miesiąc	I 1940 r.	II 1940r.	III 1940r.	IV 1940r.	
Czytelnicy	55	112	152	178	
Liczba odwiedzin	2.692	2.862	3.365	2.855	
Wypożyczenia literatury	dla dzieci	434	699	1.211	1.170
	dla dorosłych	2.947	3.182	3.640	2.310
	naukowe	93	80	76	48
	razem	3.479	3.461	4.977	3.528

Tab. 1. Zestawienie statystyczne Biblioteki Miejskiej w okresie od stycznia do kwietnia 1940 roku.

Zamieszczone powyżej dane ze stycznia, lutego, marca i kwietnia 1940 roku dostarczają informacji o niesłabnącym zainteresowaniu społeczeństwa olkuskiego literaturą polską. Taka sytuacja nie mogła zostać niezauważona przez władze niemieckie. W lipcu 1940 roku z polecenia okupanta Biblioteka Miejska zostaje zamknięta. Pracująca w niej Mieczysława Perek zostaje zobowiązana do zamknięcia księżnicy i oddania kluczy. Zbiory

19 Sprawozdania Biblioteki za lata 1938/39, Akta Zarządu Miejskiego miasta Olkusza - Archiwum Państwowe w Katowicach

biblioteki publicznej, podobnie jak wiele innych, zostały przeznaczone na zniszczenie - przemiał w kluczewskiej papierni. Nie wszystkie jednak książki zniszczono. Pani Perek, pomimo zakazu i z narażeniem życia, wyniosła przez okno część księgozbioru i rozdała go do przechowania swoim czytelnikom.

Działalność Biblioteki od 1946 do 1974 r.

Odbudowa Biblioteki po zniszczeniach wojennych

Po wojnie przyszedł czas na odbudowę kraju. Potrzebna była każda para rąk. *Kiedy więc ogłoszono, żeby wszyscy wracali do swoich zakładów pracy na dawne miejsca, stawiałam się i ja na wezwanie. Stawiałam się, by zacząć w nowej Polsce organizować nową bibliotekę*²⁰ - tak po latach wspomina Mieczysława Perek, która już od lutego 1945 roku zajęła się odbudową Biblioteki Miejskiej. Za swoje wspomnienia, które napisała na konkurs *Wspomnienia bibliotekarzy*, ogłoszony na łamach *Poradnika Bibliotekarza*, otrzymała nawet wyróżnienie, a ich fragmenty zostały wydrukowane na łamach owego miesięcznika.

Po zamknięciu Biblioteki przez władze niemieckie i przeznaczeniu jej na przemiał, ówczesnie pracująca w niej pani Perek wyniosła z księżnicy część zbiorów. Ocalałe książki spędziły lata wojny rozlokowane wśród zaufanych czytelników. Powracające po wojnie zbiory przedwojennej Biblioteki stały się zalążkiem wznawiającej swoją działalność Biblioteki Miejskiej. Za swój wkład w odbudowę życia kulturalnego w Olkuszu Mieczysława Perek była wielokrotnie odznaczana:

w 1956 roku Brązowym Krzyżem Zasługi, w 1968 roku Złotym Krzyżem Zasługi, w 1985 roku z kolei Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Pani Miecica - bo tak mówili do niej czytelnicy - jeszcze wiele lat pracowała dla olkuskiej placówki. Chociaż w 1968 roku przeszła ona na zasłużoną emeryturę, to jednak nadal pracowała w Bibliotece. W 1979 roku na łamach *Panoramy* możemy nawet przeczytać: *Pani Miecica nie pomyślała o korzystaniu z zasłużonej emerytury. Zjawiała się zwyczajnie w bibliotece, przyjęła do wiadomości, że będzie to tylko póletat i pracuje.*

Biblioteka Miejska

Po wojnie Bibliotekę trzeba było organizować od podstaw. Nie było lokalu, regałów ani żadnych druków. Książek posiadała ona zaledwie tyle, ile udało się ocalić ze starej biblioteki²¹. Zarząd Miejski, w imieniu księżnicy zaapelował do mieszkańców o dary na rzecz Biblioteki oraz o zwrot książek stanowiących własność Biblioteki Miejskiej. Wielu ludzi odpowiedziało na apel i zaczęło przynosić swoje książki. Była to jednak znikoma ilość i przeważnie książki o małej wartości. Pewną kwotę na zakup i oprawę książek oraz na urządzenia biblioteczne wyasygnował także Zarząd Miejski, była to jednak pomoc niewystarczająca. Brakowało przede wszystkim lokalu oraz druków bibliotecznych. Zwrócono się zatem z prośbą o pomoc do Ministerstwa Oświaty. Ministerstwo zakupiło dla Biblioteki zarówno książki, jak i udzieliło pomocy finansowej. Uzyskane fundusze umożliwiły dokupienie potrzebnych książek, a także druków bibliotecznych i zaczę-

20 Wykaz ważniejszych uchwał Magistratu w Olkuszu za okres od 26.09 do 24.11.1938 roku, Akta Miasta Olkusza - Archiwum Państwowe w Katowicach

21 Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939 - 1945 (bez ziem wschodnich), Poznań 2000, s. 200

to opracowywać i oprawiać księgozbiór. Z braku odpowiednich warunków lokalowych pani Perek opracowaniem księgozbioru zajmowała się w domu, nie ustawała jednak w staraniach o uzyskanie od Miasta dla Biblioteki potrzebnego lokalu.

6 września 1946 roku na posiedzeniu Magistratu miasta Olkusza, w którym uczestniczyli Burmistrz - Jan Kasprzyk, Wice - Burmistrz - Michał Kurzeja, ławnicy - Jan Krzemień i Lucjan Kluczewski oraz Sekretarz Zarządu Miejskiego - Józef Urański, postanowiono podać do publicznej wiadomości, że z dniem 17 września 1946 roku wznowiona zostanie działalność Biblioteki Miejskiej w Domu Miejskim przy ulicy Mickiewicza 7 (na I piętrze). Ustanowiono także opłaty za korzystanie z książek lub czasopism:

- jednorazowe wpisowe - 30 zł,
- opłaty miesięczne: dla dorosłych - 25 zł, dla młodzieży - 15 zł.
- kaucje dla dorosłych - 200 zł, dla młodzieży - 100 zł lub wartościowa książka.

Ofiarodawcy kilku książek byli zwolnieni od płacenia kaucji.

Zapisy do Biblioteki rozpoczęły się 17 września 1946 roku. Była ona czynna we wtorki i piątki od godz. 16.30 do 19.00. Pod koniec 1947 roku Zarząd Miejski zezwolił na tymczasowe umieszczenie księgozbioru w sali posiedzeń Rady Miejskiej i urządzenie tam wypożyczalni, a także przekazał na potrzeby Biblioteki kwotę 172.819,50 zł. W rocznym sprawozdaniu rachunkowym za rok 1947 Zarządu Miejskiego miasta Olkusza Biblioteka znalazła się w Dziale VII - Kultura i Sztuka. Dla Miejskiej Biblioteki i Czytelnicy przekazano 172.819,50 zł. W tej kwocie: na pobory dla bibliotekarza przeznaczono 19.300 zł, na zakup książek i ich oprawę - 119.841 zł,

zaś na remont urządzeń - 3.294 zł. Cała kwota z działu Kultura i Sztuka została przeznaczona dla Biblioteki. Wynika z tego, że Olkusz nie posiadał wtedy żadnej innej instytucji kulturalnej. Nie ma się jednak czemu dziwić, były to przecież lata powojenne²².

Wypożyczanie książek czytelnikom rozpoczęło się 1 listopada 1947 roku. Ciągłość wypożyczeń przerywały jednak częste zebrania w sali posiedzeń, co wpływało negatywnie na stan czytelnictwa. Po licznych zabiegach bibliotekarki, udało się wreszcie w połowie 1948 roku wydzielić kąt dla Biblioteki. Książki z szaf trafiły na regały.

W 1948 roku Biblioteka mieściła się w budynku Zarządu Miejskiego w lokalu przy ulicy Mickiewicza 7. Było to jedno pomieszczenie o wymiarach 3,5 x 5 m. W swoim wyposażeniu posiadała ona: 6 regałów, 2 szafy, 3 krzesła i 1 biurko, a księgozbiór Biblioteki liczył wówczas 1.164 woluminów. Z Biblioteki w tym czasie korzystało 190 czytelników.

Znajdujące się w Bibliotece książki były opracowane: wpisane do inwentarza, z wypisanymi kartami katalogowymi i kartami książki. Biblioteka otwarta była 3 godziny dziennie, w pozostałych zaś godzinach bibliotekarka zajmowała się opracowaniem księgozbioru.

Z czasem coraz więcej osób było zainteresowanych korzystaniem z biblioteki, trzeba było więc wydłużyć czas jej pracy. Aby ułatwić dostęp do książek osobom mieszkającym na peryferiach miasta, Biblioteka otwierała punkty biblioteczne (zbiory punktów zasilane były przez Bibliotekę Powiatową). Biblioteka Miejska natomiast, nawiązała współpracę ze szkołami, dostarczając uczniom potrzebne lektury.

22 Sprawozdanie rachunkowe za rok 1947 Zarządu Miejskiego miasta Olkusza - Archiwum Państwowe w Katowicach

Księgozbiór stale się powiększał, zwiększała się również liczba czytelników. Pomieszczenia biblioteczne stały się zbyt ciasne. Z pomocą Bibliotece przyszedł wówczas Komitet Biblioteczny²³, który wystarał się o odpowiedni dla niej lokal w centrum miasta. Ów lokal mieścił się w pomieszczeniach Domu Kultury w Rynku, do którego przeniesiono Bibliotekę pod koniec 1949 roku. Dla czytelników Biblioteka była otwarta 7 godzin dziennie: od 13 do 20.

Wpisowe wynosiło wówczas 30 zł. Dodatkową opłatą dla korzystających z Książnicy był abonament miesięczny. Dla czytelników dorosłych wynosił on 30 zł., a dla młodzieży szkolnej 20 zł. Opłaty te uzupełniały budżet Biblioteki, który w 1948 roku wynosił 466.681 zł. (w tym: dotacja samorządu - 320.247 zł., dotacja państwowa - 25.000 w gotówce i 68.004 w książkach, wpłaty czytelników - 53.430 zł).

Na wydatki osobowe przeznaczono z owej kwoty - 171.841 zł, a na biblioteczne - 288.660 zł (w tym zakup książek - 218.004, prenumerata - 8.220, oprawa i konserwacja - 59.980)²⁴.

W 1950 roku Biblioteka mieściła się w lokalu administrowanym przez Radę Miejską i zajmowała jedną salę o pow. 54 m². Od 24 lutego 1950 roku w lokalu tym mieściła się także Biblioteka Powiatowa. Prowadziła ona katalog alfabetyczny i działowy na kartach kłamrowych. Książki na półkach ułożone były numerycznie. Prenumerowanych było 16 czasopism, z czego 6 otrzymywała Biblioteka od Ministerstwa Oświaty. Niestety, w Bibliotece nie było wystarczająco dużo miejsca, aby urządzić czytelnię.

W ówczesnym czasie w Bibliotece zarejestro-

wanych było 481 czytelników, przeciętna liczba odwiedzin wynosiła 80 osób, a wypożyczeń około 80 - 90 książek dziennie. Chociaż istniały braki w opracowaniu technicznym księgozbioru, nie były stosowane druki biblioteczne, a także brakowało sygnatur zarówno na książkach, jak i na kartach katalogowych, to jednak Biblioteka prowadziła swoją działalność.

Czytelnicy lubili i cenili sobie pracę pani Perek. Świadczy o tym chociażby szereg wypowiedzi zapisanych w „Książce uwag, życzeń i pomysłów Biblioteki Miejskiej w Olkuszu”. Oto niektóre z nich: *„Stwierdzam, że kierowniczka Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu ob. Perek jest zawsze bardzo uprzejma dla interesantów, stara się uwzględnić ich życzenia, wypożycza czytelnikom książki uwzględniając ich zainteresowania, kieruje umiejętnie lekturą młodzieży a osobom prowadzącym biblioteki na innym terenie służy zawsze radą i pomocą”.* (mgr Janina Karka, 15.08.1952 rok), *„Jestem jednym z pierwszych czytelników biblioteki miejskiej (...) ob. Perek Mieczysława (...) bardzo uprzejmie odnosi się do wszystkich i chętnie służy czytelnikowi fachową radą w wyborze książek. Stwierdzić jedynie należy, że lokal biblioteczny jest zbyt szczupły na taką ilość książek i czytelników, co wpływa hamująco na rozwój pracy bibliotekarki, która przy swoich kwalifikacjach w odpowiednim lokalu mogłaby osiągnąć jeszcze wspanialsze wyniki.”* (M. Burakowska, 12.02.1953 rok).

Co myślała o tym sama bibliotekarka? W 11 numerze *Poradnika Bibliotekarza* z 1961 roku tak oto skomentowała ową sytuację: *„A czytelnicy wędrują za nami z lokalu do lokalu, klnąc*

23. Przy Miejskiej Radzie Narodowej istniała Miejska Rada Biblioteczna (Miejski Komitet Biblioteczny) w składzie: Elżbieta Zbieg - przewodnicząca, Olga Kurzejowa - z-ca przewodniczącej, Ignacy Gniewczyński - sekretarz, Irena Jeleniówna - członek, Maria Tomaszewska - członek, Mieczysława Perek - członek (bibliotekarka). Zadaniem Rady było dbanie o interesy Biblioteki

24. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu za 1948 rok - Archiwum Państwowe w Katowicach

*ciągłe przeprowadzki Biblioteki. Nic dziwnego, od roku 1945 do 1953 przeprowadzaliśmy się sześć razy. Rekordowo!*²⁵.

W 1954 roku Biblioteka Miejska w Olkuszu mieściła się przy ulicy Rynek, zatrudniała 2 osoby w pełnym wymiarze godzin. Na księgozbiór liczący wówczas 6.834 woluminy składały się: 1.014 pozycji - to literatura społeczno - polityczna, 380 - to literatura techniczna i rolnicza, 1095 inne działy i wreszcie 4.345 książek to literatura piękna.

Książki dopyczano także z innych bibliotek, np. z Biblioteki Powiatowej. W 1954 roku dopyczono aż 1.040 książek. Biblioteka otwarta była wówczas po 7 godzin 6 dni w tygodniu. Średnia liczba wypożyczeń wynosiła 5,9, natomiast średnia wypożyczeń na 1 czytelnika - 27,1²⁶.

Z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy do Biblioteki przychodziły wycieczki szkolne. W dokumentacji Biblioteki zachowały się sprawozdania z owych wycieczek zapisane rękami samych uczniów. Oto niektóre z nich:

Z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy dnia 27.05.1955 roku cała nasza klasa była na wycieczce w Bibliotece Miejskiej. (...) Biblioteka Miejska była założona jeszcze przed wojną. W czasie II wojny światowej została zniszczona. Odbudowano ją w 1947 roku. Ale biblioteka Miejska miała wtedy mało czytelników i książek. Dzisiaj ma już ponad 7.300 książek, a uczęszcza do niej około 5.000 (1.500 - dopisek autora) czytelników. Biblioteka Miejska jest bardzo ładnie ustrojona. Zaraz przy wejściu wisi gazetka „Głos biblioteki” (...) w czytelnicy jest 30 tytułów czasopism. Są stoliki od czytania ich. (...) - Maria Zembala kl. IV a SP nr 1 w Olkuszu, 25.06.1955 roku.

W sprawozdaniu Marii Zbieżanki, uczennicy szkoły podstawowej, z tej samej wycieczki możemy z kolei przeczytać: *„(...) Przed wejściem do biblioteki wisi hasło: „Biblioteka przybytek na ścieżaj otwarty. Wstąp gościu i stań się jej przyjacielem (...)” Na ścianach wiszą dyplomy, hasła i fotografie wielkich działaczy i poetów polskich. Wisi także regulamin, który obowiązuje czytelników z bibliotek miejskich, gromadzkich i innych. Dalej jest kontuar, gdzie stoją pudetka z kartoteką czytelnika i książek. Za kontuarem stoją półki ozdobione kwiatami. W bibliotece serdecznie przyjęła nas bardzo miła i inteligentna kierowniczką Pani Mieczysława Perkówna, która oprowadziła i z kolei opowiedziała nam dzieje powstania i rozwoju naszej Miejskiej Biblioteki. (...) Hitlerowcy, którzy szaleli na ziemiach polskich zniszczyli ją i dopiero Polska Ludowa w roku 1947 odbudowała ją. (...) W związku z Rokiem Mickiewiczowskim w czytelnicy jest urządzona wystawa dzieł Mickiewicza. Opowiedziała nam także ob. Perkówna, że często odbywają się tutaj wieczory literackie (...).*

Biblioteka Powiatowa

W przedwojennym Olkuszu istniała również Biblioteka Powiatowa, której księgozbiór liczył około 1.600 tomów i podzielony był na 18 zestawów.

W czasie wojny owa Biblioteka także uległa całkowitemu zniszczeniu. Dlatego też w Protokole z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z 20 grudnia 1945 roku znalazł się zapis o przeniesieniu środków finansowych z działu „Dróg i placów publicznych” na „Oświatę”. W dziale tym wyszczególniono środki przeznaczone na po-

25 Poradnik Bibliotekarza, 1961, nr 11, s. 349

26 Sprawozdanie do GUS za 1954 rok

trzeby Biblioteki Powiatowej w wysokości 55.000 zł.²⁷ W roku następnym również na potrzeby Biblioteki przekazano pokąźną kwotę²⁸ 150.000 zł.

Po wojnie Biblioteka rozpoczęła swoją działalność 15 listopada 1946 roku. Zaczętkiem jej księgozbioru było 300 książek pochodzących z Zamku w Pieskowej Skale. 20 listopada 1946 roku wystosowane zostało pierwsze podanie do Ministerstwa Oświaty o dotację na zakup książek. Pierwsze książki zakupiono już 27 listopada 1946 roku z funduszu „Święta Oświaty i Wydziału Powiatowego”, następnego zakupu dokonano zaś 28 grudnia 1946 roku. Również w grudniu 1946 roku *Powiatowa Rada Narodowa, na wniosek Wydziału Powiatowego, jednogłośnie uchwała statut opłat za wypożyczanie książek z Biblioteki Powiatowej w Olkuszu*²⁹. Niestety, nie dołączono statutu do Uchwały. (Na marginesie znajduje się jedynie dopisek: *Przesłano 21.01.47 Nr 96/47 do Wydziału Powiatowego WRN (Wojewódzkiej Rady Narodowej) 22.01.47 Nr 107/47*).

Bibliotece Powiatowej brakowało odpowiedniego lokalu do technicznego opracowania zbiorów, dlatego też książki zostały oddane do oprawy introligatorskiej. Po wielu staraniach Biblioteka otrzymała w końcu niewielki pokój o wymiarach 4,60 x 8,10 m w budynku Wydziału Powiatowego, do którego zamówiono nowe meble: 1 biurko i 4 regały. Pod koniec 1946 roku księgozbiór Biblioteki liczył sobie już 903 woluminy. Powiatowa Rada Narodowa widziała potrzebę tworzenia bibliotek: *PRN powinna oświatę otoczyć szczególną opieką. Organizowanie kursów dla dorosłych, świe-*

*tlie i bibliotek wydaje się bardzo ważną sprawą*³⁰.

11 stycznia 1947 roku Wydział Powiatowy oddał do użytku Biblioteki nowy lokal jednoizbowy, a także uległa poprawie jej sytuacja finansowa. Biblioteka otrzymała bowiem dotację z Ministerstwa Oświaty. W późniejszym terminie otrzymała również od Ministerstwa czterokrotnie przydział książek oraz środki finansowe pozyskane ze zbiórek organizowanych z okazji „Święta Oświaty”. Ciągłe jednak brakowało środków na wyposażenie. Biblioteka dysponowała tylko 1 biurkiem i 10 regałami na książki. Ze sprawozdań Powiatowej Rady Narodowej znana jest ilość księgozbioru, jaki posiadała Biblioteka na dzień 31 maja 1947 roku. W sprawozdaniu Przewodniczącego Wydziału Powiatowego czytamy bowiem: *Wydział Powiatowy zorganizował Bibliotekę Powiatową, która liczy obecnie 1.761 dzieł, uzyskując na ten cel 60 tys. złotych subwencji państwowych*³¹.

Na początku działalności w Bibliotece Powiatowej brakowało prawdopodobnie książek o treści pedagogicznej i rolniczej, dlatego też Powiatowa Rada Narodowa postanowiła uzupełnić księgozbiór o takie właśnie pozycje: *zaleca się nabyć dla Biblioteki Powiatowej książki o treści pedagogicznej i książki o treści rolniczej, weterynaryjnej i z zakresu sztuk teatralnych (ludowych)*³².

W sprawozdaniu rachunkowym z wykonania budżetu Olkuskiego Powiatowego Związku Samorządowego za 1947 rok Biblioteka, podobnie jak w przypadku Zarządu Miasta, znalazła się w Dziale VII: *Kultura i Sztuka*. W punkcie o bibliotekach widnieje zapis, że na organiza-

27 Protokoły posiedzeń Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu za rok 1945 - 46 - Archiwum Państwowe w Katowicach

28 Protokół z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z 1946 roku - Archiwum Państwowe w Katowicach

29 Uchwała nr 138 Powiatowej Rady Narodowej z 19 - 20 grudnia 1946 roku - Archiwum Państwowe w Katowicach

30 Sprawozdanie z działalności Powiatowej Rady Narodowej za okres od 19 XII 1946 do 14 IV 1947 - Archiwum Państwowe w Katowicach

31 Sprawozdanie Przewodniczącego Wydziału Powiatowego w Olkuszu za okres od 1 I do 31 V 1947 roku w dziale Oświata - Archiwum Państwowe w Katowicach

32 Protokół z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z dnia 7 XI 1947 roku - Archiwum Państwowe w Katowicach

cję i utrzymanie Biblioteki Powiatowej preliminowano 700.000 zł, wykonano 923.934,54 zł (w tym fundusz Wydziału Powiatowego, subwencja Ministerstwa Oświaty oraz dochód ze „Święta Oświaty”).

Większa część pieniędzy otrzymanych z powiatu przeznaczona została na zakup książek i czasopism. Reszta funduszy natomiast wydatkowana została na oprawę księgozbioru, zakup druków i płacę kierownika³³.

Zadaniem Biblioteki Powiatowej było utworzenie sieci bibliotek miejskich na terenie powiatu i dbanie o ich prawidłowe funkcjonowanie. W 1947 roku istniały już biblioteki w Bolesławiu, Dłużcu, Jangrocie, Kidowie, Sławkowie, Żarnowcu i Olkuszu. Z powodu niskiego uposażenia, braku instruktażu i wytycznych brakowało jednak chętnych do pracy w tychże bibliotekach. Mimo trudności Bibliotece udało się w końcu uruchomić pięć punktów bibliotecznych.

1 września 1948 roku zwiększył się personel Biblioteki, do pracy przyjęta została Bronisława Fitowa. W ówczesnym czasie księgozbiór został przeniesiony do innego pomieszczenia w tym samym budynku. Nowy lokal, chociaż większy od poprzedniego, to jednak nie posiadał odpowiedniego oświetlenia, dlatego też przez cały czas trzeba było w nim pracować przy sztucznym świetle. Dodatkowym utrudnieniem było również to, że owo pomieszczenie dzielone było z Biblioteką Miejską. Księgozbiory obu bibliotek powiększały się jednak bardzo szybko, co sprawiło, że ów lokal stawał się coraz bardziej ciasny.

Stopniowo rozrastała się też sieć biblioteczna, powstawały zarówno nowe biblioteki, jak i punkty biblioteczne. Biblioteka Powiatowa przygotowy-

wała dla podległych placówek komplety książek, które wypożyczane były na okres roku szkolnego.

Plany przewidywały, że do 1949 roku utworzona zostanie sieć biblioteczna. W tym roku też powstają ostatnie, nowe biblioteki. Cały czas problemem była jednak obsada placówek. Często trafiały do nich osoby zupełnie przypadkowe bez żadnego zamiłowania do książek i pracy w bibliotece, a ponadto nie przygotowane merytorycznie. Dlatego też niezwłocznie potrzebna była kontrola i instruktaż Biblioteki Powiatowej. Dobry nadzór i pomoc była jednak bardzo utrudniona z powodu braku odpowiednich połączeń komunikacyjnych.

Olkuska Biblioteka starała się również interweniować w przypadku problemów lokalowych bibliotek w terenie, próbowała pomagać w poszukiwaniu odpowiedniego pomieszczenia, co w latach powojennych nie było zadaniem łatwym. Biblioteki od początku borykały się z problemami lokalowymi, trafiały do różnych, przypadkowych miejsc: sal szkolnych czy budynków urzędów gminnych.

Przy swoich licznych obowiązkach i trudnościach Biblioteka organizowała również imprezy czytelnicze - wystawy z okazji Dni Oświaty Książki i Prasy oraz spotkania autorskie m. in. z Jalu Kurkiem.

16 stycznia dokonano uroczystego otwarcia 6 nowych bibliotek gminnych na terenie powiatu olkuskiego w Sułoszowie, Skale, Cianowicach, Ogrodzieńcu, Kroczytach i Minodze, gdzie Prezydium zorganizowało powiatową uroczystość.

Biblioteka Powiatowa dysponowała księgozbiorem nadsyłanym przez Komitet Upowszechniania Książki. Książki te przesyłane były do punktów bibliotecznych. W pierwszym kwartale

33 Uposażenie Kierownika Biblioteki - 40.000, zakup książek - 540.076, oprawa książek - 282.025, prenumerata czasopism - 1.133, zakup druków - 5.354, kurs bibliotekarski - 4.000 Sprawozdanie rachunkowe Starostwa Powiatowego w Olkuszu za 1947 rok - Archiwum Państwowe w Katowicach

1949 roku Biblioteka Powiatowa wypożyczyła do punktów bibliotecznych 2.251 książek. Sama zaś posiadała w swoich zbiorach 6.243 vol. (dla porównania w bibliotekach gminnych znajdowało się 9.226 vol.)³⁴.

Podczas trwania Tygodnia Oświaty Książki i Prasy, Biblioteka Powiatowa razem z Miejskim Komitetem Bibliotecznym pod przewodnictwem pani Elżbiety Zbiegowej, zorganizowała wystawę książki i prasy, którą odwiedziło 1.700 osób, w tym 1.007 uczniów oraz 686 dorosłych. Zorganizowano wtedy także wieczór literacki z udziałem Jalu Kurka, na który przybyło 600 osób³⁵.

W tym samym czasie Prezydium w swoim sprawozdaniu zaapelowało do delegatów gmin o zwrócenie uwagi na działalność bibliotek gminnych i punktów bibliotecznych. Szczególny nacisk należało położyć na udostępnianie książek ludności na terenach wiejskich³⁶.

W lipcu 1949 roku Powiatowa Rada Narodowa podjęła decyzję o nabyciu w Olkuszu, od Zarządu Miejskiego, budynku murowanego o dwóch kondygnacjach, o kubaturze 10.000 m² przy ulicy Mickiewicza 19 z przeznaczeniem na biuro dla Powiatowej Rady Narodowej Wydziału Powiatowego, Biblioteki Powiatowej oraz Powiatowego Zarządu Drogowego³⁷.

Na posiedzeniu Powiatowej Rady Narodowej 27 sierpnia 1949 roku uchwalono m. in. statut podatkowy opłat bibliotecznych, Statut Biblioteki Powiatowej w Olkuszu oraz Regulamin Biblioteki Powiatowej, który zakładał że z Biblioteki mogły korzystać zarówno zbiorowo biblioteki gminne

i rejon biblioteczne, jak również indywidualnie osoby pracujące w oświacie oraz kierownicy kół samokształceniowych³⁸.

Z Regulaminu dowiadujemy się m.in., że komplety książek były wypożyczane na okres roku szkolnego, czyli od 1 września do 30 czerwca następnego roku, a Biblioteka była czynna codziennie od 10 do 15. Większość z artykułów w Regulaminie Biblioteki była podobna jak w latach poprzednich. Nowością był natomiast punkt 3, w którym czytamy, że *wypożyczoną książkę należy obłożyć w papier*.

W planie gospodarczym na rok 1950 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej planowało zwiększenie liczby czytelników, powiększenie księgozbioru i liczby punktów bibliotecznych, niestety bez zwiększenia obsady biblioteki (w Bibliotece Powiatowej pracowały wówczas dwie osoby). W planie gospodarczym na rok 1950 czytamy:

	1948	1949	1950
Liczba osób w tys. dla których biblioteki są przeznaczone	10	12	14
Liczba tomów przypadających na 1 osobę	0,6	0,6	0,6
Liczba księgozbioru w tys.	6	7,5	9
Liczba czytelników w tys.	1	1,2	1,6
Liczba bibliotek	1	1	1
Punkty biblioteczne	41	60	75
W tym na wsi	36	55	70
Łączna liczba izb	1	1	4
Liczba pracowników	2	2	2

Tab. 2. Czytelnicy, księgozbiory i punkty biblioteczne (dot. Biblioteki Powiatowej)³⁹

34 Sprawozdanie do GUS za rok 1949

35 Sprawozdanie opisowe biblioteki za rok 1949 - archiwum biblioteki

36 Sprawozdanie z działalności Powiatowej Rady Narodowej za czas od 1 I do 30 V 1949 roku. Rozdział „Oświata. Kultura i Sztuka” - Archiwum Państwowe w Katowicach

37 Dokumenty z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z dn. 21.VII 1949 roku w Uchwale nr 28/49 - Archiwum Państwowe w Katowicach

38 Protokół z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z dnia 27 VIII 1949 roku - Archiwum Państwowe w Katowicach

39 Plan gospodarczy na rok 1950 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu - Archiwum Państwowe w Katowicach

W 1951 roku kierownikiem Biblioteki Powiatowej została Stefania Gądek, przeniesiona z Wydziału Finansowego⁴⁰. Pani Gądek związała się z Biblioteką na dłużej.

Biblioteka często musiała organizować wystawy książek, w lokalach w których organizowane były konferencje na temat modnych wówczas zagadnień spółdzielczości na wsi czy uprawy kukurydzy. Wystawy te nie cieszyły się zbyt dużym zainteresowaniem, nie przynosiły więc zamierzonych efektów.

W 1952 roku obie Biblioteki otrzymały dwa małe pokoiki w budynku Prezydium Rady Narodowej. Książki pozostały jednak w dawnych pomieszczeniach.

W 1953 roku nastąpiła kolejna przeprowadzka. Tym razem biblioteki zostały rozdzielone. Biblioteka Powiatowa przeniosła się do budynku Prezydium Rady Powiatowej przy ulicy Mickiewicza 18⁴¹, Biblioteka Miejska natomiast otrzymała lokal w Sali posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej.

Biblioteka Powiatowa otrzymała dwa pomieszczenia, z których jedno miało służyć jako biuro, drugie natomiast przeznaczono na księgozbiór. W Bibliotece niemal równie często jak lokale zmieniali się jej pracownicy. Tak częste zmiany personelu źle wpływały na funkcjonowanie Biblioteki.

Z okazji Dni Oświaty Książki i Prasy organizowane były zloty czytelników z udziałem władz powiatowych. Wystawiane były na nich sztuki teatralne przygotowane przez amatorski zespół Powiatowego Domu Kultury. Wystawiono m. in. „Moralność Pani Dulskiej” oraz wodewil „Krowoderskie Zuchy”. Podczas samych obchodów

Dni Oświaty Książki i Prasy Biblioteka urządzała również i inne imprezy np. przejście ulicami miasta dzieci przebranych za postaci z książek.

Biblioteka brała także udział w konkursach czytelniczych narzucanych odgórnie. Nie cieszyły się one jednak popularnością zarówno u bibliotekarzy, jak i u czytelników, których zadaniem było wypełnianie ankiet na temat przeczytanych książek.

W 1953 roku struktura księgozbioru Biblioteki, licząca 19.999 książek, wyglądała następująco:

- 645 - klasyki marksizmu i leninizmu,
- 1.900 - literatura społeczno - polityczna,
- 966 - literatura techniczna i rolnicza,
- 3.022 - literatura z innych działów wiedzy,
- 2.156 - literatura piękna dla dzieci,
- 11.310 - literatura piękna dla dorosłych.

Do bibliotek terenowych Biblioteka Powiatowa wypożyczyła natomiast 8.106 tomów⁴².

Od 1954 roku wprowadzony został zakup centralny dla bibliotek z terenu powiatu. Spotkał się on z niezadowoleniem samych zainteresowanych. Bibliotekarzom nie odpowiadała taka forma przydziału księgozbioru. Na początku kupowane książki trafiały do Biblioteki Powiatowej, a potem dopiero rozdzielane były do poszczególnych placówek. W późniejszym czasie wypracowano inny sposób. Otóż zakupy z Domu Książki trafiały bezpośrednio do bibliotek terenowych.

Wraz z rokiem 1954 nastąpił nowy podział administracyjny. Gminy zostały podzielone na gromady. Na terenie powiatu olkuskiego powstało ich aż 60. Miało to duży wpływ na sieć bibliotek publicznych. Dla Biblioteki Powiatowej było to o tyle istotne, że trzeba było ustalić zasięg działania istniejących już bibliotek na sąsiednie gro-

40 Kronika Biblioteki

41 wg. sprawozdania do GUS z 1954 roku

42 wg. sprawozdania do GUS

mady. W planach było również systematyczne zakładanie nowych placówek w miejscowościach, które były siedzibami gromad, a nie posiadały własnej placówki bibliotecznej.

W Bibliotece Powiatowej, której siedziba znajdowała się przy ulicy Mickiewicza 18, pracowały 3 osoby. W sprawozdaniu do Głównego Urzędu Statystycznego za 1954 rok Biblioteka Powiatowa podaje wielkość księgozbioru, nie wykazuje natomiast liczby czytelników ani wypożyczeń⁴³. Biblioteka nie posiadała bowiem czytelników indywidualnych. Do bibliotek terenowych wypożyczała całe komplety książek, które dana placówka udostępniała swoim czytelnikom i to one wykazywały liczbę czytelników i wypożyczeń.

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna

W 1955 roku z połączenia dwóch bibliotek powstaje Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna. Nowopowstała placówka kumuluje zadania dwóch wcześniej istniejących bibliotek. Tak jak w latach poprzednich, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna obsługuje czytelników Olkusza i okolic, a instruktorzy sprawują nadzór merytoryczny nad siecią bibliotek z terenu powiatu olkuskiego. Dotychczasowy księgozbiór Biblioteki Powiatowej został rozdysponowany pomiędzy biblioteki w powiecie. Część tego księgozbioru trafiła również do Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu. Pomimo połączenia tych dwóch bibliotek, ich siedziby pozostały oddzielne. Dział Instruktorski wraz z Kierownikiem Biblioteki mieścił się przy ulicy Mickiewicza 19, natomiast Dział Udostępniania Zbiorów, czyli ówczesna Wypożyczalnia

Miejska, znajdowała się na Placu 15 Grudnia. Księgozbiór obu bibliotek w 1955 roku liczył zaś 27.629 egzemplarzy.

Od 18 do 22 stycznia pracownik Ministerstwa Kultury i Sztuki st. Radca Jan Makarczyk przeprowadził analizę pracy kulturalno - oświatowej w powiecie olkuskim. Kontrola podlegały świetlice oraz biblioteki publiczne różnych gmin. W zasięgu tej kontroli znalazła się również Biblioteka Powiatowa i Dom Kultury. Z kontroli tej sporządzono protokół. Pozytywnie oceniono w nim księgozbiory bibliotek, a także działalność mającą na celu upowszechnianie czytelnictwa. Z protokołu wynikało także, że konkursy czytelnicze, w trakcie trwania których bibliotekarze współzawodniczą w zdobywaniu nowych czytelników, bez wątpienia wpływają na rozwój czytelnictwa. Dobrze została również oceniona opieka instrukcyjno - metodyczna nad placówkami podległymi Bibliotece Powiatowej.

Instruktorzy Biblioteki Powiatowej prowadzili obszerną korespondencję z pracownikami bibliotek terenowych, natomiast przy ważniejszych pracach organizowano wyjazdy instruktorskie. Do bibliotek na terenie powiatu w 1955 roku wyjeżdżały: Kierownik Biblioteki - Stefania Gądek i Instruktor - Alicja Sikora. W tymże roku odnotowanych zostało aż 71 wyjazdów instruktorskich⁴⁴. Warto jeszcze dodać, że Biblioteka Powiatowa była czynna w poniedziałek, wtorek, środę, piątek i sobotę: od 16 do 19.

Zmiany administracyjne w Polsce powodowały, że wciąż rozwijała się sieć bibliotek na terenie powiatu. Powstawały biblioteki gromadzkie m. in. Biblioteka w Gorenicach i Braciejówce. Zgodnie z założeniami, w siedzibie

⁴³ wg. sprawozdania do GUS

⁴⁴ Sprawozdania Biblioteki za rok 1955

każdej gromady miała powstać biblioteka.

W latach 50. biblioteki organizowały wiele konkursów mających na celu zaktywizowanie czytelnictwa na wsiach. Jednym z nich był konkurs czytelniczy, który rozpoczynał się na początku roku, a kończył we wrześniu Powiatowym Złotem Przetworców Czytelnictwa. W Złocie wzięło udział 109 osób. Efektem przeprowadzonego konkursu było nabycie przez czytelników umiejętności wyszukiwania w książkach rad odnośnie sposobów gospodarowania i uprawy roślin, a także starano się ich zachęcić do sięgania po książkę w czasie wolnym od pracy (tak przynajmniej wynika ze sprawozdań Biblioteki).

Rozwijająca się sieć bibliotek wymagała także szkolenia ciągle napływającej, nowej kadry bibliotecznej. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie - Wydział Kultury - Samodzielny Referat Bibliotek zwrócił się do Biblioteki Powiatowej o sporządzenie wykazu kierowników punktów bibliotecznych, planował bowiem objąć szkoleniem w zakresie organizacji czytelnictwa w ramach konferencji nauczycielskich - nauczycieli - kierowników punktów bibliotecznych. Natomiast przeszkoleniem kierowników punktów, nie zatrudnionych w nauczycielstwie, miała zająć się Biblioteka Powiatowa i Miejska na jednodniowych konferencjach finansowanych przez Wojewódzką Radę Narodową⁴⁵.

Nadzór merytoryczny nad Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną sprawowała Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie. Przesyłała ona do biblioteki olkuskiej pisma z instrukcją oraz pomoce metodyczne. Jedno z takich pism dotyczy prowadzenia katalogu

centralnego⁴⁶. Wszystkie te pisma miały charakter nakazu. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna była więc zobowiązana do wykonania instrukcji. Również Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej pełniło funkcję zwierzchnika nad bibliotekami. W dokumentach archiwalnych Biblioteki znaleźć możemy pismo - odpowiedź na zalecenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej - Wydziału Kultury - Samodzielnego Referatu Bibliotek w Krakowie o następującej treści: *zgodnie z poleceniem została założona w tutejszej bibliotece bieżąca kartoteka zakupu książek*⁴⁷. Od 1957 roku Biblioteka przestała otrzymywać z góry narzucone plany dotyczące ilości czytelników i wypożyczeń, co uwolniło ją od meczących rygorów.

Personel Biblioteki cały czas się zmieniał. Przez krótki czas w Bibliotece Powiatowej była zatrudniona tylko jedna osoba. W 1959 roku przyjęte zostały nowe pracownice: Stanisława Szałańska, Joanna Rzyca i Stanisława Molęda, które w Bibliotece zatrudnione były do lat 90.

Biblioteka w Olkuszu, w porównaniu z innymi powiatami, posiadała niewielki procent czytelników w stosunku do liczby mieszkańców. Kierowniczką Biblioteki upatrywała przyczynę tego stanu w małej tradycji i braku nawyku czytania spowodowanego wcześniejszym słabym dostępem do książki. Inne natomiast biblioteki małopolskie, mieszczące się w atrakcyjnych turystycznie miejscach, zwiększały liczbę czytelników przez zapisywanie do nich turystów.

Niektóre placówki terenowe oddalone były od Biblioteki Powiatowej o wiele kilometrów. *Najgorszy jest zupełny brak komunikacji, można dojechać tylko furmanką lub pieszo i to przy po-*

45. Sprawozdania Biblioteki za rok 1956

46. Pismo z Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie z dnia 13.03.1957 roku - Archiwum biblioteki

47. Sprawozdanie Biblioteki za rok 1956

godzie. *W czasie deszczu lub w okresie wiosennych i jesiennych roztopów droga staje się nieprzebyta*⁴⁸.

Od 1957 roku olkuska Biblioteka zaczęła robić zakupy nie tylko dla siebie, ale i dla małych bibliotek miejskich i gromadzkich. Sprawę tę regulowało pismo z Centralnego Urzędu Wydawnictw Przemysłu Graficznego i Księgarstwa z 14 lutego 1957 roku, w którym czytamy: *W 1957 roku kredyty na zakup książek dla publicznych bibliotek powszechnych zostają zdecentralizowane ze szczebla województwa na szczebel powiatu (...) Biblioteki powiatowe będą nabywać książki dla potrzeb własnych, dla małych bibliotek miejskich (nie będących siedzibą władz powiatowych) oraz dla bibliotek gromadzkich (...) zakup będzie dokonywany bezpośrednio w księgarniach powiatowych „DK” (Domach Książki)*⁴⁹.

Zmiany zachodziły także w sieci bibliotecznej. W 1957 roku powstała Filia w Niesułowicach, której księgozbiór został w 1961 roku przeniesiony do Biblioteki w Żuradzie⁵⁰. Również organy nadzorujące pracę Biblioteki zmieniły swoją nazwę. Od 1958 roku Biblioteka Powiatowa i Miejska oraz Powiatowy Dom Kultury zostały włączone do Inspektoratu Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. Jednak, jak czytamy w sprawozdaniu za 1958 rok: *Poza opracowanym wspólnym statutem dla działalności oświaty i kultury, tok pracy, podział czynności w dziale kultury, bibliotek, domu kultury nie uległ żadnym zmianom*⁵¹.

W Bibliotece następowały i inne zmiany. W ciągu roku kilkukrotnie zmieniała się obsada. Odeszło z pracy 6 osób, a przyjęto (czasem tylko na 1 miesiąc) 5 kolejnych. Poza tym, Biblioteka nie posiadała także instruktora (wcześniej była

nim Bronisława Fitowa - odeszła jednak do szkolnictwa). Podobnie działo się również w terenie. Tak częste zmiany personelu wpływały negatywnie na pracę placówek, liczbę wypożyczeń i stan czytelnictwa. Częste rotacje w zatrudnieniu spowodowane były głównie niskimi płacami bibliotekarzy, w porównaniu do innych zawodów.

Jeszcze trudniejsza była sytuacja obsady w punktach bibliotecznych, które prowadzone były społecznie. Często trafiały do nich osoby przypadkowe, które trudno było zmobilizować chociażby do sporządzania sprawozdań z pracy i ich nadsyłania do Biblioteki Powiatowej.

Zakup nowych książek był niższy niż planowano, ponieważ na rynku wydawniczym nie było odpowiedniej liczby tytułów, które można byłoby zakupić do bibliotek. Książki nabywano w olkuskim Domu Książki oraz w Domu Książki w Wolbromiu.

W większości bibliotek brakowało podstawowych sprzętów umożliwiających pracę. Brakowało chociażby regałów, co powodowało, że książki ustawiane były w stosy na krzesłach. Próbowano jakoś zaradzić tej sytuacji. Biblioteka Powiatowa zakupiła 140 szt. regałów i rozdysponowała do wszystkich placówek. Zaspokoilo to jednak niewielki procent potrzeb.

W 1958 roku sieć bibliotek na terenie powiatu olkuskiego powiększyła się do 34 placówek. Owa sieć nie pokrywała się często z siecią administracyjną, a w wielu przypadkach biblioteki były niewłaściwie zlokalizowane. Punkty biblioteczne nie posiadały właściwej opieki bibliotek gromadzkich. Konieczny stał się w takiej sytuacji wzmocniony nadzór Biblioteki Powiatowej. W 1958 roku

48 Kronika Biblioteki

49 Sprawozdanie Biblioteki za 1957 rok

50 *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*. Oprac. Zbiorowe pod red. Feliksa Kiryka i Ryszarda Kołodziejczyka, Warszawa; Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978, T. 2, s. 424

51 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1958

zwiększyła się zatem liczba wyjazdów instruktor-
skich (do 130). Sama kierowniczka Biblioteki
- Stefania Gądek wyjeżdżała aż 68 razy.

Zakupy nowych książek w latach 60. raczej nie
były dziełem przypadku. Kupowane były bowiem
przy współudziale Komisji Doboru, a dodatko-
wo przed zakupem książek popularnonaukowych
zasięgnięto również rady fachowców, np. kupując
książki o tematyce rolniczej o zdanie pytano in-
żyniera z Powiatowego Zarządu Rolnictwa. Przy
zakupie książek brano również pod uwagę wykaz
lektur zalecanych dla bibliotek, opracowany przez
Ministerstwo Kultury i Sztuki.

Jednym z zadań Biblioteki Powiatowej było
szkolenie bibliotekarzy. W 1958 roku zorganizo-
wano w Bibliotece 3 szkolenia bibliotekarzy z te-
renu powiatu olkuskiego. Oprócz szkoleń bibliotek-
tarze podnosili swoje kwalifikacje uczestnicząc
w znacznie dłuższych szkoleniach w Jarocinie.
W 1960 roku dwie pracownice Biblioteki ukoń-
czyły kursy literatury w Państwowym Ośrodku
Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie.

Obok szkoleń dla bibliotekarzy organizowano
także konferencje, w których brali udział pracow-
nicy bibliotek i świetlic. W 1960 roku w Biblio-
tece zorganizowano 4 narady pracownicze. Tema-
tyka szkoleń nie została dokładnie przedstawiona.
W sprawozdaniu za 1960 rok znajduje się jedynie
lapidarne stwierdzenie: „...obok spraw bieżących
prowadzone było zawsze szkolenie z zakresu litera-
tury oraz zawodowe”⁵².

Pracownicy bibliotek, oprócz typowych obo-
wiązków związanych z gromadzeniem, opracowa-
niem i udostępnianiem księgozbioru, brali często
udział w ogólnokrajowych uroczystościach lub
konkursach. Biblioteka włączała się w obchody

różnych uroczystości narzuconych odgórnie. Or-
ganizowano m.in. podczas Dni Oświaty Książ-
ki i Prasy - pochód dzieci, które inscenizowały
postaci z książek, organizowano też wieczorki,
pogadanki, konkursy czy wystawki. Biblioteka
uczestniczyła również w konkursach i nawet zdo-
bywała nagrody. W sprawozdaniu z 1960 roku
czytamy: *W ramach współzawodnictwa bibliotek
prowadzonego w latach 1959/60 Biblioteka Gro-
madzka w Braciejówce otrzymała pierwszą nagrodę
wojewódzką za dobrą propagandę książek rolni-
czych. Bibliotekarka uczestniczy tam w szkoleniu
miejscowego Kółka Rolniczego, wypożycza książki
rolnicze i razem z czytelnikami prowadzi doświad-
czalną hodowlę*⁵³.

Największą bolączką bibliotek w tamtym cza-
sie były jednak problemy lokalowe. Pomieszcze-
nia nie pozwalały na prawidłowe funkcjonowanie
biblioteki. Małe lokale powodowały, że niemożli-
we było rozszerzanie księgozbioru, a brak nowo-
ści to dla biblioteki powolna śmierć. Więcej, w ta-
kich warunkach nie mogły również mieć miejsca
inne formy pracy z czytelnikiem. W bibliotekach
w Imbramowicach i Sułoszowej na przykład,
było już tak ciasno, że Biblioteka Powiatowa była
zmuszona wstrzymać dla nich zakup nowości.
Nowe książki nie zmieściłyby się bowiem w ich
pomieszczeniach.

Zmieniała się również sieć biblioteczna na te-
renie powiatu. Z roku na rok zmniejszała się ilość
punktów bibliotecznych. Coraz trudniej było
także znaleźć osobę chętną do ich prowadzenia,
ale jednocześnie sieć biblioteczna była na tyle roz-
budowana, że czytelnicy jeśli tylko chcieli mogli
dotrzeć do bibliotek.

W pracy Biblioteki sporo było również ko-

52 Sprawozdanie opisowe z działalności Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej za rok 1960

53 Tamże

micznych sytuacji. Pomieszczenie Biblioteki w Gorenicach na przykład, nieczynne dla czytelników, nie zostało odpowiednio zabezpieczone. Owo niedopatrzenie wykorzystał jeden z mieszkańców Gorenic, który w Bibliotece suszył pranie. Jak się później okazało, do pomieszczeń Biblioteki wchodził nie tylko z praniem, ale również po to, aby „pożyczać sobie książki” oczywiście bez niczyjej wiedzy. Z Biblioteki zginęły wówczas książki o wartości 1.400 zł.⁵⁴

Rok 1963 był dla Biblioteki Powiatowej bardzo trudny pod względem kadrowym. Obsada na terenie powiatu zmieniała się w dziewięciu placówkach. Wiązało się to każdorazowo z przeprowadzeniem skontrum. Największym jednak problemem było znalezienie odpowiedniej osoby do prowadzenia Biblioteki. Związane to było ze szkoleniami i kursami mającymi za zadanie wdrożyć nowych pracowników do pracy bibliotecznej.

Rok 1964 obfitował z kolei w spotkania z pisarzami, ponieważ Wojewódzka Rada Narodowa Związków Zawodowych zobowiązała się do sfinansowania pięciu takich spotkań. Bibliotekę zaszczylicili swą obecnością: Jalu Kurek, Stefan Otwinowski, Włodzimierz Maciąg, Jan Sztaydynger, Jan Kurczab i Władysław Bodnicki.

W ówczesnym czasie, do jednych z ważniejszych świąt dla Biblioteki należały Dni Oświaty Książki i Prasy. Podczas ich obchodów Biblioteka zorganizowała wystawę książek pod hasłem: „1000 lat dziejów Polski”. Powodzeniem zakończył się także udział Biblioteki w konkursie „Złotego i Srebrnego Kłosa”, w którym olkuska placówka zajęła piąte miejsce.

Bibliotekarki z dużym poświęceniem pracowały nad przygotowaniem nowo otwieranych placówek. Krótkie terminy oddawania lokali do

użytku wymagały czasem pracy w dzień i w nocy. Pracownicy chcieli bowiem przed otwarciem Biblioteki dopiąć wszystko na przysłowiowy „ostatni guzik”.

Czytelnictwo w bibliotekach przejawiało stałą, choć bardzo powolny rozwój. Częściowo sytuacja mogła być spowodowana problemami zarówno lokalowymi (w większości placówek nie było miejsca na udostępnianie prezencyjne), jak i brakiem sprzętu bibliotecznego.

Biblioteka Powiatowa sprawowała także opiekę merytoryczną nad bibliotekami funkcjonującymi przy zakładach pracy. W powiecie olkuskim było sześć takich placówek, a mieściły się one przy następujących zakładach pracy:

- Fabryka Naczyni Emaliowanych Olkuszu,
- Fabryka Papieru i Celulozy w Kluczach,
- Zakłady Górniczo - Hutnicze w Bukowni,
- Fabryka WYROBÓW Gumowych w Wolbromiu,
- Fabryka Sprzętu Instalacyjnego w Wierbce,
- Fabryka WYROBÓW z Druku w Sławkowie.

Biblioteka Powiatowa zapraszała pracowników bibliotek na kwartalne seminaria. Kierownicy wymienionych placówek nie respektowali jednak zaleceń instruktorów, z czasem przestali również uczestniczyć w seminariach.

W roku 1964 obchodzono XX - lecie PRL. Owe obchody wiązały się z organizacją wielu imprez masowych. Również biblioteki były zobowiązane do zorganizowania imprez promujących tę rocznicę. Wprowadzono też współzawodnictwo między bibliotekami, do którego przystąpiło 19 placówek z terenu powiatu olkuskiego.

W tym również roku został zamknięty proces tworzenia sieci bibliotecznej pokrywającej się z siecią administracyjną. Pozostały jednak problemy lokalowe. Nie omijały one także olkuskiej

54 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1962

Biblioteki. Owe problemy zostały nawet opisane w *Kronice Biblioteki: Bardzo trudne są pertraktacje z władzami w sprawie otrzymania lokalu dla wypożyczalni w Olkuszach. Obecny jest tak wypełniony książkami, że brak jest miejsca nie tylko dla czytelników, lecz nawet dla bibliotekarek. Przesuwana stale do przodu lada biblioteczna już niedługo znajdzie się prawdopodobnie tuż przy drzwiach. Na nasze częste interwencje władze rozkładają jednak bezradnie ręce. Lokalu nie ma i nie przewiduje się go nadal*⁵⁵. Problem małego lokalu bibliotecznego stawał się coraz bardziej uciążliwy.

Innym problemem był poziom czytelnictwa. Mimo to, że z roku na rok wzrastała liczba czytelników, powiat olkuski cały czas znajdował się daleko za czołówką. Podczas seminarium kwartalnego podjęty został temat badań czytelniczych. Wykonana została także analiza, która miała odpowiedzieć na pytanie jak zwerbować nowych czytelników.

W 1965 roku Biblioteka mieściła się w budynku Prezydium Miejskiej Rady w lokalu o powierzchni 70 m². W jednym pomieszczeniu znajdowała się wypożyczalnia, dwa następne natomiast przeznaczono na magazyny. W lokalu znajdowały się 62 regały, 2 szafy, 3 stoły, 1 biurko, lada oddzielająca czytelników od książek, 4 skrzynki - kartoteki na katalogi, 24 krzesła oraz 1 wystawka. Biblioteka olkuska nie dysponowała żadnym sprzętem RTV (biblioteka w Pilicy posiadała w tym czasie 1 radio, a biblioteki w Bukowni i Sławkowie - adaptory).

Zakup książek odbywał się co dwa miesiące przy współudziale Komisji Doboru Książek w miejscowym Domu Książki. Woluminy w miękkiej oprawie trafiały do oprawy introligatorskiej.

Biblioteka czynna była codziennie, oprócz

świąt i czwartków, w godz. od 10.00 do 18.30. W czwartki bibliotekarze zajmowali się opracowywaniem księgozbioru. Biblioteka prowadziła wypożyczanie międzybiblioteczne, głównie dla bibliotek szkolnych. W Bibliotece prowadzony był katalog alfabetyczny autorski, działowy, zagadnieniowy. W katalogach księgozbioru młodzieżowego z kolei, prowadzony był katalog autorski i tytułowy z podziałem na poziomy wiekowe. Przy Bibliotece działało założone w 1963 roku „Koło Przyjaciół Biblioteki”. Osoby należące do Koła służyły radą w doborze książek oraz pomocą przy organizowaniu wieczorów autorskich i wieczorów bajek dla dzieci.

Biblioteki powszechne miejskie z filiami:	5
w tym bibliotek:	5
w tym filii:	0
Biblioteki powszechne wiejskie z filiami:	32
w tym bibliotek:	26
w tym filii:	6
Punkty biblioteczne:	72
na wsi:	67
w miastach:	5
Liczba tomów w bibliotekach powszechnych:	143.478
w tym na wsi:	95.626
w miastach:	47.852
Liczba tomów zakupionych dla bibliotek powszechnych ze środków budżetowych:	5.079
Liczba tomów w księgozbiorach publicznych bibliotek powszechnych przypadająca na 1 mieszkańca:	1.05

Tab. 3 Stan bibliotek w powiecie olkuskim w 1964 roku.

Spośród sześciu pracowników zatrudnionych w Bibliotece jeden miał ukończony Państwowy Zaoczny Kurs Bibliotekarski, jeden zaś studiował bibliotekoznawstwo zaocznie we Wrocławiu.

Najwięcej imprez Biblioteka organizowała w czasie trwania Dni Oświaty Książki i Prasy. Organizowano wówczas wieczory bajek, wystawki

książek dla dzieci i młodzieży oraz gazetki autor-skie. Biblioteka współpracowała również z Ligą Kobiet i harcerstwem. Harcerze pomagali oprawiać książki w szary papier, a także zbierali pieniądze na „Fundusz Budowy Biblioteki”⁵⁶. Nie wspomina się natomiast na czym polegała współpraca z Ligą Kobiet.

W połowie lat 60. postanowiono utworzyć Gromadzką Bibliotekę w Pomorzanach. Otwarcie placówki, według zadań Narodowego Planu Gospodarczego, zaplanowane zostało na 1966 rok. Ten sam plan zakładał wyrównanie dysproporcji między bibliotekami wiejskimi i miejskimi przez zwiększony zakup książek do bibliotek na wsi⁵⁷.

12 września 1966 roku zatwierdzony został przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu Regulamin Wypożyczalni Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu, w którym przedstawiono sposoby korzystania ze zbiorów, prawa oraz obowiązki czytelników.

Aby móc się zapisać do Biblioteki zainteresowany powinien był przedstawić dokument potwierdzający tożsamość oraz miejsce zamieszkania, a także złożyć na karcie zobowiązania podpis stwierdzający zapoznanie się z Regulaminem. Za niepełnoletniego czytelnika odpowiadali rodzice, bądź opiekunowie. Czytelnicy mieszkający poza terenem miasta, bądź nie posiadający w nim stałego zatrudnienia powinni byli wpłacić kaucję w wysokości 20 zł. Jednorazowo można było wypożyczyć dwa tomy, oprócz broszur, w tym jedną tylko popularnonaukową i nie dłużej niż na dwa tygodnie. Książki beletrystyczne wypożyczano na okres miesiąca. Na życzenie czytelnika Bibliote-

ka powinna starać się wypożyczyć poszukiwaną książkę z innej biblioteki.

Za przetrzymywanie książek Biblioteka pobierała opłaty: 10 gr. od tomu za każdą dobę. Czytelnik po tygodniu otrzymywał pierwsze upomnienie, po dwóch tygodniach drugie, a po trzech tygodniach posyłana była upoważniona osoba do odbioru książki oraz pobrania kary. Za każde pisemne upomnienie pobierano 60 gr. Poza tym, w przypadku uszkodzenia książki czytelnik zobowiązany był do pokrycia kosztów jej oprawy. Za zniszczony lub zagubiony egzemplarz musiał zapłacić, bądź też odkupić książkę wskazaną przez Kierownika Biblioteki.

W odróżnieniu do dzisiejszego Regulaminu, ten z 1966 roku posiadał jeden dodatkowy punkt, a mianowicie: *Porady i informacje: czytelnik może zwracać się do bibliotekarza o informacje dotyczące książek, doboru lektury i zestawień literatury na interesujący go temat oraz o wskazówki co do sposobu pracy z książką*⁵⁸.

W 1967 roku sytuacja lokalowa Biblioteki była na tyle zła, że powoli zaczynało brakować miejsca dla czytelników. Dziennie z jej księgozbioru korzystało prawie 200 osób. Nie było miejsca do korzystania z księgozbioru podręcznego i czytelnicy korzystali z niego przy biurku bibliotekarki. Księgozbiór Biblioteki cały czas się powiększał, co dodatkowo potęgowało ogólną ciasnotę.

Struktura księgozbioru przedstawiała się następująco: 21,3 % literatura dla dzieci, 22,9 % literatura popularnonaukowa, pozostała część to literatura beletrystyczna. Zakupów dokonywano 5 - 6 razy rocznie, co pozwalało na zakup nowo-

56 Stan bibliotek w powiecie wg druku KS-7 adresowanego do Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu - Wydziału Oświaty i Kultury Archiwum Państwowe w Katowicach

57 Stan bibliotek w powiecie według druku KS - 7 adresowanego do PPRN w Olkuszu - Wydział Oświaty i Kultury - Archiwum Państwowe w Katowicach

58 Regulamin Wypożyczalni Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu zatwierdzony Uchwałą nr 54/436/66 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z dnia 12.09.1966 roku - Archiwum Państwowe w Katowicach

ści ukazujących się na rynku wydawniczym. Zakupów dokonywano głównie w Domu Książki w Olkuszu i Wolbromiu co pozwalało na zakup kilku egzemplarzy jednego tytułu. Zakup nowych książek powinien jednocześnie pociągać za sobą zakup regałów czy skrzynek katalogowych. Jednak na te zakupy nie wystarczało już środków. Mimo tych trudności liczba czytelników wzrastała z roku na rok. Pozytywny wpływ na rozwój czytelnictwa miało niewątpliwie ciągłe dostosowywanie sieci bibliotecznej do potrzeb czytelników. W porównaniu z innymi bibliotekami województwa małopolskiego biblioteki w Olkuszu utrzymywały się na średnim poziomie m. in.: liczba książek na 100 mieszkańców wynosiła 1,34 % (najwyżej - 2,62 % miało Zakopane, a najmniej - 1,07 % Kraków), czytelników było 14,3 % (najwięcej - 31,5 % miało Zakopane, a najmniej - 11,7 % Oświęcim) na jednego czytelnika zaś przypadało 9,4 książki, (podczas gdy w Oświęcimiu było to 11,8 książek, a w Bochni zaledwie 6,5). Na jednego czytelnika przypadło 18,7 wypożyczeń - dla porównania w Nowym Sączu wartość ta wynosiła 26,5, a w Jaworznie - 15,9⁵⁹.

Na przełomie lat 1968 - 69 ogłoszono „Rok Kulturalny”. Miał on zostać rozpoczęty uroczystą inauguracją zgodnie ze zwyczajami i tradycją obowiązującą w danym środowisku. Program obchodów „Roku Kulturalnego” miał także podkreślić znaczenie V Zjazdu PZPR oraz przypadających wówczas rocznic: 25 - lecia Ludowego Wojska Polskiego, 50 - lecia odzyskania Niepodległości, 50 - lecia powstania i walki KPP, 25 - lecie PPR oraz 20 - lecia PZPR.

Do zadań Bibliotek w ramach obchodów Roku Kultury należało:

- popularyzacja doświadczeń przodujących bibliotek różnych sieci;

- pomoc merytoryczna udzielana przez Departamenty Organom Kultury Prezydów Rad Narodowych w realizacji zadań ogólnokrajowego planu rozwoju bibliotek i czytelnictwa;

- rewizja ogólnokrajowej sieci bibliotecznej pod kątem najlepszego jej dostosowania do potrzeb społecznych oraz najbardziej ekonomicznego wykorzystania zbiorów, możliwości kadrowych i środków finansowych;

- ustalenie zasad współpracy bibliotek - ustalenie zasad udostępniania i specjalizacji zbiorów;

- uregulowania wypożyczeń międzybibliotecznych i wprowadzenie regionalnych i specjalnych katalogów centralnych, uregulowanie działalności bibliograficznej oraz informacyjnej;

- ujednoczenie systemu kształcenia i dokształcania bibliotekarzy ogólnokrajowej sieci bibliotecznej;

- wspieranie organizacji społecznych w prowadzonych przez nie akcjach czytelniczych i oświatowych;

- doprowadzenie do podjęcia badań dotyczących ekonomiki kultury w zakresie bibliotek i czytelnictwa - sposobu finansowania i kosztów budownictwa bibliotecznego, kosztów wypożyczeń, kształcenia kadry bibliotekarskiej;

- kontynuowanie prac nad rewizją systemu katalogów bibliotecznych, właściwym doborem i selekcją księgozbiorów, modernizacją urządzeń bibliotecznych, normalizacją druków bibliotecznych⁶⁰.

W 1969 roku odeszła na emeryturę Mieczysława Perek, a Kierownikiem Wypożyczalni zo-

59 Sprawozdanie Biblioteki za 1967 rok

60 Archiwum Biblioteki

stała Teresa Garula. Pani Perek pracowała jednak jeszcze w Bibliotece, choć w niepełnym wymiarze godzin.

Biblioteka zakupiła w Olsztynie nowe metalowe regały, jednak mimo licznych obietnic nie otrzymała nowego lokalu i regały trzeba było złożyć w pomieszczeniu gospodarczym. Przydzielenie nowego lokalu przyspieszył Nakaz Powiatowy Inspektora Pracy z 11.VII.1970 roku. Inspektor zamknął wówczas lokal Wypożyczalni. Prezydium przydzieliło wprawdzie nowy lokal (w dawnej siedzibie PKO), był on jednak nie do przyjęcia - ciemny, wilgotny i niewiele większy od poprzedniego. Prezydium zaproponowało też lokal przy ulicy Szpitalnej 9 (po magazynie RUCH-u). Był on wprawdzie nieco lepszy od poprzedniego, liczył bowiem 140 m², podzielony był jednak na parter i piętro, co utrudniało sensowne urządzenie wypożyczalni. Co więcej, udostępnienie tego lokalu wymagało też interwencji z - cy Dyrektora Biblioteki Wojewódzkiej - Jacka Wojciechowskiego, a także Inspektora Pracy. Po przydzieleniu lokalu okazało się, że stropy są zbyt słabe. Na szczęście jednak Przewodniczący Powiatowej Komisji Planowania Gospodarczego orzekł, że mogą zostać wzmocnione. Na czas remontu udzielono zgody na udostępnianie księgozbioru w dotychczasowym pomieszczeniu. Część książek jednak została spakowana i przeniesiona do magazynu. Dzięki temu uzyskano potrzebną powierzchnię umożliwiającą pracę wypożyczalni.

W tamtym okresie w Bibliotece olkuskiej pracowało 7 osób. Pełniły one następujące funkcje i obowiązki:

1. Stefania Gądek była kierownikiem Biblioteki. Odpowiadała za całość spraw organizacyjnych i osobowych. Prowadziła też kancelarię. Zajmowała się również planowaniem, sprawozdawczo-

ścią, budżetem oraz zakupem księgozbioru przy współdziałaniu Komisji Doboru Książek. Do jej obowiązków należały także wyjazdy instruktażowe do bibliotek w rejonie I - szym (Kidów, Żarnowiec, Otoła, Łany Wielkie, Chlina, Zadroże, Wierbka, Imbramowice Pilica) i kontrolne do wszystkich pozostałych bibliotek w powiecie .

2. Teresa Garula - kierownik Wypożyczalni. Do jej obowiązków należało nie tylko wypożyczanie książek, ale także sprawowanie nadzoru nad wypożyczaniem. Poza tym, Pani Garula zajmowała się też: opracowywaniem księgozbioru, sprawozdawczością, wypożyczaniami międzybibliotecznymi, a także różnymi formami pracy z czytelnikiem

3. Stanisława Molęda była instruktorem. Zajmowała się prowadzeniem Gabinetu Instrukcyjno - Metodycznego. Poza tym, do jej obowiązków należały też wypożyczenia międzybiblioteczne, opracowywanie przykładowych form pracy z czytelnikiem, informacji bibliograficznych oraz drukowaniem kart katalogowych. Udostępniała także zbiory specjalne (płyty i filmy). Pani Molęda, z racji pełnionej funkcji instruktora, sprawowała również opiekę merytoryczną nad bibliotekami w rejonie II - gim (Bydlin, Jangrot, Sieniczno, Dłużec, Łobzów, Wolbrom, Żurada, Przegonia, Raclawice, Wierzchowisko, Kąpiele Wielkie) i punktach bibliotecznych.

4. Joanna Ryza, także zatrudniona była na stanowisku instruktora. Do jej obowiązków z kolei należało prowadzenie: bieżącej statystyki bibliotek i punktów bibliotecznych, rocznych sprawozdań do Głównego Urzędu Statystycznego oraz analiz o stanie czytelnictwa w powiecie. Pani Ryza zajmowała się również: wydawaniem druków bibliotecznych, prowadzeniem inwentarza mebli zakupionych do Biblioteki Powiatowej i przeka-

zanych do bibliotek terenowych, wyjazdami instruktazowymi do bibliotek w terenie i punktów bibliotecznych w rejonie III - im (Cianowice, Skala, Minoga, Sułoszowa, Jerzmanowice, Zarzeczce, Sławków, Braciejówka, Wielmoża, Sąspów) oraz wysyłaniem poczyty.

5. Stanisława Szałańska, również instruktor. Prowadziła katalog centralny i kartoteki książek mówionych oraz dokumentację zakupu książek. Do jej obowiązków należało też: opiniowanie zakupów książek do bibliotek terenowych, dokonywanie podziału drukowanych kart katalogowych do bibliotek terenowych oraz wyjazdy instruktarsze do bibliotek terenowych i punktów bibliotecznych w rejonie IV - ym (Bolesław, Bukowno, Jaroszewiec, Klucze, Kwaśniów, Ryczówek, Krzykawa, Wodąca, Gorenice, Pomorzany)

6. Marianna Skubis była pracownikiem wypożyczalni. Do jej obowiązków należało zatem: wypożyczanie książek czytelnikom, układanie i porządkowanie książek na półkach, konserwacja zbiorów oraz pisanie wezwań do czytelników przetrzymujących książki.

7. Mieczysława Perek, pomimo iż przeszła na emeryturę, to jednak nadal wypożyczała książki. Zajmowała się ona również inwentaryzacją książek oraz była członkiem Komisji Doboru Książek. Warto również dodać, że w zakresie czynności pani Perek własnoręcznie dopisała także: „prowadzę również prace z czytelnikiem”⁶¹.

Remont budynku przy ulicy Szpitalnej zakończył się i Biblioteka przeprowadziła się do nowego lokalu w październiku 1970 roku. Księgozbiór został powiązany sznurkiem w paczki i przetransportowany do nowego lokalu. W przeprowadzce pomagali też żołnierze z miejscowej jednostki.

Cały księgozbiór liczył wówczas 26 tysięcy pozycji, został złożony na jeden stos, który trzeba było podzielić na poszczególne działy. Prace związane z organizacją Biblioteki trwały trzy tygodnie. Niebawem okazało się jednak, że w nowym lokalu było równie ciasno, jak w poprzednim. Jedynie w Dziale dla dzieci było w miarę dużo miejsca. W nowym lokalu udało się także dostosować godziny udostępniania w taki sposób, aby były one dogodniejsze dla czytelników.

Warto w tym miejscu dodać, że do lokalu przy ulicy Szpitalnej oprócz Wypożyczalni Miejskiej przeniesiony został także Dział Instrukcyjno - Metodyczny, mający do tej pory swą siedzibę przy ulicy Mickiewicza .

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie regularnie organizowała szkolenia dla bibliotekarzy z terenu województwa. Były one kierowane do różnych grup bibliotekarzy - kierowników i instruktorów, pracowników czytelni dla dorosłych i instruktorów specjalizujących się w zagadnieniach służby informacyjnej oraz dla pracowników bibliotek dziecięcych. Biblioteka Wojewódzka organizowała także raz w roku seminaria literatury, których celem było przygotowanie prelegentów na seminaria powiatowe. Na szkoleniach poruszano przede wszystkim tematy związane z pracą biblioteki. Omawiano plany pracy i ich realizację, jak również sprawozdawczość statystyczną. Szkoleniom często towarzyszyły spotkania z autorami m.in. z Jerzym Roszkiewiczem (grudzień 1970 rok).

Biblioteka Wojewódzka przygotowywała również wykłady na szkolenia powiatowe. Wykaz takich szkoleń krakowska biblioteka przysyłała placówkom podległym. Tematy podzielone były na kilka grup i obejmowały one: zagadnienia lite-

61 Przydział czynności pracowników Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu - 2.01.1970 rok - archiwum Biblioteki

rackie, bibliotekarskie, metodykę pracy z czytelnikiem oraz zagadnienia historyczne. Biblioteka w Olkuszu korzystała z pomocy krakowskich instruktorów, np. 20.12.1970 roku w klubie „Gwarek” na naradzie kierowników bibliotek miejskich i gromadzkich zorganizowano dwa wykłady oraz warsztaty. Przeprowadziły go Instruktorzy z Biblioteki Wojewódzkiej - Jadwiga Demianowska i Joanna Olech.

Szkolenia dla bibliotekarzy z województwa krakowskiego organizowane były nie tylko w Bibliotece Wojewódzkiej, ale również siedzibach bibliotek terenowych, np. w maju 1970 roku, szkolenie odbyło się w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Słomnikach. Poza tym, bibliotekarze uczestniczyli też w szkoleniach wyjazdowych, np. w bibliotekach województwa wrocławskiego, czy też lubelskiego.

Seminaria dla pracowników bibliotek z terenu powiatu olkuskiego organizowane były w niedziele. Dla organizatora był to pewien problem, trzeba było bowiem przynosić z biblioteki druki i materiały. Na seminariach pracownicy przygotowywali przeglądy literatury fachowej, instruktorzy natomiast dokonywali rozpoznania środowisk poszczególnych bibliotek oraz przedstawiali propozycje pozyskania nowych czytelników.

Funkcjonowanie wielu instytucji obwarowane było wytycznymi i wskaźnikami, które trzeba było zrealizować. Program realizacji zadań wynikających z Uchwały Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Krakowie z 24.03.1969 roku w sprawie upowszechniania i rozwoju kultury w regionie krakowskim, stawał przed Prezydiami Powiatowej Rady Narodowej sporo zadań w zakresie kultury. Czytamy w nim:

- *Opracować kompleksowy plan dostosowania sieci bibliotek wszystkich typów do faktycznych*

potrzeb społecznych z równoczesnym ustaleniem zadań w zakresie sieci punktów bibliotecznych za lata 1969 - 1975. Odpowiedzialny za wykonanie: Wydział Kultury, Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Prezydium P/M/RN, termin wykonania 31.12.1969 roku.

- *Opracować wytyczne dotyczące struktury księgozbiorów bibliotek, zabezpieczającej zwiększenie usług bibliotecznych, zwłaszcza dla młodzieży i uwzględniającej potrzeby zwiększenia ilości literatury społecznej i popularno-naukowej. Odpowiedzialny za wykonanie: Wydział Kultury, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie - termin do 31.12.1969 roku i sukcesywnie.*

- *(...) zorganizować 5 nowych towarzystw społeczno - kulturalnych oraz 10 kół przyjaciół bibliotek, muzeów itp. Odpowiedzialny: Wydział Kultury i Prezydium termin do 31.12.1969 roku.*

- *przeprowadzić analizę rozmieszczenia placówek (klubów, świetlic, bibliotek) w poszczególnych powiatach w celu opracowania planu prawidłowego ich rozmieszczenia. Odpowiedzialny: Wydział Kultury, Prezydium - termin do 31.12.1969 roku.*

- *przeanalizować wykorzystanie i przydatność lokali OSP na cele kulturalno oświatowe jak kluby, świetlice, biblioteki itp. Odpowiedzialny: Prezydium, PRN, Wojewódzki Zarząd OSP termin do 31.12.1969 roku.*

Wytyczne dla bibliotek przesyłała także Biblioteka Wojewódzka. Były one korzystne dla olkuskiej Biblioteki. Jedną z wytycznych była np. zalecana w danym roku kwota na zakup nowości. Niestety, nie zawsze były one respektowane przez ówczesne władze.

16.03.1970 roku na posiedzeniu Komisji Oświaty i Kultury Powiatowej Rady Narodowej kierownik Referatu Kultury - Danuta Karoń

przedstawiła informacje w zakresie wykorzystania środków na kulturę. Wynikało z nich, że na zakup księgozbioru dla biblioteki zaplanowano w budżecie kwotę 19 tys. zł., a wytyczne z Krakowa sugerowały, iż powinna to być kwota - 22 tys. Na przedstawione informacje nie było jednak żadnej reakcji⁶².

Nową tendencją, która pojawiła się w latach 70. było przejmowanie punktów bibliotecznych funkcjonujących w małych miejscowościach przez kluby. Co więcej, w jednym z protokołów Komisji Oświaty i Kultury znalazł się nawet na ten temat zapis. Czytamy w nim: *... w przyszłości wszystkie punkty biblioteczne zostaną przeniesione do klubów. Jeżeli będą prowadzone w klubie to być może będą miały jeszcze lepsze efekty pracy. Kierownicy klubów zostaną w tym zakresie przeszkoleni, aby punkty te prowadzić właściwie*⁶³.

W 1972 roku rozpoczęto budowę gmachu nowego Ośrodka Kultury, w budynku którego miała znaleźć się również biblioteka. Warto podkreślić, że pierwsze przymiarki do budowy Domu Kultury pojawiają się już w 1960 roku. Niestety, zainteresowane strony nie dochodzą wówczas do porozumienia. Do idei budowy nowego Domu Kultury powrócono przy okazji wyborów do Sejmu PRL w 1970 roku. Zaproponowała ją, jako jeden z postulatów, Powiatowy Komitet Frontu Jedności Narodu w Olkuszu⁶⁴.

1 marca 1973 roku przekazano nieodpłatnie Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Olkuszu księgozbiór Powiatowego Ośrodka Propagandy Partyjnej. Przekazującymi byli: Tadeusz Chabinka - kierownik ww. placówki oraz

Stanisław Mętel - główny księgowy K.P. PZPR. Przekazany księgozbiór został sprawdzony przez bibliotekarkę Zofię Kulawik i instruktorkę Stanisławę Szałańską. Przejętych zostało 2 713 egz. książek o wartości 38 868, 68 zł. Razem z księgozbiorem przekazano też księgę inwentarzową biblioteki⁶⁵. Był to dość kłopotliwy prezent, do obsługi którego potrzebny był dodatkowy pracownik i tak jak przewidywano, nie cieszył się on zainteresowaniem czytelników.

Do Biblioteki w tym czasie zatrudniono kolejnych pracowników: w 1969 roku Mariannę Skubis oraz w 1971 roku Danutę Cień.

W 1973 roku sieć bibliotek w powiecie olkuskim kształtowała się następująco:

- 1 biblioteka Powiatowa i Miejska,
- 3 biblioteki małomiejskie (Bukowno, Sławków, Wolbrom),
- 11 bibliotek gromadzkich i 28 filii bibliotecznych :
- Bolesław z filiami w Wodącej, Krzykawie,
- Jerzmanowice z filią w Sąspowie,
- Jaroszewiec z filiami w Bydlinie, Kwaśniowie, Ryczówku, Chechle,
- Braciejówka z filiami w Gorenicach, Sienicznie, Żuradzie, Kosmolowie (powstała w 1973 roku),
- Pilica z filiami w Kidowie, Wierbce,
- Przeginia z filią w Raclawicach,
- Skała z filiami w Cianowicach, Minodze, Ojcowie,
- Sułoszowa z filią w Wielmoży,
- Jangrot z filiami w Imbramowicach, Zadrożu,
- Łobzów z filiami w Dłużcu, Wierzchowisku,

62 Protokół Komisji Oświaty i Kultury Powiatowej Rady Narodowej z 1970 roku - Archiwum Państwowe w Katowicach

63 Tamże

64 Kronika biblioteki

65 W Kronice biblioteki jako termin przekazania funkcjonuje rok 1972. Jednak w sprawozdaniach statystycznych Filii Nr 1 pojawia się za rok 1973

Zarzeczcu, Kąpielach Wielkich,
- Żarnowiec z filiami w Chlinie, Łanach Wielkich, Otoli⁶⁶.

Biblioteka Powiatowa w Olkuszu posiadała 2 filie: w Pomorzanach i filię literatury społeczno-politycznej.

W 1973 roku utworzona została z kolei filia w Kosmolowie, miejscowości liczącej sobie ok. 1000 mieszkańców, a nie posiadającej wcześniej żadnej placówki bibliotecznej. Uzupełnieniem sieci było 86 punktów bibliotecznych.

Na podstawie danych z 1972 roku w tych bibliotekach łącznie zgromadzonych było 257.215 książek, z których korzystało 22.768 osób. Czytelnicy wypożyczyli 416.138 książek, co daje 18,3 książki na jedną osobę.

Największą bolączką tych placówek były trudne warunki lokalowe oraz kadrowe. W filiach większość bibliotekarzy zatrudniona była w niepełnym wymiarze godzin. Dobre lub względnie dobre warunki lokalowe miało tylko 6 bibliotek, w tym 2 gminne .

W 1974 roku w bibliotekach powiatu olkuskiego średnia liczba czytelników wynosiła 16,8 % ogólnej liczby mieszkańców. W porównaniu z innymi powiatami liczba ta nie była imponująca. Nie uwzględniono w niej jednak czytelników bibliotek zakładowych, których w olkuskim było więcej niż w innych powiatach. Stan czytelnictwa w poszczególnych gminach zależał od wielu czynników, m.in. od nawyku czytania, tradycji czytelnictwa charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości oraz od umiejętności postępowania bibliotekarzy z czytelnikami. Największą liczbą czytelników mogły pochwalić się biblioteki w Pi-

licy (930 osób), Bolesławiu (657) oraz Jaroszwcu (597). Najniższy wskaźnik czytelnictwa miały natomiast filie w Cianowicach, Zarzeczcu, Dłużcu i Kosmolowie.

Najliczniejszą grupę wśród czytelników stanowiły dzieci i młodzież szkolna, w bibliotekach poszukiwali oni głównie lektur oraz książek niezbędnych do edukacji szkolnej. Część z nich, po ukończeniu szkoły niestety, nie pojawiała się w Bibliotece.

Biblioteka Powiatowa starała się zmienić tą tendencję. Aby zachęcić młodych ludzi do czytania nawiązała nawet kontakt z organizacjami młodzieżowymi. W 1974 roku Biblioteka zorganizowała nawet konkurs czytelniczy popularyzujący twórczość Edwarda Redlińskiego - najbardziej poczytnego wówczas pisarza.

Słaby poziom czytelnictwa w powiecie mógł być spowodowany problemami kadrowymi. Powiat miał najmniejszą w województwie liczbę etatów bibliotekarskich⁶⁷. Poza tym, osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze godzin, angażowały się w pracę mniej niż pracujące na cały etat. Kolejnym czynnikiem, który miał niebagatelny wpływ na stan czytelnictwa było ciągłe zmniejszanie się środków finansowych przeznaczanych na zakup nowości wydawniczych. Mimo pomocy Biblioteki Wojewódzkiej, która doposażyła Bibliotekę w nowe książki (w 1974 roku zakupiła książki za kwotę 60 tys. złotych), w porównaniu z poprzednim rokiem kwota wydatkowana na książki była mniejsza. Podobnie było z bibliotekami terenowymi, które mając utrudniony dostęp do nowości wydawniczych, upoważniły do dokonywania zakupów Bibliotekę Powiatową.

Jednym z ważniejszych zadań Biblioteki Po-

66 Archiwum Biblioteki

67 Sprawozdanie Biblioteki za 1974 rok

wiatowej były wyjazdy instruktażowe do placówek podległych. Pracujące wtedy 3 instruktorki powinny były wyjeżdżać w teren trzy razy w tygodniu, a dyrektor dwa razy w tygodniu. Niestety, Biblioteka nie posiadała wystarczających na ten cel funduszy. Wystarczyły one zaledwie na pół roku. Co więcej, pieniędzy nie wystarczało także na organizowanie szkoleń dla bibliotekarzy z terenu powiatu, jak również osób nowo zatrudnionych.

Nie lepsza była sytuacja lokali oraz ich wyposażenia, które można było nazwać wręcz archaicznym, nie przystającym instytucji kultury. Jeśli już Biblioteka posiadała w miarę znośny lokal, pojawiały się problemy innej natury, jak chociażby sposób ogrzewania. Nowymi lokalami mogły się pochwalić jedynie biblioteki w Bolesławiu i Wodącej.

Problemy lokalowe utrudniały także korzystanie z księgozbiorów podręcznych. Nie było miejsca na czytelnie czy chociażby wydzielenie kącika czytelniczego. Biblioteki w swoich zbiorach posiadały czasopisma, ich ilość jednak musiała być ograniczona, gdyż brakowało miejsca do ich eksponowania i korzystania z nich na miejscu. Z wycinków z czasopism natomiast powstawały teczki tematyczne, z których często korzystała młodzież.

Biblioteka w Olkuszu prowadziła wypożyczanie międzybiblioteczne, z którego korzystały głównie osoby uczące się. Zdaniem bibliotekarzy jednak, pomimo licznych informacji o możliwości wypożyczenia książek z innych odległych bibliotek, korzystało z niej wciąż za mało osób. O potrzebnej książce czytelnicy przypominali sobie często „dzień przed”, co uniemożliwiało wypożyczenie jej z innej placówki.

W innych bibliotekach pojawiły się urządzenia usprawniające pracę Biblioteki, takie jak: aparaty

audiowizualne, służące do odbijania i powielania potrzebnych artykułów czy zestawień bibliograficznych, a także aparaty do nauczania języków obcych. Biblioteka Powiatowa liczyła na to, że również będzie posiadać tego typu sprzęt, a zakupiony zostanie on do nowego lokalu.

Pomimo ogólnej trudnej sytuacji czytelnictwo nie przedstawiało się najgorzej. W 1974 roku ze zbiorów bibliotek na terenie powiatu olkuskiego korzystało 23.327 czytelników, wypożyczyli oni 402.645 książek, co dawało 17,2 wypożyczeń na jednego czytelnika.

Biblioteka potrzebowała dodatkowych pomieszczeń, wnioskuje o nie przy okazji sprawozdania z działalności za rok 1974. Dodatkowe pomieszczenia potrzebne były na potrzeby księgozbioru filii społeczno - politycznej, gabinetu instrukcyjno - metodycznego, dyrektora oraz na potrzeby opracowania księgozbioru zakupywanego dla bibliotek w terenie. Poza tym, Bibliotece potrzebne były większe fundusze na realizację wyjazdów instruktorskich oraz zakup nowego sprzętu i mebli.

W 1974 roku pojawiły się informacje o likwidacji powiatów. W związku z tym istniała obawa, że niezrealizowane zostaną plany budowy nowego Domu Kultury, jak również nowego miejsca dla Biblioteki, a zakończenie prac planowano właśnie na koniec 1974 roku. Co więcej, planowany był nawet zakup mebli, których nawiasem mówiąc, nigdzie nie można było dostać.

Informacja o likwidacji powiatów potwierdziła się. Powiat olkuski został podzielony pomiędzy dwa województwa. Pięć gmin: Jerzmanowice, Skąta, Sułoszowa, Przegonia i Trzyciąż pozostało w województwie krakowskim, a pozostałe przydzielono do województwa katowickiego. Bibliotece pozostawiono jednak w zadaniach zakup

książek oraz instruktaż w bibliotekach rejonu.

Podczas Dnia Działacza Kultury w Kopalni Soli w Wieliczce odbyło się pożegnanie z krakowską Biblioteką Wojewódzką oraz Wydziałem Kultury w Krakowie. Niebawem do Olkusza przyjechał, bez zapowiedzi, Dyrektor Biblioteki katowickiej. Oto jak owo spotkanie zostało opisane w *Kronice Biblioteki*: „Dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej mgr Korzon zjawiał się sam, zupełnie nieoczekiwanie. To pierwsze spotkanie było bardzo miłe. Zapowiedział, że w katowickim panuje zupełnie inny styl pracy. Lokale biblioteki różnią się bardzo od naszych, naturalnie na naszą niekorzyść. Obiecał duże przydziały folii do oprawy książek i nakazał pospieszne obkładanie, by dorównać pozostałym bibliotekom województwa.”⁶⁸ Co więcej, nawet na pierwszej naradzie dyrektorów w Katowicach, w której uczestniczyła też Dyrektor Stefania Gądek, przekazane zostały bardzo rzeczowe informacje na temat zadań bibliotek.

Po likwidacji powiatów praca w terenie stała się bardzo trudna, biblioteki bowiem poczuły się bardzo samodzielne. Pani Dyrektor całą energię skupiła na wykonywaniu budżetu, znacznie zwiększonego, w związku z planowanymi przenosinami do nowego lokalu. Zakupy przysparzały jednak sporo trudności. W poszukiwaniu firanek i chodników bibliotekarki olkuskie dotarły do sklepów w województwie kieleckim, a kupowały choć kilka metrów w coraz to innej miejscowości. Małe sklepy nie posiadały bowiem hurtowych ilości, które potrzebne były do biblioteki. Każdy pokój miał więc inny kolor chodnika. Regały zostały zamówione w „Cepelii” w Kalwarii Zebrzydowskiej, co jednak gwarantowało wysoką jakość wyrobu i jego estetyczny wygląd⁶⁹.

Należy podkreślić, że lata 1946 do 1974 nie były dla Biblioteki olkuskiej łatwe. Organizowanie placówki bibliotecznej w powojennym mieście, bez lokalu i książek, czyli podstawowych warunków istnienia biblioteki, zdawało się rzeczą niewykonalną. Po otrzymaniu niewielkiego lokalu brakowało mebli i druków bibliotecznych. Praktycznie rzecz biorąc, przez cały ten okres Biblioteka nie posiadała wystarczająco dużego lokalu. Ciągłe przenoszona z miejsca na miejsce potrafiła jednak dostosowywać się do warunków i obok działalności podstawowej rozwijała także działalność kulturalną i oświatową. Dopiero wizja budowy lokalu na potrzeby Domu Kultury, w którym miała mieścić się również Biblioteka, dała nadzieję na pozbycie się problemów lokalowych. Od momentu wykonania projektu, aż do chwili oddania budynku do użytku, minęło jednak kilkanaście lat. Kiedy natomiast można już było myśleć o jego urządzeniu, w sklepach brakowało praktycznie wszystkiego.

Poza problemami lokalowymi Biblioteka w Olkuszu musiała także radzić sobie ze zmianami organizacyjnymi, takimi jak: połączenie z Biblioteką Powiatową czy zmianami administracyjnymi (utworzenie gromad). Wpływały one bez wątpienia na płynność i efektywność pracy Biblioteki.

Biblioteka Publiczna w Olkuszu w latach 1975 - 1999

Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Olkuszu

Rok 1975 nie zaczął się dla Biblioteki pomyslnie. Nowa reforma administracyjna bowiem

68 Kronika Biblioteki

69 Tamże

sprawiła, że Biblioteka straciła rangę powiatowej. Poza tym, budowa nowego Domu Kultury w Olkuszu, w którym miała mieścić się też Biblioteka, w dalszym ciągu nie była zakończona.

Biblioteka Powiatowa została przemianowana na Miejską i Gminną Bibliotekę Publiczną i od tej pory działała na terenie miasta i gminy Olkusz jako biblioteka centralna dla tego terenu. Podlegały jej wszystkie placówki biblioteczne (filie i punkty) znajdujące się na tym terenie. Biblioteka prowadziła też dla tych placówek sprawy osobowe, gospodarcze oraz nadzór merytoryczny.

Oprócz biblioteki centralnej na terenie gminy istniało również 7 filii : dwie na terenie miasta (Filia Nr 1 - społeczno - polityczna i Filia nr 2 w Pomorzanach) oraz 5 filii w: Braciejówce, Gorenicach, Osieku, Żuradzie i Kosmolowie. Istniało też 10 punktów bibliotecznych.

Poza funkcjami biblioteki miejskiej, pełniła ona również zadania biblioteki rejonowej dla placówek z terenu dawnego powiatu, pomniejszonego o 13 bibliotek, które pozostały w województwie krakowskim. Olkuska placówka obejmowała wówczas opieką merytoryczną 32 placówki, łącznie z filiami oraz 58 punktów bibliotecznych.

Większość placówek rejonowych borykała się z trudnościami lokalowymi. Tylko biblioteki w Jaroszowcu i Kidowie posiadały dobre warunki lokalowe. Pozostałe lokale biblioteczne należałoby z kolei traktować jako pomieszczenia tymczasowe.

Warto podkreślić, że biblioteki objęte były Narodowym Planem Społeczno - Gospodarczym, który określał normy dla bibliotek, m. in. otwarcie nowych filii czy też zakup określonej liczby książek przez bibliotekę. Olkuska placówka starała się wywiązywać z tego planu, np. w 1975 roku zakupiono zgodnie z zaleceniem 1800 egzempla-

rzy nowych książek. Rozpoczęto również zakup wyposażenia do budowanego lokalu Biblioteki. Planowane na koniec 1975 roku zakończenie budowy wydłużało się jednak z każdym rokiem. Ze względu na mały metraż lokalu zajmowanego przez Bibliotekę nie rozbudowywano zaplecza technicznego placówki. Brakowało także telefonów oraz innych urządzeń, które mogły usprawnić pracę bibliotekarzy.

Ciasny lokal utrudniał nie tylko pracę bibliotekarzy, ale cierpieli na tym również czytelnicy, którzy nie mieli wolnego dostępu do półek, musieli więc korzystać z katalogów.

Biblioteka w Olkuszu jako jedyna na terenie byłego powiatu posiadała zbiory specjalne, a mianowicie: 233 egzemplarze płyt gramofonowych, które miały stać się zaczątkiem nowego działu w nowym lokalu. Zamiar ten nie został jednak zrealizowany. Poza tym, książki reklamowano używając miejscowych radiowęzłów. Bibliotekarze przygotowywali w tym celu krótkie recenzje wybranych książek, przeważnie związanych z aktualnymi rocznicami. Prowadzono również pracę z dziećmi: czytanie bajek czy też lepienie z plasteliny postaci z książek.

W 32 bibliotekach zatrudnionych było 46 pracowników, w tym 19 etatowych. Wśród nich wykształcenie średnie bibliotekarskie posiadało 16 osób, średnie ogólnokształcące - 25 osób, a niepełne średnie i podstawowe - 5 pracowników. Pracownicy uzupełniali jednak wykształcenie korzystając z Bibliotekarskich Kursów Korespondencyjnych oraz kształcąc się w studium bibliotekarskim. Wynagrodzenie pracowników Biblioteki wahało się przeważnie w dolnych granicach przysługujących im stawek.

Podobnie jak w latach poprzednich, Biblioteka dokonywała zakupów i opracowania książek

dla bibliotek podległych zgodnie z pomniejszającym teren podziałem administracyjnym (oprócz Sławkowa i Wolbromia).

W 1975 roku odnotowano znaczny spadek czytelnictwa. Jednym z powodów było zamknięcie na okres 7 miesięcy Filii w Braciejówce. Sytuacja była o tyle niekorzystna dla olkuskiej Biblioteki, że był to pierwszy rok po jej przejściu pod nadzór merytoryczny Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach i placówka chciała wypaść jak najlepiej, tymczasem jednak uplasowała się ona daleko za innymi bibliotekami.

Nowy podział administracyjny przyniósł ze sobą jeszcze jedną zmianę w funkcjonowaniu Biblioteki. Podstawowym terenem działania był obszar miasta i gminy Olkusz. Na tym obszarze należało rozbudowywać sieć bibliotek. Miasto się rozrastało, a wraz z nim powinny powstawać nowe placówki biblioteczne, które zabezpieczyłyby potrzeby mieszkańców nowych osiedli olkuskich. W 1976 roku założona została Filia Biblioteczna w Szpitalu Miejskim. Jej zadaniem była obsługa pracowników szpitala i pacjentów. W 1977 roku sieć biblioteczna powiększyła się również o Filie na Os. Tysiąclecia. Mieściła się ona w lokalu Spółdzielni Mieszkaniowej.

W skład sieci bibliotecznej na terenie Olkusza wchodziły zatem: Biblioteka Miejska i Gminna, 9 filii oraz 9 punktów bibliotecznych. Punkty biblioteczne podlegały filiom znajdującym się najbliżej danej placówki. Filie dostarczały punktom bibliotecznym komplety książek. Punkty zaś zobowiązane były do sporządzania sprawozdań ze swojej działalności i dostarczania ich do odpowiednich filii. Osoby prowadzące punkty otrzymywały za swoją pracę wynagrodzenie w postaci nagród, których wysokość zależała od ilości wy pożyczzeń. Warunki lokalowe bibliotek pozosta-

wały jednak wiele do życzenia.

Przeniesienie Biblioteki Głównej do nowego lokalu przewidywano na rok 1978, udało się go zrealizować jednak dopiero w 1982 roku.

W ówczesnym czasie istniało dziewięć filii. Pięć z nich mieściło się w wynajętych lokalach, z czego trzy w domach prywatnych, które nie były przystosowane do prowadzenia biblioteki. Lokale filii często się zmieniały, zyskując czasem na metrażu czy lokalizacji np. filia w Kosmoluwie, którą przeniesiono z zagrzybionego lokalu w domu prywatnym - do szkoły. Niektóre jednak z filii, pomimo trudnych warunków lokalowych, funkcjonowały dalej. Filia w Żuradzie na przykład mieściła się w pomieszczeniu o powierzchni 21 m². Metraż ten wystarczający był dla księgozbioru liczącego 2 tysiące książek, ale dla wciąż powiększających się zbiorów, stał się on w 1978 roku - zbyt ciasny. Wszelkie starania o nowy lokal, niestety nie dały rezultatu. Prowadzenie działalności oświatowej i popularyzatorskiej w takich warunkach było trudne. Mimo to, organizowano lekcje biblioteczne, „Biesiady literackie”, „Zgaduj - zgadule”, np. z okazji 60. rocznicy Rewolucji Październikowej oraz tematyczne wystawy książek.

Wraz z rozpowszechnieniem telewizji obawiano się spadku czytelnictwa. Wszystkie działania propagatorskie zostały skierowane na podkreślenie znaczenia obcowania z książką i ugruntowania nawyku czytania. Statystyki czytelnicze okazały się dla olkuskiej Biblioteki bardzo dobre. Do placówki przychodziło bowiem 20 % mieszkańców Olkusza i okolic, co było wynikiem znacznie wyższym niż wskaźniki w województwie (15,9%) i dawało olkuskiej Bibliotece 5 miejsce wśród bibliotek miejsko - gminnych.

Pomimo tego, że biblioteka nosiła nazwę

Miejskiej i Gminnej pełniła także, z upoważnienia Wojewody Katowickiego, obowiązki biblioteki rejonowej. W związku z tym, posiadała dodatkowo trzy etaty do obsługi rejonu, w skład którego wchodziły 23 biblioteki wraz z filiami z terenu Bukowna, Wolbromia, Klucz, Pilicy i Żarnowca. Biblioteka centralna kupowała i opracowywała książki dla bibliotek terenowych, a Dział Instrukcyjno - Metodyczny, zajmował się przede wszystkim przygotowaniem i przeprowadzaniem w terenie działalności kulturalno-oświatowej. Instruktorzy prowadzili też różne formy pracy z czytelnikiem. Często prace te przeprowadzane były we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Kultury. W 1978 roku instruktorzy wyjeżdżali w teren aż 103 razy. Obok instruktazu poświęconego działalności kulturalnej, przeprowadzano również skontrum księgozbioru, zmieniano jego układ na rzeczowy, kupowano książki oraz przenoszono księgozbiór. Instruktaż prowadzony przez bibliotekę rejonową miał pomóc w usamodzielnieniu się bibliotek gminnych. Jednym z zadań Biblioteki było także organizowanie kwartalnych seminariów dla bibliotekarzy z całego rejonu oraz szkolenie osób nowo przyjętych do pracy.

Przez brak wolnego dostępu do półek, spowodowanego wspomnianą wcześniej ciasnotą, czytelnicy musieli korzystać z katalogu. Według protokołu pokontrolnego z 1976 roku odstęp między regałami wynosił 40 cm, co całkowicie uniemożliwiało poruszanie się między nimi nie tylko czytelnikom, ale również bibliotekarzom⁷⁰. Warto dodać, że personel biblioteki pomagał często czytelnikom w dokonaniu właściwego wyboru lektury. W przypadku bowiem, gdy w bibliotece nie było poszukiwanej przez czytelnika

książki, bibliotekarki doradzały w jakich innych źródłach można znaleźć poszukiwaną informację. Do tytułów bardziej poszukiwanych zapisywały się kolejki czytelników. Zbiory Biblioteki były dodatkowo wzbogacone również przez prowadzone kartoteki zagadnieniowe, dotyczące Olkusa i regionu olkuskiego.

Biblioteka otwarta była wówczas dla czytelników od 9.30 do 18.30, pomimo, iż zgodnie z zarządzeniem Min. Kultury i Sztuki, określającym normy zatrudnienia placówka w Olkuszu posiadała niedobór (o 4 etaty) zatrudnionych osób⁷¹.

Urząd Wojewódzki w Katowicach uwzględnił podczas planowania dzielnicy „Olkusz - Północ” lokal dla biblioteki o pow. 800 m², a Wydział Kultury i Sztuki zapewnił, że ową inwestycję dofinansuje. Dla biblioteki była to wymarzona sytuacja: oto miał powstać lokal całkowicie przeznaczony na jej potrzeby. Szkoda zatem, że plany te nie zostały zrealizowane.

Oprócz złych warunków lokalowych, biblioteki borykały się z jeszcze jednym problemem. Otóż niemal wszystkie placówki potrzebowały nowego wyposażenia, o które było bardzo trudno, ponieważ niewielu było wykonawców mebli dla bibliotek. Był to okres kiedy właściwie brakowało wszystkiego, nawet tak podstawowych rzeczy jak materiały do konserwacji księgozbioru. O każdy materiał trzeba było prawie walczyć. Folię do obkładania książek zakupywano na ten przykład w Kielcach, a taśmę cellux aż w Poznaniu. Te małe „sukcesy” Biblioteki cieszyły jednak zarówno dyrektora, jak i pracowników⁷².

W 1978 roku Biblioteka uczestniczyła w rywalizacji o tytuł „Najlepszej placówki bibliotecznej”. Ocenie podlegał wygląd estetyczny lokalu,

70 Protokół wizytacji Miejskiej Biblioteki Publicznej, przeprowadzonej w dniach 6, 7. IV. 1976 rok

71 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1978 - archiwum Biblioteki

72 Tamże

stan katalogów oraz ilość czytelników. Aż pięć osób z olkuskich bibliotek otrzymało wówczas punktowane miejsca, a co za tym idzie także nagrody. Konkurs był kontynuowany również w 1979 roku. Aby zwiększyć liczbę czytelników, bibliotekarze rozesłali zaproszenia do mieszkańców, zachęcając ich do korzystania z biblioteki⁷³. Sukcesy te nie przychodziły jednak łatwo i kosztowały bibliotekarzy dużo pracy i osobistego zaangażowania.

Podczas Dni Oświaty Książki i Prasy w bibliotekach w Olkuszu i Jarosowcu zorganizowano spotkanie z literatem Władysławem Bodnickim. Bibliotekarze przeprowadzali również lekcje biblioteczne, które organizowane były niekiedy także w szkołach. Tematy lekcji były opracowane przez pracowników Działu Instrukcyjno - Metodycznego, a dotyczyły m.in.: historii bibliotek, pisma i druku. Kształcono na nich też umiejętności posługiwania się katalogiem oraz wydawnictwami informacyjnymi znajdującymi się w czytelnich. Poza tym, Biblioteka przygotowała również informacje o pisarzach, z których korzystały inne placówki biblioteczne i szkoły. Przy okazji odbywających się w mieście akademii, Biblioteka przygotowywała też tematyczne wystawy książek. Podczas obchodzonych Dni Oświaty Książki i Prasy zorganizowano również w olkuskim klubie „Mennica” - „Biesiadę Literacką”. W programie Biesiady znalazły się m. in. prelekcja o starych bibliotekach w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem obchodzącej jubileusz Biblioteki Raczyńskich, montaż poetycki o książkach (z udziałem zespołu dziecięcego działającego przy Bibliotece) oraz prezentacja starych książek. Z okazji Dnia Zwycięstwa do Biblioteki

został zaproszony także Gerard Woźnica. Również w maju zorganizowano spotkanie z pisarzem Aleksandrem Krawczukiem⁷⁴.

Biblioteka prowadziła także działalność na rzecz specjalnych grup czytelników, np. osoba pracująca w Filii w miejskim Szpitalu, przynosiła pacjentom książki nawet bezpośrednio do sal, co ułatwiało, a czasem wręcz umożliwiało im kontakt z literaturą. Ponadto, nawiązano również współpracę z Klubem Seniora istniejącym przy olkuskim Domu Kultury. Podczas spotkań w Klubie bibliotekarze opowiadali o książkach, czasem czytali ich fragmenty po to, aby zachęcić seniorów do sięgnięcia po słowo pisane.

Warto dodać, że w 1978 roku na jednego mieszkańca przypadało średnio 199 książek znajdujących się w Bibliotece. Więcej, na stu mieszkańców, 20 było czytelnikami Biblioteki. Jeden czytelnik wypożyczał wówczas średnio 16 książek, a 1 książka kosztowała przeciętnie 37 zł.⁷⁵

Biblioteka w Olkuszu dokonywała także zakupów do prawie wszystkich podległych placówek. Zakupów dokonywano głównie w Domach Książki w Olkuszu i Wolbromiu. Olkuska Biblioteka dokonywała też ich opracowania. Dla całej sieci prowadzony był także katalog centralny.

Oprócz gromadzenia i opracowywania księgozbioru dla bibliotek z terenu, prowadzono w olkuskiej Bibliotece kwartalne szkolenia bibliotekarzy oraz doraźne szkolenia dla nowo zatrudnionych pracowników. Biblioteka Miejska w Olkuszu przeprowadzała również w podległych placówkach kontrole księgozbiorów oraz dokonywała ich selekcji.

Podobnie jak w latach poprzednich, Biblioteka otrzymywała od władz miejskich szczegółowy

73 Tamże

74 Tamże

75 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1985 - archiwum biblioteki

wykaz zadań do wykonania. 22 maja 1978 roku Przewodnicząca Komisji Wychowania, Oświaty i Kultury Rady Narodowej Miasta i Gminy - Barbara Kallista przesłała Wniosek Nr 3/2/78 do Dyrektora Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Olkuszu. Wniosek został przyjęty przez Komisję Wychowania, Oświaty i Kultury na posiedzeniu 17 maja 1978 roku. Zawierał następujące zalecenia:

- zabezpieczenie zakupionych mebli do nowego lokalu Biblioteki Publicznej w Olkuszu,
- zobowiązanie kierowników filii do „ściągnięcia” od czytelników wszystkich książek przechowywanych poza czas regulaminowy,
- zwiększenie ilości wypożyczeń,
- zawiadamianie szkół o imprezach organizowanych przez Bibliotekę,
- nie zakładanie nowych bibliotek z literaturą beletrystyczną, działających poza siecią bibliotek publicznych,
- założenie filii w miejscowościach Zederman i Witeradów,
- zobowiązanie kierownika filii w Braciejówce do zorganizowania w ramach obchodów „Dni Oświaty, Książki i Prasy” wystawy książek w świetlicy wiejskiej w Braciejówce.

Na powyższe pismo odpowiedzi udzieliła Stefania Gądek - Dyrektor Biblioteki, która w piśmie z 15 czerwca 1978 roku napisała, że zalecenia Komisji zostały zrealizowane.

Pomimo zapewnień, w 1978 roku nowy lokal nie był jeszcze gotowy do użytku. W Bibliotece panowała więc coraz większa ciasnota. Cały czas jednak gromadzone były materiały dekoracyjne do nowego lokalu, jak np.: franki czy chodniki. Planowano także zakup nowych regałów, dotychczasowe miały natomiast trafić do filii bibliotecz-

nych. Co więcej, Biblioteka miała na uwadze również dalszy rozwój sieci bibliotecznej, dlatego też złożono nawet w biurze urbanistycznym wnioski o zaplanowanie lokali bibliecznych w nowo wybudowanych osiedlach mieszkaniowych.

Pomimo ciasnoty i złych warunków do pracy Biblioteka starała się uczestniczyć w życiu kulturalnym regionu. W 1979 roku, ogłoszonym „Rokiem Dziecka”, zorganizowano na przykład wraz ze szkołami konkurs pod nazwą „Przyjaciel naszego dzieciństwa”. Najlepsze prace zostały wysłane do Biblioteki Wojewódzkiej.

W latach 70. powiększyło się grono pracowników. Zatrudnione zostały: w 1975 roku Maria Łydka, w 1976 roku Maria Kaczor i Edwarda Chłosta, w 1978 roku Grażyna Jarno, a w 1979 roku Teresa Suchodolska.

Wprawdzie po zmianach administracyjnych od 1975 roku olkuska Biblioteka podlegała Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Katowicach, ale podtrzymywała również wypracowane przez lata i serdeczne kontakty z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Krakowie. Co więcej, jeszcze w 1979 roku a więc cztery lata po zmianie przynależności do województwa katowickiego, Biblioteka Wojewódzka w Krakowie przesyłała olkuskiej Bibliotece wykaz tematów wykładów z zakresu bibliotekarstwa, informacji naukowej, literatury przygotowane przez Dział Terenowy krakowskiej Biblioteki, do ewentualnego wykorzystania⁷⁶.

Przełom lat 1980 - 1981 ogłoszony został „Rokiem kulturalnym”. W związku z tym, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach przesłała zalecenia w sprawie ważniejszych zadań programowych. Bibliotekom zlecono:

1. dalszy rozwój bibliotek na wsi,

76 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1979 - archiwum biblioteki

2. rozpowszechnianie informacji o regionie,
3. stałe dążenie do podnoszenia kwalifikacji pracowników poprzez uczestniczenie w szkoleniach przywarsztatowych, kursach i studiach⁷⁷.

Biblioteka Wojewódzka informowała także o planach Departamentu Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno - Kulturalnej, które miały zostać zrealizowane do 1985 roku. Obejmowały one: opracowanie planu realizacji programu rozwoju bibliotek publicznych i modelu organizacyjnego sieci bibliotek publicznych, weryfikację statutów bibliotek, regulaminów wypożyczalni i czytelnicy, przygotowanie projektu systemu uposażeń pracowników bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, przygotowanie propozycji podwyżek nagród dla kierowników punktów bibliotecznych oraz opracowanie statusu zawodowego bibliotekarza⁷⁸.

Nowy lokal olkuskiej Biblioteki

Dzięki staraniom wielu osób i po latach oczekiwania, w 1982 roku Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Olkuszu otrzymała wreszcie przestronny lokal w nowo wybudowanym Domu Kultury.

Głównym zadaniem pracowników Biblioteki było natomiast jak najszybsze otwarcie Biblioteki i udostępnienie książek czytelnikom. W tym celu jednak, należało przenieść do nowego lokalu 40 tys. egzemplarzy książek, materiały biblioteczne, dokumentację oraz wyposażenie Biblioteki. Przeprowadzka trwała aż 5 miesięcy, co negatywnie wpłynęło na stan czytelnictwa. W tym czasie postanowiono również wydzielić księgozbiór dla dzieci i młodzieży oraz zorganizować dla nich od-

dzielną czytelnicy. Księgozbiór zlikwidowanej społeczno - politycznej Filii Nr 1 z kolei, przeniesiony został do magazynu Biblioteki centralnej.

Pomimo zapewnień o zwiększeniu środków na potrzeby Biblioteki, nie otrzymała ona dodatkowych pieniędzy. Musiała zatem urządzić się w nowym lokalu wykorzystując jedynie własne, niewielkie fundusze, za które np. zakupiono meble.

Nowy lokal zdecydowanie poprawił warunki pracy Biblioteki. Można było zorganizować wolny dostęp do półek zarówno w wypożyczalni dla dorosłych, jak i dla dzieci. Duże czytelnicy umożliwiły czytelnikom także korzystanie na miejscu z księgozbioru podręcznego.

W związku z nowym układem księgozbioru zorganizowano liczne lekcje biblioteczne dla młodzieży szkolnej. Uczniowie zapoznawali się z układem książek na półkach oraz poznawali sposoby korzystania z katalogów.

Warto jednak dodać, że na życzenie czytelników pozostawiono Filie przy ulicy Szpitalnej. Mogli z niej korzystać mieszkańcy tej części miasta.

W 1983 roku, po urządzeniu się w nowym lokalu, priorytetem Biblioteki stało się podniesienie czytelnictwa. Ów zamiar powiódł się. Liczba wypożyczeń, w porównaniu z rokiem poprzednim, wzrosła dwukrotnie. Nowy obszerny lokal pozwalał znacznie rozwinąć działalność Biblioteki. Pojawiły się też możliwości organizowania spotkań ze znanymi ludźmi, a także zajęć dla dzieci i młodzieży. Aby przyciągnąć do nowego lokalu czytelników zorganizowano szereg imprez czytelnicy: spotkania autorskie, np. z krakowskim poetą Andrzejem Krzysztofem Torbusem oraz Alfredem Szklarskim. W oddziale dziecięcym

77 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1980 - archiwum biblioteki

78 Tamże

z kolei, odbywały się comiesięczne spotkania dla dzieci pod nazwą „Bajkoteka”, na których m.in. czytano im głośno bajki. Z okazji 510. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika zorganizowana została również w Bibliotece prelekcja popularno - naukowa. Poza tym, raz w miesiącu organizowane były też szkolenia pracowników, na których omawiano aktualne sprawy zawodowe bibliotekarzy oraz dokonywano przeglądu ciekawszych artykułów z fachowych czasopism⁷⁹.

Duży lokal dawał również możliwości powiększenia księgozbioru. Zmiana warunków pracy szybko ujawniła braki w zbiorach. Na rynku wydawniczym brakowało jednak książek dla dzieci i młodzieży, opracowań encyklopedycznych i słowników, a strona estetyczna tych książek, które można było zakupić pozostawiała wiele do życzenia⁸⁰.

Biblioteka zmieniała nie tylko lokal, ale również dyrektora. Została nim Krystyna Wiczorek. W 1981 roku w planie pracy Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Olkuszu, przewidziano zapoznanie się dyrektora z podległymi placówkami i ich potrzebami oraz rozmowy z władzami poszczególnych gmin w sprawie polepszenia warunków lokalowych bibliotek. W tym czasie również zatrudniona została w Bibliotece Barbara Lasek.

Podobnie jak w latach poprzednich olkuska placówka biblioteczna prowadziła działalność instrukcyjno - metodyczną na terenie podległych bibliotek. Biblioteka olkuska pomagała placówkom rejonowym przy zakupie mebli oraz urządzeń i druków bibliotecznych, a także w przygotowywaniu imprez czytelniczych. Zadania te były realizowane przez systematyczne wyjazdy instruk-

tażowe do bibliotek. Dla podległych sobie placówek olkuska Biblioteka dokonywała też zakupów i opracowywania książek, zgodnie z wysokością posiadanych przez nie limitów. Przeprowadzała także selekcję księgozbiorów oraz skontrum. Poza tym, dla wszystkich placówek założony został katalog centralny zbiorów.

Oprócz współpracy w zakresie zakupu i opracowania księgozbioru kontynuowano również szkolenia zawodowe bibliotekarzy z terenu. Na szkoleniach tych omawiano m. in. analizę czytelnictwa dla każdej placówki bibliotecznej, na podstawie której badano przyczyny ewentualnego spadku czytelnictwa. Poza tym, Biblioteka organizowała także szkolenia dla nowoprzyjętych pracowników bibliotek.

Olkuska Biblioteka, z racji opieki merytorycznej nad placówkami z rejonu, często interweniowała w związku z ich licznymi problemami, np. w 1983 roku wystosowała pismo do Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach z prośbą o pomoc w uzyskaniu lokalu dla Filii w Kwaśniowie⁸¹.

Z ramienia Biblioteki Wojewódzkiej, instruktorem zajmującym się olkuską Biblioteką i innymi bibliotekami z rejonu, była Maria Drach⁸². Oprócz Olkusza podlegały jej także Łaziska, Mikołów i Zabrze. Rejon merytorycznej działalności Biblioteki w Olkuszu obejmował w 1983 roku: Miejsko Gminne Biblioteki Publiczne w Bukowni i Wolbromiu oraz Gminne Biblioteki Publiczne w Kluczach, Pilicy i Żarnowcu.

W 1983 roku Biblioteka posiadała 10 filii (4 w mieście i 6 na wsi) oraz 7 punktów bibliotecznych. W Bibliotece centralnej zatrudnionych było wówczas 14. pełnoetatowych pracowników,

79 Kronika Biblioteki

80 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1983 - archiwum biblioteki

81 Tamże

82 Pismo Biblioteki Wojewódzkiej w sprawie zmiany organizacyjnej w Dziale Instrukcyjno - Metodycznym z dn. 15 września 1982 roku - archiwum Biblioteki

w tym: Dyrektor - 1 etat, Dział Instrukcyjno - Metodyczny - 2 etaty, Gromadzenia i Opracowania Zbiorów - 3 etaty, Udostępniania - 6 etatów, pracownicy obsługi - 2 etaty⁸³. W 1984 roku zwiększyła się sieć biblioteczna. Otwarto bowiem nową Filię w Zedermanie oraz Punkt Biblioteczny w Niesułowicach.

Organizowane w 1984 roku imprezy przebiegały pod hasłem „40 - lecia PRL”. Zorganizowano wówczas wystawę pod tytułem „O patronach naszych ulic”, która cieszyła się dużym zainteresowaniem mieszkańców Olkusza. Poza tym, z czytelnikami spotkał się dr Bogdan Szczygieł, który opowiedział o swojej pracy w Afryce oraz napisanych na ten temat książkach. Bibliotekę odwiedzili także aktorzy: Jerzy Kamas oraz Gustaw Holoubek⁸⁴.

Podobnie jak poprzednio Biblioteka w Krakowie, tak i Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach przysyłała placówkom podległym różne materiały dydaktyczne, np.: wykaz pisarzy i dziennikarzy, z którymi biblioteki mogły zorganizować spotkania autorskie.

Poza tym, pracownicy Biblioteki uczestniczyli też w szkoleniach organizowanych przez Bibliotekę Wojewódzką w Katowicach. Szkolenia przeznaczone były głównie dla pracowników bibliotek szpitalnych i instruktorów zainteresowanych biblioterapią, pracowników bibliotek dziecięcych, instruktorów, dyrektorów i kierowników bibliotek. Organizowano też seminaria literackie. Biblioteka Wojewódzka w Katowicach organizowała również seminaria wyjazdowe. W maju 1987 roku w Warszawie zorganizowane zostało szkolenie dla dyrektorów bibliotek publicznych województwa katowickiego⁸⁵.

10 maja 1985 roku Miejsko - Gminna Biblioteka Publiczna w Olkuszu została zarejestrowana w Rejestrze Instytucji Upowszechniania Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach pod numerem 39/B/85. Wynikało to z § 2 Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 25 lipca 1984 roku w sprawie prowadzenia Rejestru Instytucji Upowszechniania Kultury.⁸⁶ Co więcej, olkuska Biblioteka i podległe jej filie zostały również wpisane do ewidencji Placówek Upowszechniania Kultury prowadzonej przez Urząd Miasta i Gminy w Olkuszu.

W Olkuszu powstawały nowe osiedla mieszkaniowe. Aby zabezpieczyć dostęp do książek ich mieszkańcom, Biblioteka musiała uwzględnić utworzenie tam nowych filii bibliotecznych. W 1985 roku jednym z ważniejszych zadań Biblioteki było zatem otwarcie filii na nowym osiedlu liczącym sobie ponad 5 tys. mieszkańców. Placówkę otwarto jednak dopiero w 1986 roku. Mieściła się ona przy ulicy Reja.

Biblioteka współorganizowała także sesję popularnonaukową zorganizowaną w związku z 40. rocznicą wyzwolenia Olkusza. Wydarzenie to tak zostało opisane w *Kronice Biblioteki: W bieżącym roku w związku z 40 rocznicą Wyzwolenia Olkusza Biblioteka była współorganizatorem sesji popularnonaukowej. Referaty wygłosili działacze olkuscy. Odbyło się m.in. spotkanie z dr Bogdanem Szczygłem*⁸⁷.

Rok 1986 ogłoszony został „Rokiem Pokoju”. W związku z jego obchodami Biblioteka zorganizowała konkurs plastyczny pod hasłem „Pokój na świecie widziany oczami dziecka” oraz wystawę „Prawo człowieka do życia w pokoju”. W związku z 40 - leciem „Dekretu o bibliotekach” opra-

83 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1983

84 Kronika Biblioteki

85 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1985-87

86 Pismo Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach - Wydział Kultury i Sztuki Dz. U. nr 39/84 poz. 206

87 Kronika Biblioteki

cowano także monografię o Joachimie Lelewelu - twórcy pierwszego podręcznika bibliotekarskiego. Ponadto zorganizowane zostały również spotkania z aktorami: Wojciechem Pokorą i Ewą Wiśniewską⁸⁸.

Rok 1987 zaczął się dla Biblioteki dość niefortunnie. Nastąpiła bowiem awaria centralnego ogrzewania i trzeba było wymienić kaloryfery na II piętrze biblioteki. W związku z tym, placówka była przez dłuższy czas zamknięta dla czytelników. Co więcej, ów remont kosztował Bibliotekę ponad 500 tys. zł.

Sukcesywnie remontowano również filie biblioteczne (w 1987 roku Filię Nr 3 oraz Filię w Braciejówce). Do wymiany nadawało się również bez mała 60 % regałów znajdujących się na wyposażeniu filii. Niestety, brak środków uniemożliwił ich wymianę.

W tym czasie, w ramach obchodów Dni Oświaty Książki i Prasy, zorganizowane zostało w Bibliotece spotkanie z Anną Przemyską. Poza tym do placówki zaproszeni zostali także aktorzy: Anna Dymna i Jerzy Zelnik, którzy opowiadali o swoich rolach filmowych i teatralnych.

Ponadto, sieć biblioteczna w owym czasie liczyła 40 placówek oraz 41 punktów bibliotecznych. Warto dodać, że w 1988 roku zlikwidowany dostał punkt w Chrząstowicach, a powstały 3 nowe w: Podlesiu, Bogucinie i Łanach.

Na 12 filii bibliotecznych, znajdujących się na terenie Gminy Olkusz, 6 mieściło się w budynkach prywatnych, 2 w lokalach Spółdzielni Mieszkaniowej, 1 w lokalu Ochotniczej Straży Pożarnej, 1 w Szpitalu i wreszcie 1 w pawilonie handlowym Gminnej Spółdzielni⁸⁹.

Z roku na rok coraz bardziej poprawiała się estetyka lokali. Systematycznie wymieniano sprzęt biblioteczny: kupowano nowe regały i pozostały sprzęt niezbędny do pracy Biblioteki. W placówkach pojawiało się również coraz więcej elementów dekoracyjnych i informacyjnych, które nie tylko zdobiły, ale i pomagały czytelnikom odnaleźć potrzebne informacje.

W 1988 roku zakupiono dla Biblioteki w Olkuszu aż 10.726 egzemplarzy książek, dla porównania w Bukowni zakupiono 6.004 egzemplarze, a w Żarnowcu zaledwie 1.226. Poza tym, jak wynika ze statystyk, w owym okresie na 100 mieszkańców 16,8 korzystało z Biblioteki i wypożyczało przeciętnie 289 vol. Największy współczynnik w okolicy miał Wolbrom, gdzie na 100 mieszkańców przypadało aż 21,3 czytelników. Najślabiej zaś wypadły Klucze z liczbą 13,8 czytelników na 100 mieszkańców⁹⁰.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach przesyłała do Naczelników, a później Burmistrzów Miasta Olkusza dane cyfrowe oraz wskaźniki analityczne wyników czytelnictwa Biblioteki olkuskiej. Dane te dotyczyły stosunku liczby czytelników do liczby mieszkańców, wskaźnika ustalonego przez Ministra Kultury i Sztuki, dotyczącego liczby zakupionych książek na 100 mieszkańców. Biblioteka w Olkuszu znajdowała się na średnim poziomie, nie wyróżniała się nigdy zbyt. W pismach tych Biblioteka Wojewódzka pozytywnie wyrażała się jednak o pracownikach biblioteki, którzy dobrze wywiązywali się ze swoich obowiązków⁹¹.

Oprócz podstawowych obowiązków związanych z funkcjonowaniem Biblioteki starano się

88 Tamże

89 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1988

90 Tamże

91 Wskaźniki analityczne wyników czytelnictwa - analizy z lat: 1986, '87, '88, '89, '92, '93

także kontynuować i rozwijać działalność kulturalną. W roku 1988 czytelnicy mieli okazję do spotkania z kolejnymi zaproszonymi do Biblioteki aktorami: Henrykiem Bistą, Krzysztofem Kolbergerem i Antonim Gryzikiem⁹².

W 1989 roku do najważniejszych zadań Biblioteki należało uruchomienie nowych placówek bibliotecznych oraz zwiększenie starań o poprawę warunków lokalowych i wyposażenia bibliotek. Wiele wysiłku włożono także w zapewnienie ciągłości obsługi czytelników, systematyczny napływ nowości wydawniczych oraz zwiększenie czytelnictwa. Niewystarczające środki finansowe nie pozwoliły jednak na zakup nowego sprzętu oraz modernizację lokali. Podobnie było w całym rejonie olkuskim, np. biblioteka w Bukowni zmodernizowała i powiększyła swój lokal, natomiast księgozbiory filii w Krzykawie i Bolesławiu przeniesione zostały do nowych pomieszczeń. Biblioteka w Wolbromiu z kolei posiadała 7 filii i 11 punktów bibliotecznych. Nowy lokal zyskała zaś Filia w Wierzchowisku. Pomieszczenia pozostałych filii wymagały natomiast modernizacji i zakupu nowych mebli. W gminie Klucze znajdowało się 6 placówek (w tym 5 filii) oraz 4 punkty biblioteczne. Połowa lokali nadawała się do remontu. W gminie Pilica znajdowały się 4 placówki oraz 7 punktów bibliotecznych. Przybyła jedna placówka w Sławniowie, zostały jednak zlikwidowane 3 punkty biblioteczne. W gminie Żarnowiec z kolei funkcjonowały 4 placówki oraz 4 punkty biblioteczne. Warto dodać, że tylko Biblioteka Gminna w Żarnowcu posiadała ładny, wyremontowany lokal, pozostałe zaś placówki wymagały remontu⁹³.

W 1990 roku przeprowadzony został remont w Miejskiej i Gminnej Bibliotece Publicznej w Olkuszu. Pomalowane zostały ściany, stolarka drzwiowa i okienna, zmieniono także wystrój biblioteki. Co więcej, doposażono placówkę w magnetowid, gramofon, magnetofon oraz radio.

W tamtym czasie pojawiła się idea łączenia różnych typów bibliotek. Olkuska Biblioteka „miała sporo szczęścia”, ponieważ ówczesne władze samorządowe nie wystąpiły z podobnymi propozycjami⁹⁴.

W 1990 roku olkuska Biblioteka posiadała oprócz 12 filii również 7 punktów bibliotecznych w Bogucinie Małym, Troksie, Podlesiu Rabsztyńskim, Niesułowicach, Zimnodole, Osieku oraz w Państwowym Domu Pomocy Społecznej w Olkuszu.

W porównaniu z rokiem poprzednim, nastąpił nieznaczny wzrost liczby czytelników i wypożyczeń. Aby zwiększyć liczbę czytelników Biblioteka przygotowała plakaty reklamowe oraz zaproszenia zachęcające do korzystania z Biblioteki, dostarczane mieszkańcom nowych osiedli. Osobom chorym dostarczano z kolei książki bezpośrednio do mieszkań. Poza tym, organizowano także wystawy okolicznościowe oraz przeprowadzano przez cały rok lekcje biblioteczne dla dzieci i młodzieży⁹⁵.

Do 1990 roku olkuska Biblioteka organizowała szkolenia dla bibliotek rejonowych. Przeciętnie w szkoleniach brały udział 54 osoby. Uczestniczyli w nich nie tylko pracownicy bibliotek olkuskich, ale także z bibliotek z terenu Bukowna, Bolesławia, Jarosowca, Pilicy, Wolbromia, Żarnowca oraz z biblioteki zakładowej w Kluczach.

92 Kronika Biblioteki

93 Sprawozdanie biblioteki za rok 1989

94 Kronika biblioteki

95 Sprawozdanie biblioteki za rok 1990

Połączenie olkuskiej Biblioteki z Miejskim Ośrodkiem Kultury

Bibliotekę czekała kolejna zmiana organizacyjna. Na mocy Uchwały nr XXVI/106/91 Rady Miejskiej w Olkuszu z 3.09.1991 roku w miejsce Wydziału Kultury utworzony został w Olkuszu Miejski Ośrodek Kultury, w skład którego weszły wszystkie placówki kulturalne znajdujące się na terenie Miasta i Gminy, a mianowicie: Miejski Dom Kultury, Biblioteka, muzea i świetlice. Miejsko - Gminna Biblioteka Publiczna zachowała merytoryczną i organizacyjną odrębność, a jej statut stanowił uzupełnienie bardziej ogólnego statutu Miejskiego Ośrodka Kultury.

Biblioteka została w tym czasie doposażona w nowe wykładziny ognioodporne, telewizor, antenę satelitarną, 2 radiomagnetofony dla filii, odkurzacze przemysłowe oraz kserokopiarkę. Zapewnione zostały także środki na zakup komputerów, niestety tego zamiaru nie udało się zrealizować. W 1992 roku zakupiono również 100 nowych regałów bibliotecznych.

W tym czasie można było zauważyć zwiększone zainteresowanie prasą codzienną, wzrosła również liczba czytelników i liczba wypożyczeń. Biblioteka współorganizowała także, wraz z Miejskim Ośrodkiem Kultury, sporo imprez, wśród których wymienić należy „Ogólnopolski Gwiazdkowy Turniej Szachowy Dzieci i Młodzieży” oraz „Dni Olkusza”.

W tym roku też, czytelnicy mieli okazję spotkać się z pisarzem Julianem Kawalcem oraz Anną Sztadynger - Kaliszewicz. W czasie trwania jesienno-wojskowego Biblioteka prowadziła dodatkowo punkt czytelniczy dla poborowych⁹⁶.

W owym czasie na 100 mieszkańców przypadało 20,5 wol. Przeciętna cena książki wynosiła 24.735 zł. W porównaniu z rokiem poprzednim, zwiększyło się zainteresowanie wypożyczaniem czasopism. Istniała też możliwość wypożyczenia gazet do domu, z czego czytelnicy chętnie korzystali⁹⁷.

W Bibliotece zatrudnionych było wówczas 22 pracowników merytorycznych, w tym 14 w pełnym wymiarze godzin. Wśród nich 2 osoby posiadały wykształcenie wyższe bibliotekarskie, jedna osoba posiadała wykształcenie wyższe w innym kierunku, 7 osób ukończyło studium bibliotekarskie, jedna posiadała wykształcenie średnie bibliotekarskie, a jedynie 4 osoby nie posiadały przygotowania bibliotekarskiego. W 1988 roku do Biblioteki została przyjęta Jolanta Kluczevska.

W 1991 roku powstała lokalna gazeta *Przeгляд Olkuski*. Zamieszczała ona informacje o działalności Biblioteki, stanie czytelnictwa oraz o nowościach książkowych. Biblioteka obok wystaw zorganizowała także spotkanie autorskie, np. z autorką biografii o Halinie Poświatowskiej - Małgorzatą Szulczyńską⁹⁸.

W 1993 roku w filiach przeprowadzono kilka remontów, np. w Filii Nr 2 pomalowano i zainstalowano dodatkowe ogrzewanie oraz wymieniono instalację elektryczną, w Filii w Osieku natomiast wymieniono okna i pomalowano pomieszczenia. W tym czasie Bibliotece udało się uzupełnić w znaczącym stopniu zbiory. Wydano na ten cel 472 289 900 zł. Książki kupowane były w hurtowniach oraz w sprzedaży wysyłkowej od poszczególnych wydawnictw. Zakupiona wówczas literatura popularnonaukowa stanowiła 20% zakupów. W grupie tej dominowały książki o tematyce ekonomicznej, medycznej oraz psychologicz-

96 Kronika Biblioteki

97 Sprawozdanie Biblioteki za rok 1992

98 Kronika Biblioteki

nej. Prenumerowano też 42 tytuły czasopism.

W związku z pojawieniem się nowych kierunków nauczania w olkuskich szkołach średnich wzrosło zainteresowanie czytelników książkami z ekonomii, marketingu i informatyki. Wychoząc naprzeciw zapotrzebowaniom czytelników Biblioteka planowała uzupełnić zbiory z tych dziedzin.

Wysokie ceny książek znacznie utrudniały, a czasem wręcz uniemożliwiały czytelnikom zakup nowości wydawniczych. Biblioteka natomiast w owym czasie znacznie wzbogaciła swój księgozbiór, co zdecydowanie przyczyniło się do wzrostu czytelnictwa. Często kupowane były książki dla dzieci i młodzieży. Pojawiło się w tym okresie sporo wydawnictw, które przedstawiały szeroką ofertę wydawniczą. Niestety, nie zawsze piękna szata graficzna szła w parze z poprawnością edytorską czy też wartością merytoryczną książki, dlatego też zadaniem Działu Gromadzenia było wybieranie książek nie tylko ładnych wizualnie, ale także wartościowych. Wymogi te spełniały „Ossolineum” z serią „Biblioteka Narodowa dla Młodzieży” oraz wydawnictwo „Tentem” z serią „Klasyka Młodzieżowa”.

W 1993 roku Biblioteka czynnie włączyła się w obchody rocznicy śmierci Francesco Nullo. Z tej okazji zorganizowany został konkurs oraz wystawa poświęcona osobie włoskiego pułkownika. Z okazji Dni Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej Biblioteka z kolei współorganizowała konkurs o twórczości Kornela Makuszyńskiego.

W 1994 roku Biblioteka włączyła się natomiast w organizowane przez Miasto obchody 200. rocznicy wybuchu Powstania Kościuszkowskiego, organizując z tej okazji wystawę okolicznościową. Poza tym, zaangażowała się również w organizację

„Dni Olkusza”, podczas których pracownicy Biblioteki sprzedawali losy loterii.

W tym też roku, 35 - lecie pracy obchodzili Stanisława Mołęda, Stanisława Szałańska i Joanna Ryza. W uroczystym spotkaniu z tej okazji wzięli udział przedstawiciele Władz Miasta oraz Dyrektor Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach - Andrzej Sroga.

W 1995 roku powiększyły się znacznie, nie tylko dzięki zakupom nowych książek, zbiory biblioteki. Spółdzielnia Inwalidów Niewidomych „Prodelm” w Olkuszu podarowała bowiem Bibliotece zbiory książki mówionej, liczące 1050 tytułów (tj. 14 284 kaset magnetofonowych). Ten specjalny księgozbiór wymagał jednak opracowania i utworzenia katalogu. Warto podkreślić, że owe zbiory były stale uzupełniane o nowe tytuły i wypożyczane osobom słabowidzącym i niewidomym⁹⁹.

Zdecydowanie powiększył się także księgozbiór Filii nr 3 w Olkuszu. Wzbogacony on został o zbiory Biblioteki Zakładowej Olkuskiej Fabryki Naczyń Emaliowanych. Poza tym, filia ta otrzymała także nowy lokal, większy od poprzedniego o 100 m².

W 1996 roku powiększyła się sieć biblioteczna. Otwarta została bowiem nowa Filia na Osiedlu Słowiki. Biblioteka otrzymała niewielki lokal o powierzchni 28 m² w budynku Szkoły Podstawowej Nr 9.

W tym roku także, zakupiono do Biblioteki pierwsze komputery Optimus, serwer oraz jedną stację roboczą.

Rok 1997 obfitował z kolei w uroczystości i wydarzenia. 22 maja Biblioteka obchodziła Jubileusz 80 - lecia istnienia. Uroczystość uświetnili swą obecnością: Burmistrz - Andrzej Ryszka, Wice -

Burmistrz - Jan Orkisz, Członek Zarządu do spraw Kultury i Sportu - Marek Dąbek, Przewodnicząca Rady Miasta i Gminy - Zdzisława Sztafińska, Sekretarz Miasta - Ewa Barzycka, Dyrektor Biblioteki Wojewódzkiej w Katowicach - Andrzej Sroga oraz Dyrektor Biblioteki Pedagogicznej w Olkuszu - Krystyna Jasińska. Gratulacje na ręce Dyrektora Biblioteki złożyli także Społeczni Działacze Kultury, m.in. Barbara Kallista, Mieczysław Karwiński oraz Prezes PTTK - Barbara Stanek. W uroczystości uczestniczyła także emerytowana Dyrektor Biblioteki w Olkuszu - Stefania Gądek. Obok życzeń i kwiatów był także tort oraz pamiątkowe dyplomy i albumy dla wszystkich pracowników. Przybyli na jubileusz goście mogli oglądać wystawę najstarszych książek znajdujących się w zbiorach Biblioteki.

W tym również roku, Filia nr 3 mieszcząca się przy Alei 1000 - lecia przeniesiona została do nowego lokalu przy ulicy Legionów Polskich. Ponieważ zmniejszeniu uległa powierzchnia użytkowa lokalu, część księgozbioru przewieziona została do magazynu Biblioteki Miejskiej.

W tym czasie także, personel Biblioteki powiększył się o trzy nowe osoby: Joannę Piasną, Beatę Szandor i Agnieszkę Bryzik.

W 1998 roku z kolei nowy lokal zyskała Filia nr 5. Z bloku przy ulicy Reja przeniesiona została ona do nowego lokalu przy ulicy Konopnickiej 4. W roku tym odeszła także z pracy, w związku ze zmianą miejsca zamieszkania, instruktor - Grażyna Jarno. Nowym instruktorem została natomiast Maria Łydka, która do tej pory pracowała w Wypożyczalni dla Dorosłych. Na jej miejsce zaś została przyjęta Agnieszka Grzanka.

Od 1 stycznia 1999 roku Olkusz powrócił do województwa małopolskiego i ponownie stał się siedzibą powiatu. Nowy powiat różnił się jednak

pod względem zasięgu terytorialnego od tego, z 1974 roku. Rok 1999 to także niezwykle jubileusz Olkusza, a mianowicie 700 - lecie Miasta, szczególnie hucznie świętowane w czerwcu, podczas Dni Olkusza. Biblioteka również aktywnie włączyła się w obchody owego jubileuszu. Organizowała m.in. wystawę książek poświęconych „Srebrnemu Miastu”.

Zmieniła się też obsada w kilku filiach. Na emeryturę odeszły bowiem Stanisława Szałańska - dotychczasowy Kierownik Filii Nr 1, którą na tym stanowisku zastąpiła Beata Szandor. Odeszła też Joanna Ryza z Filii Nr 3, którą zastąpiła Joanna Piasna. Do Biblioteki Centralnej przyjęta została zaś Katarzyna Myszka.

Schyłek lat 90. to dla Biblioteki okres pierwszych prób komputeryzacji zbiorów bibliotecznych. Biblioteka Wojewódzka w Krakowie, pod której zasięg merytoryczny powróciła olkuska placówka, przekazała nieodpłatnie dla Biblioteki w Olkuszu program CDS/ISIS służący do tworzenia bazy bibliograficznej zbiorów biblioteki.

W grudniu 1999 roku zostały zakupione też nowe lada biblioteczne do Wypożyczalni dla Dorosłych i dla Dzieci. Zastąpiły one ponad dwudziestoletni sprzęt biblioteczny.

W porównaniu z okresem poprzednim, lata od 1975 do 1999, były dla Biblioteki zdecydowanie bardziej korzystne. Biblioteka przeniosła się bowiem do nowego lokalu, dużo większego i bardziej nowoczesnego, dającego większe możliwości do prowadzenia działalności. Czytelnicy również dostrzegli owe korzystne zmiany. Mogli bowiem nie tylko sami wyszukiwać książki, ale także uczestniczyć w licznych imprezach organizowanych przez Bibliotekę.

Biblioteka w latach 2000 - 2007*Biblioteka znów Powiatowa*

Styczeń 2000 roku przyniósł dla Biblioteki duże zmiany. Po prawie dziesięciu latach współistnienia placówki z Miejskim Ośrodkiem Kultury nastąpiło rozdzielanie obu instytucji. Biblioteka stała się z powrotem odrębną jednostką. Dyrektorem pozostała pełniąca tą funkcję nadal Krystyna Wieczorek.

Zmiany administracyjne spowodowały, że przed olkuską Biblioteką pojawiły się nowe obowiązki. Olkusz został siedzibą powiatu, należało więc dostosować do tych przeobrażeń także sieć biblioteczną. 11 kwietnia 2000 roku Biblioteka w Olkuszu, dzięki staraniom dyrektora Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie oraz współpracy władz samorządowych, przejęła zadania Biblioteki Powiatowej¹⁰⁰. Biblioteka, utworzona w efekcie owego porozumienia zawartego przez władze powiatu i gminy, zmieniła również swą nazwę na Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną¹⁰¹. Szczegółowe zadania Biblioteki zawarte zostały w Statucie. Możemy w nim m.in. przeczytać: *Biblioteka jako główna biblioteka publiczna dla miasta i gminy Olkusz i powiatu olkuskiego zapewniając obsługę biblioteczną mieszkańców ma służyć rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych miasta i gminy Olkusz i powiatu olkuskiego, upowszechnianiu wiedzy, nauki, rozwoju kultury. Dbą o sprawne funkcjonowanie sieci bibliotecznej i systemu informacyjnego na terenie miasta i gminy oraz powiatu olkuskiego*¹⁰².

Sieć biblioteczna na terenie Powiatu Olkuskiego

Na początku 2000 roku Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu posiadała na terenie miasta i gminy Olkusz 13 filii bibliotecznych (6 na terenie miasta i 7 na terenie gminy). Warunki lokalowe w tych placówkach nie były jednak zadowalające. W 2000 roku 6 filii znajdowało się w prywatnych budynkach, co nie było dobrym rozwiązaniem. Owe pomieszczenia nie były bowiem dostatecznie przystosowane do pełnienia funkcji użyteczności publicznej. Dzięki staraniom dyrektora Biblioteki 3 z nich zostały przeniesione do budynków szkół podstawowych, co zdecydowanie polepszyło ich warunki lokalowe.

W 2004 roku do nowego lokalu przeniesiona została Filia Nr 1. Pomieszczenie, które zajmowała dotychczas przy ulicy Mickiewicza było zbyt małe, a panujące w nim warunki nie pozwalały na prawidłowe funkcjonowanie placówki. Nowa siedziba Filii mieszcząca się w Centrum Kultury przy ulicy Szpitalnej, była obszernym i dużym lokalem, który umożliwił na swobodne funkcjonowanie wypożyczalni i czytelni. Co więcej, owa placówka miała posiadać także 3 stanowiska komputerowe z bezpłatnym dostępem do Internetu. Plany te nie zostały jednak zrealizowane. W 2005 roku Filia została połączona z Biblioteką centralną, a jej księgozbiór zasilili zbiory Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu.

Przywrócenie rangi biblioteki powiatowej wiązało się z rozszerzeniem zasięgu nadzoru merytorycznego na placówki biblioteczne z terenu po-

100 Uchwała nr XXIV/229/99 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 29 grudnia 1999 roku oraz Porozumienie zawarte między władzami Miasta i Powiatu z 11.04.2000 roku

101 Uchwała nr XXX/279/200 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 23 czerwca 2000 roku

102 Statut Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu - tekst jednolity z 2006 roku

wiatu. W skład sieci weszło 6 bibliotek miejskich i gminnych wraz z filiami, a były to: Biblioteki Miejskie w Bukownie (z 4 filiami), Wolbromiu (z 5 filiami) i Sławkowie oraz Biblioteki Gminne w Bolesławiu (z 4 filiami), Jaroszowcu (z 1 filią) i Trzyciążu (z 1 filią). Łącznie z Biblioteką Powiatową było to aż 35 placówek bibliotecznych. Sieć ta z czasem się zmniejszyła. Biblioteka Miejska w Sławkowie powróciła bowiem w 2001 roku do województwa śląskiego, w gminie Wolbrom zaś zamknięte zostały dwie filie (w 2002 roku w Zarzeczcu i w 2005 roku w Gołaczewach). Wspomniana już Filia Nr 1 połączona została w 2005 roku z Biblioteką centralną i wreszcie w 2006 roku ze względu na trudne warunki lokalowe zawiesiła swą działalność Filia Nr 4 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bukownie. Na początku 2007 roku sieć biblioteczna na terenie powiatu olkuskiego liczy sobie 31 bibliotek.

Pracownicy Biblioteki

W 2004 roku na emeryturę odeszła Dyrektor placówki - Krystyna Wiczorek, a jej funkcję objęła Jolanta Zięba. Na miejsce odchodzących na zasłużone emerytury pracowników Biblioteki przyjęci zostali: w 2002 roku - Katarzyna Wadas, a w 2005 roku Katarzyna Kulman i Arleta Kundera (obecnie pracownik Biblioteki Pedagogicznej w Olkuszu).

Ostatnio do zespołu dołączyły: w 2006 roku - Elżbieta Andrysek i w 2007 roku - Beata Dziąbek, która zastąpiła Arletę Kunderę.

Ze względu na szybki rozwój komputeryzacji i automatyzacji procesów bibliotecznych oraz powołania nowej agendy w Bibliotece zatrudniony został również informatyk.

Warto podkreślić, iż z roku na rok poprawia

się stan wykształcenia pracowników Biblioteki. Na koniec 2006 roku w Bibliotece oraz w jej filiach zatrudnionych jest 27 bibliotekarzy. 17 z nich posiada wykształcenie wyższe, w tym 11 wyższe bibliotekarskie. Dla porównania w 1997 roku na 26 zatrudnionych bibliotekarzy tylko 2 osoby posiadały wykształcenie wyższe kierunkowe, 11 zaś - średnie bibliotekarskie. Obecnie 5 osób uzupełnia wykształcenie na studiach podyplomowych, a 1 w studium bibliotekarskim.

Działalność instrukcyjno - metodyczna

15 czerwca 2000 roku odbyło się w Bibliotece pierwsze spotkanie bibliotekarzy powiatu olkuskiego, na które oprócz pracowników bibliotek przybyli również zaproszeni przedstawiciele władz powiatowych, miejskich i gminnych. Na spotkaniu obecni byli: Burmistrz Miasta i Gminy - Janusz Dudkiewicz, Starosta Powiatu Olkuskiego - Janusz Bargieł, Burmistrz Miasta Bukowna - Bożena Piętka - Bogajewska, Wójt Gminy Klucze - Małgorzata Węgrzyn oraz Dyrektor Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie - Jacek Wojciechowski. Na spotkaniu dyskutowano przede wszystkim na temat zadań biblioteki powiatowej.

Jednym ze statutowych zadań Biblioteki Powiatowej jest organizowanie szkoleń. Obecnie jest ono realizowane w formie organizowanych dwa razy do roku seminariów szkoleniowych. reguły odbywają się one w kwietniu i październiku. Na szkolenia zapraszani są wszyscy pracownicy bibliotek z terenu powiatu olkuskiego, zarówno kadra zarządzająca, jak i pracownicy merytoryczni. Niestety, nie wszyscy korzystają z tej możliwości dokształcania i doskonalenia się. Spotkania te dodatkowo pozwalają na wy-

mianę doświadczeń oraz dyskusje, w trakcie których poruszane są najbardziej aktualne problemy środowiska bibliotekarskiego.

Na przestrzeni ostatnich sześciu lat na szkoleniach zostały omówione następujące tematy: reklasyfikacja zbiorów (zmiana symboli UKD¹⁰³), skontrum księgozbioru i selekcji pozycji zdezaktualizowanych, zasady tworzenia kartotek regionalnych, metodyka pracy z dziećmi w bibliotece, problemy klasyfikacji przedmiotowej, dokumentacji bibliotecznej, formy pracy z użytkownikiem dorosłym, opis bibliograficzny dokumentów elektronicznych, wykorzystanie Internetu w bibliotece, prowadzenie dokumentacji bibliotecznej oraz tworzenie bibliografii regionalnej w bibliotekach powiatu olkuskiego. Wykłady te prowadziły instruktorki oraz pracownicy Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie: Elżbieta Zwarycz, Joanna Niedzielska, Krystyna Kasprzyk, Monika Rząsa oraz zaproszeni goście.

Na szkoleniach poruszane są również tematy bardziej ogólne, ale mające znaczący wpływ na prawidłowe funkcjonowanie placówek bibliotecznych, jak np.: zmiany w prawie pracy czy realizacja w bibliotekach Ustawy o Ochronie Danych Osobowych. Co więcej, aby uświadomić bibliotekarzom znaczenie kształtowania własnego wizerunku w środowisku, olkuska Biblioteka zaprosiła także na jedno ze szkoleń praktyka działań Public relations.

Szkolenia organizowane przez Bibliotekę Powiatową dają również jej uczestnikom możliwość spotkania się z ludźmi książki, pisarzami i badaczami literatury. Na seminaria szkoleniowe zaproszeni zostali również m. in.: Magdalena Popiel, Bogna Wernichowska, Dorota Terakowska,

Ryszard Sadaj, Zbigniew Święch, Jacek Sypień i Wojciech Ligęza.

Biblioteka zorganizowała także dwa seminaria wyjazdowe. Jedno z nich odbyło się w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wolbromiu, drugie zaś w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie. Seminaria wyjazdowe mają jedną zaletę, pozwalają bowiem poznać różne formy pracy z czytelnikiem oraz organizację pracy biblioteki.

Od 2000 roku olkuska Biblioteka zatrudnia 2 instruktorów. Jeden zajmuje się sprawami sieci filii bibliotecznej na terenie Olkusza, drugi natomiast bibliotekami znajdującymi się na terenie powiatu olkuskiego. Pomoc instruktorów przyjmuje różne formy w zależności od potrzeb poszczególnych placówek. Warto zaznaczyć, iż w porównaniu z okresem powojennym, zmieniła się specyfika pracy instruktorów. W latach sześćdziesiątych od instruktorów wymagało się bowiem pomocy w podstawowej działalności bibliotek, ponieważ bibliotekarze nie posiadali wystarczającego przygotowania zawodowego. Obecnie znacznie polepszyła się sytuacja zawodowa bibliotekarzy oraz stan ich wykształcenia. Większość pracowników posiada przygotowanie do zawodu. Biblioteki stały się również bardziej samodzielne i doskonale odnalazły się w nowej rzeczywistości. Są jednak wśród nich i takie placówki, które nadal potrzebują pomocy w zakresie prac bibliotecznych, np. prowadzenia dokumentacji bibliotecznej, opracowania rzeczowego księgozbioru, selekcji, skontrum, przebudowy układu księgozbioru, reklasyfikacji, organizacji imprez bibliotecznych, wyboru systemów bibliotecznych, czy też pomocy w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie i in.

103 Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiątka

Automatyzacja

Aby spełniać oczekiwania czytelników biblioteki powinny ciągle się rozwijać. Komputery i dostęp do Internetu to dzisiaj powszechne zjawisko. Olkuszka Biblioteka chcąc sprostać wymogom czasów współczesnych także rozpoczęła proces komputeryzacji i automatyzacji placówki.

Pierwsze komputery zakupiono w 1996 roku: serwer wraz z jedną stacją roboczą. Systemem, który miał rozpocząć proces automatyzacji Biblioteki był System Informacji Bibliotecznej SIB, stworzony przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Katowicach. Rozpoczęto wprowadzanie pierwszych opisów książek. Niestety okazało się, że nie był to najtrafniejszy wybór. System pracował w systemie operacyjnym DOS, a jedynym modułem, który pojawił się na rynku był moduł do tworzenia baz danych. Cały księgozbiór w systemie SIB zdążyły wprowadzić biblioteki w Kluczach i Jaroszewcu. Obecnie służy on jedynie do przeglądania katalogu bibliotek i drukowania kart katalogowych.

W 1999 roku olkuszka placówka otrzymała nieodpłatnie od Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie program służący do tworzenia bazy bibliograficznej zbiorów biblioteki CDS/ISIS¹⁰⁴. Poza tym, Wojewódzka Biblioteka zorganizowała również szkolenie dla pracowników Działu Gromadzenia i Opracowania, w którym uczestniczyły Jolanta Kluczevska i Marianna Skubis. Biblioteka dysponowała wtedy 3 komputerami bez dostępu do Internetu. Utworzenie pełnej bazy danych w systemie CDS/ISIS nie powiodło się. Gdyby to się udało, dane z bazy można byłoby przekon-

wertować do bardziej profesjonalnego systemu bibliotecznego.

ISIS był systemem przekazywanym nieodpłatnie, a więc dostępnym dla wszystkich bibliotek. Miał stać się punktem wyjściowym do automatyzacji sieci bibliotek w województwie małopolskim. Tworzenie bazy w systemie ISIS trwało do 2002 roku, kiedy to zakupiono kolejny system. Tym razem był to MAK¹⁰⁵ - system utworzony przez Bibliotekę Narodową. Był programem stosunkowo niedrogim, a więc i w miarę dostępnym, a przy tym opisy tworzone były w formacie BN-MARC¹⁰⁶, spolszczonym międzynarodowym formacie MARC¹⁰⁷. Używanie wspomnianego formatu dawało w przyszłości możliwość wymiany danych z innymi bibliotekami, a w efekcie stworzenie ogólnej bazy danych zasobów bibliotek na świecie. Dzięki funduszom przekazanych przez Starostwo Powiatowe w Olkusz, Biblioteka Powiatowa zakupiła system również dla bibliotek w Bolesławiu i Bukownie. Pozostałe biblioteki z terenu (w Trzyciążu i Wolbromiu) również postarały się o zakup systemu MAK. System ten miał stać się podstawą pracy wszystkich bibliotek w województwie małopolskim. Była to idea prof. Jacka Wojciechowskiego - Dyrektora Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie. Niestety, nie wszystkie biblioteki pracowały w tym systemie. Pojawiały się nowocześniejsze programy, dające jednocześnie większe możliwości rozwoju. Projekt nie został zrealizowany po odejściu na emeryturę dyrektora Wojciechowskiego w 2003 roku.

Tymczasem w 2002 roku olkuszka Biblioteka uzyskała dostęp do Internetu i udostępniła go swoim czytelnikom na trzech stanowiskach kom-

104 Opracowany przez UNESCO pakiet do obsługi tekstowych baz danych

105 Małe Automatyczne Katalogi - komputerowy system biblioteczny

106 Odmiana formatu MARC

107 Międzynarodowa umowa, określająca sposób opisu danych bibliograficznych

puterowych. Na początku korzystanie z Internetu było odpłatne i wynosiło 3 zł. za godzinę. Na jednym ze stanowisk dostępnych dla czytelników zainstalowano dodatkowo System Informacji Prawnej USTAWODAWCA, z którego można było korzystać nieodpłatnie. System ten zakupiono w miejsce, prenumerowanego wcześniej Dziennika Ustaw. W 2004 roku Biblioteka zrezygnowała jednak z USTAWODAWCY na rzecz innego Systemu Informacji Prawnej - LEX - a, zawierającego teksty Dzienników Ustaw i umożliwiającego wyszukiwanie aktów prawnych według szerokiej gamy kryteriów. Obecnie korzystają z niego zarówno czytelnicy, jak i pracownicy Biblioteki.

W październiku 2004 roku, w ramach programu IKONKA¹⁰⁸, w Czytelnicy dla dorosłych umieszczone zostały kolejne 3 komputery z dostępem do Internetu. Łącznie Biblioteka zapewniła czytelnikom nieodpłatny dostęp do Internetu na 6 stanowiskach komputerowych.

W 2005 roku z kolei, po zapoznaniu się z ofertą programów komputerowych przeznaczonych dla bibliotek oraz po licznych rozmowach z pracownikami innych placówek bibliotecznych, które wcześniej rozpoczęły proces automatyzacji, zakupiony został nowy system biblioteczny SOWA-2, przeznaczony dla małych i średnich bibliotek publicznych. Daje on bibliotekom sporo możliwości. System działa w układzie klient - serwer, co umożliwia jego wykorzystanie zarówno w sieci lokalnej, jak i przez Internet. Ów system umożliwia zautomatyzowanie wszystkich procesów bibliotecznych, łącznie z obsługą filii bibliotecznych. Przy zakupie nowego systemu konieczne było rozbudowanie serwera. Na początku zakupiony został moduł umożliwiający tworzenie baz

katalogowych Biblioteki z możliwością ściągania gotowych opisów bibliograficznych z baz innych bibliotek, zarówno tych pracujących w systemie SOWA - 2, jak i innych udostępniających dane protokołem z39.50¹⁰⁹. Jednocześnie zakupiony został moduł gromadzenia, co umożliwiło Bibliotece Centralnej oraz filiom, rezygnację od stycznia 2006 roku z tradycyjnych ksiąg inwentarзовych. Inwentarze powstają w elektronicznej bazie i drukowane są po upływie roku.

Utworzenie zautomatyzowanego katalogu zbiorów Biblioteki wiązało się z wprowadzeniem całego księgozbioru do bazy bibliotecznej. Jest to proces najbardziej żmudny i pracochłonny w całym procesie komputeryzacji. Wzmoczona praca przyniosła jednak efekty.

Półtora roku po zakupie systemu, do komputerowej bazy danych wprowadzony został cały księgozbiór Wypożyczalni dla dzieci oraz Mediateki. Od stycznia 2007 roku wypożyczanie w tych agendach odbywa się automatycznie za pomocą owego systemu. Każdy czytelnik otrzymuje plastikową kartę biblioteczną z kodem kreskowym, która uprawnia go do korzystania ze zbiorów Wypożyczalni dla dzieci i Mediateki. Docelowo po wprowadzeniu całego księgozbioru Biblioteki centralnej i filii, jedna karta biblioteczna będzie uprawniała czytelnika do korzystania z wszystkich placówek Biblioteki na terenie miasta i gminy Olkusz. Rozpoczęty proces automatyzacji już dzisiaj ułatwia znacznie pracę bibliotekarzy, a czytelnikom umożliwia znalezienie interesującej go pozycji w zautomatyzowanym katalogu Biblioteki, bez wychodzenia z domu za pomocą sieci internetowej.

W 2005 roku również została przebudowana

108 Jeden z programów Unii Europejskiej polegający na uruchamianiu punktów powszechnego dostępu do Internetu w bibliotekach publicznych

109 Protokół z39.50 umożliwia przeszukiwanie baz danych umieszczonych na odległych serwerach

strona internetowa Biblioteki. Zawiera ona najważniejsze informacje dotyczące zasad funkcjonowania olkuskiej placówki bibliotecznej, organizowanych spotkań, wystaw czy konkursów. Na stronie internetowej użytkownicy mogą także przeglądać zautomatyzowane katalogi zbiorów Biblioteki¹¹⁰.

Biblioteka gromadzi, opracowuje, przechowuje i udostępnia również dokumenty i informacje o regionie. Zakup „SOWY” umożliwił Bibliotece stworzenie bibliografii regionalnej w wersji elektronicznej. Od 2005 roku powstaje bieżąca bibliografia regionalna przedmiotowa, rejestrująca piśmiennictwo z różnych dziedzin życia, dotyczące poszczególnych miejscowości powiatu olkuskiego w obecnych granicach administracyjnych. Efektem pracy bibliograficznej jest opracowywana corocznie bibliograficzna baza danych oraz wydawana również w formie książkowej „Bibliografia Powiatu Olkuskiego”.

Udostępnianie zbiorów

Do niedawna Biblioteka udostępniała swoje zbiory w dwóch działach. Wypożyczalnia dla Dzieci wraz z Czytelnią obsługiwała młodszą część czytelników wypożyczając lektury, beletrystykę, literaturę popularno - naukową i czasopisma dla młodzieży. Wypożyczalnia i Czytelnia dla Dorosłych z kolei oprócz literatury beletrystycznej, lektur dla szkół średnich i studentów, posiada również rozbudowany księgozbiór popularno - naukowy, duży wybór czasopism, gazet i zbiory regionalne.

W 2005 roku wyodrębniona została natomiast nowa agenda Działu Udostępniania Zbiorów - Mediateka. Na 10 stanowiskach kompu-

terowych czytelnicy mogą bezpłatnie korzystać z Internetu, Systemu Informacji Prawnej LEX oraz z edytora tekstów. W Mediatece dodatkowo znalazły się książki i czasopisma o komputerach i programach komputerowych oraz wydawnictwa multimedialne (głównie programy edukacyjne i wydawnictwa encyklopedyczne), filmy i książka mówiona na CD. Początkowo z tych zbiorów można było korzystać jedynie na miejscu. W 2006 roku zaś zakupiono nowe zbiory multimedialne i od października można wypożyczać je na zewnątrz. Nowocześnie urządzona i posiadająca interesującą ofertę Czytelnia Komputerowa od początku istnienia cieszy się zainteresowaniem czytelników o czym świadczy liczba odwiedzających ją osób.

Działalność kulturalno - oświatowa

Praca Biblioteki nie ogranicza się tylko do gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów. Chcąc poszerzyć ofertę skierowaną do czytelników placówka organizuje także wiele imprez. Wśród stałych imprez wpisanych w kalendarz Biblioteki wymieniłyby konkursy, które organizowane są dwa razy w roku. Skierowane są one do różnych grup wiekowych, uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich z terenu całego powiatu olkuskiego. Tematami konkursów były dotychczas: postacie z bajek, malownicze zakątki ziemi olkuskiej (*zob. il. 41*) oraz bohaterowie książek młodzieżowych. Patronat nad tymi konkursami obejmują Burmistrz Miasta i Gminy Olkusz oraz Starosta Powiatu Olkuskiego. Cieszą się one sporym zainteresowaniem wśród dzieci i młodzieży. Co więcej, za udział w konkursie

110 www.biblioteka.olkusz.pl

przewidziane są zawsze atrakcyjne nagrody. Poza tym, każdy z uczestników konkursu otrzymuje dodatkowo przynajmniej dyplom za uczestnicstwo (*zob. il. 42*). W ciągu roku odbywa się jeden konkurs plastyczny i jeden literacki. Nagrodzone prace plastyczne są potem prezentowane w Bibliotece.

W ramach pracy z czytelnikami w olkuskiej Bibliotece prowadzone są także zajęcia dla uczniów wszystkich typów szkół. Dla uczniów klas 1 - 6 szkół podstawowych prowadzony jest cykl zajęć „Świat dzieci”, przybliżający dzieciom świat lektur, pracę Biblioteki, historię i kulturę regionu. W ramach tego cyklu prowadzone są zajęcia warsztatowe na tematy zaproponowane zarówno przez Bibliotekę jak i nauczycieli bibliotekarzy. Owe spotkania stanowią bez wątpienia ciekawe uzupełnienie i urozmaicenie programu nauczania.

Dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej przeznaczone są natomiast zajęcia warsztatowe na temat adaptacji filmowych, w skład których wchodzi cykl trzech spotkań. Uczestnicy poznają adaptacje interesujących ich książek, składniki adaptacji i język filmu.

Na zajęciach prowadzonych w Bibliotece wykorzystywane są prezentacje multimedialne, które znacznie ubogacają przekaz i czynią go bardziej interesującym dla młodzieży, wychowanej przecież w dobie kultury obrazkowej. W 2006 roku powodzeniem cieszyły się zajęcia na temat bibliografii i wyszukiwania informacji, w których uczestniczyli głównie maturzyści.

Dla najmłodszych czytelników z kolei, Biblioteka organizuje „Zabawy z książką”, których celem jest przybliżenie dzieciom, poprzez zabawę, świata książki.

Biblioteka włączyła się także czynnie w akcję „Cała polska czyta dzieciom”, organizowaną przez Fundację ABCXXI. W spotkaniach tych uczestniczą głównie wychowankowie przedszkoli. Celem akcji jest zachęcenie dzieci do czytania oraz sięgania po książkę, która może być miłą formą spędzania wolnego czasu. Książki są bowiem czytane przez bajkowe postaci, a dla najaktywniejszych uczestników zajęć przewidziane są słodkie nagrody. Akcja kontynuowana jest przez cały rok na odbywających się w piątkowe popołudnia „Zabawach z książką”. W okresie wakacji i ferii zajęcia te odbywają się częściej.

W 2006 roku Biblioteka przystąpiła również do projektu „Małopolskie EURO-INFO”, realizowanego przez: Województwo Małopolskie, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną oraz małopolskie biblioteki publiczne. Jego celem jest stworzenie sieci punktów informacyjnych, przeznaczonych dla szerokiego grona odbiorców oraz upowszechnienie wiedzy dotyczącej Unii Europejskiej i rozwoju przedsiębiorczości w społecznościach lokalnych.

Oprócz zajęć cyklicznych organizowane są również spotkania w ramach edukacji czytelniczej i medialnej. Biblioteka bierze także udział w różnych akcjach okolicznościowych ogłaszanych dla szkół i bibliotek, jak np. Dzień Bezpiecznego Internetu.

Od 2004 roku Biblioteka podjęła inicjatywę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i włączyła się w obchody „Tygodnia Bibliotek”, obchodzonego co roku w maju. „Tydzień Bibliotek” jest imprezą cykliczną. W każdym roku przebiega on pod innym hasłem. Celem całego przedsięwzięcia jest rozpowszechnienie informacji o roli bibliotek w społeczeństwie. W ramach „Tygodnia bibliotek” czytelnicy mają także okazję uczestniczyć

w różnego typu imprezach, a są to: Dni Otwarte Biblioteki, spotkania autorskie, konkursy oraz wystawy. Dla najmłodszych czytelników z kolei organizowane jest głośne czytanie bajek oraz występy teatrzyków.

Kilkakrotnie w ciągu roku nasi czytelnicy mają też okazję spotkać się z pisarzami i poetami. W ciągu ostatnich sześciu lat do olkuskiej Biblioteki zaproszeni zostali m.in. Jacek Sypień, Jerzy Roś, Olgerd Dziechciarz. Poza tym, w Bibliotece gościli również: Izabela Sowa, Adam Ziemianin, Wiesław Drabik, Wioletta Piasecka, Łukasz Dębski, Anna Kaszuba - Dębska, Beata Ostrowicka, Krzysztof Petek, Nevfel Cumart, Marek Lasota, Wanda Chotomska oraz Dorota Terakowska. Najlepiej i najwdzięczniej wypadają zawsze spotkania dla najmłodszych czytelników, którzy bardzo przeżywają spotkania z ulubionymi autorami książek. Dodatkowo uczestnicy mają również możliwość zakupienia książek z autografem autora. Najwięcej czasu, bo prawie dwie godziny, wypisywanie dedykacji zajęło Wandzie Chotomskiej. Każde dziecko bowiem otrzymało od poetki rymowaną dedykację z jego imieniem, bądź też tytułem książki. W ten sposób powstały krótkie rymowane wierszyki, które z zakupionych książek, stworzyły niepowtarzalne egzemplarze o unikatowej wartości.

Inną formą popularyzacji książki są wystawy. Z formy tej korzysta również olkuszka Biblioteka. Tematami wystaw były m.in. „83. rocznica Bitwy Warszawskiej”, wystawa ceramiki, malarstwa i ilustracji książkowych autorstwa Krzysztofa Bąka i Katarzyny Handzlik-Bąk zatytułowana „Fascynacje II”, „Unia Europejska”, „Najciekawsze i najstarsze zbiory olkuskiej Biblioteki”, „Jan Paweł II - Papież Tysiąclecia”, wystawa fotograficzna „Oblicza przyrody”, „Zosia Roś - wystawa

prac plastycznych” oraz „Prace plastyczne Anasztazji Nocuń”. Oprócz tego, wystawiane są również prace plastyczne nagrodzone w konkursach organizowanych przez olkuską Bibliotekę.

W ostatnim czasie dużym przedsięwzięciem zorganizowanym wspólnie z Biblioteką Wojewódzką w Krakowie była wystawa: „Olkusz. Miasto i Powiat”. Przygotowania do wystawy, zaplanowanej na październik 2005 roku, rozpoczęły się już jesienią 2004 roku. Powstał wówczas ogólny scenariusz wystawy przygotowany wspólnie z Biblioteką Wojewódzką.

Wiosną 2005 roku powstał zaś szczegółowy scenariusz wystawy. W ramach jego realizacji zlecono wówczas wykonanie 70. fotografii najciekawszych miejsc powiatu olkuskiego.

Specjalnie na potrzeby wystawy nakręcony został również film o Olkuszach pt.: „Olkusz - Srebrne Miasto”. Teksty do wystawy przygotowywane były przez ponad pół roku. Oprócz tekstów i fotografii smaku całej wystawie miały dodać ekspozycje wypożyczone z olkuskich muzeów, m.in. z Muzeum Afrykanistycznego im. dr B. Szczygła, Regionalnego PTTK oraz Muzeum Pożarnictwa Ziemi Olkuskiej. Rozmowy z ich przedstawicielami przebiegały w bardzo życzliwej atmosferze i udało się wypożyczyć sporo ciekawych ekspozycji.

Na potrzeby wystawy wypożyczono od olkuskich Klubów Sportowych fotografie, medale i puchary zdobyte przez wysportowanych Olkuszan.

Na wystawie zaprezentowano również twórczość olkuskich artystów. Obrazy wypożyczyli: Jadwiga Chałupka, Stanisław Jakubas, Anna Kajda, Jerzy Kantorowicz, Jacek Majcherkiewicz, Mirosław Michalski, Anna Płachecka, Mariusz Połec, Zofia Rola-Wywiół, Iwona Sku-

pińska, Beata Soboń, Stanisław Stach, Stanisław Wywiół i Klaudia Zub. Dzięki uprzejmości Bożeny Taszyckiej, na wystawie można było obejrzeć również obrazy niezującego artysty olkuskiego - Jacka Taszyckiego.

Na potrzeby wystawy dodatkowo wykonana została powiększona panorama Olkusza oraz banner reklamowy przedstawiający olkuską Basztę, który został umieszczony przy wejściu do Biblioteki Wojewódzkiej.

Na otwarcie wystawy przybyli przedstawiciele m.in. władz województwa małopolskiego, władz samorządowych powiatu olkuskiego i miasta Olkusza, przedstawiciele poszczególnych gmin, dyrektorzy bibliotek oraz osoby, które przyczyniły się do powstania wystawy.

Po sześciomiesięcznej ekspozycji w krakowskiej Bibliotece wystawę przywieziono do Olkusza. Jej fragmenty prezentowane były następnie w budynku olkuskiej Biblioteki.

W 2006 roku na zlecenie Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu powstał pierwszy, z cyklu filmów edukacyjnych, obraz: „Ocalić od zapomnienia”. Ukazuje on najważniejsze wydarzenia okresu wojny i okupacji na terenie Olkusza i ziemi olkuskiej opowiedziane przez świadków i uczestników tych wydarzeń.

Zmiana wizerunku Biblioteki

Po ponad dwudziestu latach funkcjonowania Biblioteki w lokalu przy ulicy Francesco Nullo konieczny stał się remont pomieszczeń i wymiana mebli. W ostatnich latach przeprowadzony został generalny remont, dzięki któremu pomieszczenia biblioteczne stały się jasne, przestronne, utrzymane w pięknych kolorach, co podniosło zdecydowanie ich funkcjonalne

walory. W Bibliotece zainstalowano także monitoring oraz centralkę telefoniczną. Sukcesywnej wymianie podlega również wyposażenie Biblioteki. Dzięki tym wszystkim zabiegom podniosła się zdecydowanie estetyka pomieszczeń bibliotecznych.

Zmianie ulega również zakres oferty kierowanej do czytelnika. Liczne inicjatywy podejmowane przez Bibliotekę mają bowiem na celu zabezpieczenie potrzeb jej użytkowników.

Okres od 2000 do 2007 roku był czasem wielu zmian w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Olkuszu. Od 2000 roku zmieniła się jej funkcja i zakres działalności. Z Miejsko - Gminnej stała się Biblioteką Powiatową i Miejską.

Biblioteka rozszerzyła także swoją działalność kulturalno - oświatową. Utworzono nową agendę Biblioteki - Mediatekę, w której poza bezpłatnym dostępem do Internetu czytelnicy mogą również wypożyczać książki o tematyce komputerowej oraz programy multimedialne, filmy i książkę mówioną na CD. Poza tym Biblioteka została wyposażona w nowy sprzęt: komputery, drukarki, skaner, projektor multimedialny, ułatwiający pracę bibliotekarzom oraz czytelnikom.

W związku z wprowadzeniem nowego zautomatyzowanego Systemu Bibliotecznego SOWA-2, proces komputeryzacji Biblioteki zdecydowanie uległ przyspieszeniu. W związku z powyższym zmianie uległ również sposób udostępniania zbiorów. Rozbudowano też stronę internetową z możliwością przeglądania katalogów Biblioteki. Podjęto i kontynuuje się inicjatywę opracowywania i wydawania „Bibliografii Powiatu Olkuskiego”.

Opisane powyżej zmiany bez wątpienia miały wpływ na poprawę wizerunku Biblioteki. Cho-

ciaż ma ona już 90. lat, staje się placówką coraz bardziej nowoczesną, przyjazną dla czytelników i umożliwiającą im dostęp do nowoczesnych technologii.

Na przestrzeni 90. lat istnienia, Biblioteka olkuska uległa licznym przeobrażeniom. Zmieniali się nie tylko pracownicy, jej siedziby, ale i potrzeby czytelników. Zawsze jednak, bez względu na sytuację, starała się ona jak najlepiej wypełniać postawione przed nią zadania.

Podjęte działania nie przyniosłyby zamierzonych efektów, gdyby nie zaangażowanie i okazana życzliwość, zarówno ze strony władz, jak i innych osób, którym losy Biblioteki nie były obojętne.

Obecnie placówka jest ośrodkiem szeroko pojętej informacji, wykorzystującą zarówno tradycyjne jak i nowoczesne technologie. Co więcej, wypełniając swoje zadania statutowe stara się ona jednocześnie stale podnosić jakość świadczonych usług. Dlatego też z myślą o mieszkańcach powiatu olkuskiego podjęto następujące działania: skomputeryzowano procesy biblioteczne, stworzono możliwość korzystania z Internetu, zmodernizowano pomieszczenia biblioteczne, zbiory dostosowano do potrzeb lokalnej społeczności, stworzono elektroniczny katalog biblioteczny oraz informacyjne bazy danych. Podnoszone zaś sukcesywnie kwalifikacje zawodowe pracowników mają bez wątpienia wpływ na jakość świadczonych usług.

Książnica olkuska to bez wątpienia instytucja szczególna; instytucja, która nie tylko dzieli się swoją wiedzą, doświadczeniem i zbiorami z całym lokalnym społeczeństwem, ale także stara się, aby być postrzeganą jako instytucja otwarta, przyjazna, szerząca kulturę, ale również jako placówka nowoczesna, wychodząca naprzeciw potrzebom współczesnego społeczeństwa informacyjnego.

Bibliografia:

Materiały niepublikowane:

I. Zbiory Archiwum Państwowego w Katowicach:

1. Budżet Gminy Miejskiej Olkusz na rok 1930/31, Akta Zarządu Miejskiego w Olkuszu. 1204 Am. Olk.
2. Dokumenty z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z dn. 21.VII 1949 r. 1207 PRN Olkusz
3. Plan gospodarczy na rok 1950 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu, 1180 PPRN Olkusz
4. Protokoły posiedzeń Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu za rok 1945-46. 1180 PPRN Olkusz
5. Protokół Komisji Oświaty i Kultury Powiatowej Rady Narodowej z 16.03.1970 r. 1180 PPRN Olkusz
6. Protokół Komisji Oświaty i Kultury Powiatowej Rady Narodowej z 12.01.1970 r. 1180 PPRN Olkusz
7. Protokół z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z 26-28.09.1946 r. 1207 PRN Olkusz
8. Protokół z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z dnia 7 XI 1947 r. 1207 PRN Olkusz
9. Protokół z posiedzenia Powiatowej Rady Narodowej z 27 VIII 1949 r. 1207 PRN Olkusz
10. Regulamin wypożyczalni Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu zatwierdzony Uchwałą nr 54/436/66 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z dnia 12.09.1966 r. 1180 PPRN Olkusz
11. Sprawozdania biblioteki za lata 1938/39, Akta Zarządu Miejskiego miasta Olkusza, 1204 Am Olk
12. Sprawozdanie Przewodniczącego Wydziału Powiatowego w Olkuszu za okres od 1 I do 31 V 1947 r. w dziale Oświata, 1207 PPRN Olkusz/10

13. Sprawozdanie rachunkowe Starostwa Powiatowego w Olkuszu za 1947 r. 1206 St. Pow. Olk.
14. Sprawozdanie rachunkowe za rok 1947 Zarządu Miejskiego miasta Olkusza. 1205 ZM Olk
15. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu za 1948 r. 1207 PRN Olkusz
16. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Rady Narodowej za czas od 1.01 do 30.05.1949 r. Rozdział Oświata. Kultura i Sztuka”. 1207 PRN Olkusz
17. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Rady Narodowej za okres od 19 XII 1946 do 14 IV 1947. PRN Olkusz
18. Stan bibliotek w powiecie wg druku KS-7 adresowanego do PPRN w Olkuszu - Wydziału Oświaty i Kultury. 1180 PPRN Olkusz
19. Uchwała nr 138 Powiatowej Rady Narodowej z 19-20 grudnia 1946 r. 1207 PRN Olkusz
20. Wykaz ważniejszych uchwał Magistratu w Olkuszu za okres od 26.09 do 24.11.1938r., Akta miasta Olkusza. 12/1204 Am Olk
8. Ziemia Olkuska, osiągnięcia 1956 - 1960, Dorobek Rad Narodowych powiatu olkuskiego w realizacji planu 5 - letniego, Olkusz, 1961

Materiały publikowane

1. Bienkowska Barbara, Chamerska Halina, Zarys dziejów książki, Warszawa, 1987
2. Dziechciarz Olgerd, Przewodnik po ziemi olkuskiej, T. 1. Olkusz, 2002
3. Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego. Oprac. Zbiorowe pod red.. Feliksa Kiryka i Ryszarda Kołodziejczyka, Warszawa, 1978, T. 1 - 2
4. Grycz Józef, Gryczowa Alodia, Historia książki i bibliotek w zarysie, Warszawa, 1972
5. Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939 - 1945 (bez ziem wschodnich), Poznań, 2000
6. „Kronika Powiatu Olkuskiego”. Olkusz, 1917, nr 1- 6
7. Księga pamiątkowa Liceum w Olkuszu 1916 -1956, Kraków, 1957
8. Leśniak Włodzimierz, Olkuska Bazylika św. Andrzeja, Olkusz, 2006
9. Pawlikowska Ewa, Konkurs na wspomnienia bibliotekarzy. „Poradnik Bibliotekarza” 1961, nr 2, s. 56-59
10. Perek Mieczysława, Kropla w morzu. „Poradnik Bibliotekarza”, 1961, nr 11, s. 349
11. Reyman Janusz, Mennica Olkuska 1579 - 1601, Wrocław, 1975
12. Wyrozumska Bożenna, Z przeszłości Olkusza W: Ziemia olkuska. Pod red. Kazimierz Szwejca. Kraków, 1963, s. 13 - 27
1. Sprawozdania z działalności Biblioteki za lata 1949 - 2006
2. Kronika Biblioteki
3. Książka uwag, życzeń i pomysłów Biblioteki Miejskiej w Olkuszu
4. Pismo z WiMBP w Krakowie z dnia 13.03.1957 roku
5. Baca Krystyna, Jowita Dybkowska, Nowości w mojej bibliotece - zakup i wykorzystanie, Kielce, 2000
6. Molęda Stanisława, Powstanie, rozwój i działalność Biblioteki Publicznej w Olkuszu w latach 1917 - 1977, Kraków 1980 rok.
7. Przydział czynności pracowników PiMBP w Olkuszu z 1970 roku.

II. Dokumenty Archiwum Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu

Monografia Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
w Olkuszu 2007 - 2012

Monografia
Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu 2007 - 2012

Budynek Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu

W 2012 r. olkuska Biblioteka obchodzi jubileusz 95. lecia.

Niniejszy rozdział jest uzupełnieniem Monografii Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olkuszu 1917-2007 i prezentuje kolejnych 5 lat działalności Biblioteki od 2007 do 2012 r.

W latach 2007-2012 w olkuskiej Bibliotece przeprowadzono kilka zmian organizacyjnych, wzbogacono ofertę dla użytkowników oraz zrealizowano nowe projekty.

Zarządzanie i organizacja

W 2009 roku został wyodrębniony nowy Dział Bibliograficzno-Informacyjny, który pełni funkcję ośrodka informacji biblioteczno-biblio-

graficznej. Zadaniem Działu jest propagowanie i dokumentowanie życia regionu, opracowanie Bibliografii Powiatu Olkuskiego oraz regionalnych zestawień bibliograficznych. Zadaniem Działu jest również digitalizowanie zbiorów regionalnych (dokumenty w formie cyfrowej są przekazywane i udostępniane w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej).

Dokonano również zmian w sieci bibliotek na terenie Gminy Olkusz. Filia nr 6 została połączona z Centralą, natomiast Filia nr 4 została zlikwidowana. Filia nr 4 była usytuowana w piwnicy budynku Szpitala, na powierzchni 21 m². Lokal nie spełniał wymogów sanitarnych i organizacyjnych oraz nie dawał możliwości realizowania zadań statutowych. W zajmowanym

lokalu brakowało miejsca na stałe uzupełnianie zbiorów nowościami wydawniczymi i udostępnianie księgozbioru podręcznego. W ciasnym, wilgotnym i źle oświetlonym pomieszczeniu nie było również możliwości technicznych pozwalających na skomputeryzowanie Filii, a dodatkowo księgozbiór narażony był na niszczenie. Również lokal, w którym mieściła się Filia nr 6 miał zbyt małą powierzchnię i nie było możliwości wzbogacania księgozbioru oraz realizowania w pełni zadań statutowych. Argumentem przemawiającym za połączeniem Filii nr 6 była niewielka odległość Biblioteki Centralnej od dotychczasowej lokalizacji filii - około 1 kilometra. Księgozbiór Filii nr 6 został włączony w księgozbiór Biblioteki Centralnej.

Biblioteka posiada obecnie 10 filii bibliotecznych umiejscowionych na terenie miasta i gminy Olkusz. Wszystkie filie pracują w komputerowym systemie bibliotecznym SOWA2, oferując swoim czytelnikom bogatą ofertę książkową oraz bezpłatny dostęp do Internetu.

Zbiory w Bibliotece Centralnej udostępniane są w: Wypożyczalni Dla Dzieci, Wypożyczalni Dla Dorosłych, Czytelni Dla Dzieci, Czytelni Dla Dorosłych oraz Mediatece (czytelni komputerowej).

Zbiory biblioteczne

Zbiory olkuskiej Biblioteki są bogate, na bieżąco uzupełniane nowościami. Dokonuje się systematycznej wymiany starego, zniszczonego księgozbioru, przeprowadzając selekcję książek nieprzydatnych i zniszczonych.

Proces gromadzenia zbiorów bibliotecznych odbywa się poprzez: kupno, dar, przyjmowanie książek za zbiory zagubione, ale również przez

wykupienie licencji do baz danych i dokumentów elektronicznych.

PiMBP w Olkuszu wzbogaciła swoją ofertę o zdalny dostęp do licencjonowanych zasobów elektronicznych spoza sieci instytucji, tj. do bazy

Wypożyczalnia dla dorosłych.

danych Lex (System Informacji Prawnej) oraz książek elektronicznych, dostępnych w czytelni internetowej ibuk.pl (ponad 200 tytułów). Dzięki dostępowi do ibuk.pl Czytelnicy uzyskali możliwość bezpłatnego korzystania z elektronicznych wersji podręczników akademickich i innych książek naukowych. Poza bogatą ofertą książkową olkuska Biblioteka oferuje swoim czytelnikom zbiory specjalne, tj. książkę mówioną na płytach CD i kasetach magnetofonowych oraz filmy (głównie edukacyjne, przyrodnicze).

Nowe zbiory są na bieżąco opracowywane i wprowadzane do bazy katalogowej Biblioteki. Katalog Biblioteki jest kompletny, obejmuje całość zbiorów bibliotecznych opracowanych formalnie i rzeczowo z uwzględnieniem kartotek haseł wzorcowych. Rekordy wzbogacane są recenzjami oraz dodatkowymi elementami graficznymi w postaci skanów okładek. W latach 2007-2011 zakupiono 24 565 egzemplarzy książek. Od sponsorów i darczyńców pozyskano 5180 egzemplarzy książek. Na koniec 2011 roku ilościowy

stan książek PiMBP w Olkuszku wynosił 181 243, a zbiorów specjalnych 4 105.

Komputeryzacja i automatyzacja

Mediateka

Proces automatyzacji procesów bibliotecznych, rozpoczęty w 2005 r., został zakończony w 2010 r. W 2007 zautomatyzowane wypożyczanie uruchomiono w Wypożyczalni dla dzieci oraz w Mediatece, w 2008 r. w Wypożyczalni dla dorosłych, w Filii nr 3, Filii nr 5 oraz w Filii w Żuradzie, w 2009 r. w filiach w Braciejówce i Zedermanie, natomiast w 2010 r. w pozostałych filiach, tj. w Filii nr 2, Filii w Gorenicach i Filii w Osieku. Obecnie zarówno Biblioteka Centralna, jak i 10 filii pracuje w systemie SOWA2. PiMBP w Olkuszku posiada obecnie wszystkie moduły Zintegrowanego Systemu Zarządzania Biblioteką SOWA2/MARC21, tj.: moduł podstawowy z serwerem aplikacji, moduł retrokonwersji z protokołem Z39.50, moduły opracowania inwentarza, obsługi wypożyczalni ze statystykami, skontrum, obsługi serwisu www (udostępnienie katalogu w sieci), zdalnego zamawiania i rezerwowania (serwer Z3950).

Użytkowany system biblioteczny umożliwia czytelnikom rezerwowanie i zamawianie zbiorów, przeszukiwanie zdalne katalogów bibliotek bez ko-

nieczności przychodzenia do siedziby Biblioteki.

Zarówno Centrala, jak i filie oferują swoim czytelnikom bezpłatny dostęp do Internetu - łącznie na 45 stanowiskach. Czytelnicy mogą korzystać z zainstalowanych dostępnych aplikacji oraz, w jednej z filii, z platformy e-learningowej. W 2008 r. zostały utworzone pracownie komputerowe w Filii nr 3 w Olkuszku (3 stanowiska komputerowe), w Filii w Braciejówce (3 stanowiska) oraz w Filii w Zedermanie (3 stanowiska). Kolejne pracownie utworzono w 2009 r. w Filii w Gorenicach (3 stanowiska) oraz Filii w Żuradzie (10 stanowisk). Wyposażenie oraz sprzęt komputerowy do Filii w Żuradzie, w której działa Centrum Kształcenia na Odległość, został przekazany w ramach projektu „Wioska internetowa – kształcenie na odległość” z Europejskiego Funduszu Społecznego. Pozostałe filie udostępniają czytelnikom Internet od 2011 r.: Filia nr 2 na jednym stanowisku, na dwóch stanowiskach filie: nr 5, w Kosmolowie, w Osieku i w Witeradowie. Sprzęt komputerowy do filii: nr 5, w Kosmolowie, Osieku i Witeradowie Biblioteka otrzymała w ramach Programu Rozwoju Bibliotek. Komputeryzacja i automatyzacja większości procesów bibliotecznych wymagała zatrudnienia informatyka, który dba o właściwe funkcjonowanie systemu bibliotecznego oraz całej sieci.

Działalność promocyjna

PiMBP w Olkuszku informuje odbiorców o swojej działalności, korzystając z dostępnych źródeł. W czasie ostatnich pięciu lat działalności zmieniono wygląd strony internetowej, dostosowując jednocześnie jej zawartość do potrzeb użytkowników. Obecnie trwają prace nad przystosowaniem strony do potrzeb osób niewidzących oraz przetłumaczeniem jej na język angielski.

ski. Tworzona jest baza adresów e-mail, na które wysyłane są newslettery, informujące o bieżącej ofercie Biblioteki oraz o najnowszych wydarzeniach. Informacje o działalności Biblioteki są również publikowane na stronach internetowych Organizatora (Urzędu Miasta i Gminy Olkusz), lokalnych portalach internetowych (Olkuszanin.pl, Ilkus.pl) oraz w lokalnej prasie („Przeglądzie Olkuskim”, „Dzienniku Polskim”, „Gazecie Krakowskiej”, „Gwarku”, „Wieściach Wolbromskich”). Podstawowe informacje o Bibliotece są udostępnione na stronie Biuletynu Informacji Publicznej.

Informacje o imprezach bibliotecznych oraz aktualnej ofercie edukacyjnej są również prezentowane w formie plakatów, ulotek informacyjnych oraz bannerów, rozpowszechnianych na terenie powiatu olkuskiego.

Inne formy działalności biblioteki

Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy

PiMBP w Olkuszu w ramach swojej działalności kontynuuje organizację szkoleń dla bibliotekarzy. SeminaRIA i wykłady były organizowane przynajmniej dwa razy w roku. W latach 2007-2011 r. zrealizowano następujące tematy: Bibliotekarz brokerem informacji, Europejskie Fundusze Społeczne dla instytucji kultury, Prawo autorskie w działalności bibliotek, Małopolska Biblioteka Cyfrowa, Kontakty z mediami, Bezpieczny Internet, bezpieczne dzieci, Savoir-vivre w pracy bibliotekarza, Bądź bezpieczny w Internecie, Program Rozwoju Bibliotek, Jak wychować mądrego człowieka, Bezpieczeństwo dzieci w Internecie.

Kilkakrotnie zorganizowane zostały seminaRIA wyjazdowe. Bibliotekarze mieli okazję poznać pracę Biblioteki Narodowej w Warszawie, Bi-

blioteki Śląskiej w Katowicach, Mediateki oraz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie.

Dodatkowo w olkuskiej Bibliotece organizowane są szkolenia kadry kierowniczej bibliotek terenowych, staże dla osób bezrobotnych oraz praktyki studenckie dla studentów Informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. W ciągu ostatnich pięciu lat znacznie poprawiła się również struktura wykształcenia pracowników olkuskiej Biblioteki. Wszyscy stali pracownicy posiadają wykształcenie bibliotekarskie. W 2011 r. na 26 zatrudnionych bibliotekarzy 18 posiadało wykształcenie wyższe bibliotekarskie, 6 wykształcenie średnie bibliotekarskie (w tym jedna osoba jest w trakcie odbywania studiów kierunkowych licencjackich, zaś jedna osoba zatrudniona na zastępstwo z wyższym wykształceniem jest w trakcie odbywania podyplomowych studiów bibliotekarskich).

Imprezy organizowane przez bibliotekę dla użytkowników

Olkuska Biblioteka prowadzi działalność kulturalno-oświatową, skierowaną do różnych grup czytelników. W ostatnich latach oferta edukacyjna i kulturalna została w znaczny sposób wzbogacona. Realizowane są zarówno projekty, wpisujące się w akcje ogólnopolskie, jak i zajęcia dostosowane do różnych grup czytelników, wynikające z zapotrzebowania środowiska lokalnego. Część imprez Biblioteka organizuje corocznie. Są to m. in.: Ogólnopolski Tydzień Bibliotek, Ogólnopolski Tydzień Czytania Dzieciom, Nocne Czytanie, Powiatowy Konkurs Biblioteczny TROPAMI KULTUR, Powiatowy Konkurs Czytelniczy (związany z Polakiem uhonorowanym w danym

roku przez Sejm RP), Olkuska Akademia Dobrych Manier, Ogólnopolskie Urodziny Książkowego Misia, Dzień Bezpiecznego Internetu.

Podczas Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek olkuska Biblioteka proponowała swoim czytelnikom m. in.: spotkania autorskie, występy teatryków dla dzieci, warsztaty (drukarskie, czerpania papieru, teatralne), spotkania z regionalistami promujące wydanie czasopisma „Ilcusiana” oraz Powiatowy Konkurs Plastyczny dla dzieci. W 2011 r. olkuska Biblioteka zaproponowała swoim czytelnikom udział w projekcie „Biblioteka nocą”. W tym dniu czytelnicy odwiedzili Bibliotekę w godzinach popołudniowych (od 15.00 do 23.00) i mieli okazję uczestniczyć w spotkaniach autorskich oraz loterii.

Podczas Ogólnopolskiego Tygodnia Czytania Dzieciom, organizowanego w ramach kampanii społecznej „Cała Polska czyta dzieciom”, do olkuskiej Biblioteki zapraszano były znane osobistości lokalnej społeczności. Zaproszeni goście głośno czytają dzieciom wybrane fragmenty książek. Poza tym dla dzieci przygotowywane są dodatkowo zagadki i konkursy, m.in. związane z prze-

czytanymi książkami. Dzieci biorą również udział w spotkaniach autorskich oraz mogą obejrzeć spektakle teatralne.

Od 2009 r. w ramach Tygodnia Czytania olkuska Biblioteka organizuje „Nocne Czytanie”. W imprezie uczestniczą najbardziej aktywni najmłodsi czytelnicy olkuskiej Biblioteki. Spotkania są organizowane po południu, kiedy Biblioteka jest już zamknięta. Akcja trwa przez całą noc lub do późnych godzin wieczornych. Podczas spotkania dzieci uczestniczą w grach i zabawach czytelnicy, spotykają się z ciekawymi ludźmi oraz słuchają głośnego czytania.

Kolejna ogólnopolska akcja realizowana dla dzieci w olkuskiej Bibliotece to „Urodziny Książkowego Misia”. Podczas spotkania najmłodsi czytelnicy słuchają historii o Książkowych Misiach, biorą udział w ciekawych konkursach i zabawach, a także mogą skosztować urodzinowego tortu. Dla najmłodszych czytelników 25 listopada 2011 r. olkuska Biblioteka zorganizowała także po raz pierwszy „Światowy Dzień Pluszowego Misia” - spotkanie zrealizowane w ramach akcji „Cała Polska czyta dzieciom”. Na zajęciach dzieci poznały misie - książkowych i filmowych bohaterów oraz krótką historię pluszowego misia, a także brały udział w ciekawych zabawach i konkursach.

W 2008 r. PiMBP w Olkuszu włączyła się w Europejski Rok Dialogu Międzynarodowego, w ramach którego został zorganizowany warsztat „Rasizm - problem codzienny”. Projekt zrealizowano wspólnie z Polską Akcją Humanitarną.

„Nocne czytanie”

W 2009 r. olkuska Biblioteka zrealizowała projekt: „Babcia Renia czyta dzieciom”. Na zajęciach olkuska poetka Irena Włodarczyk czytała dzieciom swoje wiersze. Dzieci wykonywały rysunki do wysłuchanych utworów. Efektem projektu było wydanie tomiku wierszy pt. „Babcia Renia czyta dzieciom”, ilustrowanego rysunkami dzieci.

PiMBP w Olkuszu organizuje również akcje, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa najmłodszych odbiorców Internetu. W 2009 r. olkuska Biblioteka przystąpiła do projektu „Kawiarenka przyjazna dzieciom”, realizowanego przez Safeinternet.pl. Zorganizowano również kampanię „Bądź bezpieczny w Internecie”.

W ramach akcji dr Andrzej Augustyniak wygłosił wykład „Stop cyberzależniom”, zaś Jakub Śpiewak, prezes fundacji Kidprotect, przeprowadził warsztaty „Bezpieczny Internet. Bezpieczne dzieci”. Dodatkowo, z okazji Dnia Bezpiecznego Internetu zarówno w Centrali jak i filiach zrealizowano zajęcia warsztatowe „Stop cyberprzemocy”, „Bezpieczeństwo w Internecie”, „Bezpieczna www.naszaklasa.pl” i „Owce w Sieci”, których celem jest popularyzacja wiedzy na temat bezpiecznego korzystania z nowych technologii. Uczestnicy zajęć, uczniowie szkół podstawowych z terenu powiatu olkuskiego, mogli również wykażać się swoją wiedzą na temat bezpieczeństwa w Internecie podczas Powiatowego Konkursu Wiedzy „Bądź bezpieczny w Internecie”.

Olkuska Biblioteka corocznie organizuje Powiatowy Konkurs Biblioteczny TROPAMI KULTUR. Celem konkursu jest przybliżenie dzieciom i młodzieży problemów mniejszości narodowych. W ostatnich latach tematami konkursu były kultury: żydowska, ukraińska, romska, islamska, francuska oraz wielokulturowość

w Polsce. Uczestnicy konkursów mogli dodatkowo wysłuchać koncertów muzyki żydowskiej i romskiej oraz wziąć udział w wykładach związanych tematycznie z konkursami.

Również corocznie olkuska Biblioteka organizuje Powiatowy Konkurs Czytelniczy dla uczniów liceów, związany tematycznie z obchodami rocznicy ogłoszonej przez Sejm RP. W ciągu ostatnich pięciu lat licealiści mieli okazję wziąć udział w następujących konkursach: „A to Polska właśnie... w wybranych dramatach Stanisława Wyspiańskiego”, „W świecie Pana Herberta” (konkurs plastyczny i wiedzy), „...bo królom był równy. Życie i twórczość Juliusza Słowackiego”, „Wielkie damy Polskiego pozytywizmu” oraz „Czesław Miłosz - twórca kontrowersyjny”. Jako uzupełnienie konkursu do Biblioteki zapraszani są wykładowcy uniwersyteccy, którzy przybliżają uczestnikom sylwetkę bohaterów konkursu. O Czesławie Miłoszu wykład wygłosili dr Janusz Pluta oraz Anna Dziok, sylwetki pozytywistycznych kobiet przybliżyła dr Lucyna Kudła, twórczość Księcia Poetów ukazał młodzieży w nowym świetle dr Marek Karwala, z kolei prof. Halina Bursztyńska przedstawiła Juliusza Słowackiego w wykładzie pt. „O Słowackim”. Licealiści mogli również obejrzeć spektakl teatralny „Kochane zwierzątka” wg listów Zbigniewa Herberta w wykonaniu aktorów z krakowskiej Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej oraz wysłuchać wierszy w interpretacji znanych aktorów. Utwory Juliusza Słowackiego czytał młodzieży Radosław Krzyżowski - aktor Teatru im. J. Słowackiego w Krakowie, a poezję Czesława Miłosza Przemysław Kania - aktor Teatru Zagłębia w Sosnowcu, wykładowca wrocławskiej PWST.

W 2010 oraz 2011 r. została zorganizowana Olkuska Akademia Dobrych Manier. Był to pro-

projekt skierowany do uczniów szkół podstawowych. Uczniowie najpierw uczestniczyli w warsztatach dotyczących dobrego wychowania, a potem mieli okazję wykazać się zdobytą wiedzą podczas Turnieju Dobrych Manier. Projekt cieszył się dużą popularnością i będzie kontynuowany w kolejnych latach. Warsztaty prowadzi Maria Bujas-Łukaszewska, specjalistka od spraw dyplomacji i savoir-vivre.

Niesłabnącą popularnością cieszą się „Zabawy z książką” - spotkania dla dzieci w wieku 4-7 lat, które są organizowane zarówno w Bibliotece Centralnej, jak i filiach Biblioteki.

Od 2009 r. olkuska Biblioteka realizuje projekt „Ferie w Bibliotece”, który skierowany jest do dzieci spędzających ferie w mieście, a w 2011 r. po raz pierwszy zrealizowany został projekt „Lato w Bibliotece”, który był propozycją dla dzieci spędzających w mieście wakacje. W ramach akcji zrealizowano m. in. Turniej gier komputerowych oraz zajęcia „Z Biblioteką wędrujemy po świecie”, w trakcie których dzieci poznawały kulturę i zwyczaje różnych krajów i kontynentów.

Olkuska Biblioteka oferuje swoim czytelnikom bogatą ofertę edukacyjną. W latach 2007-2011 zrealizowano następujące projekty:

- Spotkania z lekturą - zajęcia dla uczniów szkół podstawowych, mających na celu przybliżyć młodym czytelnikom najciekawsze lektury szkolne i zachęcić do ich czytania. Dotychczas tematem spotkań były: „W świecie baśni pana Andersena”, „W Stumilowym Lesie”, „W świecie baśni Charlesa Perraulta”, „W Akademii Pana Kleksa”, „Brzechwa dzieciom”, „Doktor Dolittle i jego zwierzęta”, „Niezwykła podróż lokomotywą Pana Tuwima”, „W świecie mitów”, „Oto jest Kasia” oraz „W Bullerbyn”.
- W ramach Edukacji czytelniczej i medialnej

organizowane są dla uczniów szkół podstawowych, w formie prezentacji multimedialnej i warsztatów, następujące zajęcia: „Jak posługiwać się encyklopediami i słownikami?”, „Historia pisma”, „Historia książki”, „Czasopisma dla dzieci i młodzieży”, „Katalogi biblioteczne”, „Zanim książka trafi w moje ręce, czyli o powstawaniu i budowie książki”, „Warsztat informacyjny biblioteki”, „Zaprzyjajnij się z teatrem” oraz „Nie kupuj kota w worku, czyli wszystko co należy wiedzieć o reklamie”.

- „Nie myśl o niebieskich migdałach, pomyśl o... związkach frazeologicznych” to warsztaty, mające za zadanie wzbogacenie słownictwa uczniów, kształcenie kultury języka w zakresie posługiwania się frazeologizmami oraz dostrzeżenie przydatności zdobytej wiedzy w różnych sytuacjach
- „Jak sporządzać bibliografię załącznikową?” oraz „Katalog PiMBP w Olkuszu” - zajęcia dla uczniów klas ponadgimnazjalnych z powiatu olkuskiego.
- Bliżej sztuki, literatury i filozofii - zajęcia dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, wykorzystujące prezentacje multimedialne, przybliżające informacje o poszczególnych epokach literackich. Celem zajęć jest zapoznanie młodzieży z charakterystycznymi i ważnymi dla poszczególnych epok dziełami oraz zjawiskami literackimi, istotnymi tendencjami kulturowymi, prawidłowościami procesu historycznoliterackiego. Zajęcia stanowią uzupełnienie informacji zdobytych przez uczniów na lekcjach języka polskiego i historii.
- „Święta polskie” - zajęcia dla uczniów szkół podstawowych, w ramach których dzieci poznają tradycje i obrzędy związane ze świętami Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy. Podczas

zajęć wykorzystywana jest prezentacja multimedialna, z której uczniowie dowiadują się o najważniejszych zwyczajach i tradycjach związanych z Bożym Narodzeniem i Wielką nocą.

- „Święta w Unii Europejskiej” - zajęcia przeznaczone dla uczniów szkół podstawowych. Mają formę prezentacji multimedialnej, podczas której uczniowie poznają najciekawsze zwyczaje świąt Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy w wybranych krajach Unii Europejskiej, a poprzez różne ciekawe zadania utrwalają zdobyte wiadomości i umiejętności, a także uczą się szacunku dla odmienności kulturowej innych narodów.
- „Zaprzyjajnij się z książką” - zajęcia dla uczniów przedszkoli.
- „Pasowanie na czytelnika” - zajęcia dla uczniów klas pierwszych szkół podstawowych. Uroczystość poprzedzona jest zajęciami, na których uczniowie zwiedzają olkuską Bibliotekę, oglądają prezentacje multimedialne o powstawaniu książki oraz o tym, czego książki nie lubią, a także rysują ilustracje do swoich ulubionych książek.
- „W świecie baśni” - zajęcia, w ramach których uczniowie przedszkoli biorą udział w zabawach, w których muszą wykazać się znajomością bajek i baśni. Dzieci m.in. odgadują tytuły wysłuchanych bajek, rozpoznają baśniowe rekwizyty, układają puzzle, pokazują za pomocą gestu i ruchu baśniowe postaci oraz rysują baśniowych bohaterów.
- Pisarze dzieciom - projekt, realizowany w ramach akcji „Cała Polska czyta dzieciom”, ma na celu zwiększenie zainteresowania najmłodszych czytelników utworami pisarzy znanych, ale także często już zapomnianych, jak rów-

nież zainspirowanie nimi młodych ludzi. W ramach projektu promujemy również książki wybrane przez Fundację ABC XXI - piękne, mądre i ciekawe perły literatury dziecięcej, ukazujące właściwe wzorce postaw i zachowań, napisane lub tłumaczone piękną polszczyzną i wydane w kolekcji „CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM”. Aktualnie w ramach projektu przybliżamy uczniom twórczość Hanny Januszewskiej, Astrid Lindgren oraz Małgorzaty Musierowicz.

- „Nic nad zdrowie, ani lepszego, ani droższego...” - projekt przeznaczony dla uczniów przedszkoli i klas od I do III ze szkół podstawowych. Głównym celem projektu jest nie tylko promowanie zdrowego stylu życia, wzbogacanie wiedzy o zdrowiu i „odpowiedzialności” za zdrowie własne i innych, ale także zapoznanie dzieci z tekstami literackimi poruszającymi ten ważny problem. Warsztaty literackie łączą w sobie formę prezentacji multimedialnej i licznych zabaw związanych z edukacją prozdrowotną.
- Czytamy dzieciom po angielsku - projekt po raz pierwszy realizowany w 2011 r. przez PiMBP w Olkuszu oraz Centrum Helen Doron w Olkuszu, w ramach akcji Cała Polska czyta dzieciom. Ma on na celu nie tylko promowanie idei głośnego czytania dzieciom, ale przede wszystkim ma zachęcić najmłodszych do nauki języków obcych. Projekt przeznaczony jest dla dzieci w wieku od 4 do 12 lat. Dzieci od 4 do 7 lat w każdy pierwszy piątek miesiąca, brały udział w „Zabawach z książką... PO ANGIELSKU”. Z kolei uczniowie w wieku od 7 do 12 lat uczestniczyli w zajęciach, na które umawiały się indywidualnie zainteresowane klasy ze szkół podsta-

wowych. Od 2012 r., w ramach projektu, organizowane są również "Spotkania z językiem angielskim" - zajęcia dla dzieci w wieku od 7 do 9 lat (uczniowie klas I-III) oraz od 10 do 12 lat (uczniowie klas od IV-VI). Spotkania mają na celu nie tylko uzupełnienie wiedzy zdobytej na lekcjach języka angielskiego w szkole, ale również uwrażliwienie dzieci na język angielski, pogłębianie i rozwijanie zamiłowań i talentów językowych, a także przekonanie najmłodszych, że nauka języka obcego może być wielką przyjemnością.

W 2011 r. olkuska Biblioteka zorganizowała konferencję edukacyjną „Jak wychować mądrego człowieka?”. Konferencja zorganizowana została wspólnie z Fundacją ABCXXI „Cała Polska czyta dzieciom”. Jej celem było przedstawienie problemów związanych z wychowaniem młodego pokolenia oraz zaproszenie lokalnej społeczności do dyskusji na ten temat. Konferencja miała także na celu przekazanie rodzicom, wychowawcom, nauczycielom oraz innym dorosłym, którzy pracują z dziećmi i na ich rzecz, wiedzy i umiejętności w zakresie sprawdzonych, pokojowych metod i strategii wychowawczych. Na konferencji swoje wykłady wygłosiły: prezes Fundacji ABCXXI Irena Koźmińska oraz członek Zarządu Elżbieta Olszewska.

W 2011 roku Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu była także partnerem merytorycznym w projekcie „Globalnie - Odpowiedzialnie”. Projekt był realizowany przez Fundację Kultury Chrześcijańskiej ZNAK. Ogólnym celem projektu było podniesienie świadomości i poszerzenie wiedzy społeczeństwa polskiego, a zwłaszcza dzieci, młodzieży i nauczycieli na temat problemów rozwoju na świecie, global-

nych współzależności pomiędzy krajami rozwiniętymi a społeczeństwami krajów rozwijających się, istoty i źródła problemów współczesnego świata oraz potrzeby realizacji Milenijnych Celów Rozwoju, przejętych przez Organizację Narodów Zjednoczonych w 2000 r. W ramach projektu zostały przeprowadzone warsztaty dla młodzieży, szkolenia dla nauczycieli oraz wydane zostały dwie publikacje, zawierające materiały edukacyjne.

Również w 2011 roku uczniowie okolicznych szkół podstawowych mogli uczestniczyć w warsztatach czerpania papieru oraz warsztatach drukarskich. Uczestnicy warsztatów czerpania papieru wytwarzali papierową masę z kadzi i poznawali tajniki barwienia papieru starą, liczącą ponad 2000 lat techniką japońską. Uczniowie mieli również możliwość odciskania pieczęci lakowych na dokumentach, a także pierwszy raz w życiu pisanie gęsim piórem. Każdy uczestnik warsztatów otrzymał własnoręcznie czerpany papier, odbitą pieczęć lakową, barwioną techniką japońską kartkę papieru oraz samodzielnie wykaligrafowany gęsim piórem tekst. Zajęcia miały na celu przybliżenie historii piśmiennictwa w powiązaniu z zabawą tak, aby w obecnej dobie Internetu uświadomić dzieciom, jak ważną rolę wciąż odgrywa papier. Natomiast na warsztatach drukarskich uczestnicy samodzielnie przygotowywali skład czcionek, drukowali na dużej prasie drukarskiej certyfikat młodego czeladnika, na którym odbijali pieczęć lakową, a metodą kalkomanii wykonywali ilustracje do książki.

W 2011 r., z okazji Dnia Kobiet, przygotowano spotkanie dla kobiet pod hasłem „Dama być”. Uczestniczki spotkania miały okazję nabyć umiejętność poprawnego zachowania się w sytuacjach życia codziennego, dowiedzieć się, jakie

zabiegi kosmetyczne w jakich porach roku są dla nich wskazane oraz jak właściwie dobrać bieliznę. Z kolei w 2012 r. z okazji Dnia Kobiet zostały zorganizowane warsztaty tworzenia biżuterii. Dodatkową atrakcją były konsultacje kosmetyczne, udzielane przez konsultantkę z Biura Regionalnego Oriflame w Olkuszu, która podpowiadała, jak dobrać odpowiedni makijaż na różne okazje. Spotkanie miało również wymiar ekologiczny i edukacyjny, gdyż do wyrobu biżuterii wykorzystywano nie tylko nowe materiały, ale również te odzyskane ze zdekompletowanych koralików i kolczyków.

Inne ciekawe propozycje, przygotowane przez olkuska Bibliotekę w ostatnich latach, to:

- „Rymowanki pewnej Hanki” - Spotkanie poetyckie poświęcone twórczości jednej ze studentek olkuskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku.
- Ogólnopolski Konkurs „Z koziołkiem Matołkiem przez świat”, ogłoszony dla trzech grup wiekowych: „Moja ulubiona przygoda Koziołka Matołka” - konkurs plastyczny dla dzieci od 4 do 6 lat, „Koziołek Matołek wędruje po krajach Unii Europejskiej” - konkurs plastyczny dla dzieci od 7 do 10 lat, „Gdybym podróżował z Koziołkiem Matołkiem, to...” - konkurs literacki dla dzieci od 11 do 13 lat.
- Spotkanie młodzieży polsko-niemieckiej, poświęcone tematowi wolontariatu w Europie, zatytułowane „Miasta Partnerskie - wolontariat europejski”.
- „Punkcikami Braille’a układam świat” - zajęcia poświęcone pismu brajlowskiemu, przeprowadzone w formie warsztatowej z użyciem maszyny do pisania alfabetem Braille’a oraz z wykorzystaniem filmu prezentującego funk-

cjonowanie osób niewidzących w środowisku.

- Zajęcia edukacyjne dla dzieci: „Elektroniczne formy książki”, „Olkusz w Internecie”.
- Spotkania promujące książki: Nocne z Aniołami rozmowy Ireny Włodarczyk oraz Trzy serca Ireny Włodarczyk, Janusza Czerniaka i Mariusza Majty.

Spotkanie z Elżbietą Dzikowską.

PiMBP w Olkuszu zorganizowała dla swoich czytelników szereg spotkań autorskich. W ciągu ostatnich lat olkuska biblioteka gościła: Łukasza Jarosza, Andrzeja Stasiuka, Krzysztofa Petka, Grzegorza Kasdepke, Andrzeja Żaka, Wandę Pindlową, Zofię Zalewską, Ewę Stadtmuller, Łukasza Zabdyra, Izabelę Sowę, Zbigniewa Strasia, Aldo Vargasa Tetmajera, Agnieszkę Podolecką, o. Leona Knabita, Joannę Olech, Wiesława Drabika, Marcina Pałasza, Elżbę Piotrowską, Izabelę Klebańską, Annę Onichimowską, Elżbietę Dzikowską, Jarosława Kreta, Łukasza Dębskiego, Wojciecha Kuczoka, Ewę Chotomską oraz Jerzego Bralczyka.

Spotkanie z Wojciechem Kuczokiem.

W ramach regionalnego Dyskusyjnego Klubu Książki ze swoimi czytelnikami spotkali się: Olgerd Dziechciarz, Irena Włodarczyk, Anna Piątek, Jacek Majcherkiewicz, Barbara Litarska, Mariusz Majta, Natalia Włodarczyk, Irena Włodarczyk, Barbara Sudoł, Antoni Michniewski,

Spotkanie z o. Leonem Knabitem.

Grzegorz Ludwiczak, Janusz Czerniak oraz Marta Kostyk.

W 2012 r. z kolei olkuska Biblioteka przystąpiła do ogólnopolskiego projektu Dyskusyjny Klub Książki, skierowanego do osób dorosłych. Na comiesięcznych spotkaniach klubowicze dyskutują o wybranej książce, którą przeczytali wcześniej oraz wspólnie tworzą recenzje omawianej pozycji.

Zwiększenie powierzchni wystawienniczej w holu Biblioteki oraz zakup nowych stelaży wystawowych umożliwiły olkuskiej Bibliotece prezentację większej ilości ekspozycji. Wystawy prezentowane w Bibliotece są wypożyczane z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie, od osób prywatnych oraz przygotowywane przez pracowników. W latach 2007-2011 w PiMBP w Olkuszu można było obejrzeć następujące wystawy: „Poezja pędzla i pióra” - obrazy Anny Piątek, pokaz prac plastycznych Kazimierzy Zbieg, „Armenia” - prace studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, „Śladami Ani z Zielonego Wzgórza” Zofii Zalewskiej, „Indie, Nepal”, „Przyroda”, „Transylwańskie drogi, Bukowińskie ścieżki” Natali Figiel, „Parki narodowe USA” Zofii Zalewskiej, „Kresowe zamki Rzeczypospolitej” Anny i Henryka Szaleńców, „Normandia - śladami C. Moneta” Zofii Zalewskiej, „Nowa Zelandia 2005-2006” i „Afryka Południowa” Włodzimierza Musiała, „Rosja. Petersburg” - prace studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, „Basen Morza Śródziemnego”, „Turecka mozaika”, „Targany wichrem jestem Karpat syn”, „Egipt” Marka Laszka, „Nowy Jork 11 września” Zofii Zalewskiej, „Chrześcijańska Etiopia”, „Kalifornia” Zofii Zalewskiej, „W stulecie urodzin... Paweł Jasienica”, „W drodze na Rysy” Jarosława Cieślaka, „400 lat Polonii w Ameryce Północnej”, „Tulipany”

Elżbiety Walas, „Tunezja” Anny i Henryka Sza-leńców, „Afryka Południowa” Włodzimierza Musiała, „Maciej Słomczyński”, „Dzieci Afryki” Elżbiety Wiejaczki, Wystawę limanowskiego Art Klubu, „Być w Stanie” Elżbiety Żak, „Od Przy-

Wystawa.

ładka Dobrej Nadziei do Wodospadu Wiktorii”, „Śniatyn – archeologia pamięci”, „Niszczące dziedzictwo. Ormianie we wschodniej Turcji” Dominika Jarząbka i Mariusza Karpińskiego, „Tryptyki Toskańskie” Aleksandry Szymanowicz, „Lofoty”, „Juliusz Słowacki”, „Notatki Australijskie” Piotra Witosławskiego, „Magiczne drzewa” (wystawa pokonkursowa), „Południe Francji” Zofii Zalewskiej, „Immigration and Ethnicity”, „Alaska - piękno dzikiej natury” Sebastiana Bielaka, „Ukraina” Marka Łaska, „Dalekie podróże”, „Malarz wdzięku - w 500 rocznicę śmierci Sandro Boticellego”, „Wyprawa do źródeł Nilu” Magdaleny Ziari, „Manhattan” Zofii Zalewskiej, „Tatry” Andrzeja Korbiela, „Dni Papieskie”, „Zapiski afrykańskie” Piotra Witosławskiego, „Japonia” Piotra Witosławskiego, „Dzikie Bieszczady” Damiana Olawskiego, „Polacy na Syberii”, „Wielki głód na Ukrainie”, „Poczta podziemna. Solidarność w filatelistyce”.

Za swoją działalność olkuska Biblioteka była

wielokrotnie nagradzana i wyróżniana przez Fundację ABCXXI w konkursie na najlepiej przeprowadzoną kampanię społeczną „Cała Polska Czyta dzieciom”. Biblioteka otrzymała wyróżnienie za rok szkolny 2007/2008, wyróżnienie specjalne za rok szkolny 2008/2009, medal za rok 2009/2010 i wyróżnienie za rok szkolny 2010/2011.

Obsługa specjalnych grup użytkowników

Olkuska Biblioteka stara się również pozyskiwać nowe grupy czytelników. Wychodząc naprzeciw potrzebom osób niepełnosprawnych, wejście Biblioteki zostało dostosowane dla wózków, wybudowano również dźwig osobowy, umożliwiając czytelnikom mającym problemy z poruszaniem się dostęp do pomieszczeń Biblioteki.

Biblioteka posiada również ofertę dla specjalnych grup użytkowników, tj. seniorów i osób niepełnosprawnych.

W 2007 r. Biblioteka rozpoczęła organizowanie kursów obsługi komputera i korzystania z Internetu dla seniorów. Od 2008 roku kursy te organizowane są we współpracy z Olkuskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku. Kursy dla seniorów organizuje zarówno Biblioteka Centralna jak i filie. W 2011 roku dodatkowo po raz pierwszy zorganizowano Festiwal Prezentacji Multimedialnych 55+. Celem festiwalu była integracja społeczności olkuskich seniorów, popularyzacja wiedzy na temat programu Power Point, a także przełamanie barier związanych z wystąpieniami publicznym.

Dla osób mających problem z poruszaniem się Biblioteka oferuje usługę „Książka na telefon”, obejmującą dostarczanie do domów zamówionych telefonicznie zbiorów Biblioteki

Dla osób niedowidzących i niewidomych gro-

madzi się i udostępnia książki z dużą czcionką, książki mówione, audiobooki i e-booki. W 2012 r. przystąpiono do modernizacji strony internetowej, przystosowując ją do potrzeb osób słabowidzących.

Działalność wydawnicza

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Olkuszu prowadzi działalność wydawniczą.

W 2008 roku wydany został film: „Kandel's Hora. Pamięci olkuskich Żydów”, który jest niema opowieścią o zagładzie ponad 3 tysięcy Żydów z Olkusza, ofiar hitlerowskiego terroru. Historie nazistowskich zbrodni ilustrują zdjęcia z archiwum Muzeum KL Auschwitz - Birkenau, Muzeum regionalnego PTTK w Olkuszu oraz ze zbiorów prywatnych. Muzyczne tło filmu stanowi utwór pt.: „Hora” Harry'ego Kandela.

W 2009 r. został wydany tomik wierszy Ireny Włodarczyk „Babcia Renia czyta dzieciom”, ilustrowany rysunkami uczniów szkół i przedszkoli z powiatu olkuskiego.

Również w 2009 r. olkuska Biblioteka rozpoczęła wydawanie czasopisma „Ilcusiana”. Głównym celem wydawnictwa jest prezentowanie artykułów popularnonaukowych, sięgających do źródeł historycznych i poświęconych tematyce historyczno-kulturalnej regionu olkuskiego. „Ilcusiana” ukazują się dwa razy w roku. Podczas promocji nowych numerów czasopisma „Ilcusiana” organizowane są spotkania z autorami artykułów, a przedmiotem dyskusji są tematy poruszane w bieżącym numerze. W 2010 r. promocja drugiego numeru półrocznika przebiegała pod hasłem „Lokalnie o historii”, natomiast przy okazji wydania trzeciego numeru został zaprezentowany film „Skarby Srebrnego Miasta” oraz odbył się

finał konkursu „Album Ziemi Olkuskiej”. Podczas promocji czwartego numeru zorganizowano spotkanie z autorami artykułów, podczas którego rozmawiano o muzyce bigbitowej w Olkuszu, historii Gorenice, przeszłości i przyszłości górnictwa na terenie ziemi olkuskiej oraz o sprawach dotyczących regionu. Z kolei podczas promocji piątego numeru czasopisma „Ilcusiana” prof. dr hab. Anna Glimos-Nadgórska wygłosiła wykład na temat specyfiki śląskiego regionalizmu oraz potrzeb pielęgnowania i rozwijania dziedzictwa kulturowego w regionie. Podczas spotkania rozstrzygnięto również konkurs na scenariusz etiudy teatralnej i filmu dokumentalnego „Historia na scenie”.

Działalność informacyjno-bibliograficzna

Biblioteka olkuska opracowuje i udostępnia komputerowo bazy: Bibliografia Powiatu Olkuskiego oraz Olkuski Klub Literacki. Na bieżąco dokonuje się wyboru i selekcji materiałów do baz danych. Opisy poszczególnych dokumentów (wydawnictw zwartych, fragmentów książek, wydawnictw ciągłych, artykułów z czasopism, dokumentów dźwiękowych, dokumentów elektronicznych, filmów, map, dokumentów życia społecznego) są wykonywane z autopsji i umieszczane w bazie danych.

Od 2009 r. wykonywana jest digitalizacja zbiorów regionalnych. Zdigitalizowane i opracowane materiały przekazywane są i udostępniane w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej. Dzięki utworzonym powiązaniom między publikowanym dokumentem a jego opisem w bazie bibliograficznej, czytelnik ma możliwość przeglądania w bazie regionalnej dokumentu w wersji cyfrowej.

Biblioteka umożliwia czytelnikom uzyskanie

informacji regionalnej. Pracownicy przygotowują spisy bibliograficzne w oparciu o zbiory zgromadzone przez Bibliotekę i własne bazy danych. PiMBP w Olkuszu organizuje również dla czytelników szkolenia indywidualne z obsługi i wyszukiwania informacji w elektronicznej bazie danych Bibliografia Powiatu Olkuskiego.

Olkuska Biblioteka w ramach swojej działalności gromadzi materiały regionalne: miesięczniki z gmin powiatu olkuskiego, czasopisma wydawane przez poszczególne parafie, gazetki szkolne, ulotki i broszury o tematyce regionalnej, pamiątkowe medale, odznaczenia, monety itp.

Pozyskiwanie dodatkowych środków

Olkuska Biblioteka skutecznie pozyskuje dodatkowe środki na działalność bieżącą.

Od 2007 r. PiMBP corocznie otrzymywała dotację celową z Programu Biblioteki Narodowej (wcześniej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego) na zakup nowości wydawniczych. W latach 2009-2011 olkuska Biblioteka otrzymała darowizny od wydawnictwa ZNAK: książki z przeznaczeniem na nagrody dla uczestników konkursów organizowanych przez Bibliotekę. W 2009 r. Filia w Żuradzie otrzymała wyposażenie z Europejskiego Funduszu Społecznego - powstało w ten sposób Centrum Kształcenia na Odległość - Wioska Internetowa. Filia aktualnie posiada 10 stanowisk komputerowych, na których czytelnicy mogą korzystać z platformy e-learningowej oraz bezpłatnego dostępu do Internetu. Od 2009 r. olkuska Biblioteka otrzymuje również corocznie dotację w ramach programu Akademia Orange dla bibliotek na edukację oraz popularyzację wykorzystania Internetu oraz prowadzenie projektów o charakterze edukacyjnym

wśród użytkowników Biblioteki.

W 2011 r. PiMBP w Olkuszu (jako Biblioteka Wiodąca) przystąpiła wraz z trzema bibliotekami z terenu powiatu (Gminną Biblioteką Publiczną w Bolesławiu, Miejską Biblioteką Publiczną w Bukowni oraz Miejską Biblioteką Publiczną w Wolbromiu - jako Biblioteki Partnerskie) do Programu Rozwoju Bibliotek. Program ten realizowany jest przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności oraz Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. W ramach programu olkuska Biblioteka otrzymała sprzęt komputerowy i oprogramowanie, natomiast pracownicy bibliotek doskonalili swoje umiejętności uczestnicząc w cyklu szkoleń organizowanych w ramach projektu.

Również w 2011 r. PiMBP w Olkuszu otrzymała sprzęt komputerowy i sieć internetową z projektu „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców Gminy Olkusz”

Corocznie zbiory Biblioteki (Centrali i filii) są dodatkowo wzbogacane przez dary książkowe od czytelników.

Współpraca ze środowiskiem

Olkuska Biblioteka realizując swoje zadania współpracuje z szeregiem instytucji, stowarzyszeń i organizacji, nawiązując ciągle nowe partnerstwa. Współpraca podejmowana jest na różnych polach i obejmuje zarówno jednostki edukacyjne na terenie powiatu, Urząd Miasta i Gminy w Olkuszu, Starostwo Powiatowe w Olkuszu, Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Krakowie, Miejski Ośrodek Kultury w Olkuszu, Fundację ABCXXI, Fundację Kidprotect, Regionalny Punkt Informacji Eurodesk w Krakowie, Fundację Kultury Chrześcijańskiej ZNAK, Koło Polskiego związku Niewidomych w Olkuszu, Stowarzyszenie Zamek

Rabsztyn, Oddział PTTK w Olkusz, Wydawnictwo ZNAK, Centrum Helen Doron w Olkusz, Komendę Powiatową Policji w Olkusz, jak i osoby prywatne.

Przeprowadzone remonty i doposażenie lokali bibliotecznych

W latach 2007-2011 kontynuowano remonty oraz doposażenie bibliotek.

W 2007 r. w części pomieszczeń Biblioteki Centralnej wymienione zostało oświetlenie, drzwi oraz wymieniono na bezpieczne przeszkłone ściany w Wypożyczalni i Czytelnii dla dorosłych. Powiększone i doposażone zostało pomieszczenie Mediateki, zainstalowano również klimatyzację. Do Wypożyczalni dla dorosłych zakupiono nowe regały. W lokalach dwóch filii przeprowadzono remonty: w Filii nr 3 w Olkusz oraz w Wite-radowie.

W 2008 r. została wymieniona kostka przed budynkiem Biblioteki Centralnej. Do Filii w Braciejówce zakupiono nowe regały, natomiast Filia w Zedermanie została przeniesiona do nowego lokalu w szkole. Filia w Żuradzie otrzymała dodatkowe pomieszczenie z przeznaczeniem na pracownię internetową, w którym przeprowadzono remont.

W 2009 r. został przeprowadzony remont podłóg w Centrali, polegający na wymianie płytek PCV na płytki gresowe, w holach i Wypożyczalni dla dzieci. Przeprowadzono remont w lokalu Filii w Kosmolowie, do którego zakupiono także nowe regały. Również w 2009 r. został przeprowadzony gruntowny remont w Filii nr 2 polegający na zainstalowaniu centralnego ogrzewania, remoncie toalety, wymianie podłogi oraz odnowieniu ścian. Filia w Gorenicach została przeniesiona do no-

wego, wyremontowanego przez Bibliotekę lokalu w budynku szkoły podstawowej.

W 2010 r. Gmina Olkusz przeprowadziła w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego termomodernizację budynku Biblioteki. Wykonano częściowy remont instalacji centralnego ogrzewania oraz przystosowano wejście główne dla potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez zamontowanie dźwigu osobowego. Zaadoptowano powierzchnię korytarza, powiększając powierzchnię holu wejściowego z przeznaczeniem na działalność wystawienniczą.

W 2011 roku wymieniona została balustrada schodów na klatce schodowej. Wymieniono meble oraz zmieniono aranżację w Wypożyczalni dla dzieci. Również wszystkie pomieszczenia biurowe zostały wyposażone w nowe meble. Poza tym Centrala została doposażona w drukarki, aparat fotograficzny, projektor oraz laptop z najnowszym oprogramowaniem, natomiast filie otrzymały sprzęt komputerowy z oprogramowaniem, drukarki i aparaty fotograficzne. Sprzęt został przekazany z Programu Rozwoju Bibliotek, zaś sprzęt komputerowy do Mediateki z projektu realizowanego przez Gminę Olkusz „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców Gminy Olkusz”.

Działalność instrukcyjno-metodyczna

Olkuska Biblioteka sprawuje nadzór merytoryczny nad prawidłowym realizowaniem zadań statutowych przez biblioteki publiczne na terenie powiatu olkuskiego. Zadanie to jest realizowane przez wyjazdy służbowe do bibliotek, konsultacje telefoniczne oraz spotkania szkoleniowe.

Podczas wyjazdów służbowych udzielano praktycznej pomocy bibliotekom w przeprowadzaniu

kontroli i selekcji księgozbioru. Udzielano również porad i konsultacji dotyczących m. in. komputeryzacji, przeprowadzania skontrum, układu księgozbioru, wizualizacji pomieszczeń. W filiach PiMBP pomoc dotyczyła inwentaryzacji zbiorów, wizualizacji filii, selekcji zbiorów, zmiany układu księgozbioru po przeprowadzonych remontach i przeniesieniu filii do nowych lokali. Udzielano także konsultacji telefonicznych w sprawie m. in. sprawozdawczości rocznej do GUS, dotacji celowej z Biblioteki Narodowej na zakup nowości wydawniczych, dokumentacji podstawowej w działalności bibliotek (instrukcji kancelaryjnej, regulaminów, kontroli obiegu dokumentów, wypożyczeń międzybibliotecznych, organizacji wystaw i spotkań autorskich), wyboru sprzętu komputerowego, materiałów biurowych i wyposażenia, a także przygotowania imprez bibliotecznych.

Turniej komputerowy.

„Nocne czytanie” - warsztaty z policjantami z KPP w Olkuszu.

„Nocne czytanie” - warsztaty z Krzysztofem Petkiem.

„Nocne czytanie” - warsztaty z Krzysztofem Petkiem.

Pracownicy PiMBP w Olkusz

- Bagiński Mariusz (1997 - 2005)
Banasik Piotr (1976)
Banyś Karolina (2011 - 2012)
Bączala Anna (2008 -)
Białaś Barbara (1987 - 1993)
Białaś Cecylia (1977)
Bigaj Maria (1957 - brak danych)
Błyskuń Krzysztof (2006 - 2007)
Borecka Beata (1983 - 1987)
Bryzik Agnieszka (1997 -)
Chłosta Edwarda (1976 -)
Chłosta Jolanta (2003 - 2005)
Chomicka Zofia (1958 - 1961)
Chwast Janina (brak danych)
Cień Danuta (1971 - 2006)
Cieślik Jarosław (2009)
Czaja Helena (1988 - 2009)
Czarnota Aleksandra (1996)
Czeraniak Karolina (1957 - brak danych)
Deręgowska Anna (1982 - brak danych)
Dulbińska Irena (1956 - 1958)
Dziarkowska Janina (1959 - 1960)
Dziąbek Beata (2007 -)
Dzióbek Beata (1988 - 2001)
Fatyga Urszula (1997 - 1998)
Frej Beata (2005 - 2011)
Furman Beata (2001 - 2008)
Gajda Genowefa (1953 - brak danych)
Gałąź Ignacy (1987 - 1992)
Gałka Maria (1976 - brak danych)
Gamrat Henryka (1976 - 1978)
Garuła Teresa (1965 - 1976)
Gądek Stefania (z d. Lipianka) (1951 - 1980)
Glanowska Małgorzata (1973 - 1976)
Glanowski Lesław (1956 - brak danych)
Głowacki Jerzy (2000 - 2002)
Gołębiowska Amelia (1955 - brak danych)
Górski Stanisław (1984 - 1992)
Graboś Irena (2004)
Gruszecka Bożena (1980 - 1987)
Grzanka Agnieszka (z d. Kamińska) (1998 -)
Grzanka Maria (1981 - 2005)
Grzebinoga Teresa (1975 - 2006)
Guzy Aleksandra (2006 -)
Hagno Zofia (1959 - brak danych)
Hajduła Maria (1956 - brak danych)
Hubczenko Anna (1996)
Jarno Grażyna (1978 - 1997)
Jaros Wiesława (1958 - brak danych)
Jastrząb Leokadia (1978 - 1979)
Jurczyk Renata (2005 -)
Jurczyk Stanisława (2004 -)
Kaczor Maria (1976 -)
Kaczor Zbigniew (2004, 2005)
Kajda Alicja (1982-2005)
Kajda Anna (2005 -)
Kalembka Aneta (z d. Piątek) (2000 - 2003)
Karoń Ewa (1978 - 1979)
Karoń Krystyna (1986 - 2006)
Kasprzyk Krystyna (1978-brak danych)
Kluczevska Jolanta (z d. Gajda) (1988 -)
Kocjan Barbara (2005)
Kocjan Józefa (1976 - brak danych)
Kocyba Czesława (1960 - brak danych)
Korybalski Zdzisław (2002 - 2003)
Kowina Zygmunt (brak danych)
Kownacka Agata (1996 -)
Kozieł Władysław (1959)
Kraińska Iwona (2011 -)
Kraiński Adam (2003 -)
Krawczyk Barbara (1984 - 1989)
Krawczyk Teresa (1995 - 1999)
Król Jerzy (1993 - 1998)
Kucypera Władysław (1956 - brak danych)

Kulawik Elżbieta (1969 - 1976)
Kulawik Lucyna (1984 - 1987)
Kulman Katarzyna (2005 -)
Kundera Arleta (2005 - 2006)
Lasek Barbara (1981 -)
Lasek Jakub (2005, 2006)
Lewandowska Agnieszka (2011 - 2012)
Lorek Kamila (1978 - 1979)
Łaskawiec Paulina (2006, 2007 - 2009)
Łowicka Monika (1980)
Łydka Anna (2009 -)
Łydka Maria (z d. Głąb) (1975 -)
Madej Janina (1969 - 1973)
Magiera Maria (1986 - 1987)
Majcherek Anna (2005)
Majcherkiewicz Wanda (1958-brak danych)
Makowiecka Magdalena (2008 - 2011)
Matonóg Elżbieta (z d. Andrysek) (2006 -)
Marchajski Tadeusz (1997)
Mączka Monika (2006 -)
Mitka Anna (1958 - 1962)
Molęda Stanisława (z d. Jachim) (1959 - 2004)
Mostek Elżbieta (1983 - 1984)
Myszka Katarzyna (1999 -)
Nabagło Alfreda (1973 - brak danych)
Nawrot Zdzisław (1959)
Niemiec Wiesława (2000 - 2005)
Niewiara Alicja (1953 - 1958)
Olczyk Magdalena (1986 - 1989)
Pacia Janina (1976 - 1985)
Palka Gabriela (1959 - 1962)
Papież Irena (1974 - brak danych)
Parafiańska Mieczysława (1974 - 1975)
Perek Mieczysława (1932 - 1983)
Piasna Joanna (z d.Mrówka) (1997 -)
Piątek Anna (1983)
Piątek Barbara (1975 - 1984)
Piątek wanda (1959 - brak danych)
Pielka Elżbieta (1975 - 1976)
Pieniążek Ewa (1982 - brak danych)
Pietrzyk Stanisława (1965 - 1967)
Pojda Małgorzata (1987 - 1991)
Pol Wanda (2004 -)
Radwańska Katarzyna (1999 -)
Radwański Mateusz (2003)
Rogoż Halina (1990 - 2011)
Ryszka Agnieszka (z d. Matura) (2007 -)
Ryza Joanna (z d. Domagała) (1959 - 1999)
Sambor Gabriela (1959 - 1962)
Skubis Marianna (z d. Kasprzyk) (1969- 2005)
Sołtys Edyta (2008 - 2009, 2010 - 2012)
Stach Stanisława (1981 - 2004)
Stąpel Aleksandra (2005 - 2007)
Staśko Irena (1976 - 1982)
Stein Anna (1959)
Stepień Teresa (1976 - 1978)
Stolarczyk Anna (1992 - 1997)
Stolarska Anna (1996 - nadal)
Suchodolska Teresa (z d. Swędzioł) (1979 -)
Szałańska Stanisława (1959 - 1999)
Szandor Beata (z d. Kowal) (1997 -)
Szandor Dariusz (2005)
Szmigielska Danuta (1957 - 1958)
Szymczyk Cecylia (1982 - 1987)
Tabor Leokadia (1983 - 1988)
Tomsia Krystyna (1983 - 1991)
Trzaska Halina (1964 - brak danych)
Wadas Katarzyna (2002 -)
Wąs Anna (1959 - 2001)
Wąs Fanciszek (1986 - 1991, 2001)
Wieczorek Krystyna (1980 - 2004)
Witkowska Grażyna (1985 - 1986)
Włodarczyk-Lau Olga (2005 -)
Wójcicka Jolanta (1971 - 1980)
Wójcikowska Agnieszka (2007 -)
Wójcikowski Paweł (2007 -)

Zając Aleksandra (1956 - brak danych)
 Zajączkowski Józef (1982 - 1991)
 Zajączkowski Krzysztof (1987 - 1993)
 Zajęga Mirella (2010 - 2011)
 Zięba Jolanta (2004 -)

Zub Barbara (1980 - 1982)
 Żak Bolesław (1992)
 Żak Maria (1979 - 2004)
 Żak Stefan (1962 - 1973, 1976 - 1979)
 Żesławska Łucja (2011)

lata	księgozbiór	czytelnicy	wypożyczenia	zakup książek (vol)	kwota wydana na zakup	prenumerowane czasopisma
1946	300	34				
1947	480	124	6.320			
1948	1.164 (1.200)	191 (247)	13.171		218.004	16
1949						
1950						
1951						
1952	6.004	1.752	44.311			
1953	6.214	1.269	20.129			
1954	6.834	1.503	40.834			
1955	27.629	1.457	46.166			
1956	27.137	1.435	46.760	936	41.508,90	
1957	22.912	1.326	44.613	1.244	135.960,00	
1958	24.439	1.533	34.804	1.626		
1959	23.565	1.478	33.503	1.230	27.320,00	
1960	24.612	1.887	35.541	1.340	28.130,00	
1961	23.807	1.829	34.011	986	16.542,00	
1962	23.033	1.851	34.142	726	16.870,00	
1963	23.066	1.925	39.855	691	13.591,00	
1964	22.733	2.007	39.885	ok. 488	12.601,00	22
1965	23.133	2.032	39.966	ok. 1.026	23.650,00	
1966	24.483	2.131	47.432	1.276	31.452,50	
1967	25.124	2.218	48.320	971	34.863,00	49
1968	26.098	2.344	52.551	1.542	43.669,00	49
1969	26.224	2.550	49.034	1.269	40.899,00	49
1970	26.356	2.453	38.918	2.241	54.335,00	49
1971	25.485	2.630	41.888	1.146	32.184,00	82
1972	25.968	2.773	47.082		27.598,00	82
1973	26.800	2.775	45.700	799	25.703,00	82
1974	26.723	2.840	48.445	733	25.126,00	

1975	34.105	3.395	52.799	1.899	94.483,00	
1976	60.760	6.209	92.756	5.193	169.962,00	
1977	66.942	7.222	106.485	6.481	236.730,00	
1978	72.888	7.352	118.596	5.771	214.883,50	
1979	79.689	7.560	118.805	7.066	261.595,00	
1980	85.135	7.313	115.147	6.171	248.106,00	86
1981	90.425	6.896	104.597	5.671	268.744,00	158
1982	94.545	6.625	88.981	4.655	88.981,00	
1983	100.802	7.196	140.769	7.182	875.036,00	
1984	108.174	8.099	169.393	7.920	1 089.315,00	
1985	114.291	7.902	158.037	6.863	1 253.191,00	
1986	121.331	8.506	169.303	7.510	1 564.191,00	
1987	127.073	8.828	161.960	6.329	2 048.000,00	
1988	136.595	8.867	152.538	10.504	4 586.000,00	162
1989	144.415	8.900	162.978	8.909	8 561.000,00	172
1990	145.788	9.210	176.848	3.382	35 412.000,00	50
1991	156.155	9.187	162.170	10.395	198 224.615,00	35
1992	165.929	9.459	210.928	10.845	268 255.200,00	
1993	176.562	9.689	234.562	11.836	472 289.900,00	
1994	180.416	10.282	268.852	4.682	329 810.000,00	
1995	205.322	10.944	280.779	5.845	45.710,00	
1996	211.469	11.933	290.206	8.077	79.671,00	
1997	215.780	11.996	291.356	5.401	57.145,00	86
1998	218.993	12.226	270.556	6.511	62.033,00	86
1999	222.060	12.195	299.571	4.614	81.111,00	89
2000	222.807	12.681	305.806	4.373	81.094,00	91
2001	224.757	12.765	307.293	3.541	66.396,00	113
2002	227.798	13.097	309.779	1.173	25.106,00	21
2003	228.403	13.179	313.183	1.691	42.999,00	30
2004	224.424	12.668	300.419	983	28.548,00	25
2005	221.684	11.685	252.904	3.215	65.142,00	21
2006	223.922	12.224	231.438	5.273	99.494,00	64
2007	217.863	12.098	207.188	4.355	94.859,00	58
2008	206.907	13.897	237.995	5.359	105.059,00	50
2009	193.095	15.957	273.714	4.410	83.860,00	48
2010	187.133	17.514	286.945	4.427	84.899,00	36
2011	181.243	17.377/10.688	280.547	6.014	119.330,00	26

Dane statystyczne Biblioteki Publicznej w Olkuszu wraz z filiami za lata 1946 - 2011

Dariusz Rozmus, Jerzy Roś

Sprawozdanie z badań archeologicznych podczas remontu
kamienicy przy ul. Floriańskiej 2 w Olkuszu

Dariusz Rozmus, Jerzy Roś

Sprawozdanie z badań archeologicznych podczas remontu kamienicy przy ul. Floriańskiej 2 w Olkuszu

W terminie od maja 2001 do lutego 2002 r. przeprowadzono badania wyprzedzające - ratownicze w kamienicy na ul. Floriańskiej 2 usytuowanej przy wlocie ulicy do rynku głównego

Barokowy portal wejściowy do piwnicy budynku Floriańska 2, w momencie odkrycia w zewnętrznej ścianie północnej, obecnie wewnątrz podziemi kamienicy. Fot. Jerzy Roś

w Olkuszu. Badania były rozciągnięte w czasie ze względu na podporządkowanie ich poszczególnym etapom prac budowlanych.

Ogółem badania objęły 92 m², przeprowadzono je średnio do gł. względnej 240 cm licząc od

poziomów posadzki wewnątrz budynku. W obrębie budynku w partii parteru znajdowało się pięć pomieszczeń oraz klatka schodowa. Dwa pomieszczenia usytuowane od strony zachodniej przy ul. Floriańskiej posiadały piwnice wykonane najprawdopodobniej w XVII w. Wykluczało to oczywiście prowadzenie jakichkolwiek badań archeologicznych. Pomieszczenie o numeracji II, III, IV umieszczone w jednym ciągu we wschodniej części budynku nie zostały nigdy podpiwniczone. Dzięki temu na przestrzeni ok. 19 m w układzie północ - południe, z przerwą na klatkę schodową, zachował się nienaruszony układ nawarstwień. Podczas badań stwierdzono w pomieszczeniach II, III i IV, że warstwy nowożytnie spoczywające na nawarstwieniach średniowiecznych zalegały do różnej głębokości, co było spowodowane pierwotnym ukształtowaniem terenu. W pomieszczeniu II stwierdzono w warstwach późnośredniowiecznych dwa poziomy moszczeń drewnianymi deskami. Występowały one na gł.-140 (niw. 366, 68) oraz -160 cm (niw. 366, 48). Dla porównania te same poziomy moszczeń w pomieszczeniu III występowały już na gł. -160-170 (niw. 366,25 - 366,37)- górny poziom oraz 180-190 cm (niw. 366,13-366,20)- dolny poziom; wynika z tego, że na odcinku 10 m. w ciągu pomieszczeń II i III poziomy moszczeń opadał w kierunku północnym o ok. 30 - 40 cm. W pomieszczeniu IV usytuowanym najdalej na północ zachował się w praktyce

tylko jeden poziom moszczenia (w profilu południowym uchwytne są jeszcze dwa poziomy), strop moszczeń drewnianych uchwycono na gł. -170 cm. (niw. 365,85).

Reasumując spadek terenu w średniowieczu pomiędzy pomieszczeniem III a IV wynosi na odcinku ok. 10 m. również 40 cm, co daje nam na odcinku ok. 19 m poprzez wszystkie pomieszczenia, spadek blisko 80 cm w czasach średniowiecza. Również i dzisiaj widać wyraźnie, że płyta rynku znajduje się w punkcie kulminacji dla innych części starego miasta. Odłożenie kolejnych warstw użytkowych na rynku i biegnących od niego ulicach w ciągu wieków zaakcentowało dodatkowo istniejące pierwotnie ukształtowanie terenu.

Podczas badań we wnętrzu kamienicy uzyskano bardzo liczny materiał archeologiczny z okresu średniowiecza - w sumie 2136 zabytków, w tym liczne fragmenty ceramiki, wyroby metalowe np. dwie ostrogi, sierp, klucz żelazny, wytopiony ołów oraz dwa przęśliki tkackie, liczne grudki rudy i żużła ołowianego.

Najistotniejszym wynikiem badań jest stwierdzenie, że w okresie średniowiecza w tym miejscu znajdowała się podwalina drewnianego budynku. Niestety nie można wyznaczyć szerokości budowli.¹

W obrębie poziomów średniowiecznych stwierdzono występowanie trzech obiektów.

Obiekt nr 1 wystąpił w pomieszczeniu II wkopany w poziom górnego moszczenia. Uchwycono go na gł. -140 (niw. 366, 68). Posiadał on wymiary 260 cm na osi wschód-zachód oraz do 100 cm szerokości. Był w formie wydłużonego prostokąta o regularnych zarysach w części wschodniej i środkowej. W obrębie tego obiektu odnaleziono spaleniznę, zbutwiałe drewno i ziarna spalonego zboża. Posiadał on miąższość ok. 10 cm. Była to najprawdopodobniej wkopana lekko w grunt skrzynia do przechowywania zboża, rozmiary obecne obiektu mogą być warunkowane roz-wleczeniem go po zniszczeniu. Jego chronologia średniowieczna nie jest potwierdzona. Kolejne obiekty oznaczone jako nr 2 i 3 były paleniskami na poziomie poniżej dolnego moszczenia.

Obiekt nr 2 uchwycony w pomieszczeniu drugim na gł. -160 (niw 366,48) w formie koła o średnicy 80 cm, wyodrębniono wokół niego gliniastą otulinę o szerokości do 20 cm. W sumie obiekt posiadał w całości średnicę 100 cm, miąższość do 40 cm. Najprawdopodobniej obiekt ten był paleniskiem zagłębionym w ziemię, o brzegach i dnie wylepionym gliną. Gliniasta otulina była zmieszana ze spalenizną. W obiekcie znaleziono grudki żużła, przęślik, fragmenty polepy i grudki galeny. Zastanawia brak spalenizny w wypełnisku obiektu oraz nie wypalenie się podłoża z gliny do stadium polepy. Oznacza to niedostatecznie długie użytkowanie paleniska, możliwe, że tylko jednorazowe. Obiekt nr 2 jest starszy od obiektu nr 1.

Obiekt nr 3 uchwycony został w pomieszczeniu drugim na gł. 160 (niw. 366,48) w kształcie nieregularnej jamy o wymiarach 100 cm na 50 cm. Na poziomie - 180 cm przybrał on formę owalu o osi dłuższej 85 cm oraz krótszej 75 cm. Miąższość ok. 50 cm. Było to najprawdopodobniej palenisko. W wypełnisku znaleziono wytopiony ołów i fragment cegły. Narożnik poł-

1 Istnieje również prawdopodobieństwo że był to trakt komunikacyjny moszczony drewnem, (niestety kompletnie zbutwiałym) w przybliżeniu równoległy do obecnej ul. Floriańskiej. Odpowiedź na pytanie, czy miał on charakter ulicy czy też był przejazdem na zaplecze zabudowy mieszkalnej przy rynku jest niemożliwa. Na takie przeznaczenie tego obszaru może wskazywać charakter zabytków znalezionych na poziomach moszczeń oraz pomiędzy nimi (np. fragmenty ostróg).

dniowo - zachodni obiektu 3 posiadał regularny prostokątny zarys z wyraźnym śladem wypalenia ścianki obiektu na polepę. Znajdował się on pod poziomem dolnego moszczenia i być może jest najstarszym chronologicznie obiektem.

Obiekty były skupione w pomieszczeniu II przylegającym do rynku. Ciekawym spostrzeżeniem są również uchwycone na gł. 170 w pomieszczeniu II (niw. 366,38) oraz na gł. -235 (niw. 365,57) w pomieszczeniu III ślady kolein biegnących generalnie w kierunku północnym, lekko skośnie do obecnego układu urbanistycznego. Obie koleiny uchwycono wcięte w warstwę humusu pierwotnego. Różnica poziomów wskazuje na jeszcze większy spadek terenu w czasie przed lokacją miasta.

Prześledzenie dolnych partii zachowanej w tych pomieszczeniach stratygrafii nawarstwień miejskich prowadzi do następujących wniosków. Obszar ten pozostawał niezabudowany w okresie średniowiecza. Wykonano w tym miejscu dwa poziomy moszczenia drewnianych datowanych na okres XV-XVI wieku. (podwalina, lub utwardzenie podwórka, przejazdu) W pomieszczeniu IV pozyskano kilka próbek drewna związanego najprawdopodobniej z poziomami drewnianymi. Dają one nam daty z drugiej połowy wieku XVI.² Odnaleziona w warstwach budowlanych moneta królowej szwedzkiej Krystyny z pierwszej połowy XVII w. wyznacza czas do którego obszar objęty późniejszymi badaniami archeologicznymi pozostawał niezabudowany. Poniżej dolnego moszczenia stwierdzono warstewkę margla wapiennego narzuconego na poziom humusu pierwotnego. W tej warstewce stwierdzono materiał arche-

ologiczny, w tym fragmenty den naczyń ze znakami garncarskimi. Wskazuje to na chronologię z przełomu XIII i XIV w. Jest to kolejny dowód na to, że przed tym czasem w miejscu obecnego starego miasta nic się nie znajdowało, w warstwie humusu pierwotnego odnaleziono jedynie ceramikę średniowieczną.³ Olkusz został założony na surowym korzeniu po przeniesieniu osadnictwa z osady przedlokacyjnej, której lokalizacja budzi kontrowersje. W najstarszych poziomach osadniczych miasta, badanych na terenie kamienicy przy ul. Floriańskiej 2, mamy do czynienia ze śladami przeróbki metali kolorowych (paleniska, fragmenty tygli, żużel, wytopiony ołów), co po raz kolejny potwierdza tezę o górniczym rodowdzie miasta.

2 Są to próbki z drewna jodłowego 30lk4 - po 1557 r. oraz 30lk5 po 1562 r., na podst. M. Krapiec *Wyniki analizy dendrologicznej i dendrochronologicznej prób drewna z Olkusza*, Kraków 2002 r.

3 Podczas sondażu na rynku w 1999 roku odnaleziono na wtórnym złożu fragment dębowej deski datowanej dendrochronologicznie na początek wieku XIV - Olkusz 1 - po 1302 na podst. M. Krapiec *Wyniki analizy dendrologicznej i dendrochronologicznej prób drewna z Olkusza*, Kraków 2002 r.

Jerzy Roś

Olkusz na szlaku Via Regia

Jerzy Roś

Olkusz na szlaku Via Regia

Logo Drogi świętego Jakuba-Via Regia

W 2006 roku, podczas badań archeologicznych prowadzonych na zapleczu dawnego Starostwa przy olkuskim Rynku pod kierunkiem dra Jacka Pierzaka, odnaleziono w warstwach gruzu dobrze zachowaną, dość dużych rozmiarów muszlę małża (obecnie znajduje się w zbiorach Muzeum Regionalnego PTTK w Olkusz). Muszle małży morskich, owszem, znajduje się w okolicach Olkusza, nawet dość często, ale z reguły są to muszle małży z okresu jurajskiego, czyli sprzed dziesiątków milionów lat. Ta, mimo że znaleziona była we współczesnym zasypisku (stąd jej dokładne datowanie nie jest możliwe), chyba jednak warta jest zainteresowania. Pójdźmy więc szlakiem, którym mogła przywędrować do nas...

Syn Gromu

Ustanowił więc Dwunastu: Szymona, któremu nadał imię Piotr, dalej Jakuba, syna Zebedeusza i Jana, brata Jakuba, którym nadał przydomek Boanerges, to znaczy Synowie Gromu. (Mk 3, 16-17)

Św. Jakub był rybakiem, jako jeden z pierwszych został powołany przez Jezusa. Tradycja głosi, iż św. Jakub spędził kilka lat na wyprawie misyjnej w Hiszpanii. W 44 r. król Herod Agryppa I (wnuk Heroda Wielkiego) rozpoczął prześladowanie chrześcijan. Jakub zwany Starszym (było dwóch apostołów o tym imieniu) na rozkaz Heroda został ścięty mieczem w jerozolimskim więzieniu. Po egzekucji apostoła jego uczniowie wykradli zwłoki męczennika i łodzią przebyli Morze Śródziemne. Znaleźli się u wybrzeży dzisiejszej Hiszpanii, gdzie go pochowali. Odkrycie jego grobu w 813 r. dało początek masowym pielgrzymkom chrześcijan. W lokalizacji grobu pomógł deszcz spadających gwiazd, dlatego miejsce nazwano Compostelą (Campus Stellae - Pole Gwiazdy). Sam święty Jakub przedstawiany jest często z pielgrzymim kijem, sakwą i muszlą.

W 711 r. armia muzułmańskich Arabów (Maurów) sforsowała Cieśninę Gibraltarską i rozpoczęła podbój. Już w 718 r. chrześcijański władca Asturii wznicił powstanie, rozpoczynając trwającą prawie 800 lat epokę tzw. rekonkwisty - zbrojnego wyzwolenia Półwyspu Iberyjskiego. 23 maja 844 r. pod Clavijo wojsko króla Asturii zajęło pozycje naprzeciw sił arabskich. Podsta-

wowy ciężar walki spoczywał na konnicy obydwu stron. Szarżujące na siebie szeregi wrogich armii zmieszały się ze sobą, bitwa zamieniła się w szereg krwawych, indywidualnych pojedynków. W zgiełku bitwy pojawił się jeździec na białym wierzchowcu, dzierżący w jednej ręce włócznię, w drugiej śnieżnobiały sztandar z czerwonym krzyżem. Chrześcijańskie wojsko wzniosło radosny okrzyk: „*Santiago! - Święty Jakub!*”. Po bitwie zniknął. Jednak uczestnicy batalii pod Clavijo nie mieli wątpliwości: był to Syn Gromu - święty Jakub Apostołem, któremu po bitwie nadano uroczyste nowe przydomki: *Matoros - Zabójca Maurów*. Jeździec na białym koniu, identyfikowany z św. Jakubem, pojawiał się jeszcze wielokrotnie - widziano go następnie w bitwach pod Simancas (939), Ourique (1139), Navas de Tolosa (1212), Alcácer do Sal (1217). Według hiszpańskich kronikarzy, co najmniej czterdzieści razy wziął udział w walkach z Maurami.

Szlak pielgrzymi

Można stawiać pytania, co w starych kronikach jest precyzyjnym zapisem zdarzeń, co zaś poetycką metaforą, zgodną z duchem epoki. Na bazie opowieści o świętym Jakubie wkrótce powstały hiszpańskie zakony rycerskie - Calatrava, Alcántara, wreszcie potężny Zakon św. Jakuba z Composteli, który zajmował się ochroną pielgrzymów zmierzających do grobu apostoła, a przede wszystkim prowadził nieustanne walki z Maurami. Compostela stała się celem licznych pielgrzymek z terenu najpierw Półwyspu Iberyjskiego, a z czasem z całej chrześcijańskiej Europy. Przybycie pierwszego udokumentowanego pielgrzyma, francuskiego biskupa Le Puy Gode-

scalco, datuje się na rok 950. Ślady pielgrzymek z IX wieku znajdujemy jednak już na monetach Karola Wielkiego, jednak największe nasilenie ruchów pielgrzymkowych przypada na wiek XI-XIV. W wieku XII akt papieski uznał Compostelę za trzecie po Jerozolimie i Rzymie miejsce święte chrześcijaństwa. Jedną z głównych tras pielgrzymkowych stała się Via Regia - Droga Kró-

Miniatura średniowieczna - dwaj pielgrzymi z naszytymi na odzież i nakrycia głowy znakami pielgrzymimi

lewska, łącząca Compostelę z innymi miastami hiszpańskimi: Oviedo, Santander, Leon, Burgos, Logrono, Pampeluną i Roncesvalles i wiodąca dalej na wschód.

Pierwsze wzmianki o Via Regia w Europie Środkowej pochodzą z 1252 r., kiedy pojawia się pod nazwą „Strata Regia” („droga królewska”) w dokumentach margrabiego Marchii Miśnieńskiej Henryka III. Jednak jej początkami były drogi budowane przez wojska rzymskie pomiędzy

hiszpańską Galicją a Paryżem. Z czasem legiony rzymskie wyruszyły na wschód w stronę Renu, stąd na trasie Via Regia pojawiły się kolejne nazwy miast francuskich: Bordeaux, Poitiers, Tours, Orlean, Reims, Metz i belgijskich: Brugia, Antwerpia, Gandawa, Bruksela, Liege. Po upadku imperium rzymskiego, na jego gruzach powstało szereg organizmów państwowych, z których w wyniku rozlicznych walk pomiędzy sobą i z wrogimi najzdatami ukształtowała się średniowieczna Europa, w tym także przejęta po Rzymianach sieć dróg i szlaków handlowych. W imperium Karola Wielkiego administracja

Muszla znaleziona w warstwach zasypiska gruzowego „kwartalu królewskiego” (dawne starostwo) przy rynku w Olkusz w 2006 r.

i związana z nią sieć dróg, w tym także Via Regia rozciągnęła się od Akwizgranu, Kolonii i Moguncji przez Frankfurt, Fuldę, Eisenach, Erfurt, Lipsk - by na Łabie ustanowić wschodnią granicę cesarstwa. W kontynuującym tradycje imperium karolińskiego Świętym Cesarstwie Rzymskim Narodu Niemieckiego drogę tę rozbudowano dalej przez Zgorzelec do Wrocławia, nazywając ją również „Hohe Straße” (droga wysoka). W momencie przyjęcia chrztu przez Polskę, na jej trasie znalazły się kolejne miasta: Wrocław, Opole, Kraków i Przemysł. Wreszcie, już od wczesnego śre-

dniowiecza, połączyła się ze starym, wschodnim szlakiem, na terenie dzisiejszej Ukrainy sięgając przez Lwów, Włodzimierz Wołyński, Łuck, Równe, Żytomierz do Kijowa. Via Regia była drogą ponadregionalną sprzyjającą rozwojowi stosunków i kontaktów państw europejskich. Droga służąca początkowo jako trakt wojskowy, stawała się z czasem coraz ważniejszym traktem handlowym, co przyspieszało rozwój miast leżących na jej trasie. Na znaczeniu straciła dopiero w XIX w., kiedy dynamicznie zaczęła rozwijać się kolej żelazna. Na Dolnym Śląsku w Brzezynie zachował się oryginalny pomnik „związany z modernizacją (brukowaniem) odcinka Via Regia między Brzegiem a Oławą w 1584 r.

Obecnie Via Regia, to także jedna z głównych nitek szlaku pielgrzymkowego św. Jakuba, inaczej zwana *Drogą Świętego Jakuba*, która prowadzi do Santiago de Compostella w Hiszpanii. W 2002 r. z inicjatywy władz niemieckiego landu Saksonii powstał projekt „VIA REGIA - Europejska Droga Kultury”. W 2006 roku przygotowany został przez Fundację Wioski Franciszkańskiej pierwszy odcinek szlaku wzdłuż dawnej Via Regia na terenie Polski. Prowadził on z Brzegu przez Oławę, Wrocław, Środę Śląską, Legnicę, Legnickie Pole, Złotoryję, Lwówek i Lubań do Zgorzelca. Jego kontynuacją w Niemczech jest *Ekumeniczna Droga Pątnicza* biegnąca przez Saksonię i Turynię. W roku 2008 szlak przedłużono o odcinek na terenie Opolszczyzny (Góra Świętej Anny - Opole - Brzeg). Obecnie trwają prace przygotowawcze na Górnym Śląsku i w Małopolsce (Jarosław - Rzeszów - Ropczyce - Tuchów - Lipnica - Brzesko - Kraków - Olkusz - Sławków - Będzin - Piekary Śląskie - Toszek - Góra Świętej Anny). Trasę oznacza się znakiem zbliżonym do muszli: jej charakterystyczny kształt pochodzi od występują-

cych licznie na wybrzeżu Atlantyku przegrzebków (*Pecten maximus*), które - chętnie zbierane przez pątników - stanowiły pamiątkę i swego rodzaju dowód odbycia pielgrzymki do grobu tego świętego. Z czasem stały się symbolem pielgrzymek w ogóle.

Dawniej pielgrzymowanie miało przede wszystkim charakter religijny. W wiekach średnich pielgrzymowano dla umocnienia wiary, odbycia pokuty, spełnienia ślubowania, z prośbą o uzdrowienie lub w celach dziękczynnych. Także wzorce zachowań rycerskich, obowiązujące w średniowiecznej Europie, nakazywały czczenie miejsc świętych. Ale również miasta i parafie wysyłały pielgrzymów w intencji ważnej dla danej społeczności, na przykład prosząc o koniec suszy lub o ustąpienie zarazy. W niektórych państwach wyrokiem sądu nakazywano przestępcom pielgrzymkę do Santiago. Tradycyjnie drogę rozpoczynano od progu własnego domu. Przez wieki przemierzali ją przedstawiciele wszystkich stanów, w tym wiele znanych postaci: św. Franciszek z Asyżu, św. Elżbieta Portugalska, św. Brygida Szwedzka, Izabela Kastylijska, św. Ignacy Loyola. W XIV wieku, szczytowym okresie popularności trasy, każdego roku przemierzało ten szlak ponad milion osób. Papież Jan Paweł II był w Santiago dwukrotnie, po jego wizycie w Santiago de Compostela w 1982 r. Rada Europy uznała Drogę św. Jakuba za drogę o szczególnym znaczeniu dla kultury kontynentu i zaapelowała o odtwarzanie i utrzymywanie dawnych szlaków pątniczych. Szlak ten został ogłoszony pierwszym Europejskim Szlakiem Kulturowym w październiku 1987 r. oraz wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w 1993 r. W 2010 r. sanktuarium odwiedził papież Benedykt XVI, którego herb papieski zawiera m.in. motyw muszli świętego Jakuba.

Apel Rady Europy z 1982 roku spotkał się z szerokim odzewem w Europie. Rekonstrukcja Szlaku, rozpoczęta w 1986 r., trwa nadal w wielu krajach. Dziś, oprócz Hiszpanii, swoje szlaki (*El Camino*) - których w średniowieczu było wiele - mają już m.in. Portugalia (*Camino Portugueses*), Francja (*Chemin Saint-Jacques*) oraz Niemcy, Austria i Szwajcaria (*Jakobswege*). Niektórzy Pielgrzymi nie kończą swojej wędrówki w Santiago de Compostela, ale podążają jeszcze kilkadziesiąt kilometrów dalej, nad wybrzeże Oceanu Atlantyckiego, do miejscowości Fisterra (łac. *finis terrae* - „koniec ziemi”), która w średniowieczu uchodziła za wysunięty najdalej na zachód punkt kontynentalnej Europy - uważano więc Fisterra za prawdziwy koniec świata, poza którym ciągnie się już tylko straszne, nieprzebyte morze. Tradycyjnie, po dotarciu tutaj, palono pokutne, pielgrzymie szaty i obmywano się w wodach oceanu, zostawiając za sobą dotychczasowe grzeszne życie i rozpoczynając z wiarą nowe. Stąd właśnie pochodzi najpowszechniejszy symbol Drogi św. Jakuba - docierający nad ocean wędrowcy zabierali muszle jako dowód przebytej drogi. Współcześnie najbardziej znanymi pielgrzymami są piłkarze reprezentacji Hiszpanii w piłce nożnej. Przed każdym wyjazdowym turniejem cała drużyna spotyka się w Santiago de Compostela. Po zdobyciu mistrzostwa świata w piłce nożnej w roku 2010 czterech czołowych piłkarzy zwycięskiej reprezentacji (Andres Iniesta, Fernando Torres, Carlos Marchena, Sergio Busquets) zapowiedziało udanie się w pieszej pielgrzymce do Santiago.

W odróżnieniu od znanych w Polsce, masowych pielgrzymek pieszych do Częstochowy czy Kalwarii, Droga św. Jakuba przeznaczona jest dla pątników indywidualnych lub małych grup, bez względu na wyznanie i narodowość, chcących

doświadczyć w drodze ciszy i duchowej przemiany. Do ich dyspozycji są nie tylko znajdujące się po drodze kościoły i kaplice, ale także dogodne miejsca noclegowe w schroniskach dla pielgrzymów prowadzonych przez lokalne społeczności: parafie, stowarzyszenia, schroniska młodzieżowe czy też przez osoby prywatne w gospodarstwach agroturystycznych. Każdy pielgrzym powinien na wierzchu plecaka bądź ubrania umocować muszlę jakubową. Charakterystycznymi atrybutami są także: laska, kapelusz, peleryna i zbiorniczek na wodę. Ponieważ ostatnio na olkuskich ulicach (Czarna Góra, Rynek) pojawiły się charakterystyczne żółto-niebieskie znaczki z muszlą, prawdopodobnie niedługo zawitają do nas i pielgrzymi. Szlak świętego Jakuba na ziemi olkuskiej prowadzi od Ojcowa przez Pieskową Skałę, Sułoszową, Przeginię, Osiek do Olkusza (osiedle Pakuska, Czarna Góra do kościoła św. Andrzeja), a następnie przez Bukowno do Sławkowa.

Bibliografia:

Źródła drukowane:

- Jerzy Roś, *Europejskie tradycje budowy dróg*, „Zielone Brygady”, nr 5 (83)/96, maj 1996.
- Leszek Szymczyk (oprac.), *Droga św. Jakuba Via Regia Zagłębie Dąbrowskie (Zachodnia Małopolska)*, folder, Stowarzyszenie Forum dla Zagłębia Dąbrowskiego.

Strony internetowe:

- www.via-regia.org/viaregiageschichte
- www.geo.viaregia.org
- www.viaregia-zaglebiedabrowskie.org
- www.pl.wikipedia.org/wiki/Droga_sw._Jakuba
- [www.cristeros1.w.interia.pl/rekonkwista/Jeździec spod Clavijo](http://www.cristeros1.w.interia.pl/rekonkwista/Jeździec_spod_Clavijo)

Jacek Sypień

Nazwy miejscowości w gminie Wolbrom

Jacek Sypień

Nazwy miejscowości w gminie Wolbrom

Badanie pochodzenia nazw miejscowości daje o wiele więcej, niż odpowiedź na pytanie, „od czego pochodzi nazwa”. Może dać także wiedzę na temat historii danej miejscowości i jej założyciela. Śledzenie zmian, jakim podlegały nazwy miejscowości, pozwala na poznanie procesu ewolucji samego języka polskiego. Mamy też okazję przekonać się, jak zmieniały się formy zapisu nazwy danej miejscowości w jej formie łacińskiej, w której sporządzane były dokumenty. Często-kroć to właśnie w nazwach miejscowości zachowały się wpływy zjawisk językowych, kulturowych, politycznych i społecznych, po których nie pozostały inne ślady.

Publikowane do tej pory opracowania, poświęcone historii regionu olkuskiego, jedynie przy okazji zajmowały się problematyką nazw miejscowych. O ile stosunkowo sporo prac naukowych poświęcono genezie nazwy samego Olkusza, o tyle nazwy wsi powiatu olkuskiego bardzo sporadycznie były przedmiotem osobnych badań i publikacji.¹

W przypadku gminy Wolbrom brakuje opracowania dotyczącego nazw poszczególnych miejscowości tej gminy (poza samym Wolbromiem). Tymczasem szczegółowe zbadanie pochodzenia nazw wsi gminy Wolbrom pozwoliłoby nie tylko na poszerzenie wiedzy o ich historii, ale także

odnalezienie wzajemnych zależności i logicznego ciągu akcji osadniczej na tym obszarze.

Na terenie ziemi olkuskiej można wyróżnić trzy okresy osadnictwa.² Pierwszy - najstarszy obejmujący osadnictwo do 1320 roku. W tym okresie było to osadnictwo wiejskie, skupiające się wokół Olkusza, Żarnowca, Sławkowa i dóbr norbertanek w dzisiejszych Imbramowicach. Określenie precyzyjnej daty powstania poszczególnych wsi nie jest najczęściej możliwe, gdyż nie zachowały się dokumenty lokacyjne. Dlatego za umowną datę przyjmuje się rok, w którym dana wieś została wzmiankowana w źródłach pisanych. Do najstarszych miejscowości na terenie obecnej gminy Wolbrom należą bez wątpienia Gołaczewy, które powstały w XII wieku. Czas lokacji można wywnioskować z faktu, iż miejscowy kościół parafialny ufundował biskup Iwo Odrowąż, który był biskupem krakowskim w latach 1218 -29. Zatem wieś musiała istnieć wcześniej.³ W pierwszym okresie osadnictwa powstały także Chrzastowice (1229 rok). Ich powstanie związane było z działalnością osadniczą podejmowaną przez zakon norbertanek i biskupstwo krakowskie. W pierwszym okresie osadnictwa najprawdopodobniej powstały także Sulisławice i Chełm.

Drugi, znacznie bardziej intensywny etap akcji osadniczej na terenie obecnego powia-

1 Do tej pory podstawowym opracowaniem w tym zakresie pozostaje publikacja: Kazimierz Rymut, *Nazwy miejscowe północnej części dawnego województwa krakowskiego*, Wrocław 1967. Próbę wyjaśnienia nazw miejscowości powiatu olkuskiego podejmował O. Dziechciarz w kolejnych tomach „Przewodnika po ziemi olkuskiej”, wydawanych w latach 1998-2002. Dotyczyły to nazw miejscowości na terenie gmin: Olkusz, Bukowno, Bolesław, Klucze, Pilica, Sławków i Żarnowiec.

2 Taka systematyka została zastosowana w: *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, T. 1, Kraków 1978, s. 49.

3 *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, T. 1, s. 52.

tu olkuskiego, przyjmuje się umownie na lata 1320-1423. W przypadku gminy Wolbrom taką przełomową datą jest rok 1311 rok, kiedy Władysław Łokietek nadał przyrodnim braciom Wolframowi (Wolframowi) i Hilaremu, jako zasadzcom Dłużca, prawo wyrębu lasu królewskiego i sprowadzania osadników.⁴ Z kolei w 1327 roku Łokietek nadał wspomnianym Wolframowi i Hilaremu sołtysom z Dłużca las królewski, należący do wsi Dłużec, rozciągający się na długość i szerokość do granic dóbr: Pilcza (dzisiejsza Pilica), Udórz, Szczeklniki (tej nazwy nie udało się zidentyfikować), Podlesice, Wierzchowice (dzisiejsze Wierzchowisko) i Gołaczowy (dzisiaj Gołaczewy), w celu lokacji na prawie niemieckim - czyli frankońskim - wsi Wolbrom, której nazwa pochodzi od imienia wspomnianego Wolframa. Wtedy, czyli w pierwszej połowie XIV wieku, powstała zdecydowana większość wsi dzisiejszej gminy Wolbrom. Należy zauważyć, iż na rozwój osadnictwa na tym terenie z pewnością miał wpływ przebiegający przez ten teren trakt handlowy, łączący Olkusz z Miechowem (jego istnienie potwierdzone jest w źródłach w 1327 roku).

Przystępując do analizy nazw miejscowości na terenie gminy Wolbrom warto, tytułem wstępu, przypomnieć najczęściej spotykane typy nazw miejscowości. *Nazwa patronimiczna* to nazwa miejscowości utworzona na podstawie imienia (nazwiska) mężczyzny, najczęściej założyciela tej miejscowości. Z kolei znacznie rzadziej spotykana *nazwa metronimiczna* pochodzi od imienia (nazwiska) kobiety. Nazwy patronimiczne bardzo często są zakończone na „-ice” (np. Sulisławice, Domaniewice), „-icy” lub „-yce” (np. Małyszyce), gdyż końcówka „-ic” w staropolskim

oznaczała potomka (np. wojewodzie = syn wojewody). Podobny charakter mają nazwy dzierżawcze, pochodzące od właściciela, np. zakończone na „-ów” (np. Ryczów, Miechów, Sławków), ale mogą też pochodzić od nazw osobowych skróconych, np. Braciejówka. Nazwy rodowe oznaczały pierwotnie mieszkańców danej osady. Najczęściej w nazwie miejscowości pochodzą od nazw osobowych przezwiskowych.

Nieco inny charakter mają *nazwy etniczne*, które pierwotnie oznaczały gromady ludzi, nazwane od charakterystycznych właściwości terenu przez nich zamieszkanego, ze względu na pochodzenie z określonej okolicy lub obce plemię, do którego należeli (Niemce, Węgrzyce).

Ciekawym typem są *nazwy służebne*, dla miejscowości świadczących pewne usługi dla dworu książęcego lub biskupiego (np. Szklary, Piekary). Natomiast chyba najczęściej występujące *nazwy topograficzne* oznaczały charakterystyczne, naturalne właściwości osady bądź jej części, a więc: faunę (Bydlin, Skotnica), florę (Bukowno, Jaworzno), cechy gruntu (Zabagnie, Kamionki) lub okolicy (Zarzecze, Podgórze), a także nazwy rzek (Dłubnia, Rudawa) i gór. *Nazwy kulturowe* wiązały się z dziełem rąk ludzkich (np. Poręba), albo urządzeniami, instytucjami i wytworami kultury społecznej i duchowej (np. Lgota, Wola). *Nazwy zdrobniałe* określały osady powstałe od nazwy innej miejscowości (Ryczów - Ryczówek). Specyficznym przypadkiem są *nazwy wieloznaczne*, które można zakwalifikować do kilku typów znaczeniowych, a poznanie ich faktycznego znaczenia wymagałoby dogłębnych studiów historycznych. Na terenie powiatu olkuskiego sporadycznie występują *nazwy pochodzenia obcego*, najczęściej niemieckiego (Rabsztyn od Raben-

4 A. Pankowicz, *Wolbrom. Studium przestrzeni miejskich w okresie staropolskim*, Wolbrom 1998, s. 27.

stein, czyli krucza skała albo Kolbark, od niem. Kohleberg, czyli węglowa góra).⁵

Interesującym zjawiskiem są zmiany nazw miejscowości. Był to proces ciągły, trwający od niemal samego początku ich lokacji. Część zmian wynikała z ewoluowania języka polskiego, inne z chęci uproszczenia nazwy. Ciekawym zjawiskiem była powszechna tendencja zmian nazw miejscowości, zapoczątkowana od końca XVIII wieku na terenie północnej Małopolski, która znalazła się na terenie zaboru rosyjskiego. Pod wpływem mazowieckim w nazwach małopolskich miejscowości nastąpiło przejście sufiksu „-ow”, na „-ew”. Dlatego wcześniejszą nazwę „Domanowice” zaczęto zapisywać jako „Domaniewice”. Na podobnej zasadzie zmieniała się pisownia z „Gołaczowy”, na „Gołaczewy”. Początkowo te zmiany nazw miały charakter urzędowy, ale z czasem przeszły do użytku potocznego. Natomiast w nazwach części miejscowości widać wpływ tzw. mazurzenia (Szlomniki – Słomniki). Niekiedy zdarzało się, że nazwa miejscowości wywodzącej się od imienia obcego była upraszczana, np. Cyjanowice - Cianowice. Występowało także zjawisko zmiany nazwy rodzaju męskiego na żeński lub nijaki (Strzegow na Strzegowa, Sułoszow na Sułoszowa lub Zagorow na Zagórowa).

Osobną kategorią są zmiany o charakterze fleksyjnym. Zdarzało się, że początkowo nazwę miejscowości podawano opisowo, np. „Hermani Villa”, czyli „wieś Hermanna”. Dopiero później pojawiła się nazwa „Hermanowice”.⁶

Nazwy miejscowości gminy Wolbrom (w kolejności alfabetycznej)

Brzozówka

Jako „Wola dicta Brzozowca” miejscowość ta występuje w dokumentach z 1400 roku, następnie „Brozowka Vola”, a jako „Brzosowka” w 1431 roku. Potem pojawia się nazwa „Brzorzowka” i „Brzezowka” (1748) oraz „Brzozówka” (1827). Nazwa ta należy do grupy nazw kulturowych, z członem odróżniającym topograficznym lub zdrobnieniem. Brzozówka leży obok Wierzchowiska, które posiadało oboczną nazwę „Brzozowa”.⁷ Swoistą ciekawostką jest człon „Wola”, używany krótko w nazwie wsi. Otóż wyraz ten w staropolszczyźnie miał to samo znaczenie, co wolność. Stąd ziemię pustą, oddaną osadnikom z uwolnieniem ich na pewną liczbę lat od wszelkich służb, powinności i czynszów dla dziedzica, nazywano „wola”. Od nazwy dóbr, w których wola została założona, miejscowość otrzymała właściwą swą nazwę w formie przymiotnikowej, dlatego w dokumentach pojawia się „Wola dicta Brzozowca” a potem „Brozowka Vola”.⁸

Budzyń

Nazwa wsi „Budzyń” odnotowana jest w źródłach z 1787 roku. Jest to nazwa kulturowa, wywodząca się z gwary. Jak podają opracowania, *lichsza część wsi lub gorzej zbudowana, odbiera czasem miano „budzynia”*.⁹ O powszechności nazwy niech świadczy fakt, że w Polsce jest osiem takich miejscowości.

5 Wyniki analizy toponomastycznej wsi powiatu olkuskiego można znaleźć w: B. Górniewicz, *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość wsi olkuskiej*, Łódź 1989, s. 63.

6 Problematyka zmian nazw miejscowości na omawianym obszarze została szczegółowo opisana w: K. Rymut, *Nazwy miejscowe północnej części dawnego województwa krakowskiego*, Wrocław 1967, s. 225-254.

7 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 27.

8 Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska Ilustrowana*, Warszawa 1900, T. 4, s. 463.

9 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 28.

Chelm

Nazwa tej wsi jako „Chelm” po raz pierwszy została odnotowana w źródłach historycznych w 1260 roku. W XIV w. spotykana jest także pisownia „Chelmeć” i „Chelmek”. Jest to typowa nazwa topograficzna, oznaczająca górę lub wzniesienie i w podobnym brzmieniu występuje w znacznej części języków słowiańskich (w języku czeskim jako „chlum”).¹⁰

Chrząstowice

Nazwa tej wsi po raz pierwszy pojawia się w dokumentach w 1254 roku, jako „Chrastowicz”. W 1286 roku zostaje zapisana jako „Chranstowice”, a w 1287 w kolejnym brzmieniu: „Chranstonici”. W następnych dokumentach wieś występuje jako: „Chranstouia”, „Chranstouici”, „Chranstowice”, „Cranstouic”, „Chranstowicze”, „Chranstouice”, „Chrzastowycze”, „Chrzasthow”, „Chrzasthowicze”, „Chrzasthowicze”.¹¹

Dopiero w XV wieku nazwa wsi przybiera brzmienie zbliżone do dzisiejszego. W latach 1470-80 występuje jako „Chrzasthowicze”. Przypuszcza się, że jest to nazwa patronimiczna, pochodząca od imienia „Chrzast” - osoby prawdopodobnie założyciela, zasadźcy wsi. Inna koncepcja mówi, że nazwa wywodzi się od słowa „chrzast”, czyli staropolskiej nazwy „chrząszcz”.¹² Jest to o tyle prawdopodobne, że w Polsce są też inne miejscowości o podobnej nazwie - np. gmina „Chrząstowice” koło Opola dawniej nazywała się „Chrząsty”.

Dłużec

W dokumentach z 1323 roku wieś została zapisana jako „Dluzecz”. Być może były dwie wsie o tej nazwie, na co wskazuje zapis z 1396 r. Wtedy to Jan z Wolbromia ustanawia wobec sądu swego pełnomocnika, Jana Cyglera (Czigler), mieszczanina krakowskiego, dla sprzedaży swego sołectwa „In Magna et Parva Dluzecz”, czyli „w Wielkim i Małym Dłużcu”, co by oznaczało, iż istniały dwie odrębne wsie.¹³ Te podwójne nazwy wsi zostają powtórzone w dokumencie z 1412 roku, ale później już nie występują.

Pisownia nazwy miejscowości Dłużec zmieniała się w kolejnych dokumentach: 1323 rok - „Dluzecz”, 1326 - „Dlusecz”, 1327 - „Dlvzecz”, 1328 - „Dlusiecz”, 1335 - „Clusicz”, 1373 - „Dlusek”, 1394 - „Dluzecz”, „Dluzcze”, 1412 - „Magna et Parva Dluzecz”, 1415 - „Dlusczech”, „Dlusszech”, 1419 - „Dlusza”, 1457 - „Dluszyczech”, 1467 - „Luszech”, 1529 - „Dlusze”.¹⁴

W dzisiejszym brzmieniu nazwa wsi została zapisana w 1629 roku. W lustracji z 1789 roku jest mowa o „wsi Dłuższcza”, a w dokumentach z 1827 roku występuje, jako „Dłużec”. Nazwa wsi jest nazwą topograficzną, pochodzącą od przyimiotnika „długi”.

Domaniewice

Pierwsza wzmianka o wsi Domaniewice pochodzi z roku 1388. W dokumencie datowanym na ten rok Niemierza i Pełka z Galowa w powiecie wiślickim zobowiązują się wypłacić w wyznaczonym terminie 100 grzywien oraz 40 grzywien czynszu wdowie po Nemierzy, pod gwarancją

10 Tamże, s. 31; *Kieszonkowy słownik czesko-polski i polsko-czeski*, Warszawa 1959, s. 33.

11 Hasło „Chrząstowice”, w: *Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu*, red. T. Jurek, dostęp on-line na: sownik.iipan.edu.pl.

12 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 34.

13 Hasło „Dłużec”, w: *Słownik...*, op. cit.

14 Tamże.

wwiązania, czyli prawnego wprowadzenia jej w posiadanie dóbr: Domaniewice, Galów, Bydlin i Załęże.¹⁵ W tym dokumencie nazwa wsi została zapisana jako „Domanouicze”. W dokumentach sporządzanych w kolejnych latach nazwa wsi była zapisywana jako: „Domanouicz” (1398 r.), „Domanowice” (1400-17), „Domanouice” (1410), „Domanowycze” (1490), „Domyanowicze” (1529).¹⁶ W kolejnych wiekach nazwa wsi nadal ewaluowała. W 1655 roku wieś została odnotowana jako „Domanowice”, w 1787 roku pojawia się pisownia taka, jak występuje obecnie, czyli Domaniewice, ale w 1921 roku używano jeszcze na krótko nazwy „Domanowice”. Obecna nazwa, „Domaniewice”, występuje już w 1952 roku.

Nazwa wsi jest nazwą patronimiczną i pochodzi od nazwy osobowej „Domań” (tak, jak imiona Domamir, Domasław).¹⁷ Czy ów Domań był zasadźcą, sołtysem, czy pierwszym właścicielem wsi - tego nie wiadomo.

Gołaczewy

Wieś powstała w XII wieku. Czas lokacji można wywnioskować z faktu, iż miejscowy kościół parafialny ufundował biskup Iwo Odrowąż, który był biskupem krakowskim w latach 1218-29. Wtedy w dokumentach wieś występuje pod nazwą „Galaczow”, a potem „Golaczow”. W kolejnych latach nazwa wsi zapisywana była bardzo różnie. W 1275 roku pojawia się jako „Golochel”, następnie „Glowozow” (1325 rok). W dokumencie z 1326 roku zostaje wymieniony Bertold - pleban parafii „Goloczol”. Kolejne odmiany nazwy wsi

to: „Goloczol” (1331 rok), „Goloczow” (1333), „Glogossow” (1334), „Golocol” (1335), „Glowossow” (1336), „Goleczowi” (1339), „Głogoczów” (1349). W 1400 roku pojawiła się nazwa „Goloczow Episcopali”, czyli „Gołaczewy Biskupie”, co odnosiło się do własności wsi. W 1462 roku zapisano nazwę jako „Gołańcz”, w 1463 roku „Golaczovo”, następnie „Golaczowy” (1470-80), „Golyaczowi” i „Golyaczow”, w 1489 roku „Goloczowy”, w 1494 „Goloczowi”, potem „Goloczowij” (1499) i „Golaczowij” (1501).¹⁸ Przypuszcza się, że nazwa wsi ma pochodzenie topograficzne. Oznaczać mogła „gołe, niezalesione wzniesienie”. Druga część nazwy, czyli „czoł”, w wielu językach słowiańskich oznacza właśnie „wzniesienie, wyniesienie”.¹⁹ W województwie dolnośląskim są dwie miejscowości o podobnej nazwie (Gołaczów).

Jeżówka

Nazwa wsi, zapisana jako „Jezowca”, po raz pierwszy pojawia się w źródłach w 1388 roku w dokumencie, w którym znalazła się wzmianka, że Grzegorz z Makowa procesuje się ze Stanisławem z Jeżówki. Jest tam także informacja, że tenże Grzegorz oddał roszczenia Stroszka z Jeżówki o spuściznę.²⁰ W dokumentach z XIV w. nazwa wsi występuje jako: „Leszowa”, „Gezoua” i „Jeżów”, w 1426 roku pojawia się nazwa „Jessowka”, w 1438 roku - „Gesowka”, w latach 1470-80 - „Jezowka interior”, (czyli Jeżówka Dolna), a w 1488 roku - „Jeszowka”.

Nie jest wyjaśnione pochodzenie nazwy wsi. Może to być nazwa dzierżawcza, wywodząca się

15 Hasło „Domaniewice”, w: Słownik historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu, red. T. Jurek, dostęp on-line na: sloownik.ihpan.edu.pl.

16 Tamże.

17 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 45.

18 Hasło „Gołaczewy”, w: Słownik..., op. cit.

19 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 53.

20 Hasło „Jeżówka”, w: Słownik..., op. cit.

od wyrazu „jeż”, albo nazwa zdrobniła - Jeżówka leży 20 km od Jeżowa.²¹

Kaliś

W 1410 roku Jan, wójt z Wolbromia, zastawia za 70 grzywien zięciowi Wawrzyńcowi sołectwo w Lgocie Wolbromskiej z młynem zwanym Adamowskim („molendinum Adamowski”, „Adamowski młyn”) i sadzawką. Niezidentyfikowany bliżej Adamowski Młyn leżał najpewniej pod Lgotą, na terenie dzisiejszej wsi Kaliś. W Lustracji województwa krakowskiego z 1789 roku pojawia się informacja, że bliżej Lgoty leżały młyny „Gardela” i „Kalisz” (Kaliś).²² Wszystko wskazuje na to, że nazwa wsi „Kaliś” wzięła się od nazwy młyna, a ta z kolei od nazwiska właściciela. Kazimierz Rymut wywodzi nazwisko Kalisz (Kaliś) od „kalać”, czyli „brudzić, plamić”.²³ Pochodzenie nazwy „Kaliś” można też wiązać ze staropolskim słowem „kała” czyli bagno. Biorąc pod uwagę położenie miejscowości, jest to wielce prawdopodobne.

Kąpiele Wielkie

Nazwa wsi, pisana jako „Kampiele”, po raz pierwszy pojawia się w źródłach w 1369 roku w dokumencie, w którym król Kazimierz Wielki zwalnia mieszkańców wsi Kąpiele w ziemi krakowskiej, koło miasta Żarnowca, od wszelkich ciężarów. Kmiecie winni płacić 1 grzywnę czynszu z łąnu, z tego połowę w groszach praskich, połowę w kwartnikach, dawać 2 kury, 20 jaj, ser na Wielkanoc oraz 2 kury raz w roku w wypadku przyjazdu króla do Żarnowca, oraz 2 kury i 2 miary owsa na Boże Narodzenie. W dokumen-

cie z 1406 roku nazwa wsi została zapisana jako „Compele”, w 1412 roku pojawia się pisownia „Kańpyel”, następnie „Kapyele” (1426), „kam-pala” (1445), „Campyes” (1533).²⁴ Zbliżona do obecnej pisownia „Kompiele Wielkie” została odnotowana w 1827 roku, a w 1921 roku pojawiła się współczesna pisownia, czyli „Kąpiele Wielkie”. Jest to nazwa topograficzna, wywodząca się od staropolskiego słowa „kąpiel”, czyli - sadzawka, kąpiel.²⁵

Kąpiołki

Nazwa wsi pojawia się po raz pierwszy w dokumencie z 1432, w którym biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki na prośbę Jana Pileckiego i jego siostry Elżbiety, żony księcia Bolka Opolskiego, eryguje prepozyturę w kościele parafialnym w Pilicy i zatwierdza jej uposażenie, do którego należy m. in. dziesięcina snopowa z niektórych ról w Kąpiołkach, położonych między krakowską drogą królewską a granicami ról w Domaniowicach. Dokument jest znany z późniejszej kopii. W dokumencie z 1450 roku wieś występuje jako „Kampyele”, następnie w 1489 roku pojawia się nazwa „Kapyolka”, w 1472 roku - „Capyele”, w 1529 roku - „Minor Campicze”, a w 1530 roku - „Campyolki Minor”, czyli „Kąpiołki Małe”. W dokumentach z 1581 roku wieś występuje jako „Kąmpiolki”, w 1748-49 - „Kąpiołki Małe”, a w 1921 roku pojawia się obecna nazwa „Kąpiołki”.

Pochodzenie nazwy wsi jest dość oczywiste - jest to nazwa zdrobniła od nazwy pobliskiej (i starszej) wsi Kąpiele Wielkie.²⁶

21 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 66.

22 Hasło „Adamowski Młyn”, w: *Słownik...*, op. cit.

23 K. Rymut, *Nazwiska Polaków*, Wrocław 1991, s. 144.

24 Hasło „Kąpiele”, w: *Słownik...*, op. cit.

25 K. Rymut, *Nazwy miejscowości...*, s. 71.

26 Tenże, s. 71; *Słownik...*, op. cit.

Lgota Wielka

Liczne w całej Polsce nazwy miejscowości Lgota czy Ligota wywodzą się od nazwy kulturowej.

Słowo „lgota” oznaczało czasowe uwolnienie osadników zakładających nową osadę od czynszów i robocizny. Powstanie Lgot jest związane z kolonizacją na prawie niemieckim i polskim, mogły więc powstawać już w XII wieku. Jeśli chodzi o Lgotę Wielką, opisując zmiany pisowni tej wsi łatwo o pomyłkę, gdyż w przypadku niektórych źródeł nie mamy pewności, czy dotyczyły one właśnie Lgoty Wielkiej, czy nieodległej Lgoty Wolbromskiej. Możemy przyjąć, że najstarsza wzmianka dotycząca dzisiejszej Lgoty Wielkiej pochodzi z 1394 roku, kiedy miejscowość została opisana jako „Lgotha”. We wspomnianym dokumencie Marcisz z Trzebień, Szreniawy i Przesłani dziedzic Lgoty, burgrabia zamku krakowskiego, wyznacza żonie Krystynie z tytułu wiana m.in. 3 kmieci w Lgocie.

W dokumentach datowanych na 1437 rok wieś występuje jako „Ligotha”, w kolejnych, jako „Elgota” (1440) oraz „Elgotha” i „Lgota Przibconis” (1471), co można tłumaczyć jako „Lgota Przybkowska”. Ta ostatnia dwuczłonowa nazwa wskazuje na istnienie Przybka, być może ówczesnego właściciela wsi. W 1510 roku opisano wydarzenia, które miały miejsce „in Lgoczije”, czyli „w Lgocie”. W 1512 roku wieś występuje jako „Hota”, a w 1529 roku jako „Lgothka”. W Rejestrze Poborowym z 1680 roku nazwę miejscowości zapisano jako „Lgota”, a w 1839 roku pod obecną nazwą, czyli „Lgota Wielka”.²⁷

Lgota Wolbromska

Dokument z 1323 roku, w którym Katarzyna, córka Fryderyka z Dębna, pozywa braci Wolwrama i Hilarego o część sołectwa we wsiach Dłużec, Lgota i Łobzów, dotyczy prawdopodobnie dzisiejszej Lgoty Wolbromskiej i jest to najstarsza wzmianka o istnieniu tej miejscowości. W dokumencie nazwa wsi została zapisana jako „Lgotha”²⁸ lub „Ylgotha”²⁹. W kolejnych dokumentach nazwę wsi zapisywano jako: „Elgota” (1399 r.), „Lgota” (1400), „Lgota” (1404), „Lgloth” (1431), „Lijgotha” (1443), „Elgotha” (1462) oraz „Helota” (1468).³⁰ W lustracji z 1789 roku wieś występuje jako „Ligota”, a dopiero w 1827 roku pojawia się oficjalnie nazwa „Lgota Wolbromska”. Człon nazwy „Wolbromska” wziął się zapewne z tego, że w XVIII wieku wieś należała do starostwa wolbromskiego.

Łobzów

Najstarsza wzmianka o tej wsi pochodzi z 1323 roku i również dotyczy dokumentu, w którym Katarzyna, córka Fryderyka z Dębna, pozywa braci Wolwrama i Hilarego o część sołectwa we wsiach Dłużec, Lgota i Łobzów. W dokumencie nazwa wsi została zapisana jako „Lobsow”. W kolejnych dokumentach wieś występuje jako: „Lobsow”, „Lobzow”, „Łobzowo”, ale także „Nowa Wieś”. Jak się okazuje, problemy z dziurami w drogach mają w gminie Wolbrom wielowiekową tradycję. W 1400 roku część cła od kupców, jeżdżących m. in. przez Wolbrom, przeznaczono na naprawę złych dróg prowadzących przez to miasto i wsie: „Łobzów” i „Chlinę”.

Zbliżona do dzisiejszej nazwa „Łobzow” po-

27 K. Rymut, *Nazwy miejscowe...*, s. 90, 91. Hasło „Lgota”, w: *Słownik...*, op. cit.

28 Tenże, s. 91.

29 *Słownik...*, op. cit.

30 Tamże.

jawia się w 1581 roku. Nie ma pewności co do pochodzenia nazwy wsi. Według jednej koncepcji jest to nazwa topograficzna, wywodząca się od staropolskiego słowa „łoboda” (czyli lebioda), albo „łobozie” - krzaki. Rdzeń „łob” występuje często w nazwach roślin na bagnach, a Łobzów leży na terenach podmokłych. Druga interpretacja to nazwa dzierżawna, pochodząca od nazwy osobowej - imienia „Łobez”.³¹

Podlesice II

Nazwa wsi „Podlesice” pojawia się po raz pierwszy w datowanym na 1327 rok dokumencie, w którym Władysław Łokietek nadaje braciom Wolwramowi i Hilaremu, sołtysom z Dłużca, las królewski należący do wsi Dłużec, rozciągający się na długość i szerokość do granic dóbr: Pilcza, Udórz, Szczeklniki, Podlesice, Wierzchowice (dziś Wierzchowisko) i Gołaczowy, w celu lokacji na prawie niemieckim (czyli frankońskim) wsi Wolbrom. W dokumencie z 1381 roku pojawia się zwrot „De Podlescicz”, czyli z Podlesic. W dwóch dokumentach z 1385 roku występuje niejaki „Czikone de Podlescicz”, a następnie „Cikone de Podlese”. Wspomniany Cikone (Czikone) był zapewne właścicielem wsi. Kolejne, odnotowane w źródłach historycznych formy pisowni nazwy tej wsi, to: „Podlyessicze” (1470-80), „Podleszyce” (1629, 1680), „Podlesie” (1789). Używana współcześnie nazwa „Podlesice” pojawia się w 1921 roku, a 1952 roku występują dwie wsie, czyli Podlesice I i Podlesice II.

Wbrew pozorom nazwa „Podlesice” nie jest nazwą topograficzną, gdyż o każdej wsi lokowanej w średniowieczu można napisać, że była „pod lasem”. Jest to nazwa etnograficzna, oznaczająca

pierwotnie ludzi osiadłych pod lasem³² (częstokroć było to związane z ich głównym zajęciem związanym z lasem, np. bartnictwem).

Poręba Dzierżna

„Villa dicta in wlgari Zdzezycza alias Poramba”, czyli wieś zwana pospolicie „Zdzezycza” inaczej „Poramba”. Taki zapis zachował się w dokumencie z 1381 roku. Wracając do Poręby. Andreas de Zdzeschicza występuje w dokumentach z roku 1388, a w datowanym rok później dokumencie znajdujemy o nim wzmiankę „Andream [...] de Poramba Szdzezicza”. W dokumencie z 1531 roku nazwa wsi została zapisana jako „Zdziezicza”. Dekadę później, w 1541 roku, zapisano w dokumencie „Villa Poremba sive Zdziezicza”, co można tłumaczyć jako: „Wieś Poręba, czyli Zdzieszycza”. W dokumencie z 1546 zostaje odnotowana dwuczłonowa nazwa, czyli „Poremba Schieznicza”. Kolejne nazwy to: „Poremba Dziezycza” (1629 rok), „Poręba Zdzierana” (1748-49), „Zdziezno Poręba” (1782-83) i używana obecnie „Poręba Dzierżona” (1790-92, 1877). Co ciekawe, w oficjalnym skorowidzu miejscowości z 1921 roku nazwa wsi została zapisana jako „Poręba Dzierżna”.

Nazwa wsi jest nazwą kulturową. Używane do dzisiaj słowo „poręba” to „miejsce, gdzie w lesie drwa rąbią”. Ponieważ takich wykarczowanych w lesie miejsc, gdzie powstawały wsie było wiele, potrzebne było dookreślenie. W przypadku omawianej tutaj Poręby, słowo „dzierżna” to człon odróżniający dzierżawny, wywodzący się od nazwy osobowej - imienia Zdzieszyc (lub Zdzieszław albo Zdziedąb).

Nawiasem mówiąc, imię „Sdesitz” występuje

31 K. Rymut, *Nazwy miejscowe*, s. 96.

32 Tamże, s. 128.

w źródłach już w 1257 roku, a Dzesicz w 1473 roku. Imię „Zdzieszyc” przeszło transformację poprzez „Zdziech” do obecnego Zdzisław.³³ Nie wiadomo, czy owo „Zdzezyca” w nazwie obecnej wsi Poręba Dzierżna można wiązać z XIII-wiecznym możnowładcą Pakosławem Zdzieszycem, wysokim urzędnikiem księcia wrocławskiego Henryka V Brzuchatego.

Poręba Górna

W 1343 biskup krakowski Jan Grot powierza synowi Heinmanna, szklarza z Opawy, las zwany Chełm „Inter Martini Porambam et Goloczol”, czyli pomiędzy wsiami Poręba Marcinkowa i Gołaczewy, celem wykarczowania i osadzenia kolonistów na prawie średzkim na 30 łanach frankońskich. To najstarsza wzmianka o dzisiejszej wsi Poręba Górna. W dokumencie występuje jako „Martini Porambam”, czyli Poręba Marcinkowska lub Marcinkowa, co można wiązać z imieniem Marcina – być może właściciela wsi. Niewiele później, bo w dokumentach z lat 1350-51 wieś występuje jako „Poramba Paluskonis”, a następnie „Poramba Paleczkonis” (1354-56), co także można wiązać z imieniem właściciela - Paszka.³⁴ W latach 1346-58 występuje pisownia „Poramba Pribconis”, czyli „Poręba Przybka”. Następnie „Poraba Marcincowska” (1385 rok), „Poraba” (1387), „Poraba Marcinkowa” (1389), „Poramba Marczinconis” i „Poramba Martini” (1400 rok). W latach 1470-80 pojawia się nazwa „Magna Poramba”, czyli Poręba Wielka, a w 1490 - „Porąba Gorna” (nazwy te były używane naprzemiennie). W rejestrze poborowym datowanym na 1629 rok występuje nazwa „Poręba Wielka”. Z kolei w do-

kumentach z lat 1783-84 można znaleźć zwrot „Poręba Górna dawniej zwana Poręba Wielka”.

Drugie człony nazwy wsi, używane do XV wieku, to nazwy dzierżawne od imion (przydomków) właścicieli: Paluszka, Pałeczki lub Paszka, Przybka i Marcina (Marcinka).³⁵

Strzegowa

Pierwsza wzmianka o wsi datowana jest na rok 1399, kiedy w źródłach wymieniany jest ksiądz Jan „de Strzegowa”, czyli jak byśmy dzisiaj powiedzieli ze Strzegowej. Wieś była częścią dóbr pileckich. W datowanym na 1404 rok dokumencie Jadwiga, wdowa po wojewodzie sandomierskim Ocie (Ottonie) z Pilczy, wyznacza swojej wnuczce Jadwidze, córce Wincentego z Granowa, jako posag kupione za 500 grzywien. wójtostwo w Łańcucie oraz m.in. 125 grzywien na Strzegowej. W „Liber beneficiorum” Jana Długosza (1470-80) wieś wymieniana jest jako „Strzegowa”, ale w 1490 roku jako „Strzegow”. Od XVI wieku utrzymuje się nazwa „Strzegowa”.

Prawdopodobnie jest to nazwa dzierżawna, pochodząca od nazwy osobowej „Strzeg”. W średniowieczu były imiona Strzeżymir - ten, który strzeże (pilnuje) pokoju i Strzeżysław.³⁶ Być może nazwę wsi można wiązać z istnieniem na przełomie XIII i XIV w. umocnionego systemu obronnego, którego elementami były zamek Smoleń oraz grodziska na górze Biśnik i Grodzisku Pańskim w pobliżu Strzegowej. Wtedy, być może, etymologii nazwy wsi należy szukać w słowie „strzec”, co mogłoby określać powinności mieszkańców osady w ramach tego systemu?

33 K. Rymut, *Nazwy miejscowe*, s. 131.

34 Według F. Kiryka, zapisy o Porębie Paszkonis (Paszka) odnoszą się do Poręby Dzierżnej, a wzmianki o Porębie Marcinkowskiej i Przybka, do dzisiejszej Poręby Górnej. *Dzieje Olkusza...*, T. 1, s. 64.

35 K. Rymut, *Nazwy miejscowe*, s. 131; Słownik..., op. cit.

36 K. Rymut, *Nazwy miejscowe*, s. 161.

Sulisławice

Najstarsza wzmianka o wsi pochodzi z 1299 roku, kiedy miejscowość wymieniona jest jako „Sulislavivi”. Jan Długosz w „Liber Beneficiorum” (1470-80) zapisał jej nazwę jako „Sulisławycze”. Nazwa wsi jest nazwą patronimiczną, wywodzącą się od nazwy osobowej (imienia) „Sulisław”. W dokumencie datowanym na 1512 rok król Zygmunt Stary wyznacza komisarzy do rozgraniczenia wsi królewskiej Jeżówka w tenucie królowej Elżbiety z wsiami, należącymi do Melchiora Wygala, mieszczanina krakowskiego: Sulisławice, Wierzchowisko i Lgota.³⁷

Wierzchowisko

Nazwa wsi pojawia się w przytaczanym wcześniej w artykule dokumencie, datowanym na 1327 rok, w którym Władysław Łokietek nadał braciom Wolwramowi i Hilaremu sołtysom z Dłużca las królewski należący do wsi Dłużec, rozciągający się do granic dóbr wsi Wierzchowisko. W przytaczanym dokumencie nazwa wsi została zapisana jako „Wierzchowice”. Z kolei w dokumencie z 1376 roku nazwa wsi zostaje odnotowana jako „Virchouisco”, a w 1398 roku jako „Wirzchouisce”. W dokumencie z roku 1434 nazwa wsi została zapisana jako „Villa Wirzchowiska”, zaś w 1498 r. jako „Wyerzchovysko”. W XV wieku pojawia się nazwa „Wola Wierzchowska”, a w dokumencie z 1581 roku zapisano „Brzozowa alias Wirzchowisko”, czyli „Brzozowa inaczej Wirzchowisko”. Czy oznacza to, że dwie wsie, czyli dzisiejsza Brzozówka i Wierzchowisko stanowiły całość? Niezależnie od tego, w rejestrach poborowych z 1680 roku pojawia się nazwa „Wierzchowisko”, czyli taka, jak używana

obecnie. Nazwa wsi jest nazwą topograficzną, „Wierzchowisko” to górna część drzewa od wierzchołka, a „Wierzchowice” to zbiór wierzchołków drzew.³⁸

Wolbrom

W dokumencie z 1321 roku natrafiamy na zwrot „...advocatie Woluramensis”, a imię założyciela miejscowości, które dzisiaj zapisujemy jako Wolfram, a raczej Wolfram, zostało w tym dokumencie określone jako „Woluramus”. To imię pochodzenia germańskiego w średniowiecznych dokumentach jest zapisywane jako: „Wolfram”, „Woluramus”, „Wluramus”, „Wolumramiz”, „Woluelino”, czy „Wolvelino”. Zatem nazwa „Wolbrom” jest nazwą patronimiczną, wywodzącą się od imienia założyciela.

W dokumentach datowanych na lata 1346-58 wspomina się o „...civitate Wolwrami”, czyli (z) miasta Wolbromia. W kolejnych latach spotykamy następującą pisownię nazwy miasta: „Wolfram” (1396 rok), „Wolwramow” (1387), „Wolbram” (1392), „Wolbramow” (1393), „Wolframow” (1398), „Wolframow” (1400). Jan Długosz w „Liber Beneficiorum” podaje nazwę miasta jako „Wolfram”. Już w 1564 roku pojawia się używana obecnie pisownia „Wolbrom”. Ale w rejestrze poborowym z 1680 roku pojawia się zwrot „do Wolwrama”. W lustracji z 1789 roku zapisano „(w) Wolbramie”, a w 1903 roku powróciła na krótko pisownia „Wolwram”. W skorowidzu z 1921 roku jest obecna nazwa „Wolbrom”.³⁹

Zabagnie

Nazwa wsi jest typową nazwą topograficzną, oznaczającą osadę położoną „za bagnem”. Na te-

37 K. Rymut, *Nazwy miejscowe*, s. 163; Słownik., op.cit.

38 K. Rymut, *Nazwy...*, s. 178.

39 K. Rymut, *Nazwy...*, s. 190.

mat historii samej wsi nie ma zbyt wielu informacji. Nieco więcej danych jest na temat przylegającego do wsi Czarnego Lasu. Jest on wzmiankowany w dokumencie z 1564 roku, jako „silva Czarny Liasz”. W dokumencie wspomina się, iż ów las należy na podstawie przywileju do wójta miasta Wolbromia.⁴⁰

Załęże

Nazwa wsi pojawia się po raz pierwszy, jako „Zaląssze” w dokumencie z 1388 roku, w którym Niemierza i Pełka z Galowa zobowiązują się wypłacić w terminie odpowiednio 100 i 40 grzywien czynszu swej stryjnicy pod gwarancją wwiązania jej w dobra Galów, Bydlin, Domaniovice i Załęże. Przez kilka wieków Załęże należało do właścicieli pobliskiego Bydlina. Swoistą ciekawostką jest zapis z 1540 roku, w którym Jakub Boner oznajmia, że uzyskał satysfakcję z sumy 8000 florenów od brata Seweryna Bonera za zamek Ogrodzieniec, „fortalicium Zaląże” i wsie przynależne.⁴¹ Czy w Załężu była zatem jakaś budowla obronna (fortalicja), czy też zapis odnosi się do zamku w Bydlinie? Bardziej prawdopodobna jest ta druga koncepcja. W rejestrach poborowych z 1629 roku nazwa wsi występuje jako „Załęże”. Nazwa wsi jest nazwą topograficzną. „Łęg” to zarosła na łąkach błotnistych, a także łąka albo las błotnisty. Zatem „Załęże”, to miejsce położone „za łęgiem”.⁴²

Zarzecze

W przypadku nazwy wsi Zarzecze sprawa jest jasna. Jest to nazwa topograficzna i oznacza ona miejscowość położoną „za rzeką”. Po raz pierw-

szy nazwa wsi Zarzecze pojawia się w źródłach w 1386 roku. W dokumentach datowanych na lata 1397-1407 występuje Mikołaj z Gołaczew i Zarzecza, czyli właściciel tych wsi, który w 1404 roku oddał prawnie pozew Adama z Barwałdu o pobicie jego trzech ludzi: Jana, Wojtka i Bartka z Cieślina (Czesslin). Pod taką samą nazwą, jak obecnie, wieś „Zarzecze” występuje w dokumencie z 1581 roku.⁴³

Zakończenie

Niestety, nie udało się natrafić na historyczne wzmianki o początkach niektórych wsi na terenie gminy, jak choćby Bożej Woli, Zabagnia, Zasepca, czy Kalisia. Jednak okazuje się, że tradycje sięgające czasów średniowiecza mają nazwy poszczególnych części (kolonii) wielu wsi na terenie gminy. Na przykład w dokumentach datowanych na 1448 rok znajdujemy informację, że Stanisław Bydliński z Domaniewic sprzedaje za 400 grzywien Janowi z Niezwojowic wsie Domaniovice i „Scoroczin”. Chodzi tu zapewne o wieś Skoroszowy (Skoroszewy), które obecnie są częścią wsi Zarzecze. W 1530 roku nazwa wsi została zapisana jako „Skoroszowa”. Kazimierz Rymut uznaje ją za nie istniejącą już dzisiaj wieś, a jej nazwę wywodzi od nazwy osobowej (imienia) „Skorosz”.⁴⁴ Z kolei inna nazwa części wsi Zarzecze, czyli Skotnica, także ma średniowieczne pochodzenie. Tak określano albo miejsca wypasu bydła (skot = bydło), albo drogi, którymi pędzono krowy na wspólne dla wsi pastwisko. Nazwy „Skotnica” występują w całej Polsce. W dokumencie z 1396 roku opisano, iż granice wytyczone między miastem Wolbromiem i wsią Dłużec biorą początek

40 Hasło „Czarny las”, w: Słownik..., op. cit.

41 Hasło „Bydlin”, w: Słownik..., op. cit.

42 K. Rymut, *Nazwy...*, s. 198.

43 K. Rymut, *Nazwy...*, s. 198.

44 Tamże, s. 154.

od „scothnicza”, czyli skotnicy (w Wolbromiu jest pole Przy Skotnicy), następnie idą do wsi Łobzów i z drugiej strony potoku zwanego „Swuthwirsch”. Pytanie, o który potok (rzekę) chodzi?

Biorąc pod uwagę, że każda wieś w gminie Wolbrom ma kilka części (kolonii), badanie etymologii ich nazw oraz historii może być ciekawą przygodą naukową, tym bardziej, że jest to temat w ogóle do tej pory niezbadany.

Kolejnym wyzwaniem naukowym jest analiza pochodzenia nazw rzek i gór na terenie gminy Wolbrom. W dokumencie z 1412 roku występuje przepływająca przez Gołaczewy rzeka zwana Koprzywnica, dzisiaj nazywana zamiennie Pokrzywianką, Pokrzywnicą, albo Wolbromką (czasami mylona z Centarą). Nazwa inna – pochodzenie to samo (koprzywy = pokrzywy).

Zagadek związanych z nazwami wsi na terenie gminy Wolbrom jest znacznie więcej. W przytaczanym już uprzednio dokumencie z 1327 roku, w którym Władysław Łokietek nadaje braciom Wolwramowi i Hilaremu sołtysom z Dłużca las królewski należący do wsi Dłużec, zostaje wymieniona wieś „Schechilnyky”, czyli „Szczeklniki”, której ani historykom, ani językoznawcom nie udało się przyporządkować do żadnej z istniejących współcześnie wsi. W 1336 r. wieś ta występuje pod nazwą „Szczerbnik”, a w 1393 roku, jako folwark „Szczeklniki”. Historycy sądzą, że wieś ta, jak wynika z zapisów źródłowych, sąsiadowała z Udorzem i być może została wchłonięta przez Porębę Dzierzną.⁴⁵ Jest to jednak jedynie hipoteza.

Bibliografia

- Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego, red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, T 1, Kraków 1978.
- Górniewicz B., Przeszość, teraźniejszość i przyszłość wsi olkuskiej, Łódź 1989.
- Pankowicz A., Wolbrom. Studium przestrzeni miejskich w okresie staropolskim, Wolbrom 1998.
- Rymut K., Nazwiska Polaków, Wrocław 1991.
- Rymut K., Nazwy miejscowe północnej części dawnego województwa krakowskiego, Wrocław 1967.
- Słownik historyczno geograficzny ziem polskich w średniowieczu, red. T. Jurek, IHPAN 2010, dostęp on-line, [na:] sloownik.ihpan.edu.pl .

⁴⁵ Słownik..., op. cit.

Dariusz Rozmus

Słodki smak ciąży

Dariusz Rozmus

Słodki smak ciężaru

W poprzednim numerze wydania periodyku *Ilcusiana* Andrzej Feliksik opublikował ciekawy przyczynek zwracający uwagę na interakcje pomiędzy przyrodą Jury a eksploatacją kruszców i innych bogactw, z których słynie nasza ziemia. Niezwykle interesujące okazały się tutaj opisane w nim adaptacje szaty roślinnej do określonych warunków środowiskowych, powstałych na skutek działalności człowieka. Zjawisko to zostało określone jako roślinność gleb galmanowych¹, która rozwinęła się na terenach górniczych po ustaniu intensywnego wydobywania. Dziś rośliny te mają się dobrze, a jak mamy się my?

Od razu odpowiadam. Każdy z nas ma się inaczej i w dużej mierze zależy to też od tego, czy jesteśmy piękni, młodzi i zdrowi, a w innych kategoriach - przed czy po wypłacie. Jak widać z artykułu A. Feliksika, dotyczy to również roślin, bo aż 75% z nich rozwija się pod wpływem gospodarki człowieka². Otrzymują one dzięki naszym działaniom swoistą wypłatę (która im służy); wypłatę, oczywiście, w mikroelementach. Problem w tym, że dobrze czują się z tym jedne rośliny, natomiast inne prawie całkiem... wymarły.

Eksploatacja rud i ich wytop ma wpływ na nasze życie. Wydaje się, że jest to stwierdzenie jak najbardziej prawdziwe. Zmienna jest tylko skala tego oddziaływania. Dzisiaj wiemy, że tę skalę możemy u nas rozciągnąć na okres ponad tysiąca lat.

Po działalności górniczej i hutniczej pozostają ogromne hałdy oraz wyrobiska. W ciągu zwłaszcza ostatnich 200 lat powstały ogromne wysypiska, hałdy kopalniane, które mogły przykryć stanowiska archeologiczne - nawet takie, jak relikty grodu czy kościoła. Klasycznym tego przykładem jest ogromna hałda przylegająca do gródka na starym Olkuszu.

Wał i fosa średniowiecznego gródka na Starym Olkuszu od strony południowej; w głębi widać górującą nad gródkiem hałdę kopalnianą (fot. D. Rozmus)

Gdyby nie interwencja służb konserwatorskich, średniowieczny gródek zostałby zapewne zasypany przez olkuską kopalnię. W obrębie miasta spotykamy warstwy celowo nawiezione go żużla (gierzyny), którego używano po prostu do utwardzania placów czy też traktów komunikacyjnych.

W klasycznym opracowaniu poświęconym zagadnieniom geomorfologicznym, Mirosław Klimaszewski podaje, że powierzchnia obszarów

1 A. Feliksik, *Przyroda Jury a eksploatacja kruszców na przykładzie Ziemi Olkuskiej*, [w:] *Ilcusiana*, nr 5/2011, s. 107.

2 Tamże, s. 108.

zdeństwowanych przez działalność człowieka w Polsce zajmuje 500 000 ha³. Nie ulega kwestii, że najbardziej dramatyczne przemiany środowiska naturalnego miały miejsce na obszarach uprzemysłowionych. Książka M. Klimaszewskiego ukazała się w 1981 r. Możemy przypuszczać, że po pierwszej dekadzie XXI wieku obszar zdeństwowany przez człowieka jeszcze bardziej wzrósł.

Niszczenie, a może kształtowanie, zmienianie środowiska przez człowieka zaczęło się bardzo dawno temu i sytuacja naszego regionu nie jest wyjątkowa. W Khirbet Hamra Ifdan w Jordanii, na stanowisku z epoki brązu położonym niedaleko doliny rzeki Jordan, znaleziono - jak się szacunkowo przyjmuje - ok. 5 tys. ton żużla, pochodzącego z pieców hutniczych i pracowni brązowniczych.⁴ Setki, dosłownie: setki ton hałd poprodukcyjnych odkryto w wielu innych miejscach, w tym z przed tysięcy lat, m. in. na stanowisku w Kestel w Turcji⁵. Jak podaje Michael McCormick, historyk specjalizujący się w dziejach gospodarczych Europy (na podstawie pochodzącej z V wieku relacji Rutilusa Namatianusa, po hutniczym przetopie galeny na wspomnianym powyżej terenie miało pozostać ponad milion ton żużla⁶. Inna sprawa, że nie wiemy, jak ta wielkość została oszacowana⁷. W Górach Harzu są miejsca, gdzie ślady po wytopie rud z przed tysiąca lat istnieją do dzisiaj widoczne w krajobrazie⁸. Znaczne od-

pady pozostawiły po sobie również świętokrzyskie centra dymarkowej produkcji żelaza z okresu wpływów rzymskich, czyli z pierwszych wieków naszej ery. Były one na tyle znaczne, że zwróciły na siebie uwagę już na początku XIX w. Pisał o nich już w 1805 r. jeden z twórców nowoczesnej geologii (w tym przemysłu wydobywczego hutniczego) w Polsce, ksiądz Stanisław Staszic⁹. W okresie dwudziestolecia międzywojennego huty z COP skupowały żużel żelazny, który przy naszych obecnych technologiach świetnie nadawał się do kolejnej obróbki w celu pozyskania żelaza.

Hałdy, niezasypane wyrobiska, roznosy płuczek to wszystko widzimy. Nie widzimy natomiast zanieczyszczeń metalami ciężkimi, które odkładają się w glebie, roślinach i wchodzą w skład naszego pożywienia i napojów, a co za tym idzie - wbudowują się w struktury naszych organizmów. Na szczęście, chyba na szczęście, my o tym zwykle nie myślimy. Nie oznacza to, że badania wpływu zanieczyszczeń nie są przeprowadzane. Przykładowo, zanieczyszczenie środowiska w Górach Harzu w aspekcie tysiąca lat eksploatacji i wytopu srebra, ołowiu, miedzi i cynku zostało poddane badaniom, łącznie z pomiarem zawartości metali ciężkich w wodach z wypływu w 1994 r.¹⁰ Wyniki tych badań w niewielkim stopniu znane są szerszemu gronu odbiorców.

Najbardziej szkodliwy dla człowieka jest ołów.

3 M. Klimaszewski, *Geomorfologia*, Warszawa 1981, s. 948-108.

4 Por. M. Landau, *Dolina Krzemowa z epoki brązu*, [w:] <http://www1.gazeta.pl/nauka/1,34148,101303.html>, oraz raport polowy archeologów prowadzących badania w terenie: T. Levy, R. B. Adams, M. Najjar, *Field Report on the Jabal Hamrat Fidan*, [w:] http://www.bearkan.com/clients/s/scud/aco/Newsletter_Archive/News.../hamrat_fidant.htm 02-09-29. Uwaga! nie wiem, czy strony te jeszcze funkcjonują. Informacje można jednak znaleźć szukając wedle autorów lub zagadnienia wzmiankowanego w tytule.

5 A. Sagona, P. Zimansky, *Ancient Turkey*, Routledge - New York 2009, s. 201.

6 M. McCormick, *Narodziny Europy. Korzenie gospodarki europejskiej 300 - 900*, Warszawa 2007, s. 55.

7 Wytop ołowiu z galeny nie pozostawia zbyt wiele żużla ponieważ siarka i tlen uchodzą do atmosfery a produkt finalny jest zabierany przez hutników. Pozostają natomiast głównie inne zanieczyszczenia będące pozostałościami skalnej struktury minerału.

8 L. Klappauf, *Spuren deuten - Frühe Montanwirtschaft im Harz* [w:] *Auf den Spuren einer frühen Industrielandschaft, Naturraum - Mensch - Umwelt im Harz. Arbeitshefte zur Denkmalpflege in Niedersachsen 21*, Hannover 2000, s. 21 il. 4.

9 Por. T. Banaś, *Badacze i pasjonaci starożytnego hutnictwa świętokrzyskiego od Staszica...*, [w:] *50 lat badań nad starożytnym hutnictwem świętokrzyskim. Archeologia - Metalurgia - Edukacja*, pod red. Sz. Orzechowskiego i Ireneusza Suligi, Kielce 2006, s. 221.

10 M. Deicke, H. Ruppert, *Frühe Metallgewinnung Und Umweltbelastung im Harz - Umweltgeochemische Aspekte*. [w:] *Auf den Spuren einer frühen Industrielandschaft...*, op. cit., s. 78-82.

Mówimy tutaj oczywiście o metalu z grupy szkodliwych pierwiastków najpowszechniej dla nas dostępnym. Inne, niezwykle szkodliwe substancje, takie, jak m. in. rtęć czy śmiertelnie trujący arsen, mają mniejszy wpływ na szeroką populację. Związki ołowiu mogą silnie wpływać na zdrowie człowieka, a oddziaływanie to badane jest od lat¹¹. W aspekcie historycznym przebadano dane z materiału kostnego z rejonu zagłębia przemysłowego w Górach Harzu z XVIII w. Stwierdzono podwyższoną zawartość ołowiu w kościach. Zawartość ta okazała się wyższa w XVIII w. niż w czasach współczesnych¹².

Octan ołowiu ma słodki smak i nazywany jest cukrem ołowiowym. Znane są w dziejach ludzkości próby zbrodniczego wykorzystania tego metalu jako słodzik w celu trucia podbitej ludności. Z tego typu właściwości ołowiu zdano sobie sprawę już bardzo dawno. Teoretyk architektury antycznej Witruwiusz wspomina, że w pobliżu kopalń złota, srebra i ołowiu występują często liczne źródła, z których wypływa bardzo szkodliwa dla zdrowia woda; opisuje on nawet objawy zatrucia organizmu po wypiciu takiej wody.¹³

W dzisiejszych czasach dokładnie znamy toksyczność związków ołowiu. W regionach, gdzie występują rudy tego metalu oraz ma miejsce ich wydobycie i przeróbka, podjęto wiele badań aby zrozumieć skalę wpływu zanieczyszczeń tego me-

talum oraz jego związków na środowisko i zdrowie człowieka. Przedmiotem badań jest przede wszystkim skala zanieczyszczeń spowodowanych przez rozwój przemysłu w ciągu ostatnich 200 lat. W zakres prac badawczych wchodzi cały zakres zagadnień, związanych między innymi z utylizacją odpadów poprzemysłowych. Lokalizuje się i opisuje pozostawione na przestrzeni ostatnich 200 lat odpady przemysłu cynkowo-ołowianego¹⁴.

Ważną rolę spełnia badanie roli roślin w oczyszczaniu środowiska z metali ciężkich, w tym z ołowiu. Podaje się też liczne przykłady szkodliwego oddziaływania tego metalu na rośliny¹⁵. Zagadnienie ołowiu i problemów ekologicznych stwarzanych przez ten metal bywa przedmiotem dużych (55 wystąpień) interdyscyplinarnych konferencji¹⁶. Powstają nawet zeszyty edukacyjne, informujące o zagrożeniach związanych z ołowiem i przeciwdziałaniu zatruciom, skierowane do uczniów, ale w praktyce przede wszystkim do nauczycieli¹⁷.

Jak widać z przytoczonych powyżej przykładów, literatura dotycząca tego tematu jest bogata. Powstają też szersze opracowania tego problemu, zajmujące się wieloma zagadnieniami: od degradacji środowiska (w tym niezwykle istotnym zagadnieniem ścieków) począwszy, aż po wpływ ołowiu na zdrowie człowieka¹⁸.

Jest zatem rzeczą oczywistą, że zaczęto badać to zagadnienie w Polsce w odniesieniu do prze-

11 Por. J. O. Nriagu, *Lead and Lead Poisoning in Antiquity*, John Wiley and Sons Inc. New York - Brisbane - Toronto - Singapore 1987.

12 H. Schutkowski, A. Fabig, B. Herrmann, *Schwermetallbelastung bei Goslarer Hüttenleuten des 18. Jahrhunderts*, [w:] *Auf den Spuren einer frühen Industrielandschaft, Naturraum - Mensch - Umwelt im Harz, Arbeitshefte zur Denmalpflege in Niedersachsen* 21, Hannover 2000, s. 96 - 99

13 Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć*, Warszawa 2004, księga ósma, rozdział 6.

14 J. Girczyns, J. Sobik-Szołtysek, *Odpady przemysłu cynkowo - ołowiowego*, seria Monografie nr 87, Częstochowa 2002.

15 M. Gawęda, *Rola niektórych składników podłoża w ograniczeniu kumulacji ołowiu przez wybrane gatunki warzyw korzeniowych i liściowych oraz ich znaczenie dla zachowania wartości biologicznej roślin*, Kraków 1998, s. 8 - 10

16 *Ołów w środowisku, problemy ekologiczne i metodyczne - Lead in the environment ecological and analytical problems - Materiały z sympozjum, które odbyło się w dniach 6 - 7 listopada 1997*, pod red. A. Kubała-Pendias i B. Szteke, Warszawa 1998. Na konferencji przedstawiono 55 referatów w tym o zawartości ołowiu w wątrobie kormoranów.

17 M. Dumieński, *Ołów - dziecko, zagrożenie - środowisko - profilaktyka pytania i odpowiedzi - zeszyt edukacyjny dla młodzieży szkolnej*, Miasteczko Śląskie 2008. M. Dumieński opublikował również kilka innych zeszytów edukacyjnych poświęconych tej tematyce.

18 W. Sroczynski, *Wpływ eksploatacji, przeróbki i przetwórstwa rud cynku i ołowiu na środowisko przyrodnicze*, [w:] *Surowce metaliczne Polski - cynk, ołów* red. naukowa R. Ney, red. tomu J. Kicki, Wydawnictwo Centrum PPGSMiE PAN Kraków 1997, s. 156 - 222.

szłości. Rozpoznanie zanieczyszczeń metalami ciężkimi w nawarstwieńiach archeologicznych wykonano m. in. na rynku krakowskim¹⁹. W niektórych pracach dotyczących wspomnianej powyżej problematyki wykorzystano również wyniki badań archeologicznych w sośniu, w tym dostarczone przez piszącego te słowa. Przykładem mogą w tym wypadku być prace o metalach ciężkich w olkuskim (i nie tylko) środowisku glebowym²⁰.

Pozwólmy sobie na kilka cytatów z tej pracy, ponieważ naszym zdaniem struktura występujących na tym terenie pierwiastków metalicznych musiała wpływać na sposób wytopu metali tak, by w konsekwencji wytworzyć określoną zawartość metali w warstwie zanieczyszczeń. *Minerały metalonośne są reprezentowane przez węglany Zn i Pb, siarczki Fe - Zn - Pb, tlenki Fe i nietruwałe siarczany Fe, Zn, Pb. (...) Wśród minerałów Zn - Pb - Fe występujących w glebach przeważa smitsonit, cerusyt oraz tlenki i wodorotlenki Fe. W rejonie historycznych i współczesnych składowisk procesy utleniania siarczków bardzo wyraźnie zaznaczają się krystalizacją siarczanów Ca i Fe na korzeniach roślin.*²¹ Żelazo, cynk i ołów, przede wszystkim jako siarczki, to główne składniki rud metali występujących na interesujących nas obszarach. Zawartość metali w glebach najlepiej w tej chwili odzwierciedlają *Szczegółowe mapy geochemiczne* publikowane dla poszczególnych regionów Polski. Dotychczas ukazało się tylko fragmentaryczne pokrycie obszaru kraju²².

Dodatkowo przeprowadzono badania składu chemicznego zawartości zanieczyszczeń w rejonie relikwów pieców hutniczych na stanowisku nr 8 Dąbrowie Górniczej - Łośniu. W powierzchniowej warstwie stwierdzono następujące minerały: cerusyt - $PbCO_3$, tlenki - PbO , zidentyfikowano również metaliczny ołów, baryt - $BaSO_4$, szkliwo krzemionkowe i glinokrzemiany. Stwierdzono również fosforowe związki ołowiu, takie jak piro-morfit - $Pb_5[Cl](PO_4)_3$ ²³. Jak łatwo zauważyć, już z samego składu zanieczyszczeń związków ołowiu w glebie można wnioskować, czy mamy do czynienia ze stanowiskiem, na którym następowała hutnicza przeróbka rud ołowiu. Tlenek ołowiu PbO w tym wypadku może pochodzić tylko z przeróbki innych związków ołowiu, przede wszystkim siarczku ołowiu PbS . Jest to ważny wniosek, który można wykorzystać przy prognozowaniu w poszukiwaniach piecowisk do wytopu rud srebra i ołowiu. Badanie samego stężenia ołowiu w glebie nie jest wiarygodne chociażby ze względu na zawartość ołowiu w opadach pyłu, który jest badany w określonych latach. Przykładowo zawartość kadmu i ołowiu badana w 12 punktach w Olkuszu czasami przekracza dopuszczalne normy o 66% (Pazurek) a nawet o 74,6% (centrum miasta)²⁴.

Zagadnienie wpływu związków ołowiu na kondycję zdrowotną ludzi winno być w przyszłości przebadane na szerokim materiale kostnym, pobranym z cmentarzysk ulokowanych na tych

19 M. Wardas - Lasoń, W. Głowa, *Rozpoznanie stanu zanieczyszczeń miedzią i ołowiem poziomów użytkowych w rejonie Kramów Bogatych*, [w:] *Krzysztoforzy - Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, nr 28 /2010, pod red. E. Firlit, część 2, s. 209 - 224.

20 J. Cabała, K. Sutkowska, *Wpływ dawnej eksploatacji i przeróbki rud Zn - Pb na skład mineralny gleb industrialnych, rejon Olkusza i Jaworzna*, [w:] *Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej* nr 117, Studia i materiały nr 32 /2006, s. 13 - 22, por. też opublikowaną pracę habilitacyjną J. Cabała, *Metale ciężkie w środowisku glebowym olkuskiego rejonu eksploatacji rud Zn - Pb*, Katowice 2009.

21 J. Cabała, *Metale ciężkie w środowisku glebowym olkuskiego rejonu...*, op. cit., s. 109.

22 *Szczegółowa mapa geochemiczna Górnego Śląska (1:25 000)*, pod red. A. Pasiczna, Warszawa 2011, tablica 9 - 10

23 J. Cabała, E. Szelaż, D. Rozmus, *Heavy metal in topsoil polluted by historical Pb - Ag - Zn smelting, mining and processing activities*, [w:] *Polish Journal of Environmental Study*, w druku

24 *Ochrona środowiska w Gminie*, praca zbiorowa pod kierunkiem mgr inż. E. Ślusznik, Olkusz 1995 s. 31

obszarach, gdzie zlokalizowano średniowieczne i młodsze ośrodki produkcji metali kolorowych.

W 2002 roku odkryto w Łośniu porzucony podczas procesu hutniczego piec z pełnym wsadem (ob. 1/2002). Wydobyto z niego ok. 200 kg związków ołowiu. Od drugiej połowy XII wieku pod ziemią spoczywała swoista bomba ekologiczna. Ile jeszcze takich trujących podrzutek z odległych czasów spoczywa nie odkrytych

Łośień st. 8 – eksploracja płytkiej studni lub obstawionego kamieniami wywierzyska wodnego używanego od okresu średniowiecza usytuowanego na osadzie hutniczej. Na zdjęciu Krzysztof Kopeć. (fot. D. Rozmus)

na obszarach pomiędzy Olkuszem, Bytomiem, Tarnowskimi Górami, Siewierzem, Jaworzniem, Trzebiną, Dabrową Górniczą i Sosnowcem?.. Związki ołowiu w nieunikniony sposób wraz z wodą dostawały się do ujęć wody pitnej. Budowa wodociągów ograniczyła możliwe skażenie wód pitnych, ale jest to dopiero ostatni okres zasiedlania interesujących nas obszarów. Postęp ekonomiczny ma swoją cenę.

Józef Niewdana

Historia zaopatrzenia w wodę Olkusza i okolic

Józef Niewdana

Historia zaopatrzenia w wodę Olkusza i okolic

Do XIV wieku włącznie nie posiadamy materiałów w sprawie zaopatrywania miasta Olkusza w wodę. Prawdopodobnie czerpano ją ze studni, na przedmieściach także z zalanych szybów. Istnienie łaźni, browarów, a także zapewne nawodnionej fosy, wymagające znacznej ilości wody, sugeruje sprowadzanie jej z pobliskich źródeł na północ od miasta. Wodociągi poświadczone są dopiero w XV w. Wiadomo, że już w połowie XV wieku magistrat olkuski przewidywał w budżecie miejskim dochody za korzystanie z wody. Równocześnie informacja o rzemiośle średniowiecznym Olkusza wymienia, że miasto w latach 1449-1468 zatrudniało średnio 2 rurmistrzów, do obowiązków których należało doprowadzanie wody¹. W tym samym czasie, oprócz innych zawodów, spotykamy się z profesją łaźiebника, co by świadczyło o istnieniu łaźni, a zatem nasuwa się przypuszczenie, iż musiały istnieć również jakieś miejskie urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne. Wiele troski wykazywano w zakresie zaopatrzenia miasta w czystą wodę, niezbędną nie tylko do celów spożywczych i higienicznych, ale i produkcyjnych - dla browarów, gorzelni, a także w razie pożaru. Sprowadzano ją nadal ze źródeł poza miastem do zbiornika na rynku dużym rurociągiem głównym, oraz prawdopodobnie na pewnych odcinkach - otwartymi rynkami. O konserwację rur i rynien, ich naprawę, czyszczenie i utrzymanie w należyтым stanie dbały

władze miejskie, zlecając to poszczególnym osobom na okresy kilkumiesięczne lub kilkuletnie. Umowy w tej sprawie zawarto np. w latach 1551 oraz 1574, kiedy to rurmistrz Klimunt otrzymał dożywotnio *rury wodne ilkuskie opatrywanie i konserwowanie*².

Rury drewniane (w zbiorach Muzeum Wody przy Stacji Uzdatniania Wody PWiK Sp. zo. o. w Olkuszu). Fot. J. Niewdana

W 1562 r. zawarto kontrakt z rurmistrzem na rozbudowę systemu doprowadzenia wody, a w dwa lata później słyszymy o przeprowadzeniu kontroli starych i nowych rur. Surowe kary groziły za niszczenie lub uszkodzenie rur, przed czym ostrzegano zwłaszcza mieszkańców przedmieść, przez które wodę prowadzono do miasta. Ostro zakazywały też władze miejskie zanieczyszczania wody, *która rurami bywa do miasta za wielkim kosztem na każdy rok prowadzona, przez pranie w nich odzieży lub płukanie ja-*

1 *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, opracowanie zbiorowe pod red. F. Kiryka i R. Kołodziejczyka, PWN, Warszawa-Kraków, 1978.

2 D. Molenda, *Dzieje Olkusza do 1795 roku. Rozkwit miasta w drugiej połowie XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, [w:] *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, op. cit., s. 262.

ryzn(a więc chodziło tu i o otwarte rynny), co zdarzało się czeladzi mieszczańskiej, zalecając jednocześnie noszenie wody do domów³. Najbogatsi olkuszanie uzyskiwali, za opłatą, pozwolenie doprowadzenia wody do swych domów od głównego rurociągu miejskiego (1559, 1570, 1601). Także piwowarzy zaopatrywali w wodę swe browary, budując na własny koszt boczne rury (1571, 1573), tak jednak, aby nie uszkodzić tych, które istniały już w danej części miasta⁴. Zdarzały się przypadki cofnięcia przez władze miejskie prawa do posiadania aqueductus de arca civili publica - rur do zbiornika miejskiego, znajdującego się na rynku (1575).

W 1574 r. założono obok tego zbiornika basen dla przechowywania ryb. Prócz opłat w gotówce jego użytkownik zobowiązany był do dostarczania ryb dla rajców.

Bywały jednak zakłócenia w zaopatrzeniu miasta w wodę. W 1587 r. uchwała rady Olkusza mówiła o braku wody w mieście, określając tę sytuację jako bardzo niebezpieczną⁵. Wyznaczono więc składki na doprowadzenie wody do rynku miasta od wszystkich mieszkańców miasta i przedmieść, szczególnie wysokie od właścicieli słodowni i browarów. Uchylającym się od ich płacenia groziło wstrzymanie prawa do korzystania z wody. Podobny podatek nałożono w 1598 r. Łaźnia miejska była kilkakrotnie remontowana. Mieściła się w budynku nakrytym gontowym dachem. W późniejszym okresie brak informacji

źródłowych rozwoju urządzeń wodociagowych i kanalizacyjnych, nie wykluczone jednak, że takie urządzenia były realizowane.

Prowadzone roboty ziemne w obrębie rynku olkuskiego odsłoniły pozostałość wodociągu wykonanego z rur drewnianych, które często stosowane były w XIV-XVI wieku na terenie Polski. Pochodzące z tego okresu, zachowane odcinki rur drewnianych, znajdują się w zbiorach muzealnych (Muzeum Regionalne PTTK im. Antoniego Minkiewicza w Olkuszu, Rynek 20; Muzeum Wody przy Stacji Uzdatniania Wody PWiK Sp. z o.o. w Olkuszu ul. Kluczevska 4; Muzeum Późnactwa w Olkuszu ul. Floriańska 5).

Kolejną próbą wykonania wodociągu była budowa rurociągu ze źródeł położonych w obecnym parku pod Czarną Górą (Rys.3). Informacje na temat tego wodociągu zapisał Ks. Jan Wiśniewski, cyt.: *Wodociąg zbudowano około 1858 r. Rury czerpalne zostały ułożone w ulicy Żuradzkiej. Długość wodociągu wynosi ok.1/2 wiorsty. Spod uści Czarna Góra „Ujęcie” dostarczało wodę rurociągiem żeliwnym do źródła zlokalizowanego przy*

Centrum Olkusza - rysunek wykonany w 1786 roku przez Komisję Dobrego Porządku. W prawej części widoczny rurociąg doprowadzający wodę do centrum miasta (rysunek nieznanego autora. APKr. Wawel). Fot. A. Saladziak.

3 *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, op. cit., s. 262.

4 *Ibidem*, s. 262.

5 *Ibidem*, s. 262.

ul. Żuradzkiej. Stąd według opowiadań starszych mieszkańców miasta „nosiwoda” roznosił odpłatnie wodę do domów⁶.

Ujęcie wody Czarna Góra. Fot. J. Niewdana

Dopiero w roku 1900 przystąpiono do budowy wodociągu grawitacyjnego, który miał definitywnie rozwiązać problem zaopatrzenia w wodę rozwijającego się miasta. Dla zaopatrzenia Olkusza w wodę wybudowano ujęcie źródeł w Witeradowie, zbiornik wieżowy o pojemności 60 tys. litrów usytuowany w rejonie rynku i rurociąg grawitacyjny. Urządzenia te oddano do eksploatacji w 1903 r. Rurociąg został wybudowany przez znaną firmę warszawską Bronikowski i S-ka,

Ujęcie wody Witeradów. Fot. J. Niewdana

zaś koszt budowy wynosił 95.000 rubli⁷. Rurociąg ten jest pierwszym udokumentowanym obiektem wodociągowym. Następnymi obiektami wodociągowymi, zasilającymi mieszkańców Olkusza w wodę, były dwa ujęcia na Czarnej Górze. Ujęcia te podawały wodę do łaźni miejskiej przy ul. Żuradzkiej oraz w kierunku wieży ciśnień na Rynku. W początkowym okresie woda z wieży dostarczana była tylko do trzech budynków, a pozostali mieszkańcy czerpali wodę ze źródeł.

Budowa sieci wodociągowej rozprzewadzającej wodę po terenie miasta przypada na lata 1922-1925. Źródłem wody było ujęcie w Witeradowie, a od roku 1932 studnia wiercona na terenie dawnej elektrowni miejskiej, a później fabryki wentylatorów przy obecnej ulicy Króla Kazimierza Wielkiego.

Rozwój miasta w latach 1950, 1960 oraz uruchomienie górnictwa rud cynkowo-olowiowych w rejonie olkuskim spowodowały konieczność budowy nowych ujęć oraz budowy sieci magistralnych i rozdzielczych w związku z występującym lejem depresji i zanikiem wody na znacznym obszarze. Wieża ciśnień i istniejące ujęcia nie były w stanie pokryć zapotrzebowania na wodę. Wieża przestała spełniać swoją funkcję, została wyłączona z eksploatacji. W 1965 r. podczas modernizacji rynku została zburzona.

Do końca 1955 r. gospodarką wodno-ściekową na terenie miasta Olkusza i powiatu olkuskiego zajmowały się bezpośrednio administracje terenowe, samorządowe, później po wojnie rady narodowe lub w ich imieniu przedsiębiorstwo gospodarki komunalnej. Od 1 stycznia 1956 r. gospodarką wodno-ściekową zajmuje się Powiatowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Olkuszu,

6 Ks. Jan Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Olkuskiem*, 1933, s. 213-214.

7 Ks. Jan Wiśniewski, op. cit., s. 213-214.

które zostało powołane zarządzeniem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z dnia 15 listopada 1955 r., wydanym w oparciu o uchwałę nr 242/XXXVI z dnia 2 sierpnia 1955 r.⁸ Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu. Powstało ono z połączenia Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej w Olkuszu oraz jednostek budżetowych, administrowanych przez terenowe rady narodowe w Bolesławiu, Bukownie, Pilicy, Pomorzanach, Jaroszowcu i Skale.

Rozwój górnictwa rud cynku i ołowiu oraz przewidywane zaniki wody

Prowadzona w latach 50-tych XX w. prace poszukiwawcze wykazały istnienie bogatych złóż rud cynku i ołowiu w rejonie Olkusza. W ślad za odkryciami rozpoczęły się prace udostępniające te złoża. Istniejąca od XIX w. kopalnia „Bolesław” jest rozbudowana i pogłębiana. W latach 1958-62 następuje wzrost dopływu wody do kopalni „Bolesław”, co związane jest z udostępnieniem poz. +245 m.n.p.m. W międzyczasie, w 1957 r., rozpoczęto budowę kopalni „Olkusz” do poziomu niższego niż kopalnia „Bolesław” (tj. do +238 m.n.p.m). Odprowadzano coraz większe ilości wody z kopalni, a to powodowało tworzenie się leja depresji i osuszanie istniejących studni, z których zaopatrywano w wodę ludność i przemysł. Przewidywano udostępnienie dalszych złóż: „Pomorzanzy”, „Krzykawa”, „Klucze” i postanowiono rozwiązać kompleksowo zaopatrzenie w wodę rejonu olkuskiego.

Dnia 21 lutego 1963r. podjęta została Uchwała Rady Ministrów Nr 85/63 w sprawie zabezpieczenia dostaw wody dla potrzeb ludności miast

i wsi, przemysłu i rolnictwa oraz przygotowania prac dokumentacyjnych w tym zakresów dla rejonu Chrzanów - Trzebinia i rejonu olkuskiego w związku z zanikiem wody wskutek robót górniczych.

Główne tezy uchwały brzmiały:

W celu doraźnego i długofalowego zabezpieczenia dostaw wody pitnej i przemysłowej w rejonie Chrzanów - Trzebinia i w rejonie olkuskim w województwie krakowskim Rada Ministrów uchwała co następuje:

rejon Chrzanów - Trzebinia objęty obszarami górniczymi kopalni rud cynkowo-ołowiowych „Trzebionka” i „Matylda” oraz kopalń węgla kamiennego „Siersza”, „Janina”, „Bierut”, „Kościuszek” oraz „Sobieski”, t.j. obszar wodonośnego zbiornika zamkniętego granicami zasięgu występowania zaistniałych przewidywanych szkód górniczych w postaci zaniku wody;

rejon olkuski objęty obszarami górniczymi kopalń rud cynkowo-ołowiowych „Bolesław” i „Olkusz” oraz kopalń piasków podsadzkowych na Pustyni Starczynowskiej i Błędowskiej, t.j. obszar obejmujący miejscowości: Olkusz, Laski, Witeradów i przyległe osiedla, będące w granicach spodziewanego wpływu eksploatacji podziemnej w postaci zaniku wody.

Uchwała zobowiązywała do opracowania projektu wstępnego dla wodociągu grupowego Olkusz - Bolesław - Sławków, który docelowo miał rozwiązać problem zaopatrzenia w wodę. Doraznie uchwała zobowiązywała: rozbudować ujęcie w Laskach do końca 1964 r. i rozbudować ujęcie w Witeradowie do końca 1965 r.

Realizując uchwałę przygotowano „Dane wyjściowe” do projektowania wodociągu grupowego Olkusz - Bukowno - Sławków, zatwierdzone

8 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z dnia 15 listopada 1955 r.

w dniu 09.09.1966 r. w Ministerstwie Gospodarki Komunalnej. W dokumencie tym ustalono zapotrzebowanie wody dla wodociągu grupowego: w roku 1965 - 18 366 m³/d, w 1980 - 29 159 m³/d, w 2000 - 38 411,9 m³/d. Określono również długość sieci wodociągowej. Sieć magistralną pierwszorzędną określono na 19732 mb (średnice 500 - 250 m/m). Ponadto zaplanowano 130 km magistrali drugorzędnych (Ø 150 - 250 m/m), doprowadzających wodę do poszczególnych osiedli, oraz sieć magistralną i rozdzielczą w miejscowościach takich, jak: Olkusz, Bukowno, Sławków, Klucze i Chechłó.

Działania doraźne przy zanikach źródeł zaopatrzenia w wodę

Uchwała Rady Ministrów nr 85/63 całościowo zabezpieczała dostawy wody w związku ze spadkiem lub zanikiem wody w dotychczasowych ujęciach wodociągowych. Na okres przejściowy, do czasu budowy ujęcia docelowego w latach 1964-65, rozbudowano ujęcie źródeł w Witeradowie oraz ujęcie głębinowe w Laskach. W międzyczasie nastąpił wzrost zapotrzebowania na wodę pitną w Olkuszu w związku z rozwojem budownictwa mieszkalnego. Nastąpił gwałtowny deficyt wody w mieście Olkusz. Rozbudowane ujęcia nie zlikwidowały deficytu i należało awaryjnie znaleźć źródło zastępcze. Dzięki dobrej współpracy władz lokalnych z dyrekcją kopalni „Olkusz”, rozpoczęto poszukiwanie na dole dużego wypływu wody czystej. Szczęśliwym trafem dla zaopatrzenia w wodę pitną w dniu 23 lutego 1967 r. w czole przekopu wschodniego na poziomie +238 m.n.p.m. kopalni Olkusz natrafiono na duży wypływ wody, w ilości 37 m³/min. Po kilku dniach wypływ ustabilizował się na poziomie 25

m³/min. Kierownictwo kopalni podjęło decyzję o przygotowaniu tego wypływu do ujęcia dla celów pitnych.

Wszystkie wyrobiska górnicze w tym rejonie kopalni, które mogły uzyskać dopływ wody, zostały wstrzymane. W rejonie wypływu wody wykonano dołową rozdzielnię energii elektrycznej. Wodę z przekopu skierowano do znajdującego się obok chodnika wodnego, w którym wykonano odpowiednią przytawkę. W rejonie chodnika wykonano prowizoryczną komorę pomp. Z komory pomp wyprowadzono dwa rurociągi Ø300 mm, które, poprzez znajdujący się w pobliżu szyb wschodni, podłączono bezpośrednio do magistrali wodnej w ulicy Mazaniec.

Ustanowiono na dole kopalni strefę ścisłej ochrony sanitarnej i czysta woda, bez uzdatniania i dezynfekcji, została podana do sieci miejskiej. Uruchomienie tego ujęcia nastąpiło w 1968 r. Jak to zwykle w życiu bywa, to prowizoryczne ujęcie w sposób niezawodny przez 10 lat w znacznym stopniu uzupełniało deficyt wody pitnej. Przeciętnie pompowano 6-8 m³/min wody. Po oddaniu do użytku w 1978 r. Stacji Uzdatniania Wody, bazującej na zbiorczych wodach dołowych, ujęcie zostało wyłączone z eksploatacji, a kopalnia wznowiła w tym rejonie roboty górnicze.

Wybór źródła wody dla zaopatrzenia rurociągu grupowego

Pierwsze założenia projektu wodociągu grupowego Olkusz - Bukowno - Sławków zatwierdzone były jeszcze w 1962 r. W związku ze zmianą na okres perspektywiczny ilości mieszkańców w poszczególnych ośrodkach miejskich, zmianą zapotrzebowania wody przemysłowej oraz przewidywaną budową kopalni („Pomorzany”) wy-

wołującą zanik wody w istniejących ujęciach w zakresie większym niż przyjmowano w zatwierdzonych założeniach - opracowano nowe założenia inwestycyjne.

Przewidziano, że w 2000 roku wpływ odwodnienia kopalni może objąć obszar ok. 400 km². Dla takiego obszaru oraz określonych miejscowości i zakładów przemysłowych opracowano alternatywę lokalizacji źródeł wody.

Alternatywa I w wariantcie A przewidywała, poza istniejącymi ujęciami, ujęcie wody powierzchniowej w potoku Centuria powyżej miejscowości Chechło. Ponadto, w miarę wzrostu zapotrzebowania na wodę, projektowano budowę studni głębinowych w Centurii i Piaskach. W wariantcie B alternatywy I przewidywano ujęcie źródła w Kwaśniowie, zamiast studni w Centurii i Piaskach.

Alternatywa II zaopatrzenia przewidywała ujęcie wód dołowych z szybów kopalni „Olkusz”. Wszystkie opinie z tego okresu skłaniały się do wyboru wykorzystania wód dołowych jako źródła zaopatrzenia. Obawy budziła jednak zawartość metali ciężkich (Zn, Pb, Cd) w wodach z odwadniania kopalni.

Dnia 31.03.1969r. Minister Gospodarki Komunalnej wydał decyzję zatwierdzającą projekt wstępny wodociągu grupowego Olkusz-Bukowo-Sławków. W protokole Komisji Oceny Projektów Inwestycyjnych Ministerstwa Gospodarki Komunalnej czytamy, że przyjmuje się projekt wstępny wodociągu grupowego wg alternatywy II (wody dołowe). Ponadto przyjęto, że będą prowadzone dalsze badania nad usuwaniem metali ciężkich (cynku i ołowiu) z wód dołowych w procesie ich uzdatniania.

Badania w 1970 roku zostały wykonane przez Instytut Kształtowania Środowiska w Poznaniu.

Potem, w latach 1978-1980, Instytut Inżynierii Ochrony Środowiska Politechniki Śląskiej wykonał badania modelowe w skali technicznej, potwierdzające trafność przyjętego procesu uzdatniania wody surowej. Przyjęto i sprawdzono, że zanieczyszczenia można usunąć w procesach: *koagulacji*, *filtracji* i *dezynfekcji*. Przyjęcie założeń powyższego procesu technologicznego i potwierdzenie jego efektywności w badaniach modelowych i technicznych pozwoliło określić rodzaj urządzeń, ich parametry technologiczne i eksploatacyjne, a także dawki koagulantów.

Od 1978r. do dnia dzisiejszego zaopatrzenie mieszkańców, instytucji i przemysłu w rejonie olkuskim opiera się na wykorzystaniu wód pochodzących z odwodnienia kopalni.

Technologia uzdatniania wody

Produkcja wody pitnej odbywa się głównie w Stacji Uzdatniania Wody (SUW) w Olkuszu, dla której źródłem są wody kopalniane pobrane w ujęciu wody surowej z kanału południowego, do którego są zrzucane wody dołowe, wypompowane z kopalni „Olkusz - Pomorzany”. Stacja Uzdatniania Wody w Olkuszu, której zdolność produkcyjna, zgodnie z aktualnie obowiązującym pozwoleniem wodno-prawnym wynosi 21.600 m³/d, zaspokaja 94,2% popytu na wodę.

Stacja Uzdatniania Wody oddana została do użytku w 1978 roku.

Ujęcie i pompowanie wody surowej

W 2004 r. przebudowano system podawania wody surowej w taki sposób, aby zapewnić dostarczenie wody o wysokiej jakości. Przebudowa ta polegała na wyodrębnieniu strumienia „wody

surowej czystej” pochodzącej z pompowni głównego odwadniania przy szybie „Bronisław” i wypompowywanej szybem „Stefan”, poprzez skierowanie jej do, wyizolowanej zastawkami, północnej komory dopływowej ujęcia brzegowego, a następnie pompownią wody surowej do urządzeń uzdatniających SUW.

Technologia uzdatniania wody na filtrach pospiesznych

Sposób uzdatniania wody na SUW w Olkuszu jest zależny od jakości podawanej wody surowej i uzyskania wymaganej jakości wody przeznaczonej do spożycia. Uzdatnianie wody odbywa się w następujących etapach:

- *koagulacji - przy użyciu siarczanu żelazawego i wapna hydratyzowanego w akceleratorze,*
- *filtracji - poprzez mechaniczne usunięcie zanieczyszczeń z wody na filtrach pospiesznych,*
- *dezynfekcję - dla zniszczenia bakterii i wirusów znajdujących się w wodzie.*

Dezynfekcja wody

Proces dezynfekcji wody w Stacji Uzdatniania Wody w Olkuszu do końca 1997 roku był przeprowadzany metodą chemiczną, przy użyciu chloru gazowego. Budynek chlorowni spełnia wszystkie wymagania BHP. Jest wyposażony w wentylację, aparaturę wykrywającą i kontrolującą stężenie chloru w otoczeniu oraz urządzenia do neutralizacji. Od kilku lat dezynfekcja wody prowadzona jest metodą fizyczną - poprzez działanie na wodę promieniami ultrafioletowymi. Metoda ta jest skuteczna i w pełni bezpieczna, nie powoduje zmian organoleptycznych, fizycznych i chemicznych właściwości wody (smaku, zapa-

chu, barwy, temperatury i wartości pH). Urządzenia UV są włączone w układ sterowania pomp, co uniemożliwia ich załączenie się, gdy nie pracują lampy UV, a także wyłączenie się, gdy natężenie promieniowania jest za niskie. Kolumny bakteriobójcze zabudowane na magistralach wodociągowych „Wschód” i „Zachód” posiadają obejścia, umożliwiające przeprowadzenie serwisu kolumny bez konieczności przerywania dostawy wody (przy zastosowaniu alternatywnego sposobu dezynfekcji, tj. chlorowania).

W czerwcu 1975 r., w związku z reformą administracyjną w Polsce, przedsiębiorstwo zmieniło nazwę na Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji i podporządkowane zostało Wojewódzkiemu Zjednoczeniu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Katowicach.

W dniu 1 stycznia 1976 r. przedsiębiorstwa wodociągowe województwa katowickiego włączone zostały do Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Katowicach. Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji przekształcone zostało w Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Zakład Nr 15 w Olkuszu.

W sierpniu 1991 roku Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Katowicach rozdzieliło się na kilkanaście samodzielnych przedsiębiorstw, w tym: Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Olkuszu.

W roku 1995 ma miejsce komunalizacja przedsiębiorstwa i podporządkowane ono zostaje burmistrzowi Olkusza, który sprawuje funkcję organu założycielskiego w imieniu czterech Gmin - Olkusz, Bukowno, Bolesław i Klucze. W tym czasie Rejonowe Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Olkuszu przejmuje do eksploatacji tzw. wodociągi wiejskie od zlikwidowanego przez

województwa katowickiego Wojewódzkiego Zakładu Usług Wodnych.

W czerwcu 1997 r. cztery Gminy: Olkusz, Bukowno, Bolesław, i Klucze utworzyły Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Olkuszu. Największym udziałowcem jest Gmina Olkusz, z udziałami w wysokości 64,5 %, natomiast Gminy: Bukowno, Klucze i Bolesław posiadają resztę udziałów. Taki stan organizacyjny istnieje do dnia dzisiejszego.

Literatura:

- Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego. Praca zbiorowa pod redakcją Feliksa Kiryka i Ryszarda Kołodziejczyka. PWN. Warszawa-Kraków 1978. Tom I rozdz.: Dzieje Olkusza do 1795. red. Danuta Molenda.
- Społeczne i środowiskowe skutki likwidacji kopalni ZGH Bolesław S.A. przez zatopienie. Aktualny stan zaopatrzenia w wodę rejonu olkuskiego. Autorzy: Jacek Moryka, Józef Niewdana. Wydawca: Fundacja Nauka i Tradycje Górnicze. AGH Kraków. 2010. Niepublikowane. W zbiorach ZGH „Bolesław” S.A.
- Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Olkuskiem. Ks. Jan Wiśniewski. 1933. s. 213-214
- Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Olkuszu z dnia 15 listopada 1955 r.

Sawicki Tomasz

Stefan Honiek - żołnierz Andersa

Tomasz Sawicki

Stefan Honiek - żołnierz Andersa

Stefan Honiek urodził się 8 sierpnia 1908 roku w Sławkowie. Pochodził z wielodzietnej rodziny (miał 4 siostry i 5 braci). Dom rodzinny Stefana Hońka mieścił się na Wale (dawna ulica Waryńskiego) w Sławkowie. Ukończył

cztery klasy szkoły powszechnej, jednak ze względów rodzinnych nie podjął dalszej nauki. Do roku 1924 pomagał rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa. Chcąc zarobić na swoje utrzymanie, przez trzy lata pracował w zakładzie ślusarskim w Sławkowie. Dzięki swoim zdolnościom manualnym został zatrudniony w protezowni pana Stychny, mieszczącej się przy ulicy Kościuszki w Sławkowie i pracował tam do 1930 roku. W tym też roku został powołany do czynnej służby wojskowej na okres dwóch lat. Po powrocie do domu prowadził razem z rodzicami gospodarstwo rolne, dopóki sytuacja rodzinna nie zmusiła go do poszukiwania innej pracy. W 1937 roku zarejestrował się w gminie Sławków jako bezrobotny¹.

Książeczka wojskowa

Stefan Honiek pochodził z rodziny z głębokimi tradycjami patriotycznymi. Blisko z nim spokrewniony Franciszek Aleksander Honiek² brał udział w Powstaniu Styczniowym. Ojciec Stefana Hońka, Franciszek, służył w armii rosyjskiej i brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej w walkach o Mandżurię. Sam Stefan, jako żołnierz, przebył szlak bojowy od Krakowa, przez Przemyśl, Lwów, obozy jenieckie w Związku Radzieckim, Persję, Irak, Palestynę, Egipt, Włochy po Anglię. Do Polski wrócił po ponad 6 latach tułaczki wojennej. 2 września 1939 roku został powołany do wojska. Kartę mobilizacyjną otrzymał do D.O.K 5. w Krakowie, obejmując funkcję kierowcy samochodowego.

1 Wywiady z Janem Hońkiem, synem Stefana Hońka, Laski, Gmina Bolesław, 17 stycznia i 29 lutego 2012.

2 Franciszek Aleksander Honiek, ur 24 marca 1843 roku w Sławkowie. Od 1861 do 1963 roku uczęszczał do Seminarium Duchownego. Na wieść o proklamowaniu powstania z kilkoma klerykami przedostał się w marcu 1863 roku do oddziału powstańczego obwodu Apolinarego Kurowskiego. Znał okolice, władał łaciną, językiem francuskim i włoskim, dobrze jeździł konno, został przydzielony jako przewodnik do cudzoziemskiej grupy powstańców płk. Francesco Nullo. Został ranny w bitwie pod Krzykawką 5 maja 1863 roku. Wyniesiony przez znajomych był ukrywany u krewnych na Chwaliboskim. Po wyleczeniu przeniósł się do Galicji. Gdy represje żelazne powrócił do zaboru rosyjskiego i osiedlił się w Będzinie. W 1869 roku ożenił się z córką organisty Marianną Gębarzką. Miał 5 synów i 7 córek. Pracował jako robotnik rolny, rzemieślnik, kościelny organista, maszynista pociągów kolei warszawsko-wiedeńskiej. Miał własną odlewnię garnków żeliwnych w Okradzionowie. Zmarł 27 grudnia 1914 roku w Będzinie. Por. Dzieje Sławkowa, pod red. Feliksa Kiryka, Wydawnictwo i drukarnia „Secesja”, Kraków 2001, s.703-704.

1. Poświadczenie złożenia przysięgi wojskowej

Dnia 10.06.39 (z... t. złożył przysięgę

wojskową w Jednostce Wojskowej
5 Baonu Kozioł.

Nr rozkazu Specjalny

Mp. [podpis]

5. Udział w wojnach
(od – do, w jakiej armii, nazwa jednostki wojskowej i zajmowane stanowisko)

2.09.39 – 21.08.40 do 5 Baonu Kozioł
18.09.39 – Armia Andersa
w ZSRR – 21.08.42 – Krak.
Pracownicy – 1943 –
110/46 – Przewoźnicy do Anglii
W 1947. Powrót do kraju

Książeczka wojskowa

Z Krakowa jednostka została skierowana do obrony Przemysła przed nacierającymi wojskami niemieckimi. Wobec szczupłości sił w zagrożonym Lwowie, gen. Sosnkowski udał się do Przemysła, gdzie stworzył z cofających się oddziałów grupę uderzeniową, na czele której stanął³. Wojsko zostało skierowane do obrony Lwowa. 17 września 1939 Armia Czerwona, współdziałając z wojskami niemieckimi, wkroczyła na wschodnie tereny Rzeczypospolitej. Już rano tego dnia Dowództwo Okręgu Korpusu we Lwowie otrzymało meldunek o wkroczeniu wojsk sowieckich i ich posuwaniu się w głąb kraju. Tego dnia po południu gen. Langnerowi został przekazany

rozkaz Naczelnego Dowództwa, aby walczyć tylko z Niemcami, a do oddziałów Armii Czerwonej otwierać ogień tylko w przypadkach koniecznej samoobrony⁴. W wojnie obronnej czynny udział brał Stefan Honiek.

18 września 1939 roku pod Stanisławowem Armia Czerwona wzięła do niewoli oddziały polskie. Wraz z nimi do niewoli dostał się Stefan Honiek. Został skierowany do obozu dla jeńców wojennych w Żytyniu⁵ (powiat rówieński; od września 1939-1941 Żytyń znalazł się pod okupacją sowiecką, a później od 1941-1944 pod okupacją niemiecką; w latach 1945-1991 miejscowość znajdowała się w Ukraińskiej SRR). Kolejnym

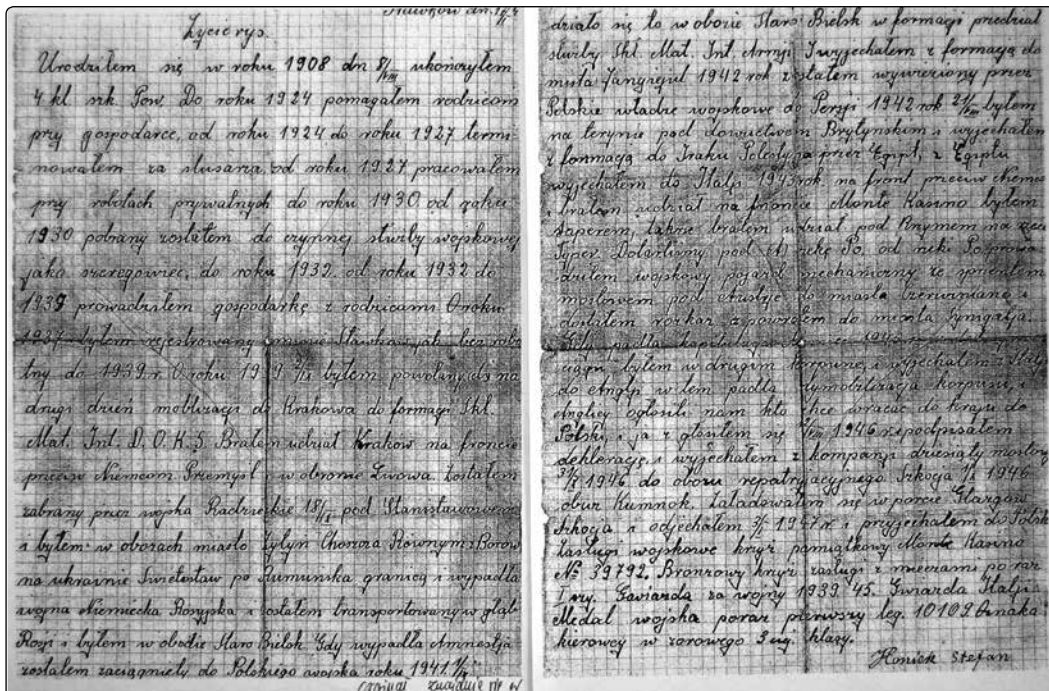

Pierwszy z prawej-Stefan Honiek, Kraków 1935 r.

3 Władysław Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski, okres 1939-1945*, Oficyna Wydawnicza „Graf”, Gdańsk 1990, T.1, s. 58.

4 Artur Leinwand, *Obrona Lwowa we wrześniu 1939 roku*, dostęp on-line, [na:] <http://www.lwow.home.pl/rocznik/obrona39.html>.

5 Życiorys Stefana Hońka. Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie.

Życiorys Stefana Hońki

obozem jenieckim, w którym znalazł się Stefan Honiek, był obóz w miejscowości Choszcza⁶ w obwodzie rowieńskim na Ukrainie; następnie został przewieziony do obozu w kolonii Świętosław pod Rumuńską granicą⁷. Kiedy 22 czerwca 1941 roku wybuchła wojna niemiecko-rosyjska, Stefan Honiek wraz z innymi żołnierzami znajdował się w obozie w Starobielsku.

Po agresji III Rzeszy na ZSRR, władze ZSRR pod naciskiem brytyjskim były zmuszone przywrócić stosunki dyplomatyczne z Rządem RP, zerwane jednostronnie w dniu agresji na Polskę 17 września 1939, godząc się na uwolnienie aresztowanych i deportowanych. W wykonaniu układu

Sikorski-Majski, 12 sierpnia 1941, Prezydium Rady Najwyższej ZSRR wydało dekret o amnestii dla obywateli polskich. W 1941 roku Stalin ogłosił amnestię, która otworzyła drogę w sprawie organizowania na terenie ZSSR armii polskiej pod dowództwem gen. Władysława Andersa⁸. Zgodnie z nim podlegali natychmiastowemu uwolnieniu obywatele RP - jeńcy wojenni, internowani, więźniowie więzień i łagrów. Ustępstwa Stalina były wywołane przez katastrofalną sytuację militarną ZSRR w 1941 roku i potrzebę materialnej pomocy ze strony Wielkiej Brytanii i USA⁹.

Po klęsce Wehrmachtu pod Moskwą z zawartych uzgodnień strona radziecka zaczęła się stop-

6 Hoscza. Do 17 września 1939 roku miasto znajdowało się w ówczesnym pow. rowieńskim, w dawnym województwie wołyńskim II Rzeczypospolitej i stanowiło garnizon macierzysty Batalionu KOP „Hoscza”. Miejscowość była siedzibą gminy Hoscza. Por.: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, T. 3, s. 166.

7 Życiorys Stefana Hońki. Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie.

8 Anna Radziwiłł, Wojciech Roszkowski, *Historia 1871-1945*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 310.

9 Norman Davies, *Europa Walczy 1939-1945*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008, s. 206.

Kartka przysłana z obozu ZSRR

ninowocześnie wycofywać. Wymiernym efektem amnestii było uwolnienie kilkuset tysięcy ludzi z więzień i łagrów, jeńców wojennych i zesłańców oraz utworzenie w oparciu o rekrutację spośród uwolnionych Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR (Armii Andersa). Konsekwencją było ewakuowanie z ZSRR ponad 100 000 obywateli polskich. 2 Korpus Polski, utworzony z oddziałów ewakuowanych z ZSRR, brał udział w kampanii włoskiej, w tym w bitwie o Monte Cassino, bitwie o Ankonę i bitwie o Bolonię, stanowiąc największą liczebnie formację Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie¹⁰. Od 21 sierpnia 1941 roku Stefan Honiek znalazł się w Armii Andersa w 2 Korpusie Polskim. Formacja ta wyruszyła do miasta Jangi-jul (Uzbecka SSR).

Zgodnie z ustaleniami podjętymi w Moskwie, w dniach 20 stycznia - 25 lutego 1942 r. cała Armia Andersa przebazowana została do środkowoazjatyckich republik ZSRR - Kirgizji i Uzbekistanu, gdzie wszystkie 6 dywizji rozlokowanych zostało w odrębnych obozach szkoleniowych. Głównym ośrodkiem armii stało się miasto Guzar niedaleko

Buchary, a miejscem pobytu sztabu Jangi-Jul pod Taszkentem. W nowych rejonach zakwaterowania panowała wtedy epidemia tyfusu i dyzenterii, w związku z czym Anders zaczął otwarcie zabiegać o ewakuację całości wojsk polskich z ZSRR, powołując się zwłaszcza na te złe warunki klimatyczne w rejonie ześrodkowania wojska (który zresztą sam wybrał, wbrew przestrogom władz radzieckich). Gen. Anders zaproponował więc ewakuację „nadwyżek” ludzkich do Iranu, co zostało wtedy przez Stalina zaakceptowane. Rzeczywiście, w dniach 24 marca - 5 kwietnia ewakuacja taka została sprawnie i szybko przeprowadzona. Przetransportowano koleją do Krasnowodzka, portu kaspijskiego, a następnie statkami do portu Pahlawi w północnym Iranie 30.030 żołnierzy oraz 3.039 ochotniczek PCK i junaków¹¹.

Żołnierze Andersa wyruszyli przez Irak, Palestynę do Egiptu. W 1943 roku 2 Korpus przerzucano do Włoch. Tam Stefan Honiek brał udział w Bitwie pod Monte Cassino. Za zasługi otrzymał pamiątkowy „Krzyż za Monte Cassino” Nr 39792.

Jako starszy saper zasłużył się także brawurowym wysadzeniem mostu pod Rzymem na rzece Tyber. Most był kluczowy dla cofających się wojsk niemieckich. [...] *Dwukrotne próby wysadzenia mostu nie dały rezultatu. Silny ostrzał z gniazda karabinów niemieckich nie pozwalał zbliżyć się do mostu. Dopiero kiedy ojciec, jak to określili, zabrał „Warszawiaków”, udało im się w trzech, wręcz zlikwidować gniazdo karabinów na moście i go wysadzić, za co ojciec został odznaczony orderem „Gwiazda Italii”*¹². Jako żołnierz był również znakomitym kierowcą ciężkiego sprzętu desan-

10 Władysław Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski 1939-1945*, Oficyna Wydawnicza „Graf”, Gdańsk 1990, T.2, s. 247-249.

11 Piotr Zaroń, *Armia Polska w ZSRR, na Bliskim Wschodzie i Środkowym Wschodzie*, Warszawa 1981, KAW RSW „Prasa- Książka - Ruch”, 1981, s. 143

12 Wywiady z Janem Hońkiem, synem Stefana Hońka, Łaski, Gmina Bolesław, 17 stycznia i 29 lutego 2012.

towego. Przewoził przeprawy mostowe od rzeki noszącej nazwę Po pod Turynem, aż pod granicę z Jugosławią do miasta Cervignano. Następnie rozkazem został wysłany do Syngamii, miasta we

Pierwszy z prawej Stefan Honiek, Anglia 26.04.1946

Włoszech, gdzie zastał go koniec wojny.

Z Włoch Polacy zostali przetransportowani do Anglii. Nastąpiła demobilizacja korpusu polskiego. Stefan Honiek, jak wielu Polaków, zgłosił chęć powrotu do kraju. 12 sierpnia 1946 roku podpisał kartę repatriacyjną dla osób wojskowych i ich rodzin powracających z Wielkiej Brytanii do Polski¹³ i 31 października 1946 roku został prze-

wieziony wraz z innymi do obozu repatriacyjnego w Cumno Kamp w Szkocji¹⁴. W oczekiwaniu na powrót do kraju, dla zabicia czasu, często bawił się ze słynnym misiem „Wojtkiem”¹⁵, który towarzyszył 2 Korpusowi Polskiemu od Persji (Iran).

Honiek wypłynął statkiem z portu w Glasgow i 3 stycznia 1947 roku znalazł się w Polsce. Wrócił do Sławkowa. Niestety, nowe władze piętrzyły trudności przybyłemu po tułaczce żołnierzowi. Problemy w zdobyciu pracy i ciągle szukany ze strony władz wypaliły nieco waleczne serce Stefana Hońka. W końcu otrzymał zatrudnienie w Okręgowej Kolei Państwowej w Katowicach jako starszy rzemieślnik. Pracował za najniższą stawkę i, jak mówił jego syn Jan, często wypominano mu Armię Andersa. Tam przepracował do emerytury. Nieufny w stosunku do władz PRL-u, mimo nalegań, nie godził się by wstąpić do ZBO-WID-u. Dopiero kilka miesięcy przed śmiercią, a konkretnie 7 listopada 1980 roku, pod wpływem żony wyraził zgodę do wstąpienia w szeregi Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Katowicach. Przez długie lata nie mówił chętnie o swoich losach podczas wojny, aby nie narażać najbliższej rodziny na kłopoty. Wiedziało o tym jedynie środowisko najbliższych mu osób.

W swojej karierze wojskowej dowodził drużyną saperską, z której nikt nie zginął. Wiele trudnych operacji dotyczących zaminowań i rozminowań dokonywał sam, aby nie narażać swoich ludzi. W całej kampanii wojennej, w której brał udział, nie został ranny. Na swoim wojskowym ubraniu

13 Odpis Karty Repatriacyjnej Nr 8875, Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie.

14 Życiorys Stefana Hońka, Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie.

15 Niedźwiedź „Wojtek”, został przygarnięty przez żołnierzy II Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa, jego losy są znane na całym świecie. Zresztą, nie bez przyczyny. To dzielny miś wyznaczył naszym wojskom szlak wojenny. Marszruta, która trwała od Persji, Iraku, Syrii, Palestyny, Egiptu i Włoszech, na stałe wpisała się w dzieje polskiego oręża. Gdy wojna dobiegła końca 22 Kompania została przetransportowana do Glasgow w Szkocji. Wojtek został ulubieńcem okolicznej ludności, stał się też tematem licznych publikacji prasowych. Miejscowe Towarzystwo Polsko-Szkockie mianowało go nawet swoim członkiem. Po demobilizacji jednostki losy bohaterskiego misia zmieniły się dość poważnie. Zapadła decyzja oddania niedźwiedzia do ogrodu zoologicznego w Edynburgu. Dyrektor placówki zgodził się zaopiekować Wojtkiem i nie oddawać go nikomu bez zgody dowódcy kompanii majora Antoniego Chełkowskiego. 15 listopada 1947 roku był dniem rozstania z Wojtkiem. www.srodowisko.ekologia.pl/.../Wojtek-niedzwiedz-brunatny-ktory-nosil-... Krzysztof Głowacki.

odnalazł cztery przestrzelenia. Jedna z kul utkwiała w papierośnicy, którą trzymał na piersi.

Stefan Honiek zmarł 14 kwietnia 1981 roku w wieku 73 lat w Sławkowie, gdzie został pochowany.

Za swoje zasługi otrzymał:

- Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami.
- Krzyż Pamiątkowy Monte Cassino Nr 39792.
- Odznakę Saperską (Legitymacja Nr 1624, upoważniająca do noszenia rzeczyw. Odznaki pamiątkowej Grupy saperów 2 Korpusu nadanej Rozkazem Dziennym D-twa Grupy Saperów Nr2/Pers. Z dnia 5.IV. 1946, podpisał D-ca Grupy Saperów-H.O. Sochacki Jerzy płk.)¹⁶.
- Gwiazdę Italii za wojnę 1939-1945, (Kompania Mostowa 2 Korpusu L.P. 202-Ew.-46. Podstawa: np. Kwat. Gł. 2 Korp. Rozk. Nr 1-46 oraz rozk. Kompanii Mostowej Nr 111-45, Dtwo Grupy Saperów - H.O. Army Group Polish Engineere. Podpisał Dowódca Kompanii Mostowej, Brzostowski major)¹⁷.
- Medal Wojska Polskiego „Swemu Obrońcy”, leg. 10109.
- Odznakę Wzorowego Kierowcy trzeciej klasy.
- Odznakę Przewodzący Kolejarz, nr H-12/68 (8 września 1968 roku).

Brązowy Krzyż Zasługi z mieczami

Brązowy Krzyż Zasługi z mieczami

¹⁶ Legitymacja Nr 1624, Odpis, Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie.

¹⁷ Zaświadczenie, Kompania Mostowa 2 Korpusu L.P.202-Ew.-46. Odpis. Dział kultury Dawnej MOK w Sławkowie.

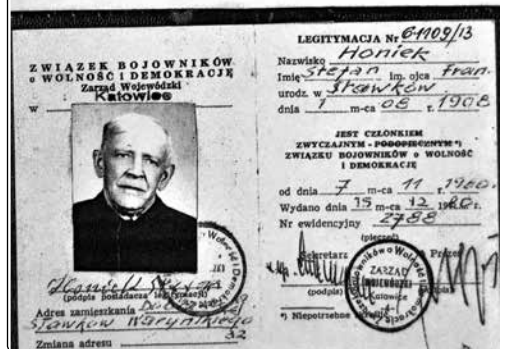
Medal Wojska Polskiego Swemu Obrońcy

Medal Wojska Polskiego Swemu Obrońcy (rewers)

Od góry z lewej. Nieśmiertelnik, Odznaka Przodujący w Kolejarstwie, Odznaka Saperska, Odznaka-wzorowy Kierowca.

Legitymacja Odznaki Przodujący Kolejarz. (poniżej) Legitymacja ZBOWID

ODPIS

Konsulat Generalny R.P. w Londynie Nr 8875

KARTA REPATRIACYJNA
dla osób wojskowych i ich rodzin
POWRACAJĄCYCH Z WIELKIEJ BRYTANII DO POLSKI

1. Nazwisko i imię	HONIEK STEFAN
2. Nazwisko przybrane lub pseudonim	nie ma
3. Stopień wojskowy	st a r. s a p.
4. Data urodzenia	8 - 5. 1908 r.
5. Miejsce urodzenia	S Ł A W K Ó W p. Olkusz
6. Imiona rodziców	Franciszek i Franciszka
7. Stan cywilny /kawaler,żonaty,wdowiec/ żonaty	
8. Imiona i wiek dzieci do lat 14,tylko powracających z żołnierzem	nie ma
9. Narodowość	p o l s k a
10. Obywatelstwo	p o l s k i e
11. Dowody stwierdzające lub uprawniające obywatelstwo ka. woj. 3004/43	
12. Zawód s ł u s a r z m a s z y n o w y	
13. Nabyte przygotowanie do innego zawodu kierownia	
14. Miejsce zamieszkania przed wojną - S Ł A W K Ó W , p o w . O l k u s z	
15. Adres w Wielkiej Brytanii - Cumnor Kamp.	
16. Przepuszczalny adres w Polsce S ł a w k ó w , p o w . O l k u s z	

Data 17.12.1946 r. Podpis /Stefan Honiek/

Wciągnięty na listę rejestracyjną -----
Wyjechał dnia -----

Pieczęć okrągła z Godzmem Państwa i napisem: Konsulat
Generalny Polski w LONDYNIE.
Za Konsula Generalnego
/-/ Mgr.A. Dębnicki Konsul

Karta repatriacyjna

Źródła:

- Anna Radziwił, Wojciech Roszkowski, Historia 1871-1945, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
- Artur Leinwand ,Obrońca Lwowa we wrześniu 1939 roku. www.lwow.com.pl/rocznik/obrona39.
- Feliks Kiryk, „Dzieje Sławkowa”, Wydawnictwo i drukarnia „Secesja”, Kraków 2001.
- Krzysztof Głowacki, Wojtek - niedźwiedź brunatny, który nosił mundur. Historia misia walczącego pod Monte Casino, <http://srodowisko.ekologia.pl/przyroda/Wojtek-niedzwiedz-brunatny-ktory-nosil-mundur-Historia-misia-walczacego-pod-Monte-Casino,13687.html> .
- Matthew Parker, Monte Cassino, Dom Wydawni-

czy Rebis, Poznań 2005.

- Norman Davies, Europa Walczy 1939-1945, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008.
- Piotr Żaroń: Armia Polska w ZSRR, na Bliskim Wschodzie i Środkowym Wschodzie. Warszawa 1981: KAW RSW „Prasa- Książka - Ruch, 1981.
- Władysław Pobóg-Malinowski, Najnowsza historia polityczna Polski 1939-1945, Oficyna Wydawnicza „Graf”, Gdańsk 1990. T.1.
- Władysław Pobóg-Malinowski, Najnowsza historia polityczna Polski 1939-1945, Oficyna Wydawnicza „Graf”, Gdańsk 1990. T.2.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Tom III.

Zdjęcia i dokumenty:

- Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie. Odpis Karty Repatriacyjnej Nr 8875.
- Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie. Życiorys Stefana Hońka.
- Dział Kultury Dawnej MOK w Sławkowie. Legitymacja Nr 1624. Odpis.
- Wywiady z Janem Hońkiem, synem Stefana Hońka, Laski, Gmina Bolesław.
- Pamiątki po Stefanie Hońku, zdjęcia, order, odznaki, kartka pocztowa, legitymacja - Jan Honiek.

Rafał Jaworski

Ubezpieczali odskok „Parasola”

Rafał Jaworski

Ubezpieczali odskok „Parasola”

W przygotowanie specjalnej akcji bojowej „Koppe” w Krakowie zaangażowanych było około 200 osób. Samą grupę bojową tworzyli żołnierze Armii Krajowej z warszawskiego „Parasola” - to oni mieli dokonać zamachu na SS-Obergruppenführera Wilhelma Koppe. Jednak przygotowanie do akcji i zapewnienie potężnego zaplecza organizacyjnego było efektem żmudnej pracy m. in. krakowskiego podziemia niepodległościowego. Z kolei w fazie odskoku ważną rolę odegrały oddziały dywersyjne z obwodu AK, działające na terenie Skały, Wolbromia i Żarnowca. W zabezpieczeniu odwrotu uczestniczył także nie podlegający Obwodowi Krakowskiemu oddział Gerarda Woźnicy „Hardego”, stacjonujący w Górach Bydlińskich, a będący w strukturach Śląskiego Okręgu AK.

Wyrok na SS-mana

11 lipca 1944 roku przeprowadzono w Krakowie specjalną operację bojową „Koppe”. Wykonanie zamachu na Wilhelma Koppe, wyższego dowódcę SS i policji w Generalnym Gubernatorstwie i sekretarza stanu w niemieckim rządzie Generalnego Gubernatorstwa, powierzono warszawskiej grupie z oddziału dyspozycyjnego AK „Parasol”.

To była doświadczona grupa, mająca za sobą akcje likwidacyjne przeprowadzone w Warszawie.

Stanisław Leopold ps. „Rafał”, dowodzący akcją „Koppe”

Akcją „Parasola” dowodził Stanisław Leopold ps. „Rafał”, a jego doradcą i formalnym obserwatorem został Jerzy Zborowski „Jeremi”. W zespole znalazły się, doświadczone w prowadzeniu rozpoznania wojskowego, Elżbieta Dziębowska „Dewajtis” (ta młodzieńca łączniczka AK miała wówczas dopiero 15 lat!) i Maria Stypułkowska-Chojecka „Kama”. Obie wcześniej brały udział m.in. w zamachu na Kutschere¹. Szefem służby motoryzacyjnej na czas akcji został Wojciech Świątkowski „Korczak”, a służbą sanitarną dowo-

¹ Udany zamach na generała Franza Kutschere, dowódcę SS i policji w dystrykcie warszawskim, przeprowadzono w Warszawie 1 lutego 1944 roku. Wyrok na „kata Warszawy” wydał szef Kedywu, pułkownik August Emil Fieldorf „Nil”.

dził dr Zbigniew Dworak ps. „dr Maks”. Pozostałych członków zespołu skompletowano biorąc pod uwagę posiadane doświadczenie i umiejętności. Do grupy dołączyli zatem uczestnicy wcześniejszych akcji „Kutschera”, Zdzisław Poradzki „Kruszynka” i Stanisław Huskowski „Ali” oraz Eugeniusz Schielberg „Dietrich”, mający za sobą udział w akcji „Bürkl”². Zespół uzupełniali: Józef Szczepański „Ziutek”, Antoni Sakowski „Mietek”, Jerzy Małow „Rek”, Tadeusz Ulankiewicz „Warski”, Wojciech Czerwiński „Orlik”, Przemysław Kardaszewicz „Akszak” i Jerzy Kołodziejwski „Zeus”.

Wykonawcami zamachu na Koppego była warszawska grupa „Parasol”, ale należy podkreślić wkład krakowskiej konspiracji w przygotowanie akcji. - *Myśmy do akcji „Koppe” dali nasze cudowne łączniczki i wywiadowczynie, które obsługiwały niemal całą trasę przejazdu „Koppego” pod dowództwem „Iny” - Zofii Jasińskiej. Były to: „Zosia” Zofia Sokołowska, „Tomek” Anna Szygalska, „Ada” Irena Potoczek, „Inka” Stefania Żychowska-Gładysz, „Dzidzia” Irena Sokołowska* - opowiada Ryszard Nuszkiwicz ps. „Powolny”, por. Kedywu Okręgu Krakowskiego³.

Ponadto, wstępne plany zamachu, rozpoznanie terenu i całe zaplecze organizacyjne było dziełem krakowskiego podziemia. Drobiazgowo zaplanowaną akcję przygotowywano przez kilka miesięcy. Sprawdzano teren, warianty przebiegu akcji, wreszcie rozpracowywano samego „figuranta” - jego zwyczaje, rozkład dnia, trasy, którymi się przemieszczał, liczebność i uzbrojenie ochrony. Zadanie to powierzono szefowi łączności Kedywu Okręgu Krakowskiego - kpt. Józefowi Basterowi

„Rakowi”. Trzeba przy tym zaznaczyć, że działanie w konspiracji w warunkach krakowskich było trudniejsze od konspirowania w Warszawie. Kraków był stolicą Generalnego Gubernatorstwa i z tego powodu był niezwykle mocno nasycony niemieckim wojskiem, policją, służbami bezpieczeństwa, agentami. To stosunkowo małe miasto było wręcz zapchane Niemcami, a więc warunki pracy podziemnej były bardzo trudne⁴.

Z kolei ważną rolę w ubezpieczeniu odwrotu „Parasola” po akcji w Krakowie odegrały oddziały dywersyjne z obwodu AK o kryptonimie „Olga”, działające na terenie Skały, Wolbromia i Żarnowca. To one, o czym będzie mowa w dalszej części tekstu, ubezpieczały przejazd kolumny samochodów po opuszczeniu Krakowa przez żołnierzy „Parasola”, wystawiając po drodze łączników i uzbrojone grupy osłony.

Wreszcie na przypomnienie zasługuje pomoc w zakwaterowaniu grupy „Parasol” i ochrona ранego żołnierza „Parasola”, zorganizowane przez oddział kpt. Gerarda Woźnicy „Hardego”, który stacjonował w Górach Bydlińskich.

Akcja „Koppe”, wyznaczona na 11 lipca, była trzecią próbą zlikwidowania hitlerowskiego funkcjonariusza, odpowiedzialnego za masowy terror, represje i zbrodnie na obywatelach okupowanej Polski. *Koppe nie był mordercą w potocznym rozumieniu tego określenia* - pisze Piotr Stachiewicz w „Akcji Koppe”. *Sprawując w omawianym okresie funkcję wyższego dowódcy SS i policji „Wschodu” oraz sekretarza do spraw bezpieczeństwa w tzw. „rządzie” GG - w stopniu Obergruppenführera, generała Waffen SS i generała policji - był funkcjonariuszem, tworzącym koncepcje okupacyjnej admini-*

2 SS-Oberscharführer Franz Bürkl, jeden najbardziej bestialskich oprawców z Pawiaka, został zastrzelony 7 września 1943 r. w Warszawie w wyniku akcji oddziału specjalnego Kedywu KG AK „Agar”.

3 Zbigniew Ringer, *Strzały na placu Kosaka*, „Gazeta Południowa”, 11 lipca 1981.

4 Paweł Stachnik, *Kraków pełen konspiracji*, „Dziennik Polski”, 11 lipca 2009.

Wilhelm Koppe (na pierwszym planie od prawej strony)

stracji niemieckiej w zakresie spraw bezpieczeństwa na terenach Generalnej Guberni i na wschód od niej. Podlegając częściowo kompetencjom generalnego gubernatora, dr Hansa Franka, był jednocześnie przedstawicielem i delegatem Reichsführera Rzeszy, Heinricha Himmlera, w szczególności w zakresie umacniania niemczyzny na zajętych obszarach.⁵ W czasie obejmowania urzędu przez Koppego zdecydowanie zaostriżł się terror wobec Polaków i polskości (w tym czasie funkcję dowódcy SS i policji na tzw. dystrykt warszawski obejmował generał SS i generał policji Franz Kutschera). Na terenie Generalnego Gubernatorstwa rozpoczęła się jedna z największych akcji represyjnych, której podstawą było rozporządzenie generalne-

go gubernatora Hansa Franka „o zwalczaniu napaści na niemieckie dzieło odbudowy”, wydane w październiku 1943 r. Rozporządzenie to pół roku później uzupełnił Wilhelm Koppe, wprowadzając rozkazem tzw. „odpowiedzialność rodową”. Oba akty zezwalały na bezkarne mordowanie ludności polskiej całymi rodzinami, a także wprowadzały metody publicznych egzekucji, m.in. rozstrzeliwania na ulicach, co na i tak już dostatecznie zgębną ludność polską miało łamiący psychikę, niszczący wpływ. Niezależnie od mordowania ludności cywilnej, coraz większe siły wprowadzał okupant do walki z podziemiem niepodległościowym. Wszystko to było dostatecznym powodem, aby Wilhelm Koppe z tytułu sprawowa-

⁵ Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1981, s. 25.

Józef Baster ps. „Rak”, szef łączności krakowskiego Kedywu

nych funkcji, a także, jak wspomina Stachiewicz, z racji osobistego zaangażowania w ich realizację, został niemal od razu po objęciu stanowiska przeznaczony przez Kierownictwo Walki Podziemnej do likwidacji⁶.

Wcześniejsze próby zlikwidowania Wilhelma Koppe, planowane na 5, a potem na 7 lipca nie powiodły się. Samochód, którym poruszał się Koppe, w tych dniach nieoczekiwanie zmieniał zwykłe trasy przejazdu. Za trzecim razem opancerzony mercedes Koppego, obserwowany przez grupę łączniczek AK, pokonywał przewidywaną trasę z Wawelu i przejeżdżając przez ulice Ber-

nardyńską i Podzamcze zmierzał w kierunku ul. Powiśle, na której czekała na niego grupa bojowa. Józef Baster: - *Samochód Koppego został ostrzelany już w momencie ominięcia przeszkody. Adiutanta zabito na miejscu, Koppe osunął się na podłogę wozu, członkowie „Parasola” sądzili że też zginął.*⁷ Dłatego potem, kiedy składano meldunki o akcji lub powiadamiano o niej miejscowe oddziały AK, uczestnicy zamachu w Krakowie mówili, że się udało. Niestety, kierowca Koppego, któremu udało się ominąć blokadę, mimo ostrzału oddalił się szybko w kierunku ul. Zwierzynieckiej, wioząc ocalałego dowódcę SS. Kiedy widać było, że pościg nie miał szans (samochodem, którym poruszał się Koppe, był 12-cylindrowy Mercedes, przewyższający klasą pojazdy, jakimi dysponowali chłopcy z „Parasola”), „Rafał” zarządził zakończenie akcji i odwrót. Po drodze do samochodów, w których siedzieli członkowie grupy bojowej, wsiedli również „dr Maks”, „Jacek”, „Tadeusz” i sanitariuszka „Zeta”. Razem wyjeżdżało z Krakowa 22 ludzi⁸. Rozpoczął się odskok, którego trasa wiodła przez Ojców, Skałę i Wolbrom.

„Biała” leszczyna oznacza wolną drogę

Krótki opis ubezpieczania przez oddział „Hardego” odwrotu żołnierzy „Parasola” po akcji specjalnej „Koppe” znajdujemy w książce „Śląsk jako teren partyzancki Armii Krajowej” Zygmunta Waltera Janke, komendanta Okręgu Śląskiego AK⁹: *W pierwszych dniach lipca* [1944 r. - przyp.

6 Uderzenia w prominentów niemieckiej administracji były odpowiedzią polskiego podziemia na szczególnie zaciekle niemieckie ataki wymierzone w czołowych przedstawicieli społeczeństwa polskiego. W 1943 roku podziemne akcje ujęto w zorganizowaną formę, nadając im kryptonim „Akcja Główna”. Sporządzono wówczas wykazy imienne czołowych funkcjonariuszy niemieckich i rozpoczęto szkolenia oddziałów specjalnych - wykonawców wyroków na hitlerowcach.

7 Marian Satała, *Oficer wywiadu AK opowiada o zamachu na Koppego. W 38 rocznicę akcji „Parasola”*, „Echo Krakowa”, 12 lipca 1982.

8 Zygmunt Niepokój, *Akcja Koppe*, w: *Z dziejów Ruchu Oporu w Polsce Południowej*, Wydawnictwo Literackie 1967.

9 Zygmunt Janke ps. „Walter” - zawodowy wojskowy, kończący w sierpniu 1939 roku Wyższą Szkołę Wojskową jako oficer dyplomowany (podczas studiów awansowany do stopnia kapitana). We wrześniu 1939 r. uczestniczył w walkach nad Wartą i w osłonie Armii „Łódź” (dostał się potem do niewoli niemieckiej, a po wydosłaniu się z więzienia Gestapo w Sanoku nawiązał kontakt z krakowską grupą Służby Zwycięstwu

aut.] oddział Armii Krajowej z batalionu „Parasol”, który dokonał zamachu na gen. SS Koppe, wracał samochodami z Krakowa i upadł w niemiecką zasadzkę w rejonie Udorza. (...) Oddział ten po rozbiciu schronił się w obozie leśnym batalionu por. „Hardego”, przynosząc ze sobą ciężko rannego Eugeniusza Szyldberga [Schielberga - przypis: R. Jaworski] - „Dietricha”. Ranny został umieszczony we wsi Załęże u sanitariuszki „Ali”.¹⁰

Udzielenie pomocy przez oddział „Hardego” zostało także odnotowane przez Juliusza Niekrasza¹¹ w książce „Z dziejów AK na Śląsku”. Po „Hardego” - pisze Niekrasz - przyjechał dowódca patrolu łącznikowego, meldując mu o wydarzeniach w Udorzu i o tym, że kilku uczestników zamachu przebywa we wsi Załęże wraz z rannymi. Wydarzenia te szerzej opisuje Gerard Woźnica we wspomnieniach wydanych przez Wojskowy Instytut Historyczny w 1981 roku, zatytułowanych „Oddział Hardego”.

Pełny, bardzo szczegółowy opis samej akcji specjalnej „Koppe”, przygotowań do niej oraz przebieg odskoku znajduje się w książce Piotra Stachiewicza „Akcja Koppe”, wydanej w 1975 roku

przez MON, wznowionej potem w 1982 roku. Jak podaje Stachiewicz, trasa odskoku zespołu „Parasola” wiodła z Krakowa w kierunku północnym i biegła niemal równolegle - w odległości średnio osiemnastu kilometrów - od granicy między Generalnym Gubernatorstwem a ziemiami polskimi, włączonymi do Rzeszy Niemieckiej (granica ta dzieliła również przedwojenny powiat olkuski, którego jedna część wraz z Olkuszem znalazła się w Rzeszy, a pozostała w Generalnym Gubernatorstwie). Zespół „Parasola” posuwał się po terenie powiatu olkuskiego, objętym działaniem podziemia Armii Krajowej w obwodzie o kryptonimie „Olga”, w ramach którego istniały oddziały dywersyjne pod kryptonimem „Dominika-Olga” (dowodził nimi Leonard Wyjadłowski ps. „Ziemia”). Te z kolei składały się z trzech podobwodów: południowego, z głównym miastem Skąła o kryptonimie „Dominika-Sabcia”, dowodzonego przez „Mohorta” (Jan Pieńkowski); środkowego, z głównym miastem Wolbrom, o kryptonimie „Dominika-Wikcia”, dowodzonego przez „Granata” (Zygmunt Gardęła) oraz północnego, z głównym miastem Żarnowiec,

Polski). Od października 1943 r. p.o. Komendanta Okręgu Śląskiego AK, w styczniu 1944 r. otrzymał nominację na tę funkcję; w tym samym roku awansowany do stopnia podpułkownika dypl., odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami i Krzyżem Walecznych. Okręgiem dowodził do września 1945 r. – dopiero wówczas zdecydował się na jego ujawnienie, zajmując przez ten czas postawę wyczekującą (siły zbrojne Okręgu pozostawały nadal w podziemiu, a niektóre służby, zwłaszcza wywiadowcze, nadal prowadziły działalność). Przewodniczył Komisji Likwidacyjnej i Weryfikacyjnej Okręgu Śląskiego AK. Z inicjatywy „Waltera” wielu żołnierzy AK, zwłaszcza oficerów, nie ujawniło się (rozkaz ujawnienia się został celowo nie w pełni wykonany). Aresztowany 1 lutego 1949 r., przez 4 lata więziony w Warszawie - najpierw w gmachu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, potem w więzieniu na Rakowieckiej (w śledztwie przeciwko niemu uczestniczył m.in. Józef Różański, znany oprawca UB). Jankego skazano w 1949 r. (dwukrotnie!) na karę śmierci. Nie zwrócił się o ułaskawienie. We wrześniu 1952 r. Najwyższy Sąd Wojskowy zmienił karę śmierci na dożywotnie więzienie, 5 lat utraty praw obywatelskich i przepadek mienia - o zmianie wyroku poinformowano Jankego dopiero na początku listopada 1952 r. Kolejne 4 lata spędził w więzieniu we Wronkach, gdzie zachorował na gruźlicę i reumatyzm, stracił też zęby. Wyrokiem z 10 maja 1956 r. Wojskowego Sądu Garnizonowego w Warszawie złagodzone mu karę do 12 lat więzienia (podtrzymując utratę praw obywatelskich przez 5 lat i przepadek mienia). Dopiero 20 lipca 1956 r. został całkowicie zrehabilitowany i 25 lipca wyszedł na wolność. W 1959 r. MON przywróciło mu stopień podpułkownika. Zygmunt Janke zarówno przed aresztowaniem, jak i po odzyskaniu wolności, przez krótkie okresy pracował jako nauczyciel, lecz szykany zmusiły go do zaprzestania tego zajęcia. W 1988 r. został mianowany generałem brygady. Awans ten Zygmunt Janke przyjął jako dowód gruntownej zmiany stosunku władz do członków Polskiego Państwa Podziemnego.

10 Zygmunt Walter Janke, *Śląsk jako teren partyzancki Armii Krajowej*, str. 101.

11 Juliusz Niekrasz - członek konspiracji (od ZWZ do AK), sędzia Wojskowego Sądu Specjalnego AK przy Sztapie Okręgu Śląskiego. Po wojnie obrońca w sprawach politycznych, następnie członek Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – Instytutu Pamięci Narodowej.

o kryptonimie „Dominika-Żelcia” (ostatnim z wymienionych podobwodów dowodził „Orion” [NN]; podobwód ten znajdował się dopiero w stadium organizacji i nie stanowił znaczącej siły bojowej).

W powiecie olkuskim działał również oddział partyzancki „Surowiec” - 2. Kompania Oddziału Rozpoznawczego 23. Śląskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej. Oddziałem tym dowodził Gerard Woźnica ps. „Hardy”. Oddział „Hardego” nie podlegał jednak krakowskiemu obwodowi AK, lecz należał do Okręgu Śląskiego Armii Krajowej. Wskazując na przynależność oddziału, Stachiewicz w „Akcji Koppe” zwraca uwagę na ważną rzecz - otóż był to oddział partyzancki o największej sile bojowej i mógł, w trybie porozumień, zostać wykorzystany do działań AK w olkuskim podczas odwrotu „Parasola”. Wnioskując z komentarza autora książki w tej sprawie należy przypuszczać, iż siłę bojową ludzi „Hardego” można było lepiej wykorzystać. Może nawet zaważyłoby to na przebiegu wydarzeń, jakie rozegrały się podczas odskoku w miejscowościach Poręba Dzierżna, a potem w Udorzu, gdzie doszło do dwóch tragicznych dla „Parasola” potyczek z wrogiem.

Omawianie ewentualnej współpracy „Surowca” podczas odwrotu „Parasola” „Hardy” wspomina następująco: *Pod koniec czerwca zostałem zaproszony - za pośrednictwem placówki w Udorzu - do oddziału partyzanckiego AK por. Marcina Tarchalskiego ps. „Marcin”. Spotkanie odbyło się 28 czerwca w kolonii Dobraków-Otola. W trakcie rozmowy powiedziano mi, że warszawska grupa z baonu [batalionu - przyp. aut.] „Parasol” KG Keddyw ma wykonać w najbliższych dniach w Krakowie pewne zadanie. Na wspomnianym spotkaniu*

poinformowano „Hardego” o jednym z wariantów odskoku po akcji (na trasie Ojców - Skała Wolbrom; przejście ludzi przez oddział „Marcina” miało nastąpić w rejonie Woli Libertowskiej). *Zapytano mnie - pisał dalej „Hardy” - czy w razie konieczności wcześniejszego przybycia i przejścia ludzi na odcinku Skała - Wolbrom grupa ta mogłaby liczyć na pomoc mojego oddziału. Odpowiedziałem twierdząco*¹². Po zadeklarowaniu współpracy poinformowano „Hardego”, że jeśli jego oddział będzie potrzebny w akcji, wówczas powiadomią go o tym za pośrednictwem placówki w Udorzu.

Teren odskoku „Parasola” był mocno nasycony jednostkami niemieckimi. W samym Wolbromiu znajdowały się posterunki żandarmerii niemieckiej (z 10-osobową załogą) i policji tzw. granatowej, z czternastoma policjantami pochodzenia polskiego i dwoma Ukraińcami oraz batalion azerbejdżański w pełnym uzbrojeniu. Podobne posterunki żandarmeryjno-policyjne znajdowały się w Pilicy (19 ludzi) i Żarnowcu (16-osobowa załoga).

Wzdłuż granicy między GG a Rzeszą znajdowały się liczne posterunki służby budowlanej niemieckich wojsk powietrznych (służby te wykorzystywano głównie do budowy lotnisk polowych, ale sporadycznie włączano je także w walkę). Przy większych operacjach wykorzystywano jednostki Wehrmachtu stacjonujące w miejscowości Wierbka. Jak wskazuje Piotr Stachiewicz, najgroźniejsza jednostka niemiecka znajdowała się w Pilicy. W lipcu 1944 stacjonowała tam zmotoryzowana jednostka żandarmerii niemieckiej, nastawiona głównie na walkę z partyzantami (jak to Niemcy określali - z bandami). Ta silna, 65-osobowa jednostka, wyposażona była w trzy samochody terenowe, posiadała w swojej bazie stację nadawczo-

12 Gerard Woźnica, *Oddział Hardego*, Wojskowy Instytut Historyczny, Warszawa 1981, str. 54.

-odbiorcze, a ponieważ znajdowała się cały czas w stanie ostrego pogotowia, mogła być w każdej chwili przerzucona w dość szybkim czasie w dowolny rejon powiatu olkuskiego i dalej.¹³

Zespół „Parasola” przedzierał się także przez teren powiatu miechowskiego, gdzie działały samodzielne jednostki AK w rejonie Kozłowa, Przysieki i w Marcinowicach. Stacjonarne siły niemieckie nie były w tym rejonie duże.

Jak przebiegał odskok „Parasola” po akcji w Krakowie? Rankiem 11 lipca, ok. godziny 9.40, zespół zmierzał już w stronę Ojcowa. Tam czekali pierwsi łącznicy z podobwołu „Dominika-Sabcia” ze Skały, którym dowodził „Mohort”. Łącznicy obracali w ręku białe, bo okorowane pałeczki z leszczyny, na znak bezpiecznej drogi. Umówionym sygnałem z samochodów było machanie białą chusteczką. Na trasie serpentyn ojcowskich rozlokowane były trzy zespoły żołnierzy „Mohorta”, uzbrojonych w broń maszynową. Ich zadaniem było zatrzymanie ewentualnego pościgu. Wjeżdżająca w ten teren kolumna „Parasola” składała się z czterech samochodów: BMW, Mercedesa V 170, Chevroleta 4 t. oraz z Chevroleta 3/4 t. Przejazdy przez Ojców, a następnie Skałę odbyły się bez przeszkód. Wolną i bezpieczną drogę sygnalizowali łącznicy, rozlokowani na trasie.

Przejazd kolumny wozów „Parasola” tak wspomina ostatni z łączników przed wjazdem do Wolbromia, Józef Kłęk ps. „Kwiatek”: *Wokoło jednak panowała cisza - Niemców nie było widać. W pewnym momencie usłyszałem warkot motorów samochodowych, zbliżających się od pobliskiej wioski Chełm. Szybko wyszedłem na skraj drogi i przyglądałem się najpierw widocznemu z daleka tumanom*

wi pyłu wokół jadących samochodów, a gdy z niego wyjrzała maska pierwszego samochodu, wyjąłem spod marynarki swoją białą „buławę”, bo tak sobie nazwałem patyk, który był naszym znakiem rozpoznawczym. Zaczęłem przypalać papierosa, wolniutko kierując się w stronę zbliżających się i zwalniających samochodów. Przy czynności tej uniosłem ponad ramiona patyk - niby mimochodem. Chwila nerwowej niepewności spotęgowała się, gdy w jadącej limuzynie Mercedes zauważyłem niemieckiego oficera [w przebraniu niemieckiego żołnierza jechał „Korczak” - przypis: R.J.]. Odetchnąłem, gdy ten pomachał do mnie białą chusteczką. Samochody zatrzymały się. Wysiadł ten w mundurze oficera niemieckiego i dowódca. Zameldowałem, że wszystko w porządku, tylko bardzo trzeba uważać w czasie przejazdu przez Wolbrom, bo muszą jechać koło posterunku niemieckiego, a w kamienicy obocznej - na balkonach za workami z piasku - są niemieckie stanowiska karabinów maszynowych¹⁴.

Na szczęście przejazd przez Wolbrom odbył się bez przeszkód. Kolumna samochodów skręciła w kierunku Poręby Dzierżnej, mijając ostatniego łącznika wystawionego przez Kedyw obwołu olkuskiego - z podobwołu „Dominiki-Wiki”. Za Wolbromiem kolumna samochodów zatrzymała się w pobliżu majątku, w którym zorganizowano punkt sanitarny (w Porębie Dzierżnej). Jak pisze Piotr Stachiewicz, z punktu widzenia organizacji operacji specjalnej zatrzymanie kolumny samochodów było zbędne, a jego przyczyna nie jest dla historyków dostatecznie jasna (rana odniesiona w Krakowie przez jednego z uczestników akcji miała charakter lekkiego postrzału i nie kwalifikowała się do pozostawienia rannego w punkcie sanitarnym). Do wsi udał się „dr Maks”, gdzie

13 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 155.

14 Relacja Józefa Kłęka, w: Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 158.

w punktach kontaktowych zameldował o wyniku akcji i pobrał środki opatrunkowe. Kiedy już zarządzono odjazd, pojawiła się przeszkoda - Mercedes V 170, prowadzony przez „Storcha”, nie chciał zapalić. Ostatecznie wzięto więc go na hol. Zdziwieniem napawa fakt, że pozwolono w ogóle na zgaszenie silników samochodów biorących nadal udział w akcji (faza odskoku wchodziła przecież w zakres operacji bojowej), bowiem zasadą przyjętą bezwarunkowo było trzymanie samochodów na postojach w czasie wykonywania akcji z pracującym silnikiem tak, by były gotowe natychmiast ruszyć. W rezultacie postój w Porębie Dzierżnej mógł trwać ok. 20-30 minut. Wobec precyzyjnie przygotowanej akcji - to bardzo długo.

Do pierwszej potyczki w czasie odskoku doszło za wsią Kąty, gdzie kolumna samochodów natknęła się na zmotoryzowany patrol żandarmerii niemieckiej z Pilicy. Podczas wymiany ognia żołnierzom „Parasola” udało się zastrzelić dowódcę patrolu niemieckiego i trzech żandarmów. Niestety, ranę postrzałową w brzuch otrzymał „Dietrich” z załogi „Parasola”. Zespół, nadal ostrzeliwując Niemców, ruszył w dalszą drogę.

Tragiczna potyczka w Udorzu

Do Udorza kolumna wjeżdżała już w składzie tylko trzech samochodów („nieczynny” Mercedes zerwał się z holu, pozostawiono go więc w miejscu strzelaniny, w poprzek drogi). Tu zespół rozdzielił się. „Bartek” wraz z rannym „Dietrichem” i przewodniczką, panią Marią Brzozowską z majątku w Udorzu, udał się jednym z samochodów w kierunku lasu, ok. 2 km na południe od Udo-

rza, gdzie koło spalonej leśniczówki mieli tymczasowo ukryć rannego. Tuż za nimi podążyli pieszo „dr Maks” i osłona grupy - „Akszak” i „Rek”. W pozostałych dwóch samochodach reszta zespołu miała ruszyć dalej. Jednak z dwóch stron - od Pilicy i Żarnowca - AK-owcy zostali zablokowani przez przeważające siły wroga: zmotoryzowane jednostki żandarmerii, uzbrojone w broń maszynową (sama grupa Niemców, która nadjechała od strony Pilicy, liczyła ok. 36 ludzi). Czołowy ogień, prowadzony kilkoma karabinami maszynowymi, zaskoczył i dezorientował zespół całkowicie. Błyskawiczne zeskoczenie z samochodów raczej pogorszyło sytuację, bo na wzniesieniu szosy nie było jednego miejsca, w którym znaleźć by można osłonę¹⁵.

Bezpośredni ostrzał niemiecki trwał ok. 15-20 minut. W potyczce śmierć ponieśli „Orlik” i „Ali”. Ranni zostali: dowódca grupy „Rafał”, sanitariuszka „Zeta”, „Warski”, „Zeus”, „Mietek”, „Storch”. Ranna „Zeta” bohatercko ostrzeliwała się z wozu, zabijając jednego Niemca (żołnierza lotnictwa). W końcu Niemcy dopadli ją i pojmali. Została osadzona w więzieniu na zamku w Pilicy, podobnie jak „Storch” i „Warski”. Całą trójkę przewieziono potem pod ochroną silnego konwoju do więzienia na Montelupich w Krakowie. Oprócz rodziny trójki osadzonych Niemcy nie aresztowali po przesłuchaniach skazańców nikogo, kto miałby związek z operacją „Koppe”, ani w Warszawie, ani w Krakowie. Zatem, jeżeli byli torturowani, nie wydali nikogo¹⁶.

Ocalała grupa, której udało się wymknąć z ostrzału, dotarła najpierw na zabudowań wsi Zamiechówka. - *Pamiętam ich. Wyszli z Borku umorusani, zasypani ziemią, pokrwawieni, niektórzy*

15 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 167.

16 Ich los dopełnia się 23 lub 24 lipca 1944 r. „Warski” i „Storch” giną zastrzeleni w tył głowy. „Zeta” umiera najprawdopodobniej od rany zadanej sztyltem (na co wskazywałby wyłok sekcji zwłok).

w postrzelanych ubraniach - wspominał Szymon Kotnis ze wsi Zamiechówek¹⁷. W Zamiechówku zatrzymali się tylko na chwilę, jeden z gospodarzy we wsi, Józef Słaboń, dał im się napić mleka. Do transportu rannych chłopcy z „Parasola” zarekwirowali konie i wóz konny. W ten sposób („zaliczając” po drodze jeszcze jedną, tym razem niezbyt zajadłą strzelaninę z konwojem niemieckim) dotarli do Staszyna, gdzie zatrzymali się u jednego z gospodarzy. Dopiero tam mógł nastąpić odpoczynek, opatrywanie rannych i oporzadzanie się zdrowych żołnierzy. W Staszynie grupa pozostała tylko do godzin wieczornych. Dalszy postój w tym miejscu mógł okazać się niebezpieczny - Staszyn znajdował się około piętnastu kilometrów od Udorza, gdzie miała miejsce krwawa potyczka oraz niespełna pięć kilometrów od miejsca ostatniej wymiany strzałów z Niemcami (konwojem, na który natknęła się grupa podczas ucieczki z Zamiechówka). „Jeremi” zarządził więc wymarsz zdrowych żołnierzy do lasów w pobliżu Kozłowa (nie opodal wsi Marcinowice i Przysieka), a ranni musieli pozostać do dnia następnego, kiedy to przewieziono ich wozem konnym do leśniczówki w Marcinowicach. Tam odebrał ich miejscowy oddział AK i zorganizował przewóz do jednego z domów stojących na skraju wsi.

Do rannych wezwani zostali lekarz i sanitariuszka. Doktor zajął się tylko lekko rannym w rękę „Mietkiem”, natomiast „Rafał” i „Zeus” zostali przewiezieni do szpitala w Jędrzejowie - ich rany wymagały interwencji chirurga. Szpital

nie przyjął ich jednak z uwagi na duże niebezpieczeństwo, związane z niedawną wyspą¹⁸. Ranni od razu wrócili stamtąd do wsi Przysieka, gdzie zostali rozlokowani po domach (powrót do Marcinowic uniemożliwiły rewizje przeprowadzane przez Niemców, którzy już rozpoczęli poszukiwania AK-owców). Z pomocą miejscowego felczera (żołnierza AK Feliksa Maciążka) i lekarza z Kozłowa (dr. Leona Kubiaka) ranni powoli, ale skutecznie wracali do zdrowia. W tym czasie grupa z rannym „Dietrichem” nadal ukrywała się w lesie pod Wymysłowem, gdzie żywność donosili im mieszkańcy dworu lub miejscowi gospodarze. Przebywającemu wraz z nimi lekarzowi udało się usunąć kulę tkwiącą w jamie brzusznej „Dietricha”, nie naruszając narządów wewnętrznych.

Pod opieką „Hardego”

O potyczce w Udorzu „Hardy” dowiedział się będąc poza swoim obozem w Górach Bydlińskich - stacjonował wtedy czasowo w Ziemkówce koło Pazurka. Organizował stamtąd zaplanowaną wcześniej akcję w okolicach stacji kolejowej Rabsztyn, gdzie kilkunastoosobowy patrol pod dowództwem „Aresa”¹⁹ starł się z niemieckim patrolem straży granicznej, próbując zdobyć broń. Jak pisał „Hardy”, patrol „Aresa” powrócił do kwatery bez strat, ale również bez zdobyczy²⁰.

Wieść przyniósł „Hardemu” do Ziemkówki dowódca patrolu, plut. „Tarzan”, meldując, że do punktu kontaktowego w Górach Bydlińskich

17 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 174.

18 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 184.

19 „Ares” - kpt. Piotr Przemyski, żołnierz w kompanii „Hardego”. Pod dowództwem „Aresa” dokonano słynnego wypadu na koszary niemieckie w Jaroszewcu, gdzie zdobyto znaczną ilość broni. „Ares”, zanim trafił do oddziału „Hardego”, był więźniem w obozie koncentracyjnym w Auschwitzu, skąd uciekł razem z dwoma współwięźniami. Kpt. Piotr Przemyski ginie 18 sierpnia 1945 roku, w zasadzce zorganizowanej przez UB w Pokrzywiance na kielecczyźnie. We wrześniu 2009 roku, podczas XXIII Rajdu Pieszego Szlakami Walk Oddziału „Hardego”, w Jaroszewcu odsłonięto tablicę poświęconą kpt. Piotrowi Przemyskiemu, w 65 rocznicę ataku na koszary Wehrmachtu w tej miejscowości. „Aresowi” poświęciłem tekst pt. „Przybrał pseudonim boga wojny”, opublikowany w numerze 3 „Ilcusiana”.

20 „Hardy” oczekiwał na wiadomość z placówki w Udorzu w pierwszym tygodniu lipca, prowadząc w międzyczasie normalne działania bojowe.

Oddział „Hardego”

zgłosił się łącznik z prośbą o przejęcie w Załężu kilku uczestników zamachu, w tym ранnego Eugeniusza Szyldberga [Schielberga - przypis: R.J.] - „Dietricha”. *Zarządziłem natychmiastowy powrót oddziału do obozu w Górach Bydlińskich - pisze „Hardy” - a nad ranem 16 lipca udałem się do Załęża, gdzie znajdowali się uczestnicy zamachu w Krakowie: „dr Maks”, „Akszak”, „Bartek”, „Rek”, „Basia”, „Hala” i chyba „Alodia” oraz dowódca miejscowej drużyny dywersyjnej „Tadek”, który zameldował, że ранnego [„Dietricha” - przyp. aut.] ulokowano w Załężu, u siostry harcmistrza „Jodły” - sanitariuszki Felicji Bieda ps. „Ala”. Przetransportowała*

go tam z Udorza terenowa drużyna dywersyjna pod dowództwem Tadeusza Praskiego ps. „Tadek”, podległa ppor. „Ziemi”²¹.

W Załężu „Hardy” spotkał się również z „Jeremim”, który poprosił go o przejęcie opieki nad ранnym i zapewnienie kwatery pozostałym. Kilkunastoosobową grupę „Parasola” „Hardy” ze swoimi ludźmi przeprowadził do obozu w Górach Bydlińskich, natomiast do Załęża odkomenderował patrol z zadaniem ochrony kwatery, w której pozostawiono ранnego „Dietricha” pod opieką wspomnianej „Ali” i jeszcze jednej sanitariuszki - „Hali” (Haliny Kotorowicz) z „Parasola”, przydzielonej przez „dr. Maksa”.

„Jeremi”, który zrelacjonował „Hardemu” przebieg akcji w Krakowie, ostrzelanie kolumny samochodów pod Porębą Dzierzną i potyczkę w Udorzu (Mówił o niej z dużym rozgoryczeniem - wspomina „Hardy”), miał jeszcze jedną prośbę. Chodziło mu o przeprowadzenie chłopców z „Parasola” na miejsce pogrzebu poległych kolegów „Alego” i „Orlika”, do Udorza. Do eskorty „Hardy” wyznaczył dobrze uzbrojoną drużynę z kompanii szkolnej pod dowództwem „Aresa”. Dołączył do nich „Tadek” z placówki „Zebra”, który miał ułatwić nawiązanie łączności z placówką w Udorzu. Udający się do Udorza AK-owcy zostali ostrzelani przez Niemców. Odpowiadając ogniem wycofali się w stronę lasu, skąd „Tadek” i „Jeremi” przedostali się okreśną drogą do wioski i nawiązali kontakt z miejscową placówką. Tam dowiedzieli się o niemieckich zasadzkach na drogach wiodących do wsi i o zastrzeleniu dwóch członków miejscowej placówki AK. *W tych warunkach - pisał „Hardy” - „Jeremi” odwołał pogrzeb,*

Wspominał potem: Ponieważ łącznik nie przybył w ustalonym terminie, przypuszczaliśmy, że akcja „Parasola” została odwołana lub że zrezygnowano z naszej pomocy. Dlatego też 10 lipca wieczorem wymaszerowaliśmy z obozu do lasów olkuskich w rejon planowanej akcji granicznej. W obozie pozostali jedynie ranni i ochrona, a w Górach Bydlińskich patrol łącznikowy, który w dalszym ciągu miał oczekiwać na wiadomość z placówki w Udorzu.

21 Gerard Woźnica, *Oddział Hardego*, s. 58.

podziękował pchor. „Aresowi” za dalszą eskortę i wraz z łącznikiem z Udorza udali się w kierunku Chliny i Przysieki²².

Powrót do Warszawy

„Jeremi” z oddziału „Parasola” już 14 lipca rozpoczął organizowanie powrotu do Warszawy. Na razie dotyczyło to tylko żołnierzy, którzy nie odnieśli żadnych ran, mogli o własnych siłach wracać do stolicy pociągiem. Jako pierwszy dotarł do Warszawy „Pikuś”, zawożąc pełny meldunek z przebiegu akcji specjalnej do dowódcy „Parasola”. Kolejny przerzut odbył się wieczorem 17 lipca. Ze stacji Kozłów wyjechali pociągiem „Bartek” i „Otwocki”. W pociągu została przeprowadzona przez Niemców rewizja, mimo to chłopcy dojechali do Warszawy cali i zdrowi. Dzień później, również z Kozłowa, wyjechało jeszcze jedenastu ludzi „Parasola”. Na stację zespół został doprowadzony pod ochroną miejscowego patrolu AK. Do przejazdu wybrano, jako najszybszy i najbezpieczniejszy, pociąg pospieszny Kraków-Warszawa, jadący przez Tunel, Kielce, Skarżysko-Kamienną i Radom. Co ciekawe, pociąg ten według rozkładu jazdy nie zatrzymywał się na stacji w Kozłowie, jednak w porozumieniu z dyspozytorem i maszynistą zatrzymano pociąg na czas pozwalający wsiąść do niego jedenastu chłopcom z „Parasola”. Jadąc dla bezpieczeństwa w osobnych przedziałach, dotarli szczęśliwie do Warszawy.

Większość zespołu przybyła do Warszawy w czasie, kiedy trwały już przygotowania do Powstania. Dlatego, poza złożeniem szczegółowego meldunku przez „Jeremiego” w imieniu dowódcy

Jerzy Zborowski „Jeremi”

„Parasola”, nie było czasu na omawianie i komentowanie akcji, jej wyniku, przyczyn i skutków tragedii pod Udorzem. Zajęto się natomiast sprowadzeniem do Warszawy broni i amunicji pozostawionej w Przysieci²³. Broń tę sprowadzono do Warszawy sprytnym sposobem - na legalnych listach przewozowych, dokumentujących przewóz muf elektrycznych, puszek rozdzielczych i tym podobnych elementów używanych w elektryce. Do nich właśnie załadowano broń, którą „Kotwica” dowiózł 23 lipca pociągiem do Warszawy²⁴.

Również legalnie jechał do Warszawy „Dietrich” - w oparciu o kartę urlopową z Ostbahn.

22 Gerard Woźnica, *Oddział Hardego*, s. 59.

23 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 191.

24 Był to sprawdzony sposób „Dietricha”, który tak przerzucił broń przed akcją z Warszawy do Krakowa. „Dietrich”, jako pracownik dyrekcji niemieckiej kolei w Warszawie, mógł cały ładunek ukryty w pustych mufach kablowych i pudłach liczników przewieźć wagonem bagażowym jako przesyłkę urzędową niemieckiej kolei.

W ten sam sposób „Dietrich” wyjechał z Warszawy na akcję, jednakże pod koniec lipca karta uległa przedawnieniu. Z pomocą „Hardego” - dzięki jego stałym kontaktom z Warszawą - ważność karty przedłużono (przesyłając ją wcześniej do Warszawy i sprowadzając z powrotem, po uzyskaniu prolongaty). Dzięki temu 25 lipca sanitariuszka „Ala” mogła odwiedzić „Dietricha” wozem z Załęcza do Wolbromia, gdzie dopilnowała jego ulokowania się w pociągu²⁵.

Jako ostatni wyjechali z Przysieki do Warszawy „Rafał” i „Zeus” (27 lipca). Bezpieczny powrót zapewniła im żona „Rafała” (dowódcy akcji „Parasola”), Wanda Leopold, która wraz z Bolesławem Srockim przywozła powracającym żołnierzom odpowiednie dokumenty.

Echa akcji „Koppe”

Jak Niemcy zrelacjonowali wydarzenia związane z „akcją Koppe”? W meldunku dziennym Dowództwa Okręgu Wojskowego w Generalnym Gubernatorstwie obszaru 226 nadkomendantury polowej Kraków, napisano:

11.7 o godz. 9.15 dokonano w Krakowie próby zamachu na Wyższego Dowódcę SS i Policji «Wschód», generała policji, Koppego. Podczas próby zamachu na Wyższego Dowódcę SS i Policji został śmiertelnie ranny kapitan Hobeisel z 557 wojskowego parku samochodowego. O godz. 20.20 w miejscowości Wierbka²⁶ pod Wolbromiem 20-osobowa banda napadła na patrol policji. Oddział alarmowy przepędził bandę. 4 bandytów zastrzelono,

*3 raniono, 1 ujęto. Zdobyto 2 samochody ciężarowe, 1 samochód osobowy, 5 pistoletów maszynowych, kilka pistoletów, miny i inny materiał sabotażowy. Straty własne: 1 oficer policji, 3 żandarmów, 1 żołnierz lotnictwa został ranny.*²⁷

W tropienie grupy „Parasola”, zaraz po dokonaniu nieudanego zamachu, zaangażowane były ogromne siły niemieckie. W ich skład wchodziły doborowe jednostki policyjne, Gestapo i SS z Krakowa, Miechowa, Wolbromia, Pilicy i Żarnowca. Od Krakowa po Żarnowiec postawiono w stan pogotowia wszystkie posterunki niemieckie i policji granatowej! Przykre konsekwencje, jakie spotkały ludzi udzielających pomocy osaczonym w Udorzu żołnierzom „Parasola”. W samym Udorzu Niemcy zastrzelili dwóch członków miejscowej placówki AK, Franciszka i Władysława Kucyperę. Natomiast we wsi Chlina aresztowali: Piotra Kucyperę, Piotra Wydmańskiego, Jana Bieńka, Wojciecha Słabonia, Andrzeja Kucyperę i Władysława Wydmańskiego²⁸. Szóstka aresztowanych została wysłana do obozów, z których powróciło tylko trzech...

Jak wspomniałem wcześniej, jeszcze w czasie potyczki, Niemcom udało się pojmać trójkę członków zespołu „Parasola”: „Zetę”, „Storcha” i „Warskiego”. Aresztowano potem niektóre osoby z rodziny więźniów, m.in. matkę „Storcha” (ostrzeżonym wcześniej rodzicom „Warskiego” udało się uciec z domu i uniknąć aresztowania). Jak wskazuje Piotr Stachiewicz, zagadkowe jest, że Niemcom udało się skojarzyć aresztowanych z ich prawdziwymi nazwiskami i adresami, mimo

25 Druga sanitariuszka, „Hala”, która również opiekowała się „Dietrichem”, postanowiła pozostać w Załęczu, a następnie 31 lipca zgłosiła się do obozu leśnego w Górach Bydlińskich i została przyjęta do drużyny sanitarnej oddziału „Hardego”.

26 Odniesienie do miejscowości Wierbka można próbować tłumaczyć tym, że meldunek dotyczył udziału w akcji wojska, a nie policji czy żandarmerii. W potyczce pod Udorzem uczestniczyły jednostki Wehrmachtu stacjonujące w Wierbce, a ich udział był dla meldunku ważniejszy od udziału żandarmerii i policji z Pilicy.

27 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 193.

28 Piotr Stachiewicz, *Akcja Koppe*, s. 189.

Spotkanie pod leśniczówką, w której ukrywał się ranny „Dietrich”, w kolejną rocznicę akcji Koppe (z lewej Zenon Załona i Stanisław Konieczniak ps. „Zawilec”, nieżyjący już członkowie Koła w Kluczbach Świątowego Związku Żołnierzy AK).

że znaleźli przy nich fałszywe dowody tożsamości. Natomiast faktem jest, że nie było żadnych - poza wymienionymi - aresztowań ani inwigilacji ze strony Niemców w odniesieniu do rodzin pozostałych uczestników operacji specjalnej²⁹.

Jeszcze w dniu zamachu generalny gubernator Hans Frank napisał do gen. Koppego list o następującej treści: *Mój kochany i wielce szanowny kolego Koppe. Przesłany mi przez Pana meldunek o dokonaniu na Pana zamachu skłania mnie do wyrażenia moich najserdeczniejszych gratulacji z powodu Pańskiego uratowania się. Oczekuję, że zaproponuje mi Pan zdecydowane i odpowiednie zarządzenia kary. Cieszę się i dziękuję Niebiosom,*

że mnie i nam wszystkim zachowały Pana w tej ciężkiej chwili. Najserdeczniejsze pozdrowienia, w serdecznej i wiernej przyjaźni - Heil Hitler!

Niepokojące były w liście sugestie, mówiące o zastosowaniu szczególnych represji wobec Polaków za wykonanie akcji zbrojnej przeciwko Wilhelmowi Koppe. Na szczęście nic takiego nie nastąpiło - ludność Krakowa nie przeżyła nowych, publicznych egzekucji, będących następstwem odwetu za akcję zbrojną polskiego podziemia. - *To, że zamachu dokonała grupa warszawska, uchroniło ludność Krakowa przed represjami* - wspomina w wywiadzie dla „Echa Krakowa” por. Józef Baster, szef łączności Kedywu krakow-

²⁹ Tamże, s. 191.

skiego³⁰. - *Bez wątplenia była to jedna z najbardziej śmiałych akcji wykonanych przez bohaterską młodzież „Parasola”. Oni naprawdę nie znali strachu* - dodaje Józef Baster.

Z kolei dla nas, mieszkańców powiatu olkuskiego, ważnym faktem jest udział w zabezpieczeniu odwrotu grupy dywersyjnej z Warszawy tutejszych jednostek Armii Krajowej, a więc działających na terenie przedwojennego powiatu olkuskiego oddziałów „Mohorta” i „Granata”, podlegających obwodowi krakowskiemu AK oraz oddziału „Hardego”, będącego w strukturach Okręgu Śląskiego AK. Miejscowe formacje niepodległościowe uczestniczyły w ważnych dla walki o niepodległość działaniach. Zamachy na wysokich funkcjonariuszy niemieckiego aparatu terroru, niezależnie od wyniku akcji, zawsze nosły uderzające w hitlerowskiego okupanta przesłanie: nie będziecie czuć się u nas bezpiecznie.

Bibliografia:

- Piotr Stachiewicz, Akcja Koppe, Wydawnictwo MON, Warszawa 1981
- Zygmunt Walter-Janke, Śląsk jako teren partyzancki Armii Krajowej, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1986
- Juliusz Niekrasz, Z dziejów AK na Śląsku, Instytut Wydawniczy PAX, 1985
- Gerard Woźnica, Oddział Hardego, Wojskowy Instytut Historyczny, Warszawa 1981

Prasa:

- Paweł Stachnik, Kraków pełen konspiracji, „Dziennik Polski”, 11 lipca 2009.
- Marian Satała, Oficer wywiadu AK opowiada o zamachu na Koppego. W 38 rocznicę akcji „Parasola”, „Echo Krakowa”, 12 lipca 1982
- Zbigniew Ringer, Strzały na placu Kossaka, „Gazeta Południowa”, 11 lipca 1981.

Internet:

- www: Pamięci konspiratorów krakowskiego Kedywu AK, www.kedyw.info

Ilustracje

Zdjęcia uczestników akcji Koppe pochodzą z książki Piotra Stachiewicza „Akcja Koppe”

30 Marian Satała, *Oficer wywiadu AK opowiada o zamachu na Koppego. W 38 rocznicę akcji „Parasola”*, „Echo Krakowa”, 12 lipca 1982.

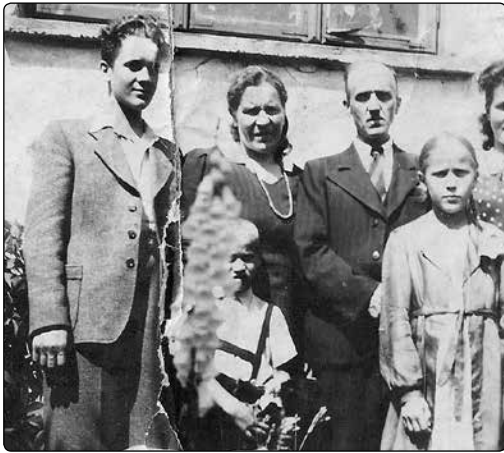
Ireneusz Cieślik

Śladem okupacyjnych pamiątek

Ireneusz Cieślik

Śladem okupacyjnych pamiątek

Pamięci Joanny Piętak
(6.08.1932 – 7.07.2011)

Zdjęcie to po raz pierwszy ujrzałem kilka lat temu. Właściwie były to wtedy dwa stare zdjęcia o postrzępionych brzegach: osobną fotografię stanowiło zdjęcie mężczyzny po lewej. Ale zauważyłem, że podarte krawędzie pasują do siebie, podkleiłem obie części, zeskanowałem i pojawiła się znowu całość. Aż dziw bierze, że zdjęcia tego nie było w albumie mojego ojca, bo odkąd je zobaczyłem, miałem wrażenie jakby specjalnie dla niego było robione. Osoby widoczne na fotografii to wszak jego rodzice i rodzeństwo. Rodzina, prawie w komplecie, stoi przed południową ścianą rodzinnego domu w Olkuszach przy ul. 3 Maja 85. Brakuje tylko mojego ojca. Wiadomo nawet, dlaczego go brakuje. Zdjęcie wykonano bowiem

najprawdopodobniej w roku 1943 - tak ktoś kiedyś zapisał ołówkiem na odwrocie (pora ujęcia to z pewnością letnie niedzielne popołudnie, bo jest na fotografii starsza siostra Ewa, która od końca października 1942 roku była w Oświęcimiu w obozie pracy „Teichgrund Lager III” i stamtąd jako osoba zamieszkała na terenach przyłączonych do III Rzeszy mogła tylko co którąś niedzielę otrzymać przepustkę na wyjazd do rodziny). Kiedy zatem robiono zdjęcie, mojego ojca nie było już w rodzinnym domu od około roku.

2 sierpnia 1942 roku wypadały 14 urodziny Jasia Cieślika. Nie sądzę, żeby planowano je świętować - w rodzinnej tradycji celebrowano raczej imieniny. Zresztą, w ciężkim czasie niemieckiej okupacji nawet przy okazji imienin Jasiu zapewne nie miał co marzyć o jakimś prezencie. Wcale bym się więc nie dziwił, gdyby o swoich urodzinach w ogóle nie pamiętał, kiedy układał się do snu poprzedniego wieczora. Byli jednak tacy, którzy pamiętali i zadbali, żeby Jasiu o swoich 14 urodzinach już nigdy nie zapomniał. Błędym świtem tegoż dnia, w domu - który tymczasem zmienił adres na Krakauerstrasse 85 - pojawili się niemieccy żandarmi, i to bynajmniej nie z zamiarem złożenia życzeń przed innymi.

Ówczesne przepisy stanowiły, że każdy mieszkaniec „tysiącletniej Rzeszy” w wieku od 14 lat wzwym winien pracować dla dobra tejże Rzeszy. A tak się złożyło, że prawie trzy lata wcześniej, kiedy po niemieckim najeździe na Polskę we wrześniu 1939 roku i wprowadzonych w jego

efekcie zmianach administracyjnych Olkusz znalazł się w Reichu, Jasiu - chcąc nie chcąc - został zaliczony w poczet tych mieszkańców. Wiedział też zapewne o istnieniu rzeczonych przepisów, bo nie raz bawił się czy zanosił coś do jedzenia starszym kolegom, którzy, unikając wyegzekwowania okupacyjnego prawa, całe dni spędzali gdzieś w polach, pod osłoną wysoko rosnących zbóż, a i w nocy rzadko spali w swoim domu, przezornie udając się na nocleg do kogoś ze znajomych czy dalszej rodziny. Ale Jasiu przepisami głowy sobie nie zaprzętał, zwłaszcza, że problem go jeszcze nie dotyczył. Do czasu. A kiedy zobaczył żandarmerów i się zorientował, że czas ten właśnie minął, było już za późno.

Zamiast urodzinowego prezentu, państwo niemieckie postanowiło zafundować Jasiowi daleką podróż, najdłuższą w jego dotychczasowym życiu. Nie jestem tego pewny, ale poprzedni rekord wojazowych odległości też poniekąd zawdzięczał on hitlerowskiemu Niemcom. Najprawdopodobniej wynik ten należałoby bowiem przypisać ucieczce Jasia z rodzinnego Olkusza w pierwszych dniach września 1939 roku. Tyle, że wtedy podróż odbył w towarzystwie całej rodziny (oraz ukochanego psa) na furmance wujka Jędrka z Czarnej Góry. No i też mi odległość - ledwie z 15-20 km: wlokąc się w niesamowitym wręcz tłumie podobnych im uciekinierów dojechali gdzieś za kościół w Sułoszowie, kiedy okazało się, że wojsko niemieckie, przed którym uciekali na wschód, jedzie akurat im naprzeciw właśnie od tamtej strony, na tle widocznych na horyzoncie dymów płonącej już Skały. Trzeba więc było wracać do domu, co zajęło im aż dwa dni - tyle wszędzie było ludzi, a można było iść tylko skrajem drogi, gdyż środkiem jechało niemieckie wojsko, tym razem już w przewidywalnym kierunku.

W podróży z okazji 14 urodzin Jasiu miał do przebycia odległość ponad dziesięciokrotnie większą, niż w czasie eskapady z pierwszych dni wojny. Ale to nie jedyna różnica. Wyruszył bowiem w kierunku przeciwnym niż wtedy i szybki powrót raczej nie wchodził w grę. Szybszy był za to prawdopodobnie środek lokomocji, którym się przemieszczał (zapewne w towarzystwie podobnych jemu nastolatków i kogoś starszego w mundurze).

Bliższe okoliczności tej podróży to tylko moje przypuszczenia. Niestety, w młodości nigdy się o to nie dopytałem, a potem było za późno. Znany jest mi za to punkt docelowy tej podróży: miejscowość nazywała się Gross Gahle, dzisiaj Gola Wielka w powiecie sycowskim (Gross Wartenberg) na Śląsku. Przed paroma laty postanowiłem ją zobaczyć (określenie „po drodze” do Poznania byłoby chyba nie na miejscu, bo sporo kilometrów musiałem nadłożyć) i okazało się, że Gola to wioska wielka tylko z nazwy. Ale położona w środku pięknych lasów - co zresztą odpowiadało zachowanemu w pamięci strzępom z opowieści taty. W Goli (bądź Gali - jak wówczas na nią mówiono) Jasiu zamieszkał u państwa Kawelke. Raczej nawet u pań, niż u państwa, bo panowie byli w niemieckiej armii, gdzieś w świecie (mąż gospodyni był bodaj oficerem stacjonującym w okupowanej Francji). Gospodyni była raczej młoda, bo miała malutką córeczkę (niemiecka „Księga pamiątkowa powiatu sycowskiego” - *GEDENKBUCH Kreis Gross Wartenberg* wymienia pasującą do tych danych ówczesną mieszkankę Goli Wielkiej, Annę Kawelke, urodzoną w 1909 roku).

Prawdopodobnie niedługo po przybyciu na miejsce Jasiu - o przepraszam, już Johann - musiał wyrobić jakieś dokumenty, do których potrzebne było zdjęcie, bo udał się do najbliższego mia-

steczka, obecnej Twardogóry, gdzie je wykonano (na odwrocie zachowała się pieczętka fotografa: Kurt Walter, Festenberg). Ile razy patrzyłem na tę fotografię, zawsze wydawało mi się, że w oczach i wyrazie twarzy czternastoletniego chłopca widać przeplakanych w poczuciu osamotnienia i bezradności kilka poprzednich nocy. Może jeszcze przed paroma dniami, jak wielu jego rówieśników na całym świecie, bardzo chciał być dorosły, a teraz już wiedział, że właśnie definitywnie skończył się jego dzieciństwo.

Odtąd miał do obrobienia gospodarstwo większe od tego, które mieli jego rodzice. A że w sierpniu roboty w polu raczej nie brakuje, to - jak po latach opowiadała mi jego siostra - co dzień był prawie skrajnie wyczerpany, ledwo dotrwały do wieczora. W kartce, którą wysłał do rodziców pół roku później wspominał, że nie boli go już głowa i jest całkiem zdrowy, co wydaje mi się echem jakichś komplikacji zdrowotnych związanych z pracą, która przekraczała siły czternastolatka w początkowym okresie pobytu w Goli.

Ale kiedy pisał kartkę, ten najgorszy okres chyba już minął, skoro stwierdza, że w związku z urazem nogi gospodyni „teraz to już muszę wszystko robić, ale to mi nie przeszkadza, bo inni chłopcy na Gali jeszcze więcej robią, a też się muszą zgodzić”.

Z kartek, które przebywający „na robotach” Janek wysłał do rodziców, zachowała się chyba tylko ta jedna, napisana w połowie lutego 1943 r. Prawdopodobnie przez całą wojnę i długo po niej wszystkie kartki od Janka były pieczołowicie przechowywane, bo pamiętam, że kiedyś w dzieciństwie natrafiłem na jeszcze kilka innych (zaintrygował mnie wówczas znaczek z Hitlerem), w którejś z dziadkowych szop, gdzie trzymał on mnóstwo rozmaitych starych papierów. Dziś myślę, że wśród tych papierów były też prawdziwe rarytasy, ale, niestety, zapewne wszystkie one wylądowały na śmietniku lub w składzie makulatury, kiedy pod koniec lat 70-tych dziadków wywłaszczono i zburzono ich dom.

W domowym albumie zachowało się jeszcze zdjęcie Janka zrobione w Goli w 1943 lub 1944 roku. Siedzi na krześle z psem, gdzieś chyba na podwórku gospodarstwa, w którym pracował. Twarz znacznie bardziej pogodna niż na fotografii zrobionej po przyjeździe, widać nawet uśmiech.

Przyzwyczał się do nowych warunków, okrępił w pracy, znalazł kolegów („Przyjdzie niedziela, to już latam po całej wsi do kolegów, bo już prawie całą wieś znam” - pisał do rodziców w lutym 1943 r.), a przede wszystkim bliskie sercu istoty: psa i malutką córeczkę gospodarzy (zawsze potrafił się porozumieć z psami i dziećmi, a one odwzajemniały mu się uczuciem). Gospodyni też chyba nieźle go traktowała - „tylu czekolad i słodyczy, co wtedy, to nigdy w życiu nie miałem” - wspominał po latach.

W związku z zimową ofensywą Armii Czerwonej, w połowie stycznia 1945 roku, czekała Jasia kolejna wyprawa. O wiele dłuższa - zarówno jeśli chodzi o odległość, jak i czas trwania - od poprzednich oraz, ze względu na porę roku, od-

bywająca się w znacznie trudniejszych warunkach pogodowych. W jej efekcie, na początku maja 1945 roku, w czasie powstania praskiego, znalazł się w czeskiej stolicy bądź w jej bliskich okolicach. Pobyt Janka w Pradze w ostatnich dniach wojny (jak mi nieraz w dzieciństwie przypominał, walki w stolicy Czech toczyły się jeszcze, kiedy już Berlin został zdobyty i wojna w Europie skończona) to dla mnie na dobrą sprawę jedyny pewny punkt w tej wędrówce. Pozwala on jednak domyślać się niektórych okoliczności, jakie jej towarzyszyły.

Podobnie jak we wrześniu 1939 roku w Olkuszu, znów mieszkańcy miejscowości, w której żył Jasiu, rzucili się do ucieczki przed nadciągającymi wojskami. Wyruszył więc zapewne w towarzystwie większości mieszkańców Goli w kierunku Wrocławia. Hitlerowcy ogłosili wtedy Wrocław twierdzą i niezdołną do walki ludność cywilną nawoływali do pospiesznego opuszczenia miasta. Od 20 stycznia autobusy i ciężarówki ze stolicy Śląska kursowały nieustannie, przewożąc kobiety, dzieci i chorych do podgórskich miejscowości u podnóża Sudetów. Kilkusettyśięczna rzesza tych, którym się nie udało zdobyć jakiegoś środka transportu, wyruszyła pieszo w ogromną zamieć i około dwudziestostopniowy mróz, ciągnąc za sobą na sankach bądź odwróconych stołach resztki swego dobytku. Czy Janek wraz z panią Kawelke i jej córką znalazł się w tej ponad półmilionowej rzeszy uczestników wrocławskiego exodusu? Prawdopodobnie tak. Chyba, że dotarli do Wrocławia wtedy, kiedy uciekinierów już do miasta nie wpuszczano i musieli go ominąć. Tak czy inaczej, w ostatnich dniach stycznia musieli już być w Sudetach, zanim tę drogę ucieczki odcięła okrążająca Wrocław armia marszałka Koniewa. W przeciwnym wypadku do Czech raczej by wtedy nie dotarł.

Zagadką pozostają następne trzy miesiące. Gdzie był, co robił? Czy w okolicach Pragi pojawił się już na początku lutego 1945 roku i znalazł tam w miarę stałe miejsce pobytu, czy też, jak wielu innych uchodźców, tułał się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu kąta do spania i czegoś do jedzenia? Kiedy, gdzie, w jakich okolicznościach rozeszły się drogi Janka i pani Kawelke? - gdy w maju wkraczała Armia Czerwona przebywał już bowiem w towarzystwie kolegów, którzy podobnie jak on byli wywiezieni „na roboty”.

Wiem, że pod koniec tego trzymiesięcznego okresu miało miejsce chyba najbardziej traumatyczne doświadczenie jego życia: został zmuszony do pracy przy grzebaniu zmasakrowanych zwłok w masowych grobach, a wiele z nich to były ciała dzieci. Wiem, że ten koszmar jeszcze długo go prześladował. Ale mnie o tym fakcie akurat nigdy nie wspominał. Dziś mogę się więc tylko na podstawie opracowań historycznych domyślać, że prawdopodobnie tymi, których grzebał, byli Niemcy (w tym uciekinierzy ze Śląska) masowo i w okrutny sposób mordowani przez Czechów w ostatnich dniach przed i po kapitulacji III Rzeszy. Czy wiedział wtedy, gdzie jest pani Kawelke i jej córka? Myślał o nich?

Tymczasem w rodzinnym domu w Olkuszu kto wie, czy o wojnie już dawno by nie zapomnieli, gdyby nie to, że Janka nie było w domu i nie wiadomo było nawet, czy żyje, czy nie. Od wielu miesięcy żadnej o nim wieści: ostatnia wiadomość była pewnie z okazji Bożego Narodzenia, o ile w ogóle mógł wtedy coś napisać. Niemiecka okupacja Olkusza skończyła się 20 stycznia, kiedy do miasta wkroczyli żołnierze Armii Czerwonej. Po jakichś dwóch tygodniach Ewa przysłała pieszko z Oświęcimia, z wyzwolone-

go przez sowieckie wojska obozu. I do rodzinnego kompletu - jak na zdjęciu - brakowało znów tylko Janka. Tereny, gdzie był „na robotach”, Armia Czerwona zajęła niewiele dni później, a o Janku słuch zaginął. Berlin zdobyty, ogłosili koniec wojny, prawie wszyscy znajomi dawno powracali do domów, a jego dalej nie ma. Żyje?

Żył. Gdzieś w połowie maja ruszył z okolic Pragi w drogę powrotną do domu. Chyba też przez góry, bo pamiętam z dzieciństwa opowieści taty o spadających z górskich dróg rosyjskich wojskowych ciężarówkach. Wędrował głównie na piechotę, później na znalezionym gdzieś rowerze, chyba tylko ostatni odcinek - z Katowic do Olkusza - koleją. A w tymże pociągu został na koniec okradziony: jacyś przedstawiciele nowej władzy po prostu zabrali mu rower i inne rzeczy. Tak więc wrócił do domu z pustymi rękami.

Z dworca do rodzinnego domu było ledwo parę kroków - olkuską stację postawiono wszak częściowo na gruntach odkupionych od Jankowego pradziadka, Ignacego, a na tej części pola, która została po północnej stronie drogi na Kraków, wnuki Ignacego pobudowały sobie domy. Kiedy jednak Janek podszedł do rodzinnego domu, stanął przed furtką i nie wchodził. Patrzył na dom i podwórko. Wyciągnął papierosa i zapalił. Ktoś plątał się po podwórku, przybysz został więc szybko zauważony. Ale nie rozpoznany. Przyglądano mu się podejrzliwie z daleka, zapewne z myślą: czego chce ten brudny kurdupel w kapeluszu; stoi tylko za furtką i patrzy. A pies rzucił się pędem na niego. Lecz zamiast go pogonić, merdał ogonem i łąsił się do niego. I wtedy dopiero na podwórku dało się słyszeć radosny okrzyk: „Janek wrócił!!!!”.

Kiedy to było? - *Tak jakoś w pierwszych dniach*

czerwca 1945 roku - opowiadała mi przed kilkoma laty ciocia Asia - *bo pamiętam, że cały maj latałam na majówce, «żeby Janek wrócił z wojny».*

Asia (w sukience w kratkę) ze swoją kuzynką, Moniką Gołowską

Ciocia Asia dożyła prawie osiemdziesiątki. Po jej pogrzebie raz po raz sięgałem jednak do starych zdjęć z czasów wojny. Bo od czasu naszej rozmowy o wojennych wspomnieniach najbliższa mi pozostanie jako ta niespełna trzynastoletnia dziewczynka, modląca się na majówkach w intencji powrotu brata z wojny. Być może kiedyś okaże się, że to właśnie jej miłość do braciszka ocaliła mojego tatę. Asiu, pokój Tobie!

P.S. Tekst powyższy pisałem po śmierci cici Asi, z myślą o zamieszczeniu go w poprzednim, 5 numerze czasopisma „Ilcusiana”; nie wszedł jednak do tego numeru półrocznika. Nie przypuszczałem, że zanim tekst zostanie opublikowany, przyjdzie mi pożegnać kolejną jego bohaterkę - cicię Ewę (20.12.1924-17.02.2012). Starsza siostra mojego taty podczas okupacji została wywieziona „na roboty” rok wcześniej niż on, w lipcu 1941 r. Trafiła wtedy do fabryki lnu w Konstadt (obecnie Wołczyn), skąd zresztą uciekła (warunki były złe, traktowanie - okropne) i przez jakiś czas ukrywała się u rodziny na Starym Olkuszku. Ale została złapana i jesienią 1942 r. znalazła się w obozie pracy w Oświęcimiu. Tam poznała swojego przyszłego męża, Włodzimierza Jędrysika (1923-1984), mieszkańca Oświęcimia, którego rodzina zaangażowana była w pomoc więźniom miejscowych obozów. Ewa również się w tę pomoc zaangażowała, za co pod koniec życia została odznaczona przez prezydenta Bronisława Komorowskiego Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Ponieważ kadr rodzinnego zdjęcia, od którego zacząłem ten tekst, objął ją tylko częściowo, chciałbym tu jeszcze dorzucić jej fotografię z tego samego czasu (z kuzynem, Edmundem Gołowskim).

Jacek Majcherkiewicz

60-lecie Szkoły Podstawowej im. H. Sienkiewicza
w Gorenicach

Jacek Majcherkiewicz

60-lecie Szkoły Podstawowej im. H. Sienkiewicza w Gorenicach

Już na wstępie należy zwrócić uwagę, że jubileusz 60-lecia dotyczy istnienia samego budynku szkolnego, który oddano do użytku w 1952 r. Natomiast dzieje szkolnictwa w Gorenicach mają zdecydowanie bogatsze tradycje i sięgają czasów średniowiecza. Już w 1430 r. szkoła wysłała 2 swoich uczniów na Akademię Krakowską, trzeci uczeń podążył śladem poprzedników w 1516 r. W latach 1576-1602 szkołą kierował Marcin ze Sławkowa, a w 1617 niejaki Jan. Następnie jej działalność potwierdzona jest w 1644 r., po czym zupełnie podupada, gdyż nie istnieje już w 1728 r., ani też w 1748 r. Uruchomiono ją ponownie pod koniec XVIII w., w 1790 r. pobierało w niej naukę 5 uczniów.¹

W wolnej Polsce dzieci z Gorenic rozpoczęły naukę w szkole 15.10.1920 r.² Zapisano 110 uczniów, z czasem ich liczba znacznie się zwiększyła. Placówka szkolna w tamtym czasie nie miała swojej stałej siedziby. Janina Semowówna, jedyna nauczycielka, prowadziła edukację w różnych, wynajmowanych miejscach, m.in. w sali Towarzystwa Kopalni Saturn, w ciasnej i ciemnej izbie u sołtysa, organistówce oraz u innych gospodarzy na wsi. Do wybuchu II wojny światowej 3-klasowa szkoła mieściła się w 7 różnych miejscach, dzieci uczyły się na trzy zmiany. Od 1 stycznia 1930 r. sytuacja nieco się zmieniła, przybył nowy nauczyciel Stefan Paras. Warunki nauki były niezwykle trudne, tak jak ówczesne

Organistowka

czasy w Gorenicach. Panowała bieda, dzieciom brakowało podręczników, nie wszystkie miały buty. Sale w miesiącach jesienno-zimowych były niedogrzone, dzieci przynosiły opał ze swoich domów. Pomimo tak trudnej sytuacji nauczyciele starali się organizować życie w szkole w sposób nader urozmaicony. Były więc przedstawienia, akademie patriotyczne, jasełka i, co wzbudzało szczególną radość dzieciarni, wycieczki do Ojcowy, Krakowa, Wieliczki, Czernej.

W roku 1934 nową kierowniczką szkoły została Stefania Pawłęgowa. Z zaoszczędzonych na obsłudze kancelarii, opale i innych rzeczach pieniędzy zakupiono m.in. maszynkę do strzyżenia włosów. Higiena wtedy nie była na wysokim poziomie, maszynka pozwalała na systematyczne strzyżenie chłopców i utrzymanie ich w czystości. Z zanotowanych ciekawostek: oryginalną spluwaczkę własnoręcznie wyrzeźbioną z drewna podarował szkole w 1935 r. Władysław Ścigaj,

¹ *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, T. 1, Kraków 1978, s. 455.

² Kronika szkolna od 1920 r. z przerwą 1939/1945 - Szkoła Podstawowa im. H. Sienkiewicza w Gorenicach.

a Teofil Rozmus wykonał stopień pod stół³. Nauka odbywała się nadal na trzy zmiany w izbach wynajmowanych u gospodarzy. W latach trzydziestych, jak podaje kronika szkolna, istniało kółko muzyczne.

Pilną potrzebą była budowa nowej szkoły, dotychczasowe warunki w żaden sposób nie zapewniały podstawowych potrzeb edukacyjnych. Za kadencji Stefanii Pawłęgowej powołano komitet budowy szkoły, który 9.11.1936 r. dokonał przeglądu terenu pod jej budowę. Prace ruszyły tuż przed wybuchem wojny. W 1938/39 r. naukę pobierało 250 dzieci w wieku 7-14 lat.

Wrzesień 1939 r. zmienił całkowicie życie mieszkańców Gorenic. W wiosce stacjonuje posterunek niemieckiej żandarmerii oraz tzw. Celant, w którym siedzibę mają celnicy patrolujący pobliską granicę rozdzielającą Generalne Gubernatorstwo od Rzeszy. Szkoła przestaje istnieć, nauczyciela Stefana Parasa Niemcy wywożą do obozu.

Stefan Paras urodził się 14 marca 1906 r. w Skolnikach (powiat Końskie). Został aresztowany przez Niemców za potajemne słuchanie audycji radiowych. Z aresztu w Katowicach został przewieziony do obozu w Auschwitz 15 września 1943 roku. Jego obozowy numer to 150600. W połowie września 1944 roku został przeniesiony do obozu w Mauthausen, gdzie prawdopodobnie zginął⁴. W muzeum w Oświęcimiu znajduje się jego karta personalna.

Jednak w niedługim czasie, za przyzwoleniem okupanta, szkoła wznawia swoją działalność. - *Uczyliśmy się w organistowce* - wspomina Stanisław Rozmus, rodowity goreniczanie, emeryto-

wany dyr. Szkoły Podstawowej nr 3 w Olkusz i dyr. Zespołu Szkół Budowlanych w Olkusz. - *Ilość przedmiotów była ograniczona, na pewno nie było historii. Uczyliśmy się także na tajnych kompletach u Stefanii Pawłęgowej, która mieszkała w Gorenicach-Kąty.*

Po zakończeniu wojny naukę wznowiono 9.11.1945 r. Kierownikiem został Jan Wawer, nauczycielkami były jego żona Władysława Wawer oraz Anna Szyszka. Do szkoły zgłosiła się znikoma garstka dzieci, jednak po sześciu tygodniach sytuacja diametralnie się zmieniła, uczyło się już 198 uczniów. Nauczyciele narzekali na brak miejsca na naukę, niski poziom edukacyjny dzieci, ich liczne nieobecności w związku z pracami polowymi u rodziców. Trzeba było zmienić mentalność społeczną, co nie było łatwe, a przede wszystkim kontynuować budowę nowej szkoły. Budowa szła jednak opieszale, wpis z 1948 r. brzmi: *Buduje się tu nowy gmach szkolny dwupiętrowy, lecz to już trwa kilka lat i nie kończą*⁵. Tymczasowa szkoła, jak wspomina Stanisław Rozmus, mieściła się w poniemieckim, dość obszernym baraku po Celancie. Działały organizacje szkolne; spółdzielnia uczniowska, PCK, Koło Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, ZHP, Szkolna Organizacja Odbudowy Warszawy. - *Wielką animatorką kultury była Anna Szyszka - mówi pan Rozmus - dzięki niej działało kółko teatralne. Wystawialiśmy sztukę „Karpaccy górale” i inscenizację „Jaś nie doczekał” Marii Konopnickiej.*

Wreszcie nastał długo oczekiwany przez lokalną społeczność, a szczególnie dzieci, dzień oddania nowej szkoły. Stało się to 18.10.1952 roku. Licznie zgromadzeni mieszkańcy Gorenic wy-

3 Kronika szkolna..., op. cit

4 A. Cyra, *Mieszkańcy ziemi olkuskiej w hitlerowskich więzieniach i obozach koncentracyjnych*, wyd. Państwowe Muzeum Auschwitz - Birkenau w Oświęcimiu, Oświęcim - Olkusz 2005, s. 75.

5 Kronika szkolna..., op. cit.

Długo oczekiwana szkoła

śluchali przemówień kierownika szkoły, nauczycielki Anny Szyszki, a także Przewodniczącego Prezydium Gminnej Rady Narodowej Antoniego Kędzińskiego, który przyrzekł uroczyście, że w 1953 r., za jego protekcją, zostaną wybudowane przy szkole mieszkania dla kierownika i nauczycieli. Przemawiali także członkowie Komitetu Rodzicielskiego oraz ówczesny sekretarz POP, Onufry Ziarnik. Całości dopełnił wieczorny występ słowno-muzyczny.

Szkołę oddano do użytku, jednak zostało jeszcze sporo tzw. wykończeniówek. W 1956 r. zelektryfikowano cały budynek, a w 1957 r., za pieniądze uzyskane ze zbiórki butelek i makulatury

oraz z dofinansowania przez Komitet Rodzicielski i Zakłady Wapienia Kamiennego w Czatkowicach, zakupiono odbiornik telewizyjny marki „Belweder”. W 1960 r. zakupiono dodatkowo radioodbiornik „Bolero” i, jakże popularny, adapter „Bambino”⁶. Zradiofonizowano również cały budynek szkolny, dzięki 7 głośnikom radiowym przekazanych przez Komitet Opiekuńczy Szpitala Powiatowego. Dzisiaj te zakupy mogą budzić humorystyczne zdziwienie, ale wtedy sprzęt RTV był prawdziwym rarytasem - żeby go posiadać, trzeba było sporego wysiłku organizacyjnego. O tych i wcześniejszych poczynaniach dowiadujemy się z kroniki szkolnej, którą w 1920 r. założy-

6 Kronika szkolna..., op. cit.

ła i prowadziła Janina Semowówna. W 1935 r. Stefania Pawłęgowa uzupełniła kronikę i aktualizowała ją do 21.06.1939 roku. Od 1945 r. do 10.08.1953 r. działalność szkoły opisywał Jan Wawer. Od września 1953 r. do 1972 r. kronikę prowadziła kierowniczką Anna Szyszka, później, jak wynika z różnych charakterów pisma, życie szkolne dokumentowali inni nauczyciele, m.in. Mirosława Ziarnik, Elżbieta Furmanek, Dorota Czerwińska.

od domu. Tym razem prace budowlane posunęły się sprawnie i, jak podaje kronika, *w 68/69 przybyło 2 sale i pracownia ZPT*⁷. Na przełomie lat 1972/73 założono centralne ogrzewanie (wreszcie panie woźne nie musiały palić w piecach!).

W 1975 r. dyrektorem szkoły została Krystyna Śliwka. Dzięki jej zaangażowaniu zagospodarowano plac przed szkołą i generalnie zmieniono otoczenie budynku. Duże sukcesy odnosił powołany przez nią chór szkolny, który wystąpił

Kierowniczka Anna Szyszka

W latach 1964/65 wysmołowano drogę do szkoły i pomalowano sale. W 1965/66 r. wybudowano betonowe schody do ubikacji, w lekkich pracach pomagali uczniowie ze starszych klas. W marcu 1967 r. kierowniczka Anna Szyszka zaproponowała rozbudowę szkoły. W związku z tym od 1.06.1967 r. rozpoczęła się wśród mieszkańców zbiórka pieniędzy na ten cel - po 100 zł

w Polskim Radiu „Katowice” oraz na przeglądach i konkursach na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim.

W 1992 r., dzięki staraniom dyrektorki Teresy Kameckiej i radnego Wojciecha Glenia, rozpoczęto dalszą rozbudowę szkoły. Prace trwały 4 lata, w 1996 r. oddano do użytku nową salę gimnastyczną i węzeł sanitarny. W 1999 r. nada-

7 Kronika szkolna..., op. cit.

Irena Hornung z dziećmi przed szkołą

Wychowawczyni Zofia Lipa ze swoją klasą

Szkoła Podstawowa im. H. Sienkiewicza w Gorenicach

no szkole imię Henryka Sienkiewicza. Tablicę pamiątkową z podobizną patrona ufundowali rodzice uczniów, a wykonał Zakład Odlewniczy w Chechle mgr. inż. Jerzego Sosińskiego. Uroczy-

Sala gimnastyczna

Tablica pamiątkowa Patrona szkoły

stego odsłonięcia dokonał ówczesny Burmistrz MiG Olkusz, Andrzej Ryszka. Nauczycielka, Barbara Szatan, namalowała również portret Sienkiewicza, który wisi w głównym holu szkoły. Z inicjatywy obecnej dyrektorki, Iwony Kurkowskiej, kontynuującej dobre tradycje poprzedników, dokonano wymiany okien, termomodernizacji budynku, zorganizowano plac zabaw, wykonano kapitalny remont sal, ogrodzono budynek, zorganizowano pracownię komputerową, w trakcie jest wymiana pokrycia dachu.

Sala komputerowa

Działalność edukacyjna prowadzona przez nauczycieli, obecnych i tych z lat wcześniejszych, przynosi szkole wiele splendoru. Szkole, dla której bliskie jest stwierdzenie Jana Pawła II: *W rodzinie i szkole nie może zabraknąć szacunku dla dobra i piękna*. Dlatego priorytetami wychowawczymi są:

- rodzina w życiu człowieka;
- wzrastanie w klimacie miłości do małej i wielkiej Ojczyzny;
- szacunek dla przyrody i ekologia na własnym podwórku.

Szkoła odnosiła i odnosi wiele znaczących sukcesów w konkursach przedmiotowych, które wymagają odrębnego opracowania. Na uwagę zasługuje działalność wspomnianego chóru szkolnego, szkolnego klubu sportowego, koła recytatorskie-

go i teatralnego. Uczniowie biorą również udział w konkursach o różnej tematyce, np. na gazetkę szkolną, na najładniejsze otoczenie szkoły, fotograficznych, itp. W dbałości o zdrowie i dobrą kondycję dzieci uczestniczą w różnego rodzaju rajdach terenowych, biorą udział w Wielkich Konkursach Profilaktycznych. Szkoła realizuje projekty unijne w ramach Kapitału Ludzkiego: „Radosna szkoła”, „Pierwsze uczniowskie doświadczenia drogą do wiedzy”, „Indywidualizacja procesu nauczania”.

Osiągnięcia uczniów

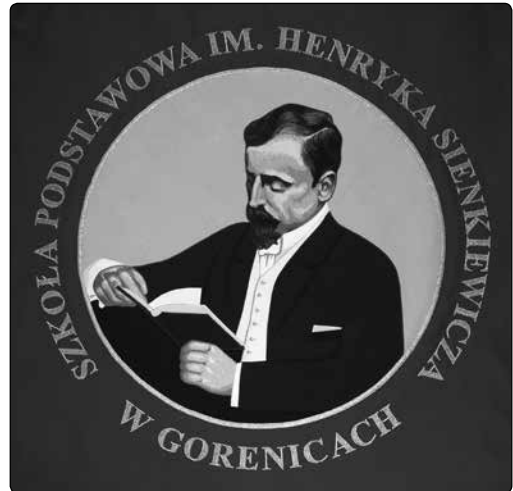
Szczególnymi dniami w życiu szkoły stały się: Święto Szkoły (5 maja, dzień urodzin Patrona placówki), Wigilie Szkolne (z udziałem mieszkańców), Dzień Seniora, uroczyste ślubowania klas pierwszych i Święto pieczonego ziemniaka.

Staraniem dyrektorki Iwony Kurkowskiej, nauczycieli i Rady Rodziców, zorganizowano w br.

Dyrektorka Iwona Kurkowska

cykl imprez kulturalnych, związanych z 60-leciem Szkoły Podstawowej im. H. Sienkiewicza w Gorenicach. Cykl obchodów rozpoczął koncert słowno-muzyczny pt. „Pójdźmy wszyscy do stajenki...”, który odbył się 29 stycznia 2012 r. w Kościele Parafialnym w Gorenicach. W lutym otwarto wystawę szkolnych pamiątek „Powróćmy jak za dawnych lat...”, 8 marca odprawiono w kościele uroczystą mszę, na której poświęcono sztandar, ufundowany staraniem Rady Sołeckiej i Rady Rodziców (zaprojektowała i wykonała go firma hafciarska Honoraty Gilman z Chorzowa). Był to moment wzruszający, szkoła wcześniej nie posiadała sztandaru. Po mszy, w uroczystym pochodzie udano się do szkoły, gdzie odbyła się Jubileuszowa Gala. Całość obchodów zamknie czerwcowy Festyn Rodzinny na stadionie „Leśnika” w Gorenicach.

Sztandar szkoły

Szkoło trwaj, szkoło ucz i kształtuj najpiękniejsze wartości u młodych ludzi, na takich czeka niecierpliwie Ojczyzna.

Kierownicy i dyrektorzy szkoły:

1. Janina Semowówna 1920-1932
2. Helena Menterysów-Łojanowska 1932-1934
3. Stefania Pawłęgowa 1934-1939
4. Jan Wawer 1945-1953
5. Anna Szyszka 1953-1972
6. Zuzanna Kiesiewicz 1972-1975
7. Krystyna Śliwka 1975-1982
8. Wojciech Bloch 1982-1991
9. Teresa Kamecka 1991-2007
10. Iwona Kurkowska od 2007
19. Hanna Piekoszewska 1964-1966
20. Janina Kmita 1965-1966
21. Wojciech Bloch 1966-1968, dyrektor szkoły 1982-1991
22. Wanda Paulewicz 1967-1970
23. Lucyna Łupka (po mężu Kasprzyk) 1968-1974
24. Anna Miska 1968-1996
25. Alina Pałasińska (po mężu Skubis) 1969-1980
26. Krystyna Tracz (po mężu Wilk) 1970-1973
27. Zuzanna Kiesiewicz (dyrektorka szkoły) 1972-1975

Nauczyciele:

1. Janina Semowówna (nauczyciel i kierownik) 1920-1932
2. Stefan Paras 1.01.1930-1939
3. Helena Menterysów-Łojanowska (kierownik szkoły) 1932-1934
4. Stefania Pawłęgowa (kierownik szkoły) 1934-1939
5. Aleksandra Hantschlówna 1.08.1935-1.11.1935
6. Zofia Gracówna 1935-1937
7. Rozalia Chwastkiewicz 1937-1939
8. Jan Wawer (kierownik i nauczyciel) 1945-1953
9. Anna Szyszka (nauczyciel 1945-1972, kierownik szkoły 1953-1972)
10. Władysława Wawrowa 1945-1953
11. Irena Hornung 1949-1984
12. Karolina Kicińska 1953-1959
13. Danuta Kicińska 1953-1959
14. Zofia Lipa (z domu Hagno) 1959-1991 (p.o. dyr. od grudnia 1990)
15. Wanda Gut 1959-1964
16. Janina Szwajcowska 1959-1960
17. Elżbieta Dolna 1961-1962
18. Zofia Piasna 1962-1993
28. Barbara Szatan 1973-2001
29. Antonina Maślanka 1974-1985
30. Krystyna Śliwka (dyrektorka szkoły) 1975-1982
31. Mirosława Ziarnik od 1980
32. Grażyna Piątek 1982-2006
33. Leszek Szota 1983-1987
34. Wojciech Gleń 1983-1986
35. Anna Hussar 1983-1984
36. Maria Trzaska 1984-2000
37. Elżbieta Koruba 1984-2000
38. Teresa Kamecka 1984-2007 (dyrektorka szkoły 1991-2007)
39. Mirosława Żak 1982-1983
40. Anna Wójcik 1985-1986
41. Ela Piątek 1987-2000
42. Ewa Sznajder 1987-1993
43. Iwona Kurkowska od 1986 (dyrektorka szkoły od 2007)
44. Elżbieta Furmanek 1988-2002
45. Jadwiga Karpińska od 1993
46. Marta Skalniak od 1993
47. Regina Burdziakowska-Maj od 1993
48. Dorota Czerwińska (z domu Żak) od 1996
49. Joanna Kralewska-Ziarnik od 2006

50. Agnieszka Wardęga (z domu Dudkiewicz) od 2007

Etaty w niepełnym wymiarze, zastępstwa:

1. Elżbieta Sigeda
2. Małgorzata Kocjan
3. Janusz Cieślik
4. Justyna Dziwak
5. Joanna Dudek
6. Krzysztof Osmenda
7. Jarosław Szczurek
8. Anna Marzęcka
9. Daria Piątek
10. Grażyna Skoczylas
11. Ryszard Smaruj
12. Janina Orczyk
13. Marzena Gamrot
14. Agnieszka Kocjan
15. Ewa Łonak
16. Jowita Gajos- Niewiara
17. Irena Goławska
18. Witold Synowiec

Księża katecheci:

1. Jan Nazarewicz
2. Kazimierz Gidlewski
3. Jan Rutana
4. Jan Nowak
5. Józef Marczak
6. Stanisław Leśnicki
7. Edward Półchłopek
8. Wiesław Wolski

Katechetki:

1. Jadwiga Karpińska
2. Anna Marzęcka
3. Daria Piątek
4. Grażyna Skoczylas

Woźne (od 1952r.):

1. Marianna Czarnota
2. Anna Kwaśniewska
3. Longina Pabisek
4. Teresa Kasprzyk

Bibliografia:

- Cyra A., Mieszkańcy ziemi olkuskiej w hitlerowskich więzieniach i obozach koncentracyjnych, Państwowe Muzeum Auschwitz - Birkenau w Oświęcimiu, Oświęcim-Olkusz 2005.
- Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego, red. F. Kiryk, R. Kołodziejczyk, T. 1, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Kraków 1978.
- Kronika szkolna od 1920 r. z przerwą 1939-1945 (Szkoła Podstawowa im. H. Sienkiewicza w Gorenicach).
- Ustna relacja Stanisława Rozmusa.
- Zdjęcia: archiwum szkolne, Regina Maj, Piotr Ziarnik.

Krzysztof Kocjan

Zagłada olkuskich Żydów

Suplement

Krzysztof Kocjan

Zagłada olkuskich Żydów Suplement

Dziesięć lat temu ukazała się w Olkuszu moja książeczka „Zagłada olkuskich Żydów”. Przez ten okres natrafiałem na kolejne dokumenty dotyczące szoah olkuskiej społeczności żydowskiej, które - w kolejną rocznicę tej największej ludzkiej tragedii w dziejach Olkusza - chciałbym potraktować jako uzupełnienie mojej wcześniejszej publikacji.

Sprawozdanie olkuskiego Judenratu

Położenie ludności żydowskiej Olkusza na początku okupacji niemieckiej, a przede wszystkim działalność socjalną miejscowej gminy żydowskiej (Judenratu), ilustruje „Sprawozdanie z działalności Rady Starszych Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Olkuszu za czas od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 grudnia 1939 r.” (il. 1-3)¹. Zaanalogiczny okres posiadamy także sprawozdanie dotyczące sytuacji ludności żydowskiej w sąsiednim Sławkowie.²

Olkuskie sprawozdanie podpisane zostało przez przewodniczącego Judenratu - Azryela Flaszemberga³. Niestety podpis pod sprawozdaniem sekretarza Judenratu jest nieczytelny. Sprawozda-

nie przesłane zostało 2 stycznia 1940 r. na ręce M. Merina, „Kierownika Gmin Wyzn. Żydowskich w Okręgu Katowickim w Sosnowcu”. Na pośpiech towarzyszący tej korespondencji wydaje się wskazywać oczywista pomyłka w datowaniu zarówno sprawozdania (2 stycznia 1939 r. zamiast 1940 r.), jak i daty jego wpływu (3 stycznia 1939 r. zamiast 1940 r. - il. 4).

W sprawozdaniu mowa jest o około 750 rodzinach żydowskich mieszkających w Olkuszu, z czego około 50 to rodziny uchodźców, a około 250 to rodziny bezrobotnych i ubogich.

Kuchnia dla ubogich uruchomiona została 9 listopada 1939 r., a korzystało z niej przeciętnie 141 rodzin dziennie. Na cele kuchni ludność żydowska w Olkuszu została opodatkowana w naturze. W 1939 r. nie został jeszcze utworzony szpital żydowski w Olkuszu, a ludność żydowska leczona była w szpitalu miejskim. Perspektywy rozwoju działalności w zakresie pomocy społecznej oceniane były w sprawozdaniu bardzo pesymistycznie.

1 Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego (ŻIH) w Warszawie, sygn. 210/522, zespół „American Joint Distribution Committee. Lata 1939-1942” („Korespondencja Rady Starszych w Olkuszu z AJDC w Krakowie”).

2 Por. K. Kocjan, *Zagłada sławkowskich Żydów*, „Ilcusiana”, nr 1 (4), maj 2011, s. 71-133.

3 Wedle „Skorowidzu do rejestru mieszkańców m. Olkusza. Od A-K.”, odzwierciedlającego stan prawdopodobnie między rokiem 1936 a utworzeniem getta we wrześniu 1941 r., Azryel Flaszenberg, ur. w 1895 r., syn Arona, przed wojną mieszkał w Olkuszu przy ul. 3 Maja 37, mąż Natalji, córki Lejba, urodzonej w 1896 r., która przeżyła wojnę (por. dalej, „Wykaz osób zarejestrowanych w Olkuszu”, poz. 27). Ciekawe, że Azryela Flaszemberga brak w „Księdze adresowej Polski (wraz z W.M.Gdańskiem) dla handlu, przemysłu, rzemiosła i rolnictwa 1929”, co być może wskazuje na jego późniejsze przybycie do Olkusza. O dalszych losach Azryela Flaszemberga w czasie wojny zob. dalej. Po wojnie Natalia Flaszenberg, zam. wtedy w Olkuszu przy ul. 3 Maja 34, złożyła do Sądu Grodzkiego w Olkuszu wniosek o uznanie za zmarłego „Azryela Flaszemberga, ur. w Warszawie 23.2.1895 r., zam w Olkuszu, s. Arona i Gliki z Wórtmanów, wywiezionego do obozu na terenie Niemiec w 1944 r., nie dającego znać o sobie – sygn. Zg. 26/47” („Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej” z 10 października 1947 r., nr 123, s. 5). Za udostępnienie skanów „Skorowidzu...” dziękuję Panu Włodzimierzowi Baranowi.

Sprawozdanie

z działalności Rady Starszych Gminy Wyznaniowej, Żydowskiej w Olkuszu
za czas od dnia 1 września 1939r. do dnia 31 grudnia 1939r.

Dział Opieki SpołecznejKuchnia

Kuchnia została uruchomiona dnia 9 listopada 1939r.
W okresie sprawozdawczym kuchnia wydała 26.138 obiadów.
Przeciętność rodzin 141 dziennie. Nadmieniamy, że ilość
rodzin korzystających z obiadów powiększyła się w ostatnich
dniach do 178, czyli do 709 obiadów. Liczba ta jeszcze się
powiększy ze względu na pogorszący się z dnia na dzień
kryzys ogólny wobec braku zarobkowania.
Na cele kuchni wydatkowano w okresie sprawozdawczym zł. 1198
w gotówce, natomiast przeważającą część ciężaru poniosła
ludność żydowska w Olkuszu, która w tym celu została opodatko-
wana w naturze, co w cyfrach przedstawia się następująco:

Zużyte produkta w okresie sprawozdawczym dla kuchni
otrzymanych z powyższych datków wynosiły:

kartofli	9025 kg.
kaszy	131 "
mąki	81 "
fasoli	37 "
cebuli	160 "
marchwi	219 "
pietruszki	43.50 kg.
soli	93.75 "
tłuszcz	73.12 "
czosnku	82 główek
węgla	1635 kg.
kapusty	168 główek
jaja	30 sztuk
chleba	851 kg.

Akcja ta na pierwszy raz udała się, natomiast perespektywy
na przyszłe prowadzenia kuchni na tych podstawach będzie
niemożliwe, gdyż ludność uboższe z dnia na dzień, wobec
czego przybywa więcej do kuchni a mniej pozostaje do po-
noszenia ciężarów.

Dotyczy domu starców.

Olkusz nie posiada domu starców, aczkolwiek posiada około
10 starców powyżej lat 70, nie mających utrzymania i opieki
poza otrzymywanym zasiłkiem z funduszu Opieki Społecznej.

Dotyczy sierót.

Olkusz nie posiada domu sierót, pomimo, że na terenie Olkusza znajduje się sporo sierót bez opieki i na utrzymaniu opieki społecznej.

Dotyczy szpitalnictwa.

Szpitala żydowskiego w Olkuszu niema. Opieka Społeczna kieruje chorych ubogich do szpitala miejskiego, za których musi płacić, co też pochłania większe wydatki

Dotyczy ambulatorium.

Narazie ambulatorium nie posiadamy, kierujemy pacjentów do lekarza. Dotychczas lekarz honorarium nie pobierał. Lekarstwa dla biednych zakupujemy w aptece. Felczer jest płatny. O 1 stycznia opieka społeczna uruchomiła dział zębolecznictwa, pobierając za wyrwanie zęba z ł .0.50 za zatrucie z ł .0.50, za plombę z ł .3.-

Dotyczy rozdawnictwa odzieży.

Sekcja odzieżowa rozpoczęła akcję zbiórki odzieży dla biednej ludności, przewiduje się jednak, że z powodu dużej ilości osób potrzebujących odzież akcja ta nie będzie w stanie zaspokoić potrzebujących i w tym celu potrzebne będą środki finansowe na zakup odzieży.

Dotyczy węgla

W okresie sprawozdawczym opieka społeczna rozdzieliła wśród ubogiej ludności 224 metry węgla kosztem 952 z ł . Korzystało 218 rodzin.

Akcję tą prowadzi się w miesiącach zimowych i do kwietnia przewiduje się rozdawnictwo węgla jeszcze około 750 metrów kosztem przeszło 3000 z ł .

Dotyczy działu pogrzebowego

Za okres sprawozdawczy pochowano na koszt opieki społecznej 6 zmarłych i wydatkowano na ten cel z ł .102.25

Dział ogólny.

W okresie sprawozdawczym wpłynęło ze składek gminnych 7718 z ł .60 gr.
Z różnych ofiar z ł .1059.-co wypada przeciętnie około 2200 z ł . miesięcznego wpływu.
Dla ilustracji podajemy, że sama opieka społeczna pochłania według przewidywanego budżetu na rok 1940 około 5000 z ł . miesięcznie, nie przewidując w tym utrzymania sierót i starców.
Wydatki innych resortów wynoszą około 3000 z ł . miesięcz. a to utrzymanie urzędników, lokale opa ł i światło, druki i inne.

Miasto Olkusz liczy około 750 rodzin żydowskich w tym:

kupców i przemysłowców	około	100	rodzin
drobnych handlarzy	"	200	"
rzemieślników	"	150	"
bezrobotnych i ubogich	"	250	"
uchodźców chwilowo zamiesz.	"	50	"

Wynika z powyższego zestawienia Olkusz jest miastem biednym i nie jest w możności ponosić wszystkie ciężary, wynikające z potrzeb Rady Starszych.

Olkusz dnia 2 stycznia 1939r.

Sekretarz

Stawarski

Przewodniczący

Stawarski

M. MERIN
Leiter des Jüdischen Kulturbundes
im Reg. ... witz

II. 3.

Sprawozdanie to załączono do pisma skierowanego do M. Merina w odpowiedzi na jego pismo z 29.12.1939 r.

Rada Starszych Gminy Wyzn. Żydowskiej Olkusz dnia 2. I. 1940r.

w Olkuszu.

Nr. 146.

Do

116
Pana M. Merina, Kierownika Gmin Wyzn.

Żydowskich w Okręgu Katowickim

w Sosnowcu.

Dotyczy pisma z dnia
29.12.1939r.

W załączeniu przesyłamy sprawozdanie za okres od dnia 1 września do 31 grudnia 1939r. celem przedstawienia "Joint", "Centos" i in.

2 załączniki.

1939
E. g. ... 3.5.39
Ed. ...

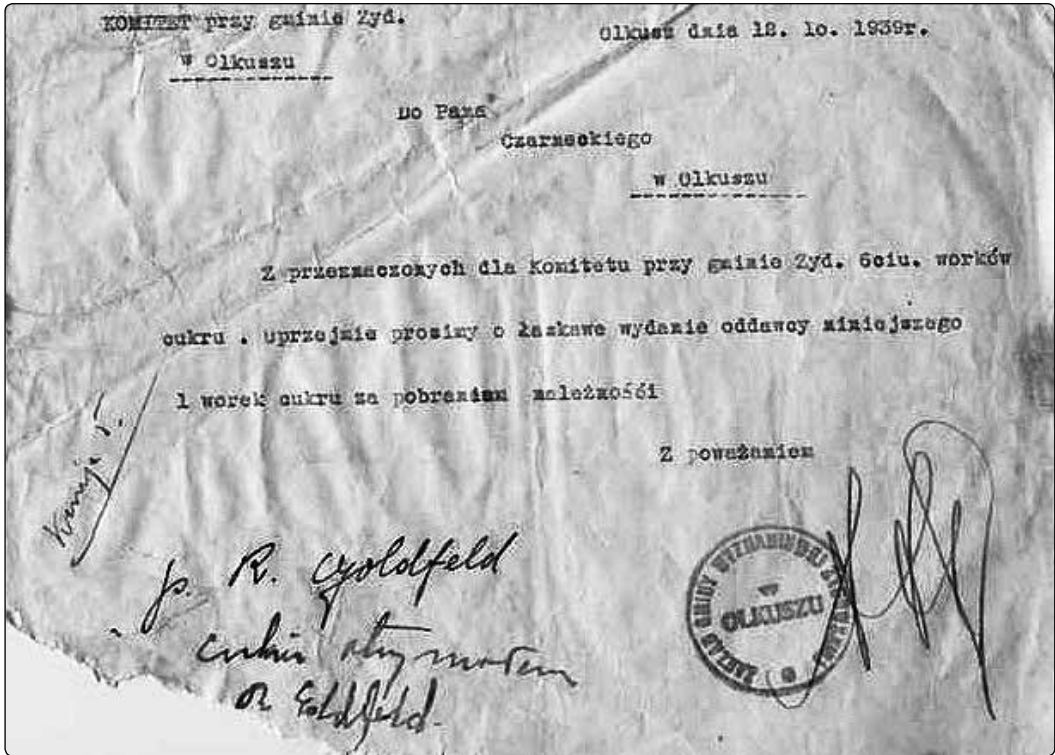
M. MERIN
im Reg. ... witz

II. 4.

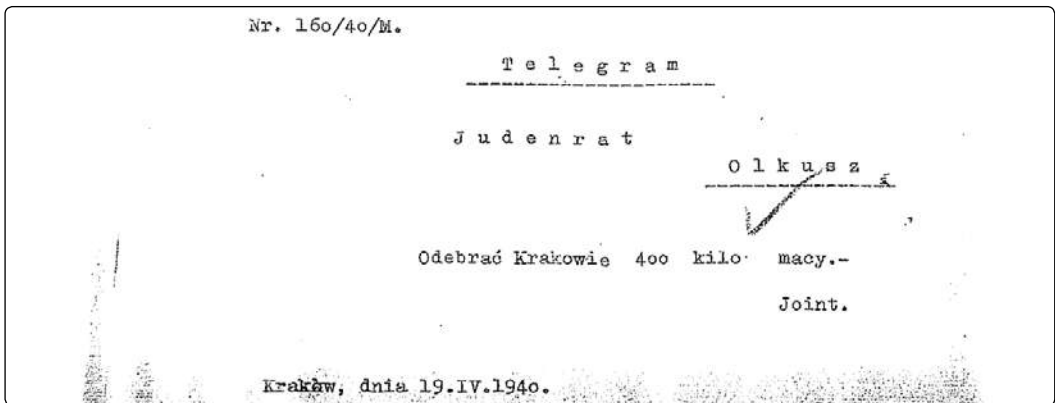
Wcześniejszym dokumentem olkuskiego Judenratu jest pismo z 12 X 1939 r. (il. 5), a więc jeszcze z czasu wojskowego zarządu okupacyjnego w Olkuszu.⁴ Podpisane zostało prawdopodobnie

przez Azriela Flaszemberga.

Dysponujemy także innymi fragmentami korespondencji olkuskiego Judenratu: telegramem z 19 kwietnia 1940 r. krakowskiego Jointu do

Il. 5. Źródło: www.worthpoint.com

Il. 6.

⁴ Por. K. Kocjan, *Zagłada olkuskich Żydów*, Olkusz 2002, s. 7.

**AELTESTENRAT DER JUDISCHEN KULTUSGEMEINDE, OLKUSZ.
RADA STARSZYCH GMINY WYZNANIOWEJ ŻYDOWSKIEJ, OLKUSZ.**

TELEFON Nr. 26.

Abtlig. Sekretariat.
Wydzial

Nr. 2073/40

OLKUSZ, den 24 maja 1940 r.-
dn.

OTRZYMANO
dnia 31. Maj 1940
Nr. 576/40 r

"Joint" K r a k o w

Potwierdzamy odbiór przesłanych nam kwestionariuszy i formularzy i upraszamy komunięujomy, iż takowe przesłaliśmy do naszej Centrali w Sosnowcu, któraśi podlegamy służbowo i administracy jnie.-

K O M I S A R Z :
[Handwritten signature]

il. 7.

olkuskiego Judenratu z poleceniem odbioru 400 kilo macy (il. 6) oraz pismem sekretariatu olkuskiej Rady Starszych Gminy Wyznaniowej Żydowskiej Olkusz (Aeltestenrat der Judischen Kultusgemeinde, Olkusz), z numerem telefonu 26 na listowniku, do krakowskiego Jointu w kwestii formularzy sprawozdawczych (il. 7). To pismo z 24 maja 1940 r. jest o tyle ciekawe, że zamiast przewodniczącego Flaszenberga jego sygnatariuszem jest komisarz, którego trudno odczytywalny podpis wskazuje jednak na nazwisko Sobol. Jednocześnie od kwietnia 1940 r. Azryel Flaszen-

berg występuje jako komisarz Gminy Żydowskiej w Strzemieszyczach⁵.

Ostatnie dwa dokumenty, jakie znajdują się w tym zbiorze archiwalnym, to korespondencja olkuskiej Rady Starszych z krakowskim Jointem z grudnia 1940 r. (il. 8-9). Co ciekawe, korespondencja ta - w przeciwieństwie do poprzedniej - nie jest już prowadzona po polsku, ale w języku niemieckim i nawet nazwa miasta uległa pewnemu zniemczeniu: zarówno w nazwie Judenratu, jak i w dacie pisma występuje zapis „OLKUSCH” (podobnie zresztą dotych-

5 Archiwum ŻIH 210/662: Plan działania Gminy Żydowskiej w Strzemieszyczach w 1940 roku. W istocie jest to nie tyle plan działania, co sprawozdania finansowe za miesiące styczeń, luty, marzec, kwiecień, maj i czerwiec 1940 r., gdzie od kwietnia 1940 r. jako „Komisarz” („Kommissar”) podpisany jest A. Flaszenberg. O zastąpieniu Flaszenberga przez Sobola w Olkuszu zob. *Zagłada olkuskich Żydów*, s. 8.

ALTESTERRAT DER JÜDISCHEN KULTUSBEGEHRDE
RADA STARSZYCH GMINY WYZNANIOWEJ ŻYDOWSKIEJ
OLKUSCH.

OLKUSCH, den 18. Dezember 1940
Fennruf 24.
Postfach 43.

Abt. F&G George
Nr. 3941/40
Betr. Behandlungskosten Sara Grünberg

OTRZYMANO	
dnia	10.12.1940
Nr.	877/40 g

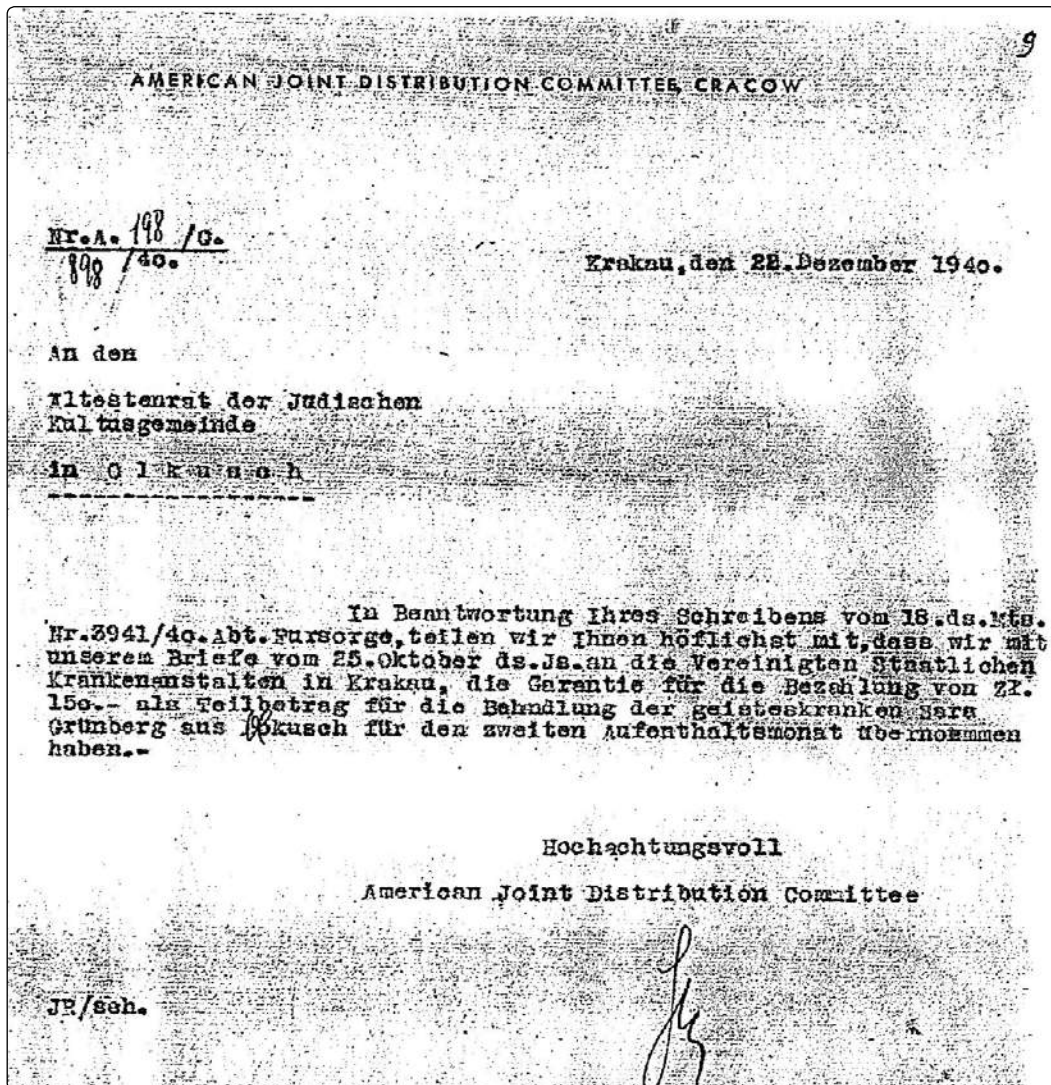
aa *1.12.40*

An das
American Joint Distribution Committee
in K r a k a u

Durch unsere Zentrale in Sosnowitz bekamen wir s.Zt. die Verständigung, dass die Kosten für eine klinische Behandlung der geisteskranken Sara Grünberg aus Olkusch in Krakau durch Sie übernommen werden.
Die Patientin befindet sich seit längerer Zeit in der neurologischen Abteilung der Staatlichen Krankenanstalten in Krakau / Szpital Św. Łazarza i Klinika Uniwersytecka / und fordert dieselbe nunmehr die Bezahlung der Behandlungskosten von den Angehörigen der Patientin. Da es sich um eine ganz verarmte Familie handelt, ist dieselbe ausserstande dem nachzukommen und bitten wir höfl. entsprechend der mit der Zentrale in Sosnowitz getroffenen Vereinbarung um Übernahme der Kosten durch Ihre Institution. Wir bemerken Ihnen noch, dass die Kranke keine Angehörigen in Krakau hat und bei Nichtbezahlung der Anstaltskosten Gefahr läuft, aus der Klinik entlassen zu werden, obwohl sie keine Unterkunft in Krakau hat.
Wir erwarten eine baldige Erledigung der Angelegenheit und danken Ihnen im Voraus bestens.

Przyjęto gwarancję we dalsze
150 zł. kosztów Nr 2 dwuk.

V. Präses:
[Signature]
OLKUSCH

II. 9.

czasowy Kraków stał się Krakau). Korespondencja dotyczy kosztów leczenia chorej umysłowo Sary Grünberg z Olkusza, przebywającej w krakowskim Szpitalu Św. Łazarza i Klinice Uniwersyteckiej. List do krakowskiego Jointu w tej sprawie z 18 grudnia 1940 r. podpisany został w imieniu olkuskiego Judenratu prawdopodobnie przez Czarneckiego.

Tej dokumentacji archiwalnej towarzyszy dość zagadkowa karta, sporządzona odręcznie, zawierająca niewypełniony formularz (il. 10). Trudno powiedzieć, czy chodzi o dokument olkuskiego Judenratu, czy raczej krakowskiego Jointu. Na to ostatnie wskazywałaby dość zaskakująca informacja o liczbie 1000 Żydów, podczas gdy liczba mieszkańców określona zo-

Przewodniczący Rady Gminy:

Liczba mieszk. 9199 Liczba Zydów: 1000 Liczba uchodźców:

Liczba osób wspieranych:

MIESIĄC	PRELIMINO- WANO	W Y P Ł A C O N O					
		DATA SUMA		DATA SUMA		DATA SUMA	

MACA: przydzielono 500 kg. Otrzymali 400 kg.

Odzielono _____ osob.

stała jako 9199. Oprócz tego na karcie znajduje się informacja, że z przydzielonych 500 kg macy „otrzymali 400 kg”. Ta forma gramatyczna trzeciej osoby liczby mnogiej również zdaje się wskazywać, iż autorem tej karty był jednak krakowski Joint.

Ciekawe są w tych dokumentach zmiany nazewnictwa odzwierciedlające przemiany w organizacji i sytuacji miejscowej ludności żydowskiej. O ile pismo z 12 października 1939 r. opatrzone jest nagłówkiem „KOMITET przy gmin Żyd. w Olkuszu” i pieczęcią „Zarząd Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Olkuszu”, to już sprawozdanie z 2 stycznia 1940 r. posługuje się nazwą „Rada Starszych Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Olkuszu”, a opatrzone jest pieczęcią „Aeltestenrat der Jüdischen Kultusgemeinde, Olkusz”. Oba dokumenty sporządzone są w języku polskim (z wyjątkiem ostatniej pieczęci). Listownik, na którym sporządzono pismo z 24.05.1940 r., jest już dwujęzyczny (niemiecki i polski), ale nazwa miasta nadal ma polską formę i taki też jest język samego pisma. Jednak już kolejne pismo z 18 grudnia 1940 r. sporządzone jest w języku niemieckim i w tym też języku jest listownik olkuskiego Judenratu z wyjątkiem samej jego nazwy, która zachowała nadal i polską wersję, choć nazwa samego miasta uległa już zmianom na „Olkusch”.

Tak o powstaniu i organizacji gmin żydowskich na tym terenie pisała okupacyjna „Gazeta Żydowska”:

Organizacja Żydowskich Gmin Wyznaniowych na Wschodnim Górnym Śląsku.

(...) Z wybuchem wojny, który spowodował rozwiązanie gmin, powstała konieczność reorganizacji poszczególnych gmin według należycie

przemyślanego, jednolitego planu i zarządzania nimi według jednolitych linii wytycznych.

Z początkiem grudnia roku ub. Przewodniczącemu Komitetu Żydowskich Gmin Wyznaniowych w Sosnowcu, p. M. Merinowi, powierzono ze strony Władz misję przeprowadzenia organizacji wzgl. reorganizacji Gmin Żydowskich, leżących na obszarze obwodu rządowego Kattowitz. Celem wykonania tego polecenia zasada konieczność stworzenia organu centralnego, którego zadanie miało polegać na jednolitym zorganizowaniu gmin i ich działalności. - W ten sposób powstała w pierwszych dniach stycznia roku bieżącego tak zwana „Centrala”, która z biegiem czasu rozrosła się w instytucję o wielkich rozmiarach. (...) Mimo to wytworzyła się z biegiem czasu taka organizacja, która w danych warunkach uczyni zadość potrzebom, mianowicie „Centrala Żydowskich Gmin Wyznaniowych na Górnym Śląsku”.

Rodzaj organizacji.

Żydowskie Gminy na terenie wschodniego Górnego Śląska dzielą się na 8 obwodów, a mian. bielski, blachownicki, chrzanowski, dąbrowski, olkuski, żywiecki, cieszyński i zawierciański. Oprócz tego istnieją jeszcze 2 okręgi miejskie: sosnowiecki i będziński. Gminy na terenie poszczególnych obwodów podlegają t. zw. Inspektoratom okręgowym, które są łącznikami pomiędzy nimi a centralą w Sosnowcu i których zadanie polega na czuwaniu nad sumiennym wykonywaniem dyrektyw wydawanych przez centralę. Na czele centrali stoi kierownik Rad Starszych, który wobec Władz reprezentuje zarówno Centralę, jak i poszczególne Gminy. Na skutek rozległej działalności centrali, podzielono pracę na poszczególne resorty i stworzono odpowiednie wydziały.⁶

6 Gazeta Żydowska, Rok I, nr 29, wtorek 29 października 1940, s. 6.

Według stanu do marca 1941 r., inspektorem Olkusz kierował Dionizy Sobol, a podlegały mu cztery gminy żydowskie: gmina Olkusz, którą kierował także Dionizy Sobol z filiami Olkusz o liczbie mieszkańców 2940 oraz Ogrodzieniec z liczbą mieszkańców 43, gmina Sławków z przewodniczącym Chaimem Laksem o liczbie mieszkańców 846, gmina Strzemieszyce z przewodniczącym Azryelem Flaschenbergiem (dane z października 1940 r.) i filiami Strzemieszyce z liczbą mieszkańców 1442, Grabocin z liczbą mieszkańców 16, Kazimierz z liczbą mieszkańców 29, Maczki z liczbą mieszkańców 37, Niemce z liczbą mieszkańców 146 oraz Porąbką z liczbą mieszkańców 112, a także gmina Ząbkowice z przewodniczącym Joelem Ziegreichem i z liczbą mieszkańców 336.⁷ To samo źródło podaje liczbę urzędników zatrudnionych w Centrali Żydowskich Rad Starszych Wschodniego Górnego Śląska wedle stanu z 5 II 1941 r., gdzie w powiecie Olkusz dla gminy Olkusz z liczbą mieszkańców 3000

liczba urzędników wynosiła 39 osób, dla gminy Sławków z liczbą mieszkańców 900 liczba urzędników wynosiła 19, dla gminy Strzemieszyce z liczbą mieszkańców 1800 liczba urzędników wynosiła 33, zaś dla gminy Ząbkowice z liczbą mieszkańców 320 liczba urzędników wynosiła 9.⁸ W wykazie imiennym urzędników zatrudnionych w Centralnej Radzie Starszych Wschodniego Górnego Śląska w Sosnowcu (1 III 1941 r.) dla jednostki organizacyjnej „Urząd Nadzorczy” podane są dane Azryela Flaszenberga, ur. 23 II 1895, piastującego stanowisko delegata w Strzemieszycach oraz Dionizego Sobola, ur. 12 III 1902, piastującego stanowisko inspektora powiatowego w Olkusz.⁹

Il. 11. Rynek (źródło: *Yad Vashem, 1893_22*)

7 Aleksandra Namysło, *Centrala Żydowskich Rad Starszych na Wschodnim Górnym Śląsku*, s. 38-62, w: *Zagłada Żydów zagłębiowskich*, pod redakcją Aleksandry Namysło, Będzin 2004, Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Katowicach, Muzeum Zagłębia w Będzinie, Urząd Miejski w Będzinie, Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Katowicach, Muzeum Zagłębia w Będzinie oraz Urząd Miejski w Będzinie 9 września 2003 roku, tabela I, s. 56.

8 A. Namysło, *Centrala Żydowskich Rad Starszych na Wschodnim Górnym Śląsku*, tabela II, s. 59.

9 A. Namysło, *Centrala Żydowskich Rad Starszych na Wschodnim Górnym Śląsku*, tabela II, s. 60.

„Krwawa Środa”- 31 lipca 1940 r.

Ta akcja represyjna niemieckich okupacyjnych sił policyjnych wobec męskiej części społeczeństwa olkuskiego zyskała obfitą dokumentację fotograficzną.

Zdjęcia, oprócz jednego wykonanego z ukrycia,¹⁰ stanowią świadectwo dokumentacji oficjalnej, choć częściowo być może sporządzonej także do celów prywatnych niemieckich funkcjonariuszy.

Poniżej zamieszczam tylko te, których nie

opublikowałem wcześniej w książce „Zagłada olkuskich Żydów”.

Na ilustracji 13 warto zwrócić uwagę na stoły rozłożone na chodniku przy rynku w prawej części zdjęcia, niedaleko skrzyżowania z ul. Krakowską. Tam właśnie odbywało się legitymowanie mężczyzn spędzanych na olkuski rynek, o czym świadczy także ilustracja 16.

Z kolei ilustracja 19 znalazła się w „Zagładzie olkuskich Żydów”, ale pochodziła z innego źródła i była wykadrowana¹¹.

Il. 12. Rynek (źródło: BLH)

10 Por. K. Kocjan, *Zagłada olkuskich Żydów*, s. VII, zdjęcie dolne.

11 *Zagłada olkuskich Żydów*, s. XIII.

Il. 13. Rynek. (źródło: www.vilnaghetto.com)¹²

Il. 14. Rynek (źródło: eBay.pl, nr 360035007876)

12 Zdjęcie opublikowano także w pracy *Męczeństwo, walka, zagłada Żydów w Polsce 1939-1945*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1960, zdjęcie nr 314, ale błędnie opisano jako „Chrzanów. Na rynku podczas „akcji””. Zob. także Yad Vashem, 214_125.

Il. 15. W środku z podkurczonymi rękami Moszek Hagierman, syn Icka Pałyła, zamieszkały w pobliżu przy ulicy Krzywej 7, który stał się tego dnia obiektem szczególnego wyszydzania przez niemieckich policjantów. W tle budynki południowej pierzei olkuskiego rynku na wschód od wylotu ulicy Żuradzkiej. (źródło: eBay.pl, nr 360035009868).

Il. 16. Rynek. Na zdjęciu tym, drugi od lewej w legitymowanej grupie Moszek Joel Hagierman. (źródło: eBay.pl, nr 360035016031).

*Il. 17. Z prawej Moszek Hagierman. W tle budynki południowej pierzei olkuskiego rynku między ulicami Krakowską i Żuradzką.
(źródło: eBay.pl, nr 360035013524)*

*Il. 18. Moszek Hagierman. W tle budynku południowej pierzei olkuskiego rynku między ulicami Krakowską i Żuradzka.
(źródło: eBay.pl, nr 360035006419)*

Il. 19. Rynek (źródło: *Yad Vassem*, 944_2)

Il. 20. Rynek. Z prawej Moszek Hagierman. (źródło: eBay.pl, nr 360035014221)

Poniżej trzy zdjęcia, dokumentujące zmuszanie Moszka Hagiermana i drugiego olkukiego

Żyda do zanurzania się w rzece Babie w trakcie „Krwawej Środy”.

Il. 21. Rzeża Baba. Z prawej Moszek Hagierman. (źródło: eBay.pl, nr 360035014538)

Il. 22. Rzeka Baba. Z prawej Moszek Hagierman. (źródło: ŻIH)

Il. 23. Rzeka Baba. Zanurzona postać to Moszek Hagierman. (źródło: ŻIH Jagielski J-1599)

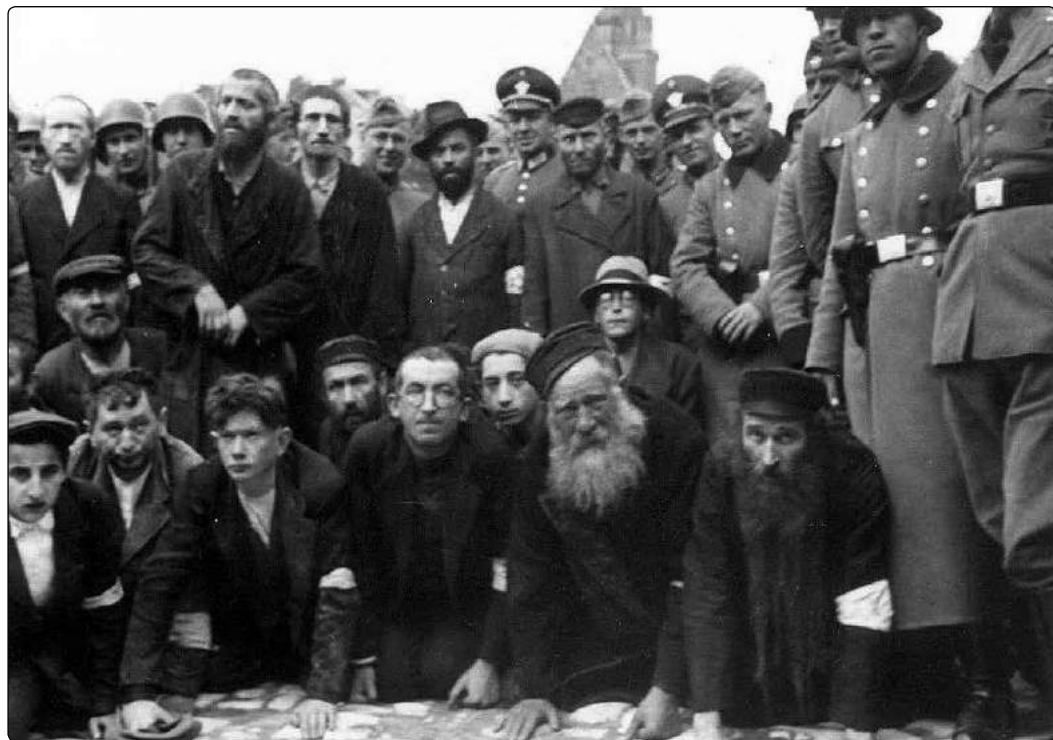
Poniżej inne zdjęcia z „Krwawej Środy”.

Il. 24. Rynek (źródło: eBay.pl, nr 360035007179)

Il. 25. Z prawej prawdopodobnie Słomnicki. W tle budynki wschodniej pierzei olkuskiego rynku przy skrzyżowaniu z ulicą Krakowską. (źródło: eBay.pl, nr 360035011251)

Il. 26. Rynek. W tle olkuski kościół. Z lewej stoi z podkurczonymi rękami Moszek Hagierman¹³. (źródło: eBay.pl, nr 360035016416)

Il. 27. Rynek. W tle olkuska wieża ciśnién. (źródło: eBay.pl, nr 360035015454)

13 Inne zdjęcie tej samej grupy opublikowałem w *Zagładzie olkuskich Żydów*, s. XIV, zdjęcie górne.

Il. 28. Rynek. Ta sama osoba na wcześniejszym zdjęciu grupowym. (źródło: eBay.pl, nr 360035008717)

Il. 29. Rynek (źródło: eBay.pl, nr 360035009360)

Poniżej dwa inne zdjęcia (il. 30-31) opisywane jako wydarzenia „Krwawej Środy”, ale ich identyfikacja nie jest pewna.

Il. 30. Przymusowe obcinanie bród (źródło: eBay.pl, nr 360035013898)

Il. 31. Źródło: eBay.pl (nr 360035014979)

Il. 32. (źródło: PTTK Olkusz)

Il. 33. (źródło: USHMM, nr 21442)

Errata

Zamieszczone na poprzedniej stronie dwa zdjęcia (il. 32, 33) z olkuskiego rynku chciałbym potraktować jako erratę do opublikowanych w mojej pracy, z błędu wydawcy, w lustrzanym odbiciu zdjęć z „Krwawej Środy”, zwłaszcza, że przedrukowywane są w tej błędnej postaci nawet przez zawodowych historyków¹⁴.

Życie olkuskich Żydów w czasie okupacji

Poniższe zdjęcia ilustrują życie olkuskich Żydów w czasie okupacji.

Il. 34. Czworo młodych Żydów z opaskami w Olkuszu, wśród nich Rose Grinbaum, rok 1941 (źródło: USHMM, nr 18613)

Il. 35. (źródło: Yad Vashem 8460/24)

Il. 36. Portret grupy żydowskich kobiet w Olkuszu około 1941 r. (źródło: USHMM)

¹⁴ Adam Cyra, *Upamiętnienie Żydów olkuskich*, Oświęcim-Olkusz 2007, s. 9.

Il. 37. Hela Kolin, Macher i Wachtman (od lewej), trzy żydowskie nastoletnie dziewczęta z opaskami pozują przy drzewie w olkuskim lesie, 1941 r. (źródło: USHMM)

Il. 38. (źródło: Yad Vashem)

Il. 39. Eskortowana przez Polaka grupa Żydów z Olkusza idzie do pracy niosąc łopaty (źródło: USHMM, nr 01236)

Wymiana palestyńskich Żydów

Ciekawym i szczęśliwym epizodem niemieckiej okupacji była wymiana palestyńskich Żydów, przebywających w chwili wybuchu wojny w Europie, na niemieckich obywateli osiadłych na terenie Palestyny. Konsensus osiągnięty w wyniku negocjacji brytyjsko-niemieckich pozwolił na przeprowadzenie w latach 1941-1945 pięciu akcji wymiany. W trzech z nich (z grudnia 1941 r., listopada 1942 r. i stycznia 1943 r.) wzięli udział także Żydzi mieszkający na obszarze rejencji katowickiej, którzy przez status obywatela Palestyny lub związki pokrewieństwa z mieszkającymi już tam bliskimi mieli prawo opuścić tereny zajęte przez Rzeszę. Prawdopodobnie w ten sposób udało się wyjechać z obszaru Wschodniego Górnego Śląska 32 osobom. Według informacji gestapo z Katowic dla RFSS z 1 czerwca 1940 roku, na

terenie rejencji zatrzymano ośmiu Żydów, którzy „chcieli powrócić do Palestyny”. Była wśród nich Rajza Laja Frommem, z d. Frajlich, ur. w 1911 roku w Olkuszu¹⁵, właścicielka paszportu palestyńskiego wydanego w Jerozolimie 29 sierpnia 1938 roku, jej dzieci: Mosze Aron (ur. w 1936 roku w Palestynie), Samuel (ur. w 1938 roku w Palestynie) oraz Jakob Jehuda (ur. w 1940 roku w Olkuszu). Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeszy wyznaczyło 12 grudnia 1941 roku dniem pierwszej wymiany palestyńsko-niemieckiej, która miała objąć 46 kobiet żydowskich i ich dzieci mieszkających na obszarze Rzeszy, z rejencji katowickiej także wymienieni w piśmie z 1 czerwca 1940 roku. Jako punkt zborny dla wyjeżdżających wyznaczono Wiedeń,

dokąd mieli dojechać samodzielnie najpóźniej 8 grudnia w południe. Wytypowani przez lokalne władze i zatwierdzeni przez RFSS żydowscy mieszkańcy rejencji zostali we właściwym czasie powiadomieni o terminie wyjazdu i obowiązkach z tym związanych. Landraci zostali zobowiązani do pomocy w załatwieniu wszelkich formalności (w tym paszportów dla obcokrajowców [*fremdenpass*], jak dla urodzonego w Olkuszu Jakuba Jehudy Frommera). Wymienionych powyżej ośmiu obywateli Palestyny, przebywających w tym czasie na terenie rejencji katowickiej, dołączono do pozostałych 38 palestyńskich Żydów. Wszystkich 46 wymieniono na 69 niemieckich kobiet i dzieci.¹⁶

Il. 40. Źródło: *Yad Vashem 8460/19*

15 Według „Skorowidzu...” Laja Rajzla Frejlich, córka Izraela Chaima i Sury - Ajdli, ur. w 1911 r. mieszkała przed wojną przy ul. Krakowskiej 4 i odnotowana została jako druga najstarsza z dziewięciorga rodzeństwa pod pozycją 98, jak też tuż pod rodzeństwem jako Laja Rajzla Fromer pod pozycją 106.

16 A. Namysł, *Udział niemieckiej administracji rejencji katowickiej w procesie organizacji akcji wymiany Żydów na obywateli niemieckich w latach 1940-1944*, „Zagłada Żydów. Studia i materiały”, nr 3, Warszawa 2007, s. 339-354, zwłaszcza s. 341-343.

Utworzenie getta.

Zachowały się fotografie dokumentujące przeprowadzkę olkuskich Żydów do getta. Dwa takie

zdjęcia opublikowałem już w „Zagładzie olkuskich Żydów”¹⁷. Dwa inne przedstawiają przeprowadzkę z narożnego budynku na ul. Augustańskiej, róg Bóźniczej.

Il. 41. (źródło: *Yad Vashem* 8460/16)

Il. 42. (źródło: *Yad Vashem* 8460/14)

¹⁷ *Zagłada olkuskich Żydów*, s. XVI.

Lokalizacji poniższych dwóch zdjęć nie udało mi się ustalić.

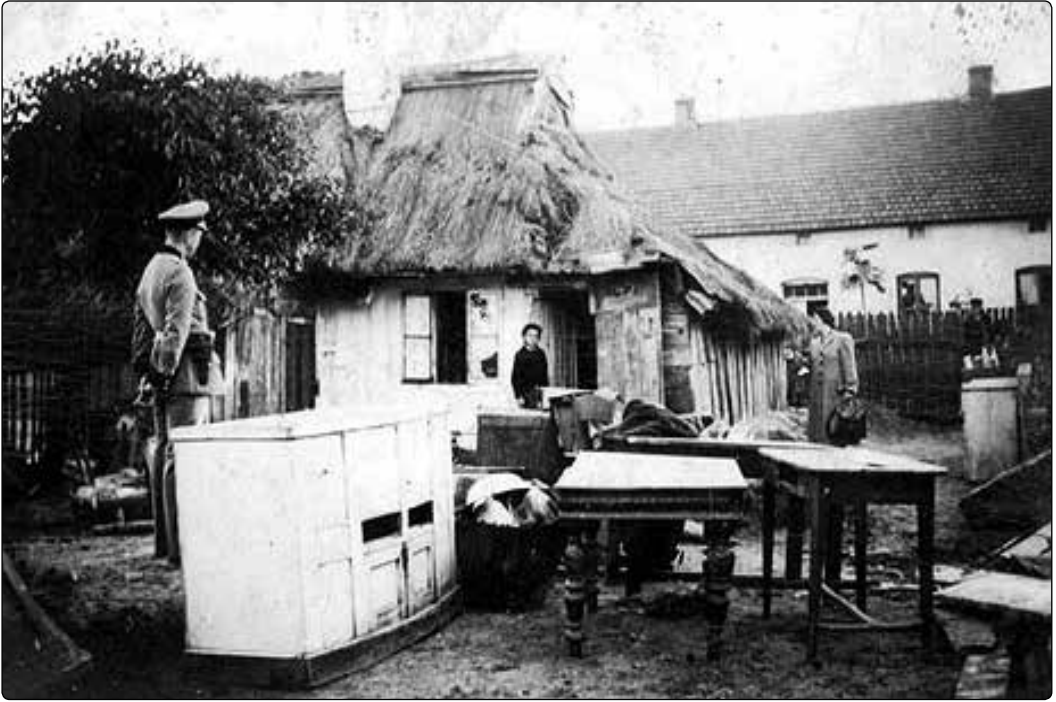
Il. 43. (źródło: Yad Vashem 8460/15)

Il. 44. Ciekawe, że osoby na zdjęciu mają już naszyte na piersi żółte gwiazdy Dawida (źródło: Yad Vashem 8460_13)

A oto inne zdjęcia dokumentujące los olkuskich Żydów w czasie niemieckiej okupacji,

z których pierwsze być może także dokumentuje przeprowadzkę do getta.

Il. 45. Źródło: Yad Vashem 8460/17

Il. 46. Źródło: Yad Vashem 8460/23

Il. 47. Źródło: Yad Vashem 8460/3

Il. 48. Źródło: Yad Vashem 8460/18

Il. 49. Źródło: *Yad Vashem* 8460/22

Il. 50. Źródło: *Yad Vashem*

Na poniższych fotografiach opaska na rękawie olkuskich Żydów zamieniona już została na na-

szytą na piersi gwiazdę.

Il. 51. Zdjęcie dokumentowe Reginy Cymburg, młodej Żydówki w olkuskim getcie. (źródło: USHMM, nr 21450)

Il. 52. Zdjęcie dokumentowe Rose Grinbaum, młodej Żydówki w olkuskim getcie. (źródło: USHMM, nr 21452)

Il. 53. Chaja Grynbaum, matka Rosy Grinbaum w olkuskim getcie. (źródło: USHMM, nr 18614)

Il. 54. Szmur Hersz Grynbaum, ojciec Rosy Grinbaum w olkuskim getcie. (źródło: USHMM, nr 18616)

Praca przymusowa - szop Rosnera

Żydzi w olkuskim getcie pracowali w filii krawieckiego szopu Rosnera, mieszczącej się w sali

gimnastycznej męskiego gimnazjum. W „Zagładzie olkuskich Żydów” zamieściłem jedno zdjęcie z tego szopu¹⁸, poniżej dwa inne zdjęcia z tego miejsca.

Il. 55. (źródło: USHMM, nr 15930)

Il. 56. Margolisa (Lola) Potok (źródło: www.szteitl.org.pl)

18 *Zagłada olkuskich Żydów*, s. XVII, zdjęcie dolne.

Egzekucja w Olkuszu

2 marca 1942 r.¹⁹ dokonano w Olkuszu egzekucji 3 miejscowych Żydów. Poniżej wykonane w KL Auschwitz ich zdjęcia wraz z kartami personalnymi²⁰.

Jakób Mordka Głajtman, ur. w 1922, przed wojną zamieszkały przy olkuskim rynku pod numerem 10.

Il. 57. Jakób Mordka Głajtman

Nr. <i>25375</i>	Get. Art. <i>Jude</i>	Block <i>1A</i>
Zü- u. Vorname: <i>Głajtmanu Mordka Jakób Sz</i>		
Geb. Datum: <i>22. IX. 1922</i> Geb. Ort: <i>Ilkenau</i>		
Bevorzugte Post: <i>Głajtmanu Regina Sara</i> <i>Ilkenau, Bergstr. 8.</i>		
Bemerkungen:		Arbeitskommando:
<i>26. 9. 1942</i>		

Il. 58.

19 W źródłach podawane są rozbieżne daty tej egzekucji. Jak ustalił Ireneusz Cieślak, ofiary tej egzekucji były więźniami KL Auschwitz. Por. I. Cieślak, *Egzekucja 1942*, „Ziemia Olkuska”, luty 2008 r. oraz www.sp.olkusz.pl (z 14.03.2008 r.) i tamże, Adam Cyra, *Jeszcze raz o Egzekucji 1942* (z 17.03.2008 r.). Ten sam artykuł Cyry jako list do redakcji opublikowany 14.03.2008 r. na www.colkusz.pl z komentarzami stanowiącymi m. in. dyskusję nad ustaleniem daty tego mordu.

20 Źródłem obozowych fotografii jest artykuł Cieślaka, *Egzekucja 1942*, zaś kart personalnych artykuł Cyry, *Jeszcze raz o Egzekucji 1942*.

Moszek Hersz Macner, ur. w 1902, przed wojną zamieszkały przy ul. Augustjańskiej 24.

Il. 59. Moszek Hersz Macner

Nr. <i>25374</i>	Gef. Art <i>Jude</i>	Block										
Zu- u. Vorname: <i>Macner Moschek Israel</i>												
Geb. Datum: <i>14. 8. 1902.</i> Geb. Ort: <i>Tlbenau</i>												
Bevorzugte Post: <i>Bismarck Alina Fejde</i>												
<i>Tlbenau Ostbahnhof 24.</i>												
Bemerkungen:		Arbeitskommando:										
<i>25. 8. 1942.</i>												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
E												
A												
E												
A												
E												
A												
E												
A												

Il. 60.

Chaim Pinkus, ur. w 1910, przed wojną zamieszkały przy ul. Żuradzkiej 5.

Il. 61. Chaim Pinkus

Nr. <i>25373</i>	Gef. Art. <i>Jude</i>	Block <i>11</i>										
Zu- u. Vorname: <i>Pinkus Chaim Israel</i>												
Geb. Datum: <i>28.8.1909</i> Geb. Ort:												
Bevorzugte Post: <i>Pinkus Chaim</i>												
<i>Ilkeman, Paridsstr, 22.</i>												
Bemerkungen:		Arbeitskommando:										
<i>26.9.1942.</i>												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
E												
A												
E												
A												
E												
A												
E												
A												
E												
A												

Il. 62.

Zdjęcie 63 pokazujące przygotowania do egzekucji, opublikowane już zostało w „Zagładzie olkuskich Żydów”²¹, ale pochodziło ze źródła o dużo gorszej jakości, dlatego przedrukowane zostaje poniżej.

Poniżej dwa zdjęcia (il. 64-65) wykonane

po egzekucji, w bliskim odstepie czasu. Drugie z nich opublikowano w „Zagładzie olkuskich Żydów”²², ale w bardzo złej jakości.

Z kolei fotografia 66 dokumentuje zbrodnię z innego ujęcia. W tle widać gromadę obserwujących ludzi.

Il. 63. (źródło *Yad Vashem*, sygn. 1597/355)

Il. 64. (źródło *USHMM* 07273)

Il. 65. (źródło *BLH*)

21 s. XVIII, zdjęcie górne.

22 s. XIX.

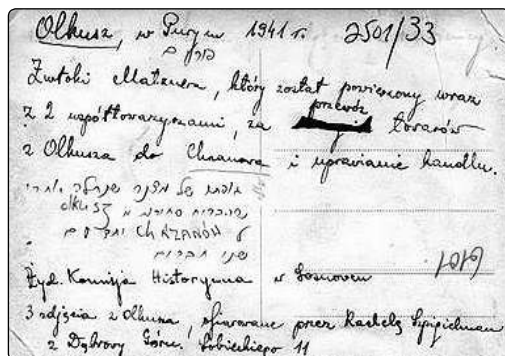
Il. 66. (źródło Yad Vashem, sygn. 1597/231)

Poniższa fotografia przedstawiać ma ciało jednej z ofiar, Moszka Hersza Macnera, jak wynika

z zamieszczonego także jej odwrotu.

Il. 67. Źródło Yad Vashem (2501/33)

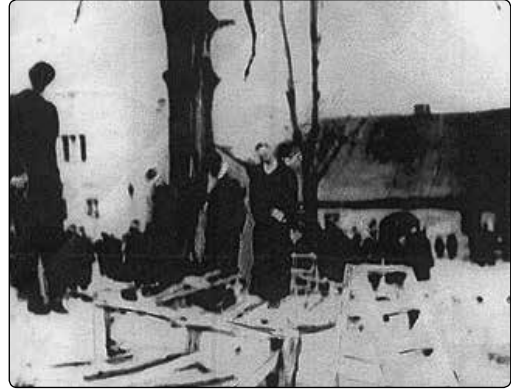

Il. 68. (źródło Yad Vashem 2501/33)

Egzekucja w Chrzanowie

29.04.1942 r. w Chrzanowie powieszono siedmiu Żydów, w tym jednego z Olkusza²³.

Na upamiętniającym to wydarzenie pomniku mowa jest o „nieznanym z Olkusza”. Powieszonym w tej egzekucji olkuskim Żydem był Berek Erenfryd, zamieszkały w getcie przy Bergstrasse 15.²⁴

Il. 67. (źródło: YV, sygn. 9240/4, błędnie opisane jako Ciecchanów)

Il. 68. (źródło: YV)

23 Siódmą ofiarą był Żyd z Olkusza, u którego znaleziono kielbase” (*CHRZANOW: The Life and Destruction of a Jewish Shtetl*, English Translation Copyright (c) 1989 by Chrzanower Young Men’s Association Translation by Jonathan Boyarin, Copyeditor: Mary Smith, Editor: Solomon Gross).

24 *Olkusz: zagłada i pamięć. Dyskusja o ofiarach wojny i świadectwa ocalałych Żydów*, pod redakcją Ireneusza Cieślaka, Olgerda Dziechciarza i Krzysztofa Kocjana, Olkusz 2007, s. 205.

Likwidacja getta

W „Zagładzie olkuskich Żydów” znalazło się zdjęcie uformowanej grupy Żydów wyprowadzonych z budowanej kasy chorych (obecne Starostwo Powiatowe) na tle budynku olkuskiej elektrowni.²⁵

Inna grupa Żydów, uformowana w tym samym miejscu, znajduje się na dwóch zdjęciach (il. 69-70).

Ponieważ w drugim i trzecim rzędzie tej grupy znajdują się te same osoby, co na innym - opublikowanym już w „Zagładzie olkuskich Żydów” zdjęciu²⁶ - pozwałam sobie je tutaj powtórzyć (il. 71).

Z kolei zdjęcie 72 błędnie zamieściłem w „Zagładzie olkuskich Żydów” wśród zdjęć ze zborego placu, opisując je jako „Plac gimnazjalny”, choć pochodzi z olkuskiego dworca²⁷.

Inne zdjęcie (il. 73) z olkuskiego dworca przedstawia grupę milicjantów żydowskich obok zgromadzonej wysiedlanej ludności żydowskiej. W tle nieistniejący już budynek przydworcowy.

Zdjęcie 74 przedstawia moment odjazdu pociągu z wysiedlaną ludnością żydowską.

Innym interesującym dokumentem obrazującym wojenne losy olkuskich Żydów jest lista więźniów przybyłych 10 lutego 1945 r. z obozu koncentracyjnego Gross Rosen do obozu w Buchenwaldzie. Na liście tej - obok 1223 politycznych więźniów Polaków - znajdują się także nazwiska ponad 1600 polskich Żydów, wśród których 22 urodzonych zostało w Olkuszu, a jeden - choć urodzony w Jędrzejowie - także mieszkał w Olkuszu. Oto ich nazwiska.

- „1253., 126844, Apelstein Schlama, 10.5.25, Olkusz, Maler, A 184352

- 1322., 128383, Blumenfeld Szaja, 20.6.23, Olkusz; Schloss., GR 24111
- 1368., 129057, Checinski Abram, 5.7.10, Ilkenau, Arb., GR 24183
- 1369., 129056, Checinski Icek, 23.3.23, Ilkenau, Arb., GR 24185
- 1370., 129055, Checinski Moszek, 17.7.12, Ilkenau, Arb., GR 24186
- 1607., 128635, Goldfeld Benjamin, 14.2.16, Olkusz, Strck., A 137391
- 1624., 130803, Goldszajn Chuna, 1.7.14, Olkun, Arb., A 5572
- 1625., 130299, Goldszajn Szymon, 31.12.05, Olkusz, Schn., Aul84579
- 1655., 128205, Grinbaum Abram, 10.4.20, Olkusz, Schn., GR 24588
- 1775., 127871, Jakubowicz Szaja, 10.4.22, Olkusz, Klempn., 24730
- 2037., 130301, Macner Jakob, 3.3.16, Olkusz, Klempn., Aul78035
- 2337., 128917, Rozenberg Moszek, 1.5.19, Ilkenau, Fleisch., GR. 25335
- 2345., 128288, Rozencwajg Binem, 5.8.22, Olkusz, Arb., GR. 25357
- 2388., 127150, Safirsztejn Izrael, 11.11.26, Olkusz, Elektr., Au.178562
- 2429., 129432, Slomnicki Alter, 12.5.16, Olkusz, Schneid., GR 25521
- 2431., 127617, Slomnicki Bernard, 15.4.22, Olkusz, Metdreher, GR 25522
- 2498., 128737, Sznitzer Dawid, 13.3.29, Olkusz, Schn, 25573
- 2502., 127295, Szpigielman Abram, 6.12.26, Olkusz, Tischl., GR 25599
- 2666., 127294, Wajcman Szlama 25.4.98, Olkusz, Tischler, GR 13687

25 Zagłada olkuskich Żydów, s. XXX, zdjęcie dolne.

26 Zagłada olkuskich Żydów, s. XXXI, zdjęcie górne.

27 Za zwrócenie na to uwagi dziękuję Piotrowi Nogociowi.

- 2793., 128564, Zagrajek Josek, 9.1.13, Olkusz, Zimmerm; GR 25918
- 2830., 129278, Zilberszag Chaskel, 18.1.13, Olkusz, Elektr., 95882
- 2831., 129280, Zilberszac Towia, 6.11.08, Jedrzejow, Elektr., GR 95850
- 2855., 129279, Zylberszac Josef, 19.12.22, Olkusz, Elektr., GR. 95881²⁸

Według informacji Starostwa Olkuskiego z końca 1948 roku, liczba Żydów w okresach wy-

siedleń wyniosła około 18.885 osób, wysiedlenia ludności żydowskiej miały miejsce w przeważającej większości w 1942 r., w którym to roku wysiedleniami objęto 12 gmin, w 1941 r. - 2 gminy i w 1943 r. - 2 gminy. Liczba wysiedlonych wynosiła w przybliżeniu około 16.500 osób²⁹.

W 1952 r. miejskie władze Olkusza informowały, że w getcie było 3.700 osób, a w czasie pierwszego wysiedlenia 3.200. Wysiedlenie odbyło się „jednorazowo w dniach od 15-16.VI.1942 r. (Oświęcim)”³⁰.

Il. 69. (źródło: YV 8460_7)

28 Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, sygn. 209/23.

29 Pismo Starostwa Powiatowego Olkuskiego z 27 grudnia 1948 r. (SP.13/9/48) do ŻIH przy C.K.Ż.P. w Warszawie - archiwum ŻIH, materiały nieuporządkowane.

30 Pismo Miejskiej Rady Narodowej w Olkuszu, nr 6/53/52 z 17 marca 1952 r. do Żydowskiego Komitetu Historycznego w Warszawie - archiwum ŻIH, materiały nieuporządkowane.

Il. 70. (źródło: YV 8460_5)

Il. 71. (źródło: YV 8460_5)

Il. 72. (źródło: ŻIH)

Il. 73. (źródło: Yad Vashem, 1597/228)

Il. 74. Źródło: Yad Vashem (8460_1)

Ocalali z zagłady.

Dokumentami tuż powojennej historii olkuskich Żydów są ich karty rejestracyjne w lokalnych komitetach żydowskich³¹. W trakcie ich kwerendy - niepełnej z uwagi na objętość i układ jedynie alfabetyczny według nazwisk - udało mi się odnaleźć 58 kart ocalałych z holocaustu Żydów, zarejestrowanych zaraz po wojnie przez Centralny Komitet Żydów w Polsce, którzy miejscem urodzenia lub pobytu związani byli z Olkuszem. Owe karty rejestracyjne mają różną wartość historyczną: niektóre są autentycznymi dokumentami rejestracyjnymi sporządzonymi zaraz po zakończeniu wojny i podpisanymi przez osoby rejestrowane, inne są tylko odpisem - często niepełnym i błędnym - z wcześniejszych dokumentów.

Z pewnością najcenniejsze są karty wystawione po wojnie w Olkusz. Są to białe, dwustronne blankiety formatu A5. Wszystkie opatrzone są okrągłą pieczęcią Oddziału Powiatowego w Olkusz Centralnego Komitetu Żydów Polskich Warszawa-Praga. Wystawione zostały jednego dnia - 15 czerwca 1946 r., a jako podpis urzędnika widnieje podpis Chaima Rotnera. Z dokumentów możemy wywnioskować, iż komitet ten znajdował się w Olkusz przy ówczesnej ulicy 3-go Maja (dziś króla Kazimierza Wielkiego) pod numerem 5, albowiem wszystkie osoby rejestrowane ten właśnie adres wskazują jako „adres obecny”. Z prowadzonej numeracji możemy się domyślać, iż w olkuskim komitecie zarejestrowały się po wojnie przynajmniej 22 osoby.

Pod numerem 2 zarejestrowany został Tobiasz

31 Archiwum ŻIH.

Zylberszac, ur. 6 listopada 1908 r. w Jędrzejowie, a więc tożsamy z Towią Zilberszaczem z listy więźniów przybyłych z Gross-Rosen do Buchenwaldu. Syn Szmula i Masi z Grosmanów przed wojną mieszkał przy olkuskim rynku 7, a w getcie - przy ul. Cegielnianej 8. Ukończył szkołę techniczną we Włoszczowej i zarówno przed, w trakcie, jak i po wojnie pracował jako radiotechnik. Ostatnim obozem, w którym przebywał, był obóz w Oranienburgu.

Karta rejestracyjna z numerem 5 dotyczy Józka Zylberszaca, urodzonego 19 grudnia 1922 r. w Olkuszu, również występującego jako Josef Zylberszac na liście więźniów przybyłych do Buchenwaldu. Syn Szmula i Masi z Grosmanów, a więc brat wzmiankowanego wyżej Tobiasza, na liście rejestracyjnej podał te same dane dotyczące adresu przedwojennego i w olkuskim getcie.

Ponadto jako datę przesiedlenia do getta podał wrzesień 1941 r. Ukończył szkołę powszechną i - jak brat - jako zawód wyuczony oraz wykonywany podał zawód elektrotechnika.

Z numerem 6 występuje Relą Zylberszac z domu Szafir. Urodzona 28 września 1922 r. w Olkuszu, córka Altera i Rywki z Rotnerów, mieszkała przed wojną w Olkuszu przy ul. 3-go Maja 5, a więc w domu, w którym zaraz po wojnie mieścił się olkuski komitet żydowski. Jako adres w getcie podała Kalkstrasse (Wapienna) 10, choć jako datę przesiedlenia wskazała listopad 1941 r. Ukończyła szkołę powszechną, z zawodu stenotypistka, w tym zawodzie pracowała przed wojną, zaś w czasie wojny pracowała jako ekspedientka, a w chwili rejestracji swój zawód określiła jako „przy mężu”. Wojnę przeżyła w obozie w Bernsdorf.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z
Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 2- 215456

1. Nazwisko Zylberszac 9461

2. Imiona Józef

3. Urodzony(a) dn. 6 mies. XI roku 1908

4. Rodzice Szmula i Masi z Grosmanów

5. Adres z 1.IX.39 rynek 7 Olkusz

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
	<u>Olkusz</u>	
	<u>Kalkstrasse 8</u>	<u>Amerykanie</u>

7. Adres obecny Olkusz, 3-go Maja 5

8. Wykształcenie szkoła techniczna

9. Zawód

a) wyuczony radiotechnik

b) wykonywany przed wojną

c) wykonywany w czasie wojny

d) obecny radiotechnik

10. Sposób przetwarzania

dozw. kom. rejestracyj.

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), niedział(a) w więzieniu obozie Oranienburg

12. Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół-żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakieś dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie (opowiedzieć) lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przebrwali w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAZWISKO I IMIĘ	WIEK-STUPIEŃ POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES

15. Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIĘ	STOPIEŃ POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane; zmiany adresu)

KOMITET w Olkuszu Data 11.VI.1946.

Podpis archiwisty [Podpis] Podpis rejestrującego nr [Podpis]

H. M./M. 5 Dok. 81: Wileński, Targowa 11

ABCIDIEFIGHIIJKLIZMN'OPRSTUVWIZ
Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 5 215441
dyblerna 9708

- Nazwisko (dla mężczyzn panieńskie) dyblerna
- Imiona Janek
- Urodzony(a) dn. 19 mies. 12 roku 1922
- Rodzice Samuel & Masha z Gromana
(imię ojca, imię i nazwisko panieńskie matki)
- Adres z 1.X.39 Rynek 4 Olkusz
- Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
XI - 1944r.	Olkusz Rynek 4	Przemoczenie

- Adres obecny 3-go Maja 5
- Wykształcenie szkola powszechna
- Zawód elektryk-pomocnik
a) wykonywany nie
b) wykonywany przed wojnę nie
c) wykonywany w czasie wojny nie
- obcny nie
- Spółób przetrwania oboz koncentracyjny

- Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Oranienburg
- Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół-żydów, nie-żydów (), społecznych, innych nie
- Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia nie
- Krewni, którzy przeżywali w Polsce 1.X.39 i ocalałi

NAZWISKO I IMIĘ	WIEK	STOPIEŃ POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
		/	

- Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIĘ	STOPIEŃ POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU
	/	

- Uwagi
- Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

KOMITET w Olkusz Data: 15.VI.1946
Przebieg: Przebieg
Podpis rejestrującego się: Janek Dyblerna
H. M./M. 3 Druk. 21. Wileński, Targowa 21

II. 76.

ABCIDIEFIGHIIJKLIZMN'OPRSTUVWIZ
Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 6 215451
dyblerna 9707

- Nazwisko (dla mężczyzn panieńskie) dyblerna
- Imiona Janek
- Urodzony(a) dn. 20 mies. IX roku 1922
- Rodzice Samuel & Masha z Gromana
(imię ojca, imię i nazwisko panieńskie matki)
- Adres z 1.X.39 3-go Maja 5 Olkusz
- Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
XI - 1944r.	Olkusz Kalkstrasse 10	Przemoczenie

- Adres obecny 3-go Maja 5
- Wykształcenie szkola powszechna
- Zawód stomatologiczny-pomocnik
a) wykonywany nie
b) wykonywany przed wojnę nie
c) wykonywany w czasie wojny nie
- obcny nie
- Spółób przetrwania oboz koncentracyjny

- Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Oranienburg
- Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół-żydów, nie-żydów (), społecznych, innych nie
- Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia nie
- Krewni, którzy przeżywali w Polsce 1.X.39 i ocalałi

NAZWISKO I IMIĘ	WIEK	STOPIEŃ POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
		/	

- Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIĘ	STOPIEŃ POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU
	/	

- Uwagi
- Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

KOMITET w Olkusz Data: 15.VI.1946
Przebieg: Przebieg
Podpis rejestrującego się: Janek Dyblerna
H. M./M. 3 Druk. 21. Wileński, Targowa 21

II. 77.

Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 8 168531

1. Nazwisko Szafir
(dla mężatek podać obok)

2. Imiona Ruchla
(podane podkreślenie)

3. Urodzony(a) dn. 19 mies. IX roku 1929

4. Rodzice Marek i Chawa z Szafirów
(nie ojc. imię i nazwisko parafialskie matki)

5. Adres z 1.IX.39 3-go Maja 20

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
	<u>Konstantowa 10</u>	<u>Przebieg choroby</u>

7. Adres obecny 3-go Maja 5

8. Wykształcenie niepełne powołanie

9. Zawód
a) wykonywany — nie
b) wykonywany przed wojną nie
c) wykonywany w czasie wojny przebieg choroby

10. Sposób przetrwania
a) obecny artykułowa dostawcza
b) w czasie wojny oboz koncentracyjny

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Hydrugeł

12. Utrzymywał(a) się z fundusów: własnych, krewnych, przyjaciół — żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przeżyli w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAZWISKO I IMIĘ	WIEK/STOPIEN POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
	/	

15. Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIĘ	STOPIEN POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU
	/	

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

Data 16.VI.1946
Ruchla
Polska rejestrująca się

H.M./M.S. Druk. 91. Winiarski, Targowa 75.

II. 78.

Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 11 60377

1. Nazwisko Szerman
(dla mężatek podać obok)

2. Imiona Marek - Jęzb
(podane podkreślenie)

3. Urodzony(a) dn. 10 mies. X roku 1930

4. Rodzice Josaf i Matka
(nie ojc. imię i nazwisko parafialskie matki)

5. Adres z 1.IX.39 Sopotnia 34

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
<u>1.IX.1941</u>	<u>Sopotnia</u>	<u>Przebieg choroby</u>

7. Adres obecny 3-go Maja 5

8. Wykształcenie analfabeta

9. Zawód
a) wykonywany — nie
b) wykonywany przed wojną nie
c) wykonywany w czasie wojny nie

10. Sposób przetrwania
a) obecny nie
b) w czasie wojny oboz koncentracyjny

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Pruchnicka

12. Utrzymywał(a) się z fundusów: własnych, krewnych, przyjaciół — żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przeżyli w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAZWISKO I IMIĘ	WIEK/STOPIEN POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
	/	

15. Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIĘ	STOPIEN POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU
	/	

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

Data 15.VI.1946
Szerman
Polska rejestrująca się

H.M./M.S. Druk. 91. Winiarski, Targowa 75.

II. 79.

Karta rejestracyjna Nr 16:19311

1. Nazwisko Pomorski 1925
(dla materek parafialnie)

2. Imiona Janina
(dla materek parafialnie)

3. Urodzony(a) dnia 28 mies. Kwi roku 1924
(dla materek parafialnie)

4. Rodzice Leopold Chawa i Szymon
(dla materek parafialnie)

5. Adres z 1.IX.39 urządzenie 9. Główna

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCINA ZMIANY
1.IX.1944	<u>Szkolna</u>	<u>Przebiegnię</u>

7. Adres obecny 3-go Maja 5

8. Wykształcenie szkoła powszechna

9. Zawód
 a) wykonywany przed wojną
 b) wykonywany przed wojną
 c) wykonywany w czasie wojny
 d) obecny

10. Sposób przetrwania ośrodek koncentracyjny

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Barnabek

12. Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół - żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przeżyli w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAZWISKO I IMIE	WIEK-STOPIEN POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
	/	

15. Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIE	STOPIEN POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU
<u>Samuel Berger</u>	<u>brat</u>	<u>Polonia</u>

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

KOMITET w Olkusz (Olkusz) Data 15.VI.1946.
 w Olkusz w Olkusz
 Polska ludzka
 H. W. M. S. Druk. H. Winiarski, Targowa 75

II. 80.

Karta rejestracyjna Nr 19: 58427

1. Nazwisko Chajkman 1920
(dla materek parafialnie)

2. Imiona Paula
(dla materek parafialnie)

3. Urodzony(a) dnia 13 mies. VI roku 1920
(dla materek parafialnie)

4. Rodzice Solomon i Dora i Kuzelberg
(dla materek parafialnie)

5. Adres z 1.IX.39 3-go Maja 18

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCINA ZMIANY
15.IX.1944	<u>Panstrzane</u>	<u>Przebiegnię</u>

7. Adres obecny 3-go Maja 5

8. Wykształcenie szkoła powszechna

9. Zawód
 a) wykonywany przed wojną
 b) wykonywany przed wojną
 c) wykonywany w czasie wojny
 d) obecny

10. Sposób przetrwania ośrodek koncentracyjny

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Ludwigsdorf

12. Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół - żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiętniki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przeżyli w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAZWISKO I IMIE	WIEK-STOPIEN POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
<u>Solomon Chajkman</u>	<u>25</u>	<u>nieobecny</u>
<u>Paula Chajkman</u>	<u>20</u>	<u>nieobecny</u>

15. Krewni zagranicą

NAZWISKO I IMIE	STOPIEN POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU
<u>Leopold Chajkman</u>	<u>brat</u>	<u>Polonia</u>

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

KOMITET w Olkusz (Olkusz) Data 15.VI.1946.
 w Olkusz w Olkusz
 Polska ludzka
 H. W. M. S. Druk. H. Winiarski, Targowa 75

II. 81.

Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 20 53990

1. Nazwisko Glajzman
(dla wpiszek podać/icie)

2. Imiona Joliana
(zawsze podać/icie)

3. Urodzony(a) dn. 1 mies. IV roku 1911
w Olkusz

4. Rodzice Jakub i Róża
(nie ojc, imię i nazwisko parafialnie mark)

5. Adres z 1.IX.39 Olkusz Rynek 4

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
1944	Siedlce	Przesiedlenie

7. Adres obcny 3-go Maja 5

8. Wykształcenie niepełne prawne

9. Zawód Komisarz poln.
a) wykonany w czasie wojny nie
b) wykonywany przed wojną nie
c) wykonywany w czasie wojny nie
d) obecny nie

10. Sposób przetrwania Obóz koncentracyjny

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie Manthausen

12. Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół — żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiątki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przeżyli w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAMWISKO I IMIE	WIEK/STOPIEN POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES

15. Krewni zagranicą

NAMWISKO I IMIE	STOPIEN POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

KOMITET w Olkusz Data 15.VI.1944
Polskie urzędnicze Polskie referendum się
H.M./M.S. Druk. 31. Winiarski, Tarłowa 75

II. 82.

Centralny Komitet Żydów Polskich — Wydział Ewidencji i Statystyki

Karta rejestracyjna Nr 20 51963

1. Nazwisko Rozgrund Szajnel
(dla wpiszek podać/icie)

2. Imiona Stefan
(zawsze podać/icie)

3. Urodzony(a) dn. 2 mies. październik roku 1928
w Olkusz

4. Rodzice Zdzisław i Józefa z Kłoczkowskich
(nie ojc, imię i nazwisko parafialnie mark)

5. Adres z 1.IX.39 Olkusz

6. Zmiany adresu w czasie wojny

DATA	ADRES	PRZYCZYNA ZMIANY
11.12.41	Atkarka	przesiedlenie
4.12.		

7. Adres obcny Atkarsze 3-go Maja 5

8. Wykształcenie niepełne prawne

9. Zawód Komisarz poln.
a) wykonany w czasie wojny nie
b) wykonywany przed wojną nie
c) wykonywany w czasie wojny nie
d) obecny Komisarz

10. Sposób przetrwania obóz koncentracyjny

11. Czy był aresztowany(a), szantażowany(a), siedział(a) w więzieniu, obozie obóz (oboz) Tarnobrzeg

12. Utrzymywał(a) się z funduszy: własnych, krewnych, przyjaciół — żydów, nie-żydów (), społecznych, innych

13. Czy posiada jakies dokumenty (fotografie, pamiątki, zapiski, dane statystyczne itp.) dotyczące martyrologii żydów, czy pragnie opowiedzieć lub opisać swoje przeżycia

14. Krewni, którzy przeżyli w Polsce 1.IX.39 i ocalili

NAMWISKO I IMIE	WIEK/STOPIEN POKREWIEŃSTWA	OBECNY ADRES
Rozgrund 1926	Młodszy	Tarnobrzeg
Rozgrund 1929	starszy	"
Rozgrund 1923	starszy	"

15. Krewni zagranicą

NAMWISKO I IMIE	STOPIEN POKREWIEŃSTWA	KRAJ POBYTU

16. Uwagi

17. Adres dla korespondencji (ew. nazwisko przybrane i zmiany adresu)

KOMITET w Olkusz Data Rozgrund
Polskie urzędnicze Polskie referendum się
H.M./M.S. Druk. 31. Winiarski, Tarłowa 75

II. 83.

Pod numerem 8 zarejestrowała się Ruchla Szafir, urodzona 12 września 1929 r. w Olkusz. Córka Moszka i Chawy z Syngierów, mieszkała przed wojną przy ul. 3-go Maja 20. Przesiedlona do olkuskiego getta przy Randstrasse 10. Uczyła się przed wojną w szkole powszechnej, w czasie wojny pracowała w szopie, a po wojnie była asystentką dentystyczną. Wojnę przeżyła w obozie koncentracyjnym w Ludwigsdorfie.

Karta rejestracyjna nr 11 wydana została Moszkowi-Lejbowi Grosmanowi, urodzonemu 10 października 1890 r. w Bogucinie, pow. Olkusz. Syn Joska i Matli, mieszkał przed wojną przy ul. Szpitalnej 34. 1 września 1941 r. przesiedlony na Sikorkę. Analfabeta, przed wojną i w jej trakcie był robotnikiem, po wojnie kupcem. Przebywał w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie.

Karta rejestracyjna nr 16 wydana została Bejli Borensztajn, urodzonej 28 kwietnia 1921 r. w Olkusz. Córka Lejbusia i Chawy z Bergerów mieszkała przed wojną przy ulicy Żuradzkiej 9. 1 września 1941 r. przesiedlona na Sikorkę. Uczyła się w szkole powszechnej, z zawodu krawcowa, taki też zawód wykonywała przed wojną. W czasie wojny robotnica, jako powojenny zawód podała znów krawcowa. Wojnę spędziła w obozie koncentracyjnym w Bernsdorfie. Jako krewnych za granicą podała kuzyna Samuela Bergera w Palestynie.

Ponadto istnieją inne karty rejestracyjne następujących olkuskich Żydów:

Adler Bala, 1921,
Adler Hari, 18/V/1914
Ajbuszyc Rela, 1926,
Ajbuszyc Zosia, 1924,
Ajchner Jakub, 30.4.1907
Brat Berek, 1920,

Bryngs Maurycy, 1898,
Flaszenberg Natalia, 1896 (Afremow Naftali, ur. 1896, Afremow Flaszenberg Natalia),
Glajchman (raczej Glajtman) Hersz, 1927,
Glajtman Fajgla, 1928,
Glajtman Szlama, ur. 1914 r.
Gliksztajn Wolf, ur. 1925 r.
Glistein Sala, 6.3.1925 r.,
Goldfeld Benjamin, ur. 1916 r.,
Goldfeld Różia, 1926,
Grosman Fela, 1925,
Grosman Fela, 1928,
Grosman Lola, 1921,
Grosman Renia, 1926,
Grossman Kałman, 1928,
Grünbaum Różia, 1921,
Grünbaum Sala, 1.6.1919
Grynbaum Abram, 18.12.1920,
Hlejzer (raczej: Glejzer) Borek, ur. 1915,
Kołatacz Hanka, 1917,
Kołatacz Mania, 1927,
Macner Pesla, 1923,
Macner Szmul, 1925,
Majaczek (raczej: Majerczyk) Fela, 1920,
Majteles Zysla, 1903,
Majtelis Icek, 1908,
Maler Abram, 1920,
Maler Wolf, 1912,
Melcer Tola, 22.2.1923,
Paluch Basia, 1918,
Paluch Szlama, 5/7-1915,
Parasol Franciszek, 1900,
Rotner Chaim, ur. 30.VIII.1909 r.
Szafir Ksyl, 1927,
Szafirsztejn Frajda, 1920,
Szak Sala, 1919,

Wojnę przeżyła także Hela Kolin, córka Hersza i Lei Kolin, urodzona 21.01.1927 r. w Warszawie, która w 1931 r. przeprowadziła się z rodziną do Olkusza, gdzie jej ojciec był właścicielem fabryki walizek. Hela miała jedną starszą siostrę Rachelę. Rodzina była nowoczesna, ale zachowująca zwyczaje religijne. Hela uczęszczała zarówno do polskiej szkoły powszechnej i do szkoły religijnej dla dziewcząt Beit Jaakow. W czasie niemieckiej okupacji rodzina zmuszona została do przeprowadzki do olkuskiego getta. Hela pracowała jako krawcowa w warsztacie krawieckim w getcie do czasu, gdy wysłana została do obozu pracy Markstadt na Dolnym Śląsku, następnie do obozu pracy Peterswaldau, skąd została wyzwolona. Nikt z jej rodziny nie przeżył.³²

Według „Liczbowego wykazu Żydów w Polsce” z 25 lipca 1945 r., w Olkuszu zarejestrowanych było 41 Żydów³³. Według „Liczbowego wykazu Żydów w Polsce” z 15 sierpnia 1945 r., w Olkuszu zarejestrowanych było 35 Żydów³⁴. Na 1 stycznia 1946 r. w komitecie żydowskim w Olkuszu podlegającym Komitetowi Wojewódzkiemu w Krakowie, zarejestrowanych było 83 olkuskich Żydów³⁵. Wiadomo, że w grudniu tego roku zarejestrowanych ich było 34³⁶, a w okresie marzec-kwiecień 1947 r. 50³⁷. W I kwartale 1948 r. liczba ta spadła do 46³⁸.

Poniżej „Wykaz osób zarejestrowanych

w Olkuszu”³⁹ obejmujący 134 osoby (Dawid Rosenblum wykazany pod poz. 84 i 135 to najprawdopodobniej ta sama osoba).

32 Internetowa strona USHMM, opis do zdjęcia 60648.

33 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/44, Liczbowy Wykaz Żydów w Polsce z 25.07.1945 r., województwo kieleckie, poz. 19.

34 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/44, Liczbowy Wykaz Żydów w Polsce z 15.08.1945 r., województwo kieleckie, poz. 19.

35 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/44, Tabela No.III. Liczbowy Wykaz Żydów w Polsce, województwo kieleckie, poz. 20.

36 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/45, Tabl. 1. Ludność Żydowska zarejestrowana w Komitetach wojewódzkich, okręgowych i lokalnych w 1946 r.

37 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/45, Tabl. 1. Osoby zarejestrowane w miesiącach III i IV 1947 r.

38 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/46. Ludność żydowska w I. kwartale 1948 r.

39 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/583. W zbiorze tym znajdziemy podobne wykazy także dla Skały, Sławkowa i Wolbromia.

= 26 =

Wykaz osób zarejestrowanych w O l k u s z u

Lp.	Nazwisko i imię	Rok ur.	Lp.	Nazwisko i imię	Rok ur.
1	Adler Chana	1914	36	Frankiel Chaim	1920
2	" Bajla	1921	7	Feliks Bajla	1926
3	Ajbassy Syda	1924	8	" Fajga	1927
4	Apfelbaum Abram	1919	9	Grauman Heros	1908
5	Brubner Zura	1924	40	Grinberg Liba	1926
6	Bryks Halina	1928	1	" Fela	1918
7	Blady Dawid	1923	2	Gertner Berak	1920
8	Borenstein Chana	1920	3	Grinbaum Renia	1919
9	" Sittla	1924	4	" Sala	1919
10	" Bajla	1922	5	Glejcer Berak	1915
1	Bugajer Jachowet	1926	6	Grossman Fela	1926
2	Birman Wolf	1918	7	" Renia	1926
3	Brubner Basia	1918	8	Gusy Itka	1922
4	Bierman Rubin	1904	9	Grossman Kalna	1927
5	Borenstein Karola	1925	50	" Fajga	1925
6	Bryks Maurycy	1898	1	Goldfeld Moszek	1901
7	Chaiarwan Israel	1913	2	Gutfeld Mirjam	1914
8	Cyabler Chaim	1887	3	Halber Pola	1925
9	Cyglar Moszek	1903	4	Glikostaja Lejzer	1925
20	" Wolf	1927	5	Jakubowicz Jankiel	1926
1	Czarnańska Rutka	1922	6	" Hordka	1918
2	Cheericki Beniek	1920	7	Jeger Estera	1923
3	Amerbach Lusia	1908	8	" Bajla	1921
4	Cranfrid Estera	1919	9	Kochan Jonak	1911
5	" Ajda	1912	60	Kwalwasser Bajla	1925
6	Feliks Renia	1921	1	Kuperberg Fela	1924
7	Flassenberg Estella	1896	2	Kochan Jonak	1925
8	Frankiel Josef	1921	3	Kalikstein Jochanan	1902
9	Frajlich Tina	1923	4	Kurat Szymon	1894
30	Frankiel Fajgla	1916	5	Lewkowitz Moszek	1918
1	" Renia	1920	6	" Ajda	1923
2	" Susan	1917	7	Leberg Eliaz	1910
3	Frank Sittla	1921	8	Mittelman Ajda	1911
4	Finsel Muchla	1920	9	Kosler Chana	1925
5	Federman Chaja	1918	70	" Fajgla	1917

Wykaz osób zarejestrowanych w O. I. K. U. M. S. U.

Lp.	Nazwisko i imię	Rok ur.	Lp.	Nazwisko i imię	Rok ur.
71	Hosler Eucha	1919	103	Schymkun Sala	1921
2	Hosner Samul	1925	4	Szlierstein Frajda	1920
3	Mittelsan Alter	1914	5	Szykman Lipsa	1911
4	Hajtlic Iosek	1906	6	Schweizer Hania	1920
5	Macher Feala	1923	7	Schnycer Dora	1926
6	Kalenska Izrael	1921	8	Szafir Chaja	1925
7	Orbach Fela	1912	9	Stark Tamba	1926
8	" Lilla	1937	110	Wajzman Benjamin	1910
9	Parasol Pinkus	1898	1	Warcel Jacek	1893
80	" Jakub	1929	2	Watenberg Frania	1916
1	Pacerman Sara	1924	3	Waltman Fryza	1924
2	Parasol Feala	1898	4	" Gitla	1925
3	Profesoraki Abram	1921	5	Wekenberg Eucha	1906
4	Rosenblum Dawid	1905	6	Wolnica Chaja	1920
5	Rosner Rachela	1917	7	Wajzblum Golda	1927
6	Rosenbaum Hania	1917	8	" Sara	1925
7	Rotgeber Hetera	1914	9	Wajsblatt Gitla	1924
8	Rykata Hania	1922	120	Weinacock Frajda	1926
9	Rosenblum Frania	1924	1	Waltman Chaja	1917
90	Rosenbaum Iosek	1914	2	Weissman Hannek	1918
1	Rotner Chaim	1909	3	" Dina	1925
2	Rottgrund Szajndla	1920	4	" Hajla	1920
3	Szafir Sala	1922	5	Wajsoffica Fela	1914
4	Szwarsberg Izrael	1917	6	Wajzman Fesa	1922
5	Schweizer Hannek	1902	7	Syberstein Abram	1913
6	Stern Hetera	1926	8	Syberman Sala	1910
7	Spigelman Cyrla	1925	9	" Fela	1925
8	Statler Lajbek	1923	130	Syndorf Julek	1921
9	Stark Tamba	1916	1	Zelinger Gitla	1920
100	" Chana	1919	2	Syberman Dawid	1908
1	Steinberg Hetera	1924	3	" Jonek	1922
2	" Sykla	1926	4	Zander Rachela	1929
			5	Rosenblum Dawid	1905

wojewódzki Komitet Żydowski
na Dolny Śląsk
Wrocław, ul. P. Piskorzowa 7.

Wrocław, dnia 7. października 1946

Wydział Ewidencji i Stat.

Z I O N K O W S T W O

E P I S

Żydów b. mieszkano w mieście Olkusa w województwo kieleckie,
przebywających obecnie na terenie Dolnego Śląska.

Lp.	Nazwisko i imię	Imiona rodziców	Rok urodz.	Obecny adres	Zawód
1.	Adler Harry		1914.	Wałbrzych	
2.	Ajther Jakób,		1907.	"	
3.	Blumenfeld Marjan,		1914.	Ludwikowo	
4.	Bierman Hanka,		1923.	"	
5.	" Szindla,		1930.	"	
6.	" Wolf,		1911.	"	
7.	Blumenfeld Ruchla,		1910.	Wałbrzych	
8.	Bryn Malina,		1920.	"	
9.	Berger Felicja,		1922.	Wrocław	
10.	" Moses,		1921.	"	
11.	Sierman	Reiz	1914.	Wrocław	grafik
12.	Blumenfeld	Marjan	1914.	Ludwikowo	grafik
13.	Besser Aron,		1924.	Piotrolesie	fotograf
14.	Blumenfeld Marjan,	Berez - Feia	1914.	Ludwikowo	"
15.	Besser Franek,		1924.	Piotrolesie	"
16.	Fuka Pasia		1925.	Wałbrzych	
17.	Fukerunner Szamł,	Necha - Abram	1920.	"	krakowska
18.	Goldmann Józef,		1920.	Ludwikowo	
19.	Grynwald Józef,		1916.	Gierczak Paste	
20.	Grynbaum Sala,		1919.	"	krakowska
21.	Grynbaum Hela,		1921.	"	szkolenia
22.	Gierczak Lezer		1927.	Wałbrzych	
23.	Grynberg Liba,		1920.	"	
24.	Gartner Szamł,		1911.	Piotrolesie	
25.	" Gertrauda Sala		1927.	"	
26.	" Berek		1920.	"	
27.	Grossman Felicja,	Jakób - Jenta	1926.	Jawor	
28.	Grossman Regina,	" " "	1925.	"	
29.	Harsberg Chaja,		1922.	Wałbrzych	
30.	Jager Estera,		1923.	Ludwikowo	
31.	Kalkstein Sala,		1928.	"	
32.	Kanner Apolonia,		1924.	Wałbrzych	
33.	Kryszar Chaja		1914.	"	
34.	Kaufman Hanka,	Saloma - Estera	1927.	Ludwikowo	
35.	" Chaja	David - Marjan	1910.	"	
36.	" Liza,	David - Gertruda	1929.	Piotrolesie	
37.	" Henrietta,	" " "	1925.	"	
38.	Euperberg Feia,		1924.	"	
39.	Lejkowicz Abram		1927.	Wałbrzych	
40.	" Saloma,		1908.	"	
41.	Lemberg Eliza,		1910.	Piotrolesie	
42.	Lejkowicz Hela,		1927.	Ludwikowo	
43.	Makner Henia,		1920.	Wałbrzych	
44.	Neumark Estera,		1927.	Ludwikowo	
45.	Neuman Feia,		1927.	Wałbrzych	
46.	Ofen Jakób,		1916.	"	
47.	Ofen Frynka,	Wolf - Ruchla	1923.	Piotrolesie	
48.	" Feia,		1924.	"	
49.	Rosenberg Hela,		1928.	Wałbrzych	
50.	" Frynka,		1912.	"	
51.	Rotgrund Szindla,		1927.	Wałbrzych	

II. (Silkous)

73
5.

50.	Włosa	Włosa	1921.	1920.	Halbrych
51.	Nejmann	Szeindla,	1922.	1920.	Pietrowski
52.	"	"	1923.	1921.	"
53.	Szefer	Chaja	1924.	1922.	Lesnikow
54.	Ringer	Brumla	1925.	1923.	Bialow
55.	Silberstein	Sala	1926.	1924.	Halbrych
56.	Stora	Estera	1927.	1925.	"
57.	Szebel	Estera	1928.	1926.	Lesnikow
58.	Springer	Sala	1929.	1927.	Pietrowski
59.	"	"	1930.	1928.	"
60.	Tatarke	Brumla	1931.	1929.	Lesnikow
61.	"	"	1932.	1930.	"
62.	Puchmajer	Brumla	1933.	1931.	Klodko
63.	Saldan	Prima	1934.	1932.	Halbrych
64.	Waltos	-Grinberg	1935.	1933.	"
65.	Silberberg	Laja	1936.	1934.	Lesnikow
66.	Weissblatt	Hinda,	1937.	1935.	Bialow
		Chaim - Hajala			

Kierownik Wydziału Beld. i Stat.

Generalny Sekretarz

(Gorbach)

Tarkow

II. 87.

Powyżej dokument Wojewódzkiego Komitetu Żydowskiego na Dolny Śląsk w Wrocławiu z 7 października 1946 r., zawierający „spis Żydów b. mieszkańców miasta Olkusz województwo kieleckie przebywających obecnie na terenie Dolnego Śląska”⁴⁰, a obejmujący 64 osoby (występująca pod poz. 3 i 12 Marjem Blumenfeld oraz pod poz. 49 i 51 Szajndla Rojtgrund zostały najprawdopodobniej ujęte podwójnie, ponadto pod poz. 15 zamiast „Szmul” powinno być

najprawdopodobniej „Sura”).

Pod koniec 1948 r. władze powiatowe twierdziły, że „obecnie na terenie tut. powiatu t.j. w Olkuszu zamieszkuje 8 osób ludności żydowskiej”⁴¹. Na początku 1952 r. zaś władze gminne Olkusza informowały, że obecnie zamieszkałych jest 6 Żydów, a „wszelkich informacji może udzielić naoczny świadek akcji wysiedlenia żydów z Olkusza ob. Towia Zylberszac, zamieszkały w Olkuszu, ulica 1 Maja Nr. 5.”⁴²

40 Archiwum ŻIH, Centralny Komitet Żydów w Polsce. Wydział Ewidencji i Statystyki, sygn. 303/V/704.

41 Pismo Starostwa Powiatowego Olkuskiego z 27 grudnia 1948 r. (SP.13/9/48) do ŻIH przy C.K.Ż.P. w Warszawie - archiwum ŻIH, materiały nieuporządkowane.

42 Pismo Miejskiej Rady Narodowej w Olkuszu, nr 6/53/52 z 17 marca 1952 r. do Żydowskiego Komitetu Historycznego w Warszawie - archiwum ŻIH, materiały nieuporządkowane.

Post scriptum

Il. 88. Olkuszki cmentarz żydowski w roku 1946 - przy grobie babci Margoliszy stoi jej wnuczka Margolisa (Lola) z kuzynką Luszą (źródło: www.sztetl.org.pl)

Smutek tego zdjęcia nie wynika jedynie z faktu, że wykonane zostało na cmentarzu.

Zdjęcie to pochodzi z 1946 r. i obok zniszczonych, prawdopodobnie w czasie wojny, macew ukazuje nowy, wystawiony po wojnie nagrobek Margoliszy Lender (napis po hebrajsku) oraz Róży

Lender (napis po polsku).

Niestety, po nagrobku tym brak śladów na cmentarzu nie tylko dzisiaj, ale nie dotrwał on nawet do przeprowadzonej dwadzieścia lat temu inwentaryzacji, która była podstawą opublikowanej monografii tego cmentarza...⁴³

43 *Nowy cmentarz żydowski w Olkuszu*, red. D. Rozmus, Kraków 2003.

Lista żydowskich ofiar niemieckiej okupacji Olkusza

opracowana na podstawie internetowej bazy ofiar holokaustu instytutu Yad Vashem, skorowidzu do rejestru mieszkańców m. Olkusza oraz innych źródeł. Podane adresy dotyczą ostatniego ustalonego miejsca zamieszkania w Olkuszu przed utworzeniem getta, a wiek ofiar może być przybliżony.

Lista nie jest pełna.

- Abramowicz Moszek, lat 57, zam. ul. Mickiewicza 4
- Abramowicz Ibla, lat 62, zam. ul. Mickiewicza 4
- Abramowicz Ruchla, lat 32, zam. ul. Mickiewicza 4
- Adler Abraham, lat 82
- Ajchner Chaja, lat 39, zam. Górnicza 24
- Ajchner Pinkus, lat 16, zam. Górnicza 24
- Ajchner Izaak, lat 11, zam. Górnicza 24
- Ajchner Aron, lat 6, zam. Górnicza 24
- Ajchner Froim, lat 5, zam. Górnicza 24
- Ejdelman Berek Hersz, lat 75, zam. 3 maja 4
- Ejdelman Chana, lat 71, zam. 3 maja 4
- Ejdelman (Ajdelman) Chaim Szmul, lat 40, zam. Skośna 1
- Ajdelman Gitla, lat 35, zam. Skośna 1
- Ajdelman Sura Bajla, lat 13, zam. Skośna 1
- Ajdelman Jakób, lat 11, zam. Skośna 1
- Ajdelman Perec, lat 8, zam. Skośna 1
- Ajdelman Moszek, lat 6, zam. Skośna 1
- Ajdelman Dydia, lat 2, zam. Skośna 1
- Apel Josef, lat 65
- Apelsztajn Abram, lat 39, zam. 3 maja 16
- Apelsztajn Estera, lat 43, zam. 3 maja 16
- Apelsztajn Ibla, lat 12, zam. 3 maja 16
- Apelsztajn Fajgela, lat 11, zam. 3 maja 16
- Apelsztajn Perla, lat 10, zam. 3 maja 16
- Apelbaum Lejzor Lejbuś, lat 46, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Apelbaum Liba Chaja, lat 47, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Apelbaum Fajgla, lat 13, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Apelbaum Mordka, lat 12, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Aschner Dorotea, lat 69, zam. Koenigshutte
- Awramowicz Pinchas, lat 29
- Awramowicz Feiga, lat 25
- Bankir Chana, lat 45
- Bankier Moniek, lat 16
- Bankier Marjem Blima, zam. 3 maja 35
- Baschwitz Richard, lat 53, zam. Królewska Huta (Chorzów)
- Baschwitz Cecylia (Zila), lat 52, zam. Królewska Huta (Chorzów)
- Baumgartem Chawa Braindel, lat 47
- Beigelmacher Jehoszua
- Beigelmacher Chawa
- Beigelmacher Mendel Wolf
- Beigelmacher Klara
- Beiner Berta, lat 55
- Beldengruen Ignatz (Izchak), lat 53, zam. Chorzów
- Beldengruen Stefanie, lat 58, zam. Chorzów
- Beldengruen Gerda, lat 22, zam. Chorzów
- Bergier Icek, lat 49, zam. Sobieskiego
- Bergier Brandla, lat 45, zam. Sobieskiego 6
- Bergier Mirjam, lat 20, zam. Sobieskiego 6
- Bergier Regina, lat 18, zam. Sobieskiego 6
- Bergier Sura, lat 7, zam. Sobieskiego 6
- Berkowicz Josek Lajb, lat 49, zam. Poczтовая 2
- Berkowicz Dawid, lat 72
- Berkowicz Rywa, lat 66
- Berkowicz Josef
- Berkowicz Chawa (Chaja)
- Bernstein Dawid, lat 79
- Besser Laja, lat 44

- Besser Rubin Chil, lat 41, zam. Żuradzka 8
- Besser Hendla, lat 41, zam. Żuradzka 8
- Besser Gołda, lat 17, zam. Żuradzka 8
- Besser Marjem, lat 13, zam. Żuradzka 8
- Binenstock Klara, lat 45
- Binenstock Sofia, lat 14
- Binenstock Regina, lat 6
- Binenstock (Binsztok) Szlama, lat 72, zam. Bukowno
- Binenstock Estera, lat 57, zam. Bukowno
- Binsztok Chawa, lat 21, zam. Bukowno
- Binsztok Chawa Sara, lat 20
- Birman Szlama
- Birman Tamar
- Bittner Frieda, lat 37
- Bittner Rosa, lat 12
- Bittner Jakub, lat 9
- Blady Awraham, lat 48
- Blady Bluma, lat 45
- Blakowski Majer, lat 46, zam. Wolbromska 1
- Blakowski Ruchla, lat 47, zam. Wolbromska 1
- Blakowski Hersz Mendel, lat 24, zam. Wolbromska 1
- Blakowski Chaim Chil, lat 22, zam. Wolbromska 1
- Blakowski Judka Lejb, lat 17, am. Wolbromska 1
- Blakowski Izaak Pinkus, lat 15, zam. Wolbromska 1
- Blakowski Israel Szlama, lat 9, zam. Wolbromska 1
- Bloch Laja, lat 42
- Blum Lejzer, lat 40, zam. Augustiańska 28
- Blum Sura Dyna, lat 40, zam. Augustiańska 28
- Blum Majer Wolf, lat 11, zam. Augustiańska 28
- Blum Ela Hena, lat 7, zam. Augustiańska 28
- Blum Adam, lat 54, zam. Gwarecka 17
- Blum Rega, lat 24, zam. Gwarecka 17
- Blum Leon, lat 24, zam. Gwarecka 17
- Blumenfeld Cyna, lat 2, zam. Boczna 5
- Blumenfeld Chawa Gitel
- Blumenfeld Fajgla, lat 64, zam. Augustiańska 1
- Blumenfeld Hindel
- Blumenfeld Ruchla, lat 34, zam. Mickiewicza 6
- Blumenfeld Wolf
- Blumenfeld Abram, lat 53
- Blumenfeld Ruchla, lat 53
- Blumenfeld Sura Rochma lat 16, zam. Kościuszki 1a
- Blumenfeld Tołca, lat 15, zam. Kościuszki 1a
- Blumenfeld Rywka, lat 58
- Blumenfeld Mirla, lat 60
- Blumfeld Awram, lat 44
- Blumenfeld Lejbuś, lat 48, zam. Wolbromska 1
- Blumenfeld Chana Ruchla, lat 46, zam. Wolbromska 1
- Blumenfeld Laja, lat 21, zam. Wolbromska 1
- Blumenfeld Estera, lat 15, zam. Wolbromska 1
- Blumenfeld Marjem, lat 39, zam. 3 maja 16
- Blumenfeld Blima, lat 34, zam. 3 maja 16
- Blumenfeld Małka, lat 30, zam. 3 maja 16
- Blumenfeld Szmul, lat 27, zam. 3 maja 16
- Blumenfeld Szulim, lat 24, zam. 3 maja 16
- Blumenfeld Rajzla, lat 43, zam. Krakowska 11
- Blumenfeld Laja, lat 16, am. Krakowska 11
- Blumenfeld Bajruch, lat 13, zam. Krakowska 11
- Blumenfeld Szlama Hersz, lat 59, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Bajla Blima, lat 53, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Majer Moszek, at 33, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Lejb, lat 32, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Chaja Doba, lat 31, zam. Szpitalna 23
- Blumenfeld Abram Josek, lat 29, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Ruchla, lat 27, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Gitla, lat 26, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Pesla Sura, lat 20, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Tołca, lat 18, zam. Augustiańska 24
- Blumenfeld Nachum
- Blumenfeld Citel
- Blumenfeld Fajgel

- Blumenfeld Rachela
- Blumenfeld Cyna, zam. Boema 5
- Blumenfeld Nachum
- Blumenfeld Blima
- Blumenfeld (kobieta)
- Borensztajn Icek, lat 48, zam. 3 Maja 9
- Borensztajn Małka, lat 45, zam. 3 Maja 9
- Borensztajn Moszek Josek, lat 23, zam. 3 Maja 9
- Borensztajn Lejbuś, lat 64, zam. Żuradzka 17
- Borensztajn Chawa, lat 59, zam. Żuradzka 17
- Borensztajn Szmul Hersz, lat 19, zam. Żuradzka 17
- Borensztajn Mordka, lat 16, zam. Żuradzka 17
- Borensztajn Izrael, lat 16, zam. Żuradzka 17
- Borensztajn Laja, lat 12, zam. Żuradzka 17
- Borensztajn Jankiel Szlama, lat 51, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Borensztajn Mindla Laja, lat 48, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Borensztajn Moszek Lejb, lat 16, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Borensztajn Rywka, lat 12, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Borensztajn Mordka, lat 12, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Borensztajn Ruchla, lat 37, zam. Górnica 24
- Borensztajn Szmul Aron, lat 7, zam. Górnica 24
- Borensztajn Gitla Chawa, lat 6, zam. Górnica 24
- Borensztajn Josek Hersz, lat 5, zam. Górnica 24
- Borensztajn Moszek Jakób, lat 41, zam. Bożniczna 6
- Borensztajn Marjem Laja, lat 44, zam. Bożniczna 6
- Borensztajn Szmul Majer, lat 15, zam. Bożniczna 6
- Borensztajn Sara, lat 13, zam. Bożniczna 6
- Borensztajn Necha, lat 11, zam. Bożniczna 6
- Borensztajn Ałta Chaja, lat 7, zam. Bożniczna 6
- Borsztein Samuel
- Borsztein Ester
- Borsztein Chana, lat 45
- Borsztein Abraham, lat 19
- Braun Ithacz, lat 44
- Braum Wolf, lat 70, zam. 3 maja 26
- Broner Chana
- Braum Chala, lat 40, zam. 3 maja 26
- Brauner Awigdor, lat 33
- Braum Pesla, zam. 3 maja 26
- Braum Izrań, lat 30, zam. 3 maja 26
- Broner Liba
- Braumer Uryś, lat 57, zam. Górnica 11
- Braumer Bajla, lat 52, zam. Górnica 11
- Braumer Żysla, lat 25, zam. Górnica 11
- Braumer Sura Rochyma, lat 23, zam. Górnica 11
- Braumer Pesla, lat 20, zam. Górnica 11
- Brenner Else, lat 47
- Brenner Charlotte, lat 72, zam. Antonien Huette
- Bronstein Sura Fajga, lat 67
- Brukner Abram, lat 48, zam. Krakowska 9
- Brukner Nicha, lat 48, zam. Krakowska 9
- Bryks Boruch, lat 70, zam. Gęsia 4
- Briks Abram Chaim, lat 45, zam. Gęsia 4
- Briks Gitla Marja, lat 39, zam. Pocztowa 12
- Briks Chawa Chana, lat 17, zam. Pocztowa 12
- Briks Rajza Blima, lat 12, zam. Pocztowa 12
- Briks Arie, lat 5
- Briks Szimon
- Briks Lejbuś, lat 42, zam. Gęsia 4
- Briks Chawa Szejwa, lat 38, zam. Gęsia 4
- Briks Jakób Chil, lat 35, zam. Gęsia 4
- Briks Marjem, lat 34, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Briks Brajndla, lat 5, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 13
- Briks Michele, lat 32
- Briks Dawid
- Briks Alta Mandezja
- Briks Fiszel Efraim
- Briń Chaim Dawid, lat 63, zam. Szpitalna 40
- Briń Sura Hendla, lat 62, zam. Szpitalna 40

- Bryn Małka, lat 32, zam. Gen. Buchowieckiego 18
- Brzeszcze Fajgla, lat 61, zam. Hannover (Niemcy)
- Bagien Estera, lat 27
- Czerny Josif, lat 47, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Czerny Ruda, lat 45, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cerner Josef
- Chęciński Chaim Dawid, lat 67
- Chęcińska Jochewed
- Chęcińska Netl, lat 45
- Chęcińska Dwora Zisł, lat 22
- Chęciński Jiszajahu Chuci, lat 18
- Chęciński Mordka, lat 59, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 20
- Chęcińska Chendla, lat 59, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 20
- Chójt Moszek, lat 57, zam. Górnica 22
- Chójt Fajgla, lat 54, zam. Górnica 22
- Chójt Jakób, lat 28, zam. Górnica 22
- Chójt Judka, lat 23, zam. Górnica 22
- Chójt Icek Mendel, lat 17, zam. Górnica 22
- Chójt Chaim, lat 13, zam. Górnica 22
- Chójt Bajla Judes, lat 10, zam. Górnica 22
- Cukierman Rubin, lat 48, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Cukierman Fajgla Chinda, lat 51, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Cukierman Juda-Josek, lat 17, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Cukierman Leibisz
- Cukierman Jachetta, lat 68, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Cukierman Gučia
- Cukierman Sura, lat 38, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Cukierman Abram, lat 37, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Cukierman Laja, lat 27, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Cukierman Sura Perla, lat 43, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Cukierman Chana, lat 18, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Cukierman Jakób Hersz, lat 48, zam. Krakowska 4
- Cukierman Sycha, lat 46, zam. Krakowska 4
- Cukierman Mala, lat 22, zam. Krakowska 4
- Cukierman Dawid
- Cukierman Rachel
- Cukierman Simon
- Cukierman Riwka
- Cukierman Syma Edyna, lat 68, zam. 3 maja 31
- Cukierman Ruchele
- Cukierman Mosze Chaim, lat 58, zam. Górnica 29
- Cukierman Liba, lat 56, zam. Górnica 29
- Cukierman Chaja
- Cukierman Jankiel, lat 32, zam. Górnica 29
- Cukierman Ruchla, lat 29, zam. Górnica 29
- Cukierman Fajgla, lat 29, zam. Górnica 29
- Cukierman Marjem Estera, lat 25, zam. Górnica 29
- Cukierman Chana, lat 21, zam. Górnica 29
- Cukierman Dawid, lat 18, zam. Górnica 29
- Cygler Srul Berek, lat 58, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cygler Bina Cejwa, lat 52, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cygler Chaja, lat 28, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cygler Szlama, lat 27, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cygler Sura, lat 20, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cygler Chil, lat 18, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 30
- Cygler Chajndel, lat 69, zam. Augustiańska 23
- Cygler Mindla, lat 46, zam. Augustiańska 23

- Cygler Motel, lat 28
- Cygler Fajga, lat 15, zam. Augustiańska 23
- Cygler Hinda, lat 38
- Cygler Margot, lat 15
- Cimberg Herszlik, lat 46, zam. Krakowska 8
- Cimberg Blima Rachla, lat 49, zam. Krakowska 8
- Cimberg Ideasa, lat 20, zam. Krakowska 8
- Cimberg Majer, lat 16, zam. Krakowska 8
- Cymberg Chemja, lat 59, zam. Wolbromska 2
- Cymberg Chana, lat 53, zam. Wolbromska 2
- Cymberg Jakób, lat 33, zam. Wolbromska 2
- Cymberg Machela, lat 28, zam. Wolbromska 2
- Cymberg Dawid Joel, lat 21, zam. Wolbromska 2
- Cymberg Israel, lat 14
- Cymbler Froim, lat 53, zam. Pocztowa 12
- Cymbler Liba Ruda, lat 60, zam. Pocztowa 12
- Cymbler Sura Bajla, lat 25, zam. Pocztowa 2
- Cymbler Icek, lat 16, zam. Pocztowa 12
- Cymbler Rosa, lat 53
- Cymbler Sura, lat 16, zam. Piłsudskiego 30
- Cymbler Gnendla, lat 64, zam. 3 Maja 9
- Cymbler Harka, lat 33
- Czamańska Sura Rywka, lat 54, zam. Górnicza 28
- Czamański Datil
- Czamański Wolf, lat 31, zam. Górnicza 28
- Czamańska Estera, lat 26, zam. Górnicza 28
- Czamański Załma, lat 23, zam. Górnicza 28
- Czarnecki Herszel, lat 64, zam. Gwarecka 15
- Czarnecki Mordka Berek, lat 39, zam. Gwarecka 15
- Czarnecki Lejb, lat 36, zam. Gwarecka 15
- Czerner Abram Icyk, lat 50, zam. Parczewska 1
- Czerner Ajdla, lat 46, zam. Parczewska 1
- Czerner Jakób Berek, lat 15, zam. Parczewska 1
- Czerner Chaim, lat 13, zam. Parczewska 1
- Czerner Chaja, lat 10, zam. Parczewska 1
- Dafner Rywka Chaja, lat 88, zam. Bożniczna 7
- Dafner Rubin, lat 48 zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 21
- Dafner Sura Szajndla, lat 47, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 21
- Dafner Ruchla, lat 22, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 21
- Dafner Tauba, lat 18, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 21
- Dafner Chaim, lat 16, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 21
- Danziger Chaim, lat 52
- Dancyger Josef, lat 12, zam. Plac Marszałka Piłsudskiego 10
- Dykman Majer Izrael, lat 34, zam. Daszyńskiego 31
- Dykman Itla, lat 31, zam. Daszyńskiego 31
- Dykman Sara, lat 5, zam. Daszyńskiego 31
- Drezner Rajza, lat 42
- Dimant Fajgla, lat 53, zam. Augustiańska 30
- Dimant Gerszon Henoch, lat 2, zam. Augustiańska 30
- Ehrenwort Szyfra, lat 24, zam. Chorzów
- Ejbuszyc Abram, lat 46, zam. Pl. M. Piłsudskiego 21
- Ejbuszyc Szajndla, lat 46, zam. Pl. M. Piłsudskiego 21
- Aibersziz Mindel
- Aibersziz Hinda
- Aibersziz Liba
- Aibersziz Ila
- Ejzenberg Mordka Symcha, lat 68, zam. Gęsia 2
- Ejzenberg Dwojra, lat 69, zam. Gęsia 2
- Elbaum Jankiel Josek, lat 61, zam. Górnicza 5
- Elbaum Fajgla, lat 56, zam. Górnicza 5
- Elbaum Chaja, lat 27, zam. Górnicza 5
- Elbaum Szlama, lat 33, zam. Parczewska 3
- Elbaum Ruchla, lat 30, zam. Parczewska 3
- Elbaum Alter Rubin, lat 2, zam. Parczewska 3
- Epsztejn Batja, lat 28
- Erenfryd Mosiek Judka, lat 85, zam. Augustiańska 24
- Erenfryd Mendel Szaja, lat 59, zam. 3 maja 14
- Erenfryd Tauba, lat 62, zam. 3 maja 14

- Erenfrid Binem, lat 34, zam. 3 maja 2
- Erenfrid Sura, lat 36, zam. 3 maja 2
- Erenfrid Mordka Józef, lat 12, zam. 3 maja 2
- Erenfrid Tołca, lat 6, zam. 3 maja 2
- Erenfryd Berek
- Erenfryd Blima, lat 50, zam. 3 Maja 14 lub 21
- Ehrenfried Gitel Lea, lat 22
- Erlich Dawid Fajwel, lat 58, zam. Mickiewicza 6
- Erlich Ruchla, lat 14, zam. Bożniczna 22
- Erlich Sura, lat 57
- Erlich Jankiel, lat 51, zam. Krakowska 4
- Erlich Chawa, lat 47, zam. Żuradzka 1
- Erlich Laja, lat 25, zam. Żuradzka 1
- Erlich Mordka Hersz, lat 21, zam. Żuradzka 1
- Erlich Elimelech
- Erlich Tauba, lat 15, zam. Żuradzka 1
- Erlich Lejbuś Gecel, lat 53, zam. Pocztowa 2
- Erlich Blima Złata, lat 50, zam. Pocztowa 2
- Erlich Abram Josek, lat 25, zam. Pocztowa 2
- Erlich Perla, lat 19, zam. Pocztowa 2
- Erlich Chaim, lat 11, zam. Pocztowa 2
- Erlich Herszel, lat 42, zam. Augustiańska 30
- Erlich Chinda, lat 37, zam. Augustiańska 30
- Ernst Leo, lat 58, zam. Chorzów
- Ernst Lola, lat 56, zam. Chorzów
- Ernst Otto, lat 55, zam. Chorzów
- Streicher Josef, lat 56
- Streicher Chana Estera, lat 50
- Estrajcher Josek, lat 70, zam. Bożniczna 10
- Estrajcher Sura Nicha, lat 49, zam. Bożniczna 10
- Estrajcher Lejzor, lat 61, zam. Pocztowa 12
- Estrajcher Rywka, lat 59, zam. Pocztowa 12
- Estrajcher Idesa, lat 28, zam. Pocztowa 12
- Estrajcher Hersz, lat 25, zam. Pocztowa 12
- Estrajcher Izrael Majer, lat 20, zam. Pocztowa 12
- Estrajcher Miriam, lat 16
- Estrajcher Cwi
- Estrajcher Berek, lat 36, zam. Kościuszki 23
- Estrajcher Idesa, lat 42, zam. Kościuszki 26
- Estrajcher Mordka Zanwel, lat 7, zam. Kościuszki 26
- Fajersztajn Lea
- Fajersztajn Josef
- Fajersztajn Abraham
- Fajner Gołda, lat 40, zam. Bożniczna 10
- Fajner Estera, lat 36, zam. Bożniczna 10
- Feiner (m)
- Feiner Gutele
- Feiner (k)
- Feiner (m)
- Feiner Chawa i 2 dzieci
- Feiner (m)
- Feiner Rachel i 2 dzieci
- Federman Moszek, lat 58, zam. Górnicza 11
- Federman Blima, lat 58, zam. Górnicza 11
- Federman Chana, lat 38, zam. Górnicza 11
- Federman Chaja, lat 33, zam. Górnicza 11
- Federman Sijndel, lat 30
- Federman Sura, lat 28, zam. Górnicza 11
- Federman Josek, lat 35, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 21
- Federman Rywka, lat 31, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 21
- Federman Mirjam, lat 6, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 21,
- Feigenbaum Regina, lat 47
- Feigenbaum Isidor, lat 4
- Feldbaum Hejnich, lat 64, zam. Krakowska 6
- Feldbaum Gołda, lat 62, zam. Krakowska 6
- Feldbaum Dwora
- Feldbaum Izrael, lat 26, zam. Szpitalna 13
- Feldbaum Gitla Chaja, lat 29, zam. Szpitalna 13
- Feliks Szlama, lat 61, zam. 3 maja 28
- Feliks Sura, lat 54, zam. 3 maja 28
- Feliks Mordka, lat 33, zam. 3 maja 28
- Feliks Icek, lat 31, zam. 3 maja 28
- Feliks Chana, lat 28, zam. 3 maja 28

- Feliks Chaim, lat 27, zam. 3 maja 28
- Feliks Jakób Josek, lat 20, zam. 3 maja 28
- Feliks Szmul, lat 37, zam. 3 maja 28
- Feliks Itra, lat 40, zam. 3 maja 28
- Feliks Alter Paltiel, lat 7, zam. 3 maja 28
- Fink Dawid, lat 47
- Fink Sura Rojza, lat 39, zam. Gęsia 4
- Fink Efraim Michał, lat 5, zam. Gęsia 4
- Firsztenberg Szymon Moszek, lat 58, zam. Augustiańska 27
- Firsztenberg Bajla, lat 54, zam. Augustiańska 27
- Firsztenberg Jenta, lat 30, zam. Augustiańska 27
- Firsztenberg Tobiasz, lat 16, zam. Augustiańska 27
- Fiszel Pesla, lat 67, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Fiszel Jakób, lat 46, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Fiszel Rajzla - Laja, lat 47, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Fiszel Abram Majer, lat 24, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Fiszel Dwojra, lat 20, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Fiszel Sura Gitla, lat 18, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Fiszgrund Chaja Hela, lat 25
- Fiszgrund Mosze, lat 1,5
- Flaszenberg Azryel, lat 49, zam. 3 Maja 37
- Frejlich Izrael Chersz, lat 55, zam. Krakowska 4
- Frejlich Sura Ajdla, lat 56, zam. Krakowska 4
- Frejlich Rachmil, lat 29, zam. Krakowska 4
- Frejlich Chil, lat 25, zam. Krakowska 4
- Frejlich Eta, lat 23, zam. Krakowska 4
- Frejlich Frajdla, lat 17, zam. Krakowska 4
- Frejlich Jochwet, lat 11, zam. Krakowska 4
- Frejlich Icek Lejbuś, lat 33, zam. Krakowska 1
- Frejlich Zeld, lat 28, zam. Krakowska 1
- Frejlich Mojżesz Ber, lat 5, zam. Krakowska 1
- Frank Icek Majer, lat 59, zam. Rynek 29
- Frank Szeindl
- Frank Szoszana
- Frank Chaia
- Frank Nicha
- Frank Michael
- Frank Elka
- Frenkiel Mendel, lat 61, zam. 3 maja 39
- Frenkiel Gitla, lat 59, zam. 3 maja 39
- Frenkiel Szprynca, lat 89, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Frenkiel Moszek, lat 60, zam. Krzywa 11a
- Frenkiel Sara, lat 64, zam. Krzywa 11a
- Frenkiel Pinkus, lat 32, zam. Krzywa 11a
- Frenkiel Izrael - Icek, lat 30, zam. Krzywa 11a
- Frenkiel Udla, lat 28, zam. Krzywa 11a
- Frenkiel Fajgla, lat 26, zam. Krzywa 11a
- Frenkel Mosze, zam. Królewska Huta
- Frenkel Mosze, lat 40
- Frenkel Hendel, lat 38
- Frenkiel Icek Berek, lat 54, zam. Rynek 17
- Frenkiel Ruchla, lat 51, zam. Rynek 17
- Frenkiel Josek - Wulf, lat 32, zam. Rynek 17
- Frenkiel Szlama Majer, lat 19, zam. Rynek 17
- Frenkiel Aron, lat 17, zam. Rynek 17
- Frenkiel Szmul Hersz, lat 14, zam. Rynek 17
- Frenkiel Szlama, lat 59, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Frenkiel Rywka, lat 54, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Frenkiel Abram, lat 78, zam. Żuradzka 3
- Frenkiel Hendla, lat 56, zam. Żuradzka 3
- Frenkiel Małka, lat 38, zam. Żuradzka 3
- Frenkiel Abram, lat 46, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 7
- Frenkiel Estera, lat 51, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 7
- Frenkiel Icyk Berek, lat 66, zam. 3 maja 16

- Frenkiel Sura Chendla, lat 62, zam. 3 maja 16
- Frenkel Szeindl
- Frenkel Mosze
- Frenkel Frimet
- Frenkel Cipora
- Frenkel Meir
- Frenkel Cila
- Frenkel Riwka
- Frenkel Cesiz
- Frenkel Mendel
- Fridberg Chanoch Dawid
- Fridman Majer Icyk, lat 70, zam. 3 maja 16
- Fridman Rachel, lat 67, zam. 3 maja 16
- Fridman Szlama Hersz, lat 39, zam. Rynek 25
- Fridman Rywka, lat 35, zam. 3 maja 16
- Fridman Laja, lat 33, zam. Kościuszki 3
- Fridman Marjem - Fajgla, lat 30, zam. 3 maja 16
- Fridman Chaim Mordka, lat 28, zam. 3 maja 16
- Frydman Naftula, lat 25, zam. 3 maja 16
- Frydman Moszek Zanwel, lat 42, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Frydman Gitla, lat 40, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Frydman Lejbuś, lat 15, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Frydman Perla, lat 13, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Frydman Bajrach, lat 7, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Fridman Hendel
- Fridman Abram
- Friedman Ruchla
- Frydman Szmul Haskiel, lat 81, zam. Żuradzka 1
- Frydman Estera, lat 74, zam. Żuradzka 1
- Frydman Jakób Szlama, lat 59, zam. Daszyńskiego 40
- Frydman Małka, lat 48, zam. Daszyńskiego 40
- Frydman Marjem, lat 27, zam. Daszyńskiego 40
- Frydman Moszek Zyskind, lat 18, zam. Daszyńskie-
go 40
- Fridman Jakób Szlama, lat 36, zam. 3 maja 30
- Fridman Jekutiel
- Fridman (k) i dzieci
- Fridman Mirjam
- Fridman Jankil
- Fridman Malka
- Fridman Jechiel
- Frydman Rosa
- Frydman Erwin
- Frydman Szlama
- Frydman Lea
- Frydman Nuchim Don, lat 12, zam. Żuradzka 5
- Frydman Icek Jakób, lat 10, zam. Żuradzka 5
- Frydman Elka, lat 4, zam. Żuradzka 5
- Fridman Icyk Berek, lat 41, zam. Wolbromska 2
- Fridman Gołda, lat 45, zam. Wolbromska 2
- Fridman Chaim, lat 14, zam. Wolbromska 2
- Fridman Abram, lat 11
- Fridman Kałma, lat 9, zam. Wolbromska 2
- Fridman Srul Mordka, lat 8, zam. Wolbromska 2
- Fridman Wigdor Nusyn, lat 5, zam. Wolbromska 2
- Frydman Marjem, lat 51, zam. Krakowska 12
- Frydman Pesla, lat 38, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 13
- Frydman Zysie, lat 4, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 13
- Frydman Szlama Hersz, lat 3, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 13
- Fuksbruner Szlama Hersz, lat 66, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 2
- Fuksbruner Szymcha, lat 65, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 2,
- Fuksbruner Nycha, lat 37, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 2
- Fuksbruner Srul, lat 35, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 2
- Fuksbruner Jakób Lejb, lat 25, zam. Pl. Marszałka

- Piłsudskiego 2
- Fuksbruner Abram Moszek, lat 22, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 2,
 - Fuksbruner Dawid, lat 19, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 2
 - Fuksbruner Tauba, lat 52, zam. Żuradzka 2
 - Fuksbruner Abram Lejzor, lat 67, zam. Żuradzka 2
 - Fuksbruner Nacha, lat 51, zam. Żuradzka 2
 - Fuksbruner Chaim Josek, lat 27, zam. Żuradzka 2
 - Fuksbrauner Rachla
 - Fuksbrauner Fella
 - Fuksbruner (m)
 - Fuksbruner Riwka
 - Gielbard Josek, lat 67, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 14
 - Gielbard Wulf, lat 37, zam. Szpitalna 28
 - Gelbard Sara, lat 36
 - Gelbart Tauba Laja, zam. Augustjańska 1
 - Gelber Lotte
 - Gelber Erwin
 - Gelbhar Dawid, lat 33
 - Gerstel Janette
 - Gerstel Friederyke
 - Gerstel Kaethe
 - Giertler Chil Dawid, lat 38, zam. Górnicza 27
 - Giertler Kajla, lat 40, zam. Górnicza 27
 - Giertler Moszek Lajb, lat 14, zam. Górnicza 27
 - Giertler Aron, lat 13, zam. Górnicza 27
 - Giertler Dyna Chwula, lat 10, zam. Górnicza 27
 - Gertler Lea
 - Gertler Baruch, lat 46
 - Gertler Lea, lat 42
 - Gertler Hendel, lat 17
 - Gertler Jechiel
 - Gertler Ester i 2 dzieci
 - Gertler Mendel
 - Gertler Riwka i 3 dzieci
 - Gertler Israel Cwi
 - Gertler Sara Aidel
 - Gertler Mosze Leib
 - Gertler Dina
 - Gertner Matla, lat 51, zam. Bożniczna 4
 - Gertner Hersz Majer, lat 26, zam. Bożniczna 4
 - Gertner Blima, zam. 3 maja 12
 - Gertner Chaja Rywka, zam. 3 maja 12
 - Glajtman Chaim, lat 48, zam. Wolbromska 10
 - Glajtman Rojza, lat 51, zam. Wolbromska 10
 - Glajtman Chana, lat 23, zam. Wolbromska 10
 - Glajtman Jakób Mordka, lat 20, zam. Wolbromska 10
 - Gleitman Nicha, lat 13
 - Gleitman Szandel, lat 42
 - Glajtman Tobiasz, lat 38, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 11
 - Glajtman Frimeta, lat 36, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 11
 - Glajtman Chaja Sura, lat 5, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 11
 - Glajtman Dawid, lat 57
 - Glajtman Lejbuś, lat 54, zam. Krakowska 16
 - Glajtman Fajgla Chana, lat 54, zam. Krakowska 16
 - Glajtman Zysla, lat 30, zam. Krakowska 16
 - Glajtman Nycha, lat 25, zam. Krakowska 16
 - Glajtman Ruchla Laja, lat 17, zam. Krakowska 16
 - Glajtman Abram Josek, lat 43, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 11
 - Glaitman Chana, lat 38
 - Glajtman Zysla Laja, lat 10, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 11
 - Glajtman Wulf, lat 5, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 11
 - Gleitman Mordehai, lat 77
 - Glajtman Bajla, lat 68, zam. Krakowska 2
 - Glajtman Wulf - Luzer, lat 49, zam. 3 maja 37
 - Glajtman Uszer, lat 45, zam. 3 maja 35
 - Glajtman Załka, lat 38, zam. Daszyńskiego 17

- Glajtman Szyja, lat 36, zam. Daszyńskiego 17
- Glajtman Paulina, lat 30, zam. Krakowska 2
- Glajtman Celina, lat 5, zam. Krakowska 2
- Glajtman Lejbuś, lat 34, zam. Daszyńskiego 17
- Glajtman Dwojra, lat 5, zam. Krakowska 2
- Glajtman Berek, lat 65, zam. 3 maja 9
- Glajtman Sura Chaja, lat 65, zam. 3 maja 9
- Glajtman Chana, lat 43, zam. 3 maja 9
- Glajtman Chaim Tobjasz, lat 40, zam. 3 maja 9
- Glajtman Jehuda, lat 37
- Glajtman Chana Zysla, lat 35, zam. 3 maja 9
- Glajtman Rachla, lat 28, zam. 3 maja 9
- Glajtman Szifra
- Glajtman Zelik, lat 56, zam. Krzywa 4
- Glajtman Chana, lat 53, zam. Krzywa 4
- Glajtman Szmuel
- Glajtman Juda Lejb, lat 32, zam. Krzywa 4
- Glajtman Moszek, lat 30, zam. Sławkowska 8
- Glajtman Tobjasz, lat 26, zam. Krzywa 4
- Glajtman Szyfra, lat 24, zam. Krzywa 4
- Glajtman Akiwa, lat 26
- Glajtman Szprinca, lat 28, zam. Wolbromska 3
- Glajtman Małka, lat 1, zam. Wolbromska 3
- Glajtman Hanka, lat 16
- Glajtman Heniek, lat 15
- Glajtman Szymon, lat 64, zam. Augustjańska 20
- Glajtman Chaja Bajla, lat 57, zam. Augustjańska 20
- Glajtman Chana Lea
- Glajtman Aron, lat 31, zam. Bożniczna 22
- Glajtman Jakób - Josek, lat 22, zam. Augustjańska 20
- Glajtman Mordka Nuchem, lat 34, zam. 3 Maja 28
- Glajtman Chana Blima, lat 34, zam. Augustjańska 20
- Glajtman Riwka i dzieci
- Glajtman Chaja Gitla
- Glazer Małka, lat 54, zam. Augustjańska 31
- Glazer Abram Berek, lat 48, zam. Parczewska 4
- Glazer Blima, lat 43, zam. Parczewska 4
- Glazer Judka, lat 14, zam. Parczewska 4
- Glazer Chawa Laja, lat 41, zam. Parczewska 4
- Glazer Ita Sura, lat 10, zam. Parczewska 4
- Glazer Pałtyl Joel, lat 8, zam. Parczewska 4
- Glezer Lazar, lat 51, zam. 3 maja 2
- Glezer Ruchla, lat 54, zam. 3 maja 2
- Glickstein Perla
- Gliksztajn Chaim Hersz, lat 52, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Gliksztajn Jentla, lat 41, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Gliksztajn Moszek - Icek, lat 18, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Gliksztajn Abram, lat 16, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Gliksztajn Izrael Majer, lat 13, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Gliksztajn Szmul, lat 4, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Gliksztajn Abram Dawid, lat 50, zam. Żuradzka 1
- Gliksztajn Ruchla, lat 42, zam. Wolbromska 35
- Gliksztajn Irla, lat 22, zam. Wolbromska 35
- Gliksztajn Fajgla, lat 20, zam. 3 maja 35
- Gliksztajn Benjamin, lat 15, zam. Wolbromska 35
- Gliksztajn Natan, lat 13, zam. Wolbromska 35
- Gliksztajn Rajzla, lat 41, zam. Górnicza 6
- Gliksztajn Mirla, lat 12, zam. Górnicza 6
- Gliksztajn Pesla, lat 11, zam. Górnicza 6
- Glueckstein Rywka, lat 31
- Gliksztajn Moszek Zimel, lat 55, zam. 3 maja 10
- Gliksztajn Serca, lat 52, zam. 3 maja 10
- Gliksztajn Berek - Hersz, lat 27, zam. 3 maja 10
- Gliksztajn Fajgla, lat 25, zam. 3 maja 10
- Gliksztajn Jentla, lat 20, zam. 3 maja 10
- Gliksztajn Chaim Icek, lat 13, zam. 3 maja 10
- Gliksztajn Temerla, lat 80, zam. Poczтова 10
- Glueckstein Herzke, lat 33
- Gliksman Rudka, lat 7
- Gliksman Herszla, lat 43, zam. 3 maja 19
- Gliksman Laja, lat 42, zam. 3 maja 19

- Gold Chaja, lat 50
- Gold Szewa, lat 21
- Gold Chaim, lat 18
- Gold Froim, lat 52, zam. Rynek 26
- Gold Entla, lat 62, zam. Rynek 26
- Gold Chana Rywka, lat 23, zam. Rynek 26
- Gold Gitla, lat 36
- Gold Rachela, lat 13
- Gold Lola, lat 12
- Gold Frania, lat 8
- Goldberg Małka Rajzla, lat 73, zam. 3 maja 23
- Goldberg Abram, lat 31
- Goldberg Abram, lat 65, zam. Augustjańska 3
- Goldberg Rywka, lat 69, zam. Augustjańska 3
- Goldberg Hirszel
- Goldberg Cwia
- Goldberg Cyrla, lat 34
- Goldberg Mojsze, lat 42
- Goldberg Riwka, lat 40
- Goldberg Mordechaj Mendel, lat 21
- Goldblid Minka, lat 72
- Goldfajnd Rywka, lat 44
- Goldfeld Szulim, lat 77, zam. Północna 17
- Goldfeld Chana
- Goldfeld Rajzla, lat 48, zam. Północna 17
- Goldfeld Mosze
- Goldfeld Ajzyk Wulf, lat 53, zam. Wolbromska 3
- Goldfeld Elka, lat 49, zam. Wolbromska 3
- Goldfeld Machel, lat 20, zam. Wolbromska 3
- Goldfeld Rajzla, lat 20, zam. Wolbromska 3
- Goldfeld Rachela, lat 8, zam. Wolbromska 3
- Goldfeld Moszek, lat 38, zam. 3 maja 80
- Goldfeld Rachla, lat 39, zam. 3 maja 80
- Goldfeld Machela, lat 11, zam. 3 maja 80
- Goldfeld Herszel, lat 8, zam. 3 maja 80
- Goldfeld Rachla, lat 7, zam. 3 maja 80
- Goldfeld Berek, lat 1, zam. 3 maja 80
- Goldfeld Zajdel Dydja, lat 54, zam. Górnica 26
- Goldfeld Elka, lat 46, zam. Górnica 26
- Goldfeld Hersz, lat 25, zam. Górnica 26
- Goldfeld Mendel, lat 21, zam. Mickiewicza 4
- Goldfajnd Dina Bajla, lat 28, zam. Żuradzka 5
- Goldfajnd Fajgla, zam. Żuradzka 5
- Goldszajn Małka, lat 55, zam. Górnica 26
- Goldszajn Chuna, lat 21
- Goldszejn Szymon, lat 37
- Goldszejn Cyrla, lat 36, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 25
- Goldschein Reisl, lat 17
- Goldszejn Icyk Majer, lat 64, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 26
- Goldszejn Szajndla Frymeta, lat 66, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 26
- Goldschein Fajgel, lat 34
- Goldszejn Rywka Chaja, lat 32, zam. Augustiańska 28
- Goldszejn Laja, lat 29, zam. Rynek 26
- Goldszejn Mordka, lat 21, zam. Rynek 26
- Goldszejn Huna Wulf, lat 39, zam. Żuradzka 5
- Goldszejn Hudes, lat 32, zam. Żuradzka 5
- Goldszajn Ruchla, lat 3, zam. Żuradzka 5
- Goldszejn Jakób, lat 36, zam. Bożniczna 21
- Goldszejn Sara, lat 30
- Goldsztajn Hessel, lat 38
- Goldsztajn Chaja, lat 38
- Goldsztein (k)
- Goldsztajn (k)
- Goldsztajn (m)
- Goldsztein Chaja i 3 dzieci
- Goldsztajn (m)
- Goldsztajn Chawa i dzieci
- Gosławskej Jhodet
- Gotfrid Chajim
- Gotfrid Beilza
- Gotfrid Icchak
- Gotfrid Szeinz

- Perdelski - Gotfrid Rut
- Groer Eljasz, lat 33, zam. 3 maja 9
- Grauer Malka, lat 34
- Groer Chana Bajla, lat 8, zam. 3 maja 9
- Grauer Hawa, lat 4
- Groer Chawa Rywka, lat 28, zam. Krakowska 4
- Grauer Chemja, lat 53, zam. Wolbromska 3
- Grauer Laja, lat 59, zam. Wolbromska 3
- Grynbaum Szmul Hersz, lat 55, zam. Szpitalna 40
- Grynbaum Chaja, lat 51, zam. Szpitalna 40
- Grynbaum Icek Lejb, lat 15, zam. Szpitalna 40
- Grinberg Izrael Dawid, lat 49, zam. Żuradzka 5
- Grinberg Szajndla - Chaja, lat 52, zam. Żuradzka 5
- Grinberg Sura, lat 18, zam. Żuradzka 5
- Grynberg Abram, lat 43, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Grynberg Chaja Sura, lat 46, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Grynberg Rachela, lat 15, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Grosfeld Sara
- Grosfeld Hersz, lat 31, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 14
- Grosfeld Heno
- Grosfeld Szeindel
- Grosfeld Lea
- Grosfeld Abraham
- Grosfeld Hinda
- Grosman Berek, lat 72, zam. Krzywa 7
- Grossman Hilel, lat 64
- Grosman Rachel, lat 54
- Grosman Sara, lat 35
- Grosman Pluczu, lat 20
- Grosman Jankiel, lat 40, zam. Ogrodzieniecka 29
- Grosman Jentla, lat 38, zam. Ogrodzieniecka 29
- Grosman Bajla, lat 10, zam. Ogrodzieniecka 29
- Grosman Mojżesz, lat 4, zam. Ogrodzieniecka 29
- Grosman Zelig, lat 41
- Grosman Jenta, lat 39
- Grossmann Rywka
- Grosman Moszek, lat 49, zam. Rynek 30
- Grosman Pesla, lat 39, zam. Rynek 30
- Grosman Sura Szyfra, lat 12, zam. Rynek 30
- Grosman Chana, lat 46, zam. Augustiańska 6
- Grosman Dawid Aron, lat 63, zam. Gęsia 2
- Grosman Gnendla, lat 53, zam. Gęsia 2
- Grosman Gitla, lat 36, zam. Gęsia 2
- Grosman Tauba, lat 19, zam. Gęsia 2
- Grosman Sura, lat 14, zam. Gęsia 2
- Grosman Krajndla, lat 50, zam. Wobromska 7
- Grosman Rafael, lat 20, zam. Wobromska 7
- Grosman Chaja Gitla, lat 53, zam. Wobromska 2
- Grosman Szprinca, lat 48, zam. Wobromska 2
- Grosman Chaja
- Grosman Czarne
- Grosman Leibel
- Grosman Hinde
- Grosman Chaim Hirsz
- Grosman Chana
- Grosman Israel
- Grosman Rikel
- Grosman Caja
- Gruenbaum Golda, lat 39
- Gruszczyński Mordka, lat 42, zam. Pocztowa 4
- Gruszczyńska Szyfra, lat 46, zam. Pocztowa 4
- Gruszczyńska Sura - Laja, lat 17, zam. Pocztowa 4
- Gruszczyńska Estera - Mirjam, lat 15, zam. Pocztowa 4
- Gruszczyński Berek, lat 14, zam. Pocztowa 4
- Gruszczyński Szaja - Zelik, lat 10, zam. Pocztowa 4
- Gringlas Natan, lat 27, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 7
- Grynstein Rachela, lat 27
- Gutfeld Pajtjel, lat 76, zam. Rynek 14
- Gutfeld Moszek Chaim, lat 53, zam. Gen. Buchowieckiego 3

- Gutfeld Ruchla, lat 56, zam. Gen. Buchowieckiego 3
- Gutfeld Chawa, lat 32, zam. Sławkowska 10
- Gutfeld Icek, lat 25, zam. Sławkowska 3
- Gutfeld Lipa, lat 23, zam. Gen. Buchowieckiego 3
- Gutfeld Icek, lat 42, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Gutfeld Rywka, lat 42, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Gutfeld Chaja, lat 17, zam. Gen. Buchowieckiego 3
- Gutfeld Pesla, lat 12, zam. Gen. Buchowieckiego 3
- Gutfeld Rywka Laja, lat 39, zam. Górnicza 17
- Gutfeld Ruchla, lat 12, zam. Górnicza 17
- Gutman Luis, lat. 67, zam. Koenigshuette
- Gutman Klara, lat. 58, zam. Koenigshuette
- Gutman Berta, lat. 16, zam. Koenigshuette
- Guttman Gustav, lat. 16, zam. Koenigshuette
- Gutman Aba, lat. 42, zam. Żuradzka 1
- Gutman Ajdla, lat. 44, zam. Żuradzka 1
- Gutman Gitla, lat. 19, zam. Żuradzka 1
- Gutman Rywka, zam. Żuradzka 1
- Gutman Berek, lat. 36
- Gutman Roza, lat. 36
- Gutman Braindel
- Gutman Awraham
- Guzy Szymon, lat. 32
- Guzy Estera Maria, lat. 27, zam. Pocztowa 18
- Guzy Feiga, lat. 3
- Guzy Icek Moszek, lat. 1, zam. Pocztowa 18
- Guza Szlama, lat. 52, zam. Górnicza 33
- Guza Masia, lat. 57, zam. Górnicza 33
- Guza Chaja - Estera, lat. 27, zam. Górnicza 33
- Guza Lejzor, lat. 19, zam. Górnicza 33
- Guza Brajndla, lat. 17, zam. Górnicza 33
- Haendler Edith, lat 47
- Haendler Erika, lat 14
- Hefter Moszek, lat. 35, zam. Bożniczna 6
- Hefter Perla, lat. 28
- Hefter Mordka Aron, lat. 1, zam. Bożniczna 6
- Hagierman Moszek Joel, lat 44, zam. Krzywa 7
- Hagierman Frymeta, lat 39, zam. Krzywa 7
- Hagierman Icek Pałtyl, lat 19, zam. Krzywa 7
- Hagierman Abram Lejb, lat 17, zam. Krzywa 7
- Hagierman Małka Fajgla, lat 13, zam. Krzywa 7
- Hagierman Szauel Nusyn, lat 12, zam. Krzywa 7
- Handelsman Joel, lat. 54, zam. Bożniczna 29
- Handelsman Chana, lat. 52, zam. Bożniczna 29
- Handelsman Chaim Tobiasz, lat. 28, zam. Bożniczna 29
- Handelsman Gitel, lat. 24, zam. Bożniczna 29
- Hasenberg Genia, lat 39, zam. Chorzów
- Hejman Salo, lat 79
- Hejman Augusta, lat 76
- Hejman Elfride, lat 65
- Heller Lejbuś, lat. 53, zam. Pocztowa 2
- Heller Chaja, lat. 56, zam. Pocztowa 2
- Heller Chil Lejzor, lat. 25, zam. Pocztowa 2
- Heller Laja, lat. 22, zam. Pocztowa 2
- Herbert Pola, lat 35
- Herbert Huna, lat 44, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Herbert Laja Nysla, lat 46, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Herbert Alta Chana, lat 16, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Herc Gnendla, lat. 70, zam. Pocztowa 2
- Herc Sonia
- Herman Gustawa, lat 70
- Hifszer Tuwia
- Hifszer Jechezkel
- Hirsberg Rafał, lat 52, zam. Wobromska 1
- Hirsberg Laja, lat 52, zam. Wobromska 1
- Hirsberg Abram Juda, lat 24, zam. Wobromska 1
- Hirsberg Josef, lat 19, zam. Wobromska 1
- Hirsberg Icek, lat 14, zam. Wobromska 1
- Hirsberg Chil, lat 14, zam. Wobromska 1
- Hochbergier Szyfra, lat. 30, zam. Żuradzka 1
- Hochbergier Icek, lat. 5, zam. Żuradzka 1
- Hochberger Szyfra, lat. 3

- Hocherman Machela, lat. 82, zam. Daszyńskiego 28
- Hocherman Abram, lat. 43, zam. Daszyńskiego 31
- Hochermann Aleksandra, lat. 34, zam. Daszyńskiego 31
- Hocherman arel
- Hocherman Adesz
- Hocherman Chawa
- Hocherman Lorka
- Ofman Szlama, lat 71, zam. Bożniczna 6
- Ofman Sura, lat 71, zam. Bożniczna 6
- Offmann Tojwe, lat 42
- Ofman Chaskiel, lat 31, zam. Bożniczna 6
- Ofman Jankiel, lat 28, zam. Bożniczna 6
- Hofman Helena
- Hofman Awraham
- Hofman (m)
- Hofman Chaja, lat 36
- Hozdorf Dawid, lat 78, zam. 3 maja 7
- Holzdorf Iteł
- Hozdorf Moszek - Luzer, lat 36, zam. 3 maja 7
- Holzdorf Dwora
- Holcman Ajzyk, lat 46
- Holcman Keila, lat 41
- Holcman Jankiel, lat 15
- Holcman Breindla Ita, lat 12
- Holcman Srul, lat 8
- Holcman Adela, lat 32
- Holcman Brajndla, lat 34
- Holcman Miriam, lat 10
- Holcman Gitla - Gizela, lat 7
- Horowitz Leon, lat 40, zam. Krakowska 18
- Szterenfeld Szyja - Herszla, lat 83, zam. Wolbromska 2
- Szterenfeld Nusyn Dawid, lat 51, zam. Wolbromska 2
- Szterenfeld Laja Idesa, lat 48, zam. Wolbromska 2
- Szterenfeld Chaja - Ruchla, lat 25, zam. Wolbromska 2
- Szterenfeld Rajca Mirła, lat 15, zam. Wolbromska 2
- Szterenfeld Chaim Szmul, lat 13, zam. Wolbromska 2
- Szterenfeld Milka, lat 8
- Szterenfeld Szlama Lejb, lat 5, zam. Wolbromska 2
- Huelsenrath Jakob, lat 58
- Huelsenrath Sulamit, lat 35
- Hupert Rywka, lat 72, zam. Bożniczna 20
- Hupert Blima, lat 42, zam. Bożniczna 20
- Hupert Estera, lat 40, zam. Bożniczna 20
- Hupert Estera, lat 65, zam. Żuradzka 9
- Hupert Chana, lat 42, zam. Żuradzka 9
- Hupert Ruchla Laja, lat 42, zam. Żuradzka 9
- Imerglik Chaim Szlomo, lat 41
- Imerglik Rajzla, lat 40
- Inwald Abram Mordka, lat 59, zam. Bożniczna 20
- Jakubowicz Moszek, lat 69, zam. Bożniczna 4
- Jakubowicz Uszer, lat 18, zam. Bożniczna 4
- Jakubowicz Gołda, lat 53, zam. Bożniczna 11
- Jakubowicz Abram Aba, lat 51, zam. Bożniczna 6
- Jakubowicz Gołda, lat 49, zam. Bożniczna 4
- Jakubowicz Mordka Majer, lat 22, zam. Bożniczna 4
- Jakubowicz Chaja Liba, lat 18, zam. Bożniczna 4
- Jakubowicz Moszek Aron, lat 13, zam. Bożniczna 11
- Jakubowicz Josek, lat 6, zam. Bożniczna 11
- Jakubowicz Szmul, lat 4, zam. Bożniczna 11
- Jakubowicz Sandel, lat 42, zam. Żuradzka 8
- Jakubowicz Sala, lat 44, zam. Żuradzka 8
- Jakubowicz Chawa, lat 14, zam. Żuradzka 8
- Jakubowicz Jochym, lat 11, zam. Żuradzka 8
- Jakubowicz Bajla, lat 10, zam. Żuradzka 8
- Jakubowicz Abram, lat 9
- Jakubowicz Moszek, lat 5, zam. Żuradzka 8
- Jakubowicz Lejbuś, lat 45, zam. Szpitalna 16
- Jakubowicz Sara Hendel
- Jaskiel Szaul, lat 50, zam. Ogrodzieniec
- Jaskiel Freida, lat 25, zam. Ogrodzieniec
- Jegier Abram Jankiel, lat 48, zam. Szpitalna 38

- Jegier Laja Idesa, lat 50, zam. Szpitalna 38
- Jegier Alta Basza, lat 17, zam. Szpitalna 38
- Jegier Chaja Zysla, lat 15, zam. Szpitalna 38
- Joskowicz Ester, lat 50
- Joskowicz Gitla, lat 27
- Juliusberger Ernst, lat 68
- Kaczka Moszek Wulf, lat 51, zam. Krakowska 6
- Kaczka Rywka Bajla, lat 49, zam. Krakowska 6
- Kaczka Dwojra Brandla, lat 30, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Kaczka Frajdla, lat 24, zam. Krakowska 6
- Kaczka Machel Bajnysz, lat 28, zam. Augustiańska 12
- Kaczka Róża, lat 27, zam. Augustiańska 12
- Kajzer Israel, lat 44, zam. Krakowska 6
- Kajzer Rywka Laja, lat 42, zam. Krakowska 6
- Kajzer Dyna, zam. Krakowska 6
- Kajzer Dwojra, lat 13, zam. Krakowska 6
- Kaliksztajn Refael Jaakow
- Kaliksztajn Mirjam Mirł, lat 67, zam. Krakowska 14
- Kaliksztajn Jechezkel, lat 37
- Kaliksztajn Moszek, lat 35, zam. Krakowska 14
- Kaliksztajn Chaja Frajdla, lat 32, zam. Szpitalna 40
- Kaliksztajn Estera, lat 6, zam. Daszyńskiego 40
- Kaliksztajn Icyk, lat 36, zam. Krakowska 14
- Kalksztein Chawa, lat 27
- Kalman Nysel
- Kalman Lejzor, lat 40, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Kalman Masia, lat 44, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Kaminski Dawid, lat 24
- Kamrat Perla, lat 47, zam. Daszyńskiego 28
- Kamrat Hendla, lat 10, zam. Daszyńskiego 28
- Kamrat Gitla - Chana, lat 42, zam. Gęsia 1
- Kamrat Josek - Szaja, lat 15, zam. Gęsia 1
- Kamrat Hendla Rachla, lat 1, zam. Gęsia 1
- Kaphan Max, lat 57
- Kaphan Regina, lat 53
- Kapłan Chanoch, lat 37
- Karg Józef Sandel, lat 38, zam. 3 maja 86
- Karg Rywka, lat 46, zam. 3 maja 86
- Karg Mendel, lat 8, zam. 3 maja 86
- Karg, lat 5
- Kaufman Dawid, lat 68, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 24
- Kaufman Marja, lat 68, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 24
- Kaufman Josef, lat 38
- Keins Isidor, lat 79, zam. Chorzów
- Keins Willie, lat 31, zam. Chorzów
- Keins Hugo, lat 69, zam. Chorzów
- Keins Alfred, lat 36, zam. Chorzów
- Keins Max, lat 62, zam. Chorzów
- Keins Toni, lat 59, zam. Chorzów
- Keins Nora, lat 36, zam. Chorzów
- Keins Ellen, lat 35, zam. Chorzów
- Kejssman Lurek, lat 67, zam. Daszyńskiego 40a
- Kejssman Rywka, lat 29, zam. Daszyńskiego 40a
- Kejssman Gimpel, lat 28, zam. Daszyńskiego 40a
- Kejsman Josek, lat 10, zam. Daszyńskiego 40a
- Kejzman Laja, lat 48, zam. Żuradzka 2
- Kejzman Anna, lat 10
- Kejzman Marceli, lat 8
- Kesman Małka, lat 37, zam. 3 maja 20
- Kejzman Lea, lat 3
- Kenig Mojsze, lat 35, zam. 3 maja 5
- Kenig Chana, lat 35, zam. 3 maja 5
- Kenigsberg Herszlik Dawid, lat 38, zam. Krakowska 9
- Kenigsberg Fajgla Gitla, lat 40, zam. Krakowska 9
- Kerner Mendel Icyk, lat 77, zam. Krakowska 9
- Kerner Blima, lat 70, zam. Krakowska 9
- Kerner Szlama Josek, lat 37, zam. Krakowska 9
- Kerner Abram, lat 67, zam. Augustjańska 10
- Kerner Dawid Chaim, lat 41, zam. Mickiewicza 1
- Kerner Szmul Nuchym, lat 39, zam. Górnicza 4
- Kerner Laja, lat 36, zam. Górnicza 4
- Kerner Lejbuś, lat 10, zam. Górnicza 4

- Kerner Rywka Frymeta, lat 3, zam. Górnica 4
- Kestenberga Ester, lat 66
- Kestenberga Mosze, lat 27
- Kestenberga Roza, lat 29
- Kestner Rywka Laja, lat 29
- Kirszenbaum Szulim, lat 44, zam. 3 maja 7
- Kirszenbaum Marjem, lat 40, zam. 3 maja 7
- Kirszenbaum Jakób Sender, lat 14, zam. 3 maja 7
- Kirszenbaum Irla, lat 12, zam. 3 maja 7
- Kirszenbaum Syma, lat 10, zam. 3 maja 7
- Kiwkowicz Boruch Majer, lat 34, zam. Żuradzka 5
- Kleinberga Sałma, lat 37
- Kleinberga Cerla, lat 34
- Kleinberga Lejbus, lat 11
- Kleinberga Mariem, lat 5
- Kleinberga Bacia, lat 4
- Kleinberga Dawid, lat 2
- Kochen Benjamin - Lejzor, lat 53, zam. Żuradzka 5
- Kochen Dobra, lat 51, zam. Żuradzka 5
- Kochen Mordka, lat 30, zam. Żuradzka 5
- Kochen Jankiel, lat 27, zam. Żuradzka 5
- Kochen Sura, lat 15, zam. Żuradzka 5
- Kohen Mordechaj
- Kołatacz Szmul Noach Izaak, lat 53, zam. Górnica 18
- Kołatacz Ruchla, lat 49, zam. Górnica 18
- Kołatacz Chaja Pesla, lat 30, zam. Górnica 18
- Kołatacz Mordka, lat 20, zam. Górnica 18
- Kołatacz Wolf, lat 18, zam. Górnica 18
- Kołatacz Dawid, lat 12, zam. Górnica 18
- Kołatacz Aron, lat 11, zam. Górnica 18
- Kołatacz Izrael, lat 8, zam. Górnica 18
- Kolin Ejdl, lat 53, zam. Pocztowa 2
- Kolin Judasa, lat 30, zam. Szpitalna 12
- Kolin Lejb Fiszal, lat 40, zam. Bożniczna 2
- Kolin Fradel, lat 41
- Kolin Jachetta, lat 12
- Kolin Rajzla, lat 10
- Kolin Nuchim, lat 8
- Kolin Rywa, lat 34, zam. Górnica 28
- Kolin Blima, lat 33, zam. Górnica 28
- Kolin Szajndla, lat 45
- Kolin Kasryel, lat 15, zam. Górnica 33
- Kolin Chana, lat 13, zam. Górnica 33
- Kolin Nuchym, lat 11
- Kolin Rywka, lat 9
- Kolin Kopel, lat 7, zam. Górnica 31
- Kolin Zeld, lat 39, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 25
- Kolin Munysz, lat 21, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 25
- Kolin Hersz, lat 50, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Kolin Leja, lat 53, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Kolin Ruchla, lat 20, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Kolin Jankiel, lat 40, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Kopel Szymon Lejb, lat 37, zam. Krakowska 9
- Kopel Sura, lat 38, zam. Krakowska 9
- Kopel Gitla Cypra, lat 12, zam. Krakowska 9
- Kopel Szmul - Majer, lat 10, zam. Krakowska 9
- Kopel Gdalia Josek, lat 6, zam. Krakowska 9
- Kopel Chaim - Pinkus, lat 37, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Kopel Sura Laja, lat 39, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 19
- Koplewicz Braindel, lat 19
- Koplewicz Abram Jankiel, lat 50, zam. Krakowska 4
- Koplewicz Gitla, lat 48, zam. Krakowska 4
- Koplewicz Moszek Szmul, lat 14, zam. Krakowska 4
- Koplewicz Pinkus Mendel, lat 13, zam. Krakowska 4
- Koplewicz Rachel
- Koplewicz Simcha
- Koplewicz Judka, lat 34, zam. Górnica 24
- Koplewicz Simchalat 32
- Koplewicz Israel, lat 29
- Koplewicz Chana, lat 24
- Kornfeld Mosze, lat 36, zam. Chorzów

- Kornfeld Cyrile, lat 35, zam. Chorzów
- Kornfeld Bala, lat 6, zam. Chorzów
- Kornfeld Alter Dawid, lat 2, zam. Chorzó
- Kornfeld Herszel, lat 32, zam. Chorzów
- Korzuhowski Majer, lat 73
- Koźma Rachel, lat 1, zam. Krakowska 10
- Krakowski Berek, lat 50, zam. Krakowska 4
- Krakowski Josek, lat 22, zam. Krakowska 4
- Krakowski Debora, lat 18, zam. Krakowska 4
- Krakowski Rebeka, lat 14, zam. Krakowska 4
- Krakowski Elżbiera, lat 11, zam. Krakowska 4
- Krebs Rosa, lat 51, zam. Antonienhuette
- Krebs Erna, lat 15, zam. Antonienhuette
- Krebs Willi, lat 12, zam. Antonienhuette
- Kreuzberger Hermine, lat 40, zam. Chorzów
- Kreuzberger Ruth, lat 13, zam. Chorzów
- Kreuzberger Jan (Hans), lat 13, zam. Chorzó
- Krysztajn Brucha, lat 73, zam. 3 Maja 23
- Kruk Machela, lat 74, zam. Szpitalna 29
- Kruk Estera Dyna (Etl), lat 38, zam. Szpitalna 29
- Kruk Laja, lat 31, zam. Krakowska 8
- Kruk Bejla - Ruchla, lat 68, zam. 3 Maja 26
- Kruk Chana Rywka, lat 40, zam. 3 Maja 26
- Kruk Lejbuś, lat 30, zam. 3 Maja 26
- Krybus Chaskiel Szmul, lat 63, zam. Kościuszki 2a
- Krybus Hinda Perla, lat 61, zam. Kościuszki 2a
- Krybus Chaja Marjem, lat 14, zam. Kościuszki 2a
- Kuperberg Arja, lat 56, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 16
- Kuperberg Fajgla, lat 54, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 16
- Kuperberg Marjem - Rojza, lat 26, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 16
- Kuperberg Marjem, lat 53, zam. 3 Maja 28
- Kuperberg Bajla, lat 24, zam. 3 Maja 28
- Kuperberg Estera, lat 18, zam. 3 Maja 28
- Korcfeld Dawid, lat 67, zam. Mickiewicza 4
- Korcfeld Chana, lat 58, zam. Mickiewicza 4
- Korcfeld Motla, lat 30, zam. Mickiewicza 4
- Korcfeld Nuchym, lat 17, zam. Mickiewicza 4
- Kurtzfeld Riwkale
- Kurtzfeld Chanale
- Kurtzfeld Szlama Chaim
- Kurtzfeld Riwka, lat 70
- Kurcfeld Wolf, lat 30
- Kurcfeld Henia, lat 59
- Kurcfeld Mejer, lat 42
- Korcfeld Chaja Cyrla, lat 38, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 29
- Kurtzfeld Aharon Wolf
- Kurtzfeld Ala (Ela)
- Kurtzfeld Herta
- Kurtzfeld Szlama
- Kurtzfeld Malka
- Kurtzfeld Frida
- Kwalcwaser Ajzyk, lat 44, zam. Parczewska 3
- Kwalcwaser Fajgla, lat 48, zam. Parczewska 3
- Kwalcwaser Estera, lat 14, zam. Parczewska 3
- Kwalcwaser Ruchla, lat 12, zam. Parczewska 3
- Kwalcwaser Wulf, lat 9, zam. Parczewska 3
- Kwalcwaser Tauba, lat 47, zam. 3 Maja 7
- Kwalcwaser Rajzla, lat 13, zam. 3 Maja 7
- Landgarten Henoch - Ela, lat 41, zam. 3 Maja 5
- Landgarten Pesla, lat 44, zam. 3 Maja 5
- Lederman Dawid Mosze, lat 46, zam. 3 Maja 10
- Lederman Bajla, lat 38, zam. 3 Maja 10
- Lederman Liba Szprynca, lat 20, zam. 3 Maja 10
- Lederman Chana, lat 16, zam. 3 Maja 10
- Lehmann Judyta, lat 57
- Lemberg Szajndla, lat 34, zam. Krakowska 2
- Lemberg Wolf Jakób, lat 6, zam. Krakowska 2
- Lender Josek, lat 78, zam. 3 Maja 93
- Lender Szajndla, lat 65
- Lender Szmul, lat 44, zam. 3 Maja 93
- Lender Dawid, lat 55
- Lender Roza, lat 52

- Lender Samek
- Lender Ela
- Lender Berek, lat 51, zam. 3 Maja 93
- Lender Frymeta, lat 47, zam. 3 Maja 93
- Lender Alfryda, lat 21, zam. 3 Maja 93
- Lender Margot, lat 13, zam. 3 Maja 93
- Lesman Izrael Majer, lat 67, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Marja Witla, lat 66, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Mirla, lat 36, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Estera, lat 34, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Szaja, lat 32, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Rachmil, lat 31, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Gitel, lat 28, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
- Lesman Chil, lat 40, zam. Górnicza 29
- Lesman Etlal, lat 40, zam. Górnicza 29
- Lesman Rachmil, lat 10, zam. Górnicza 29
- Lesman Małka Gitla, lat 4, zam. Górnicza 29
- Lesman Frila z rodziną
- Lesman Riwka z rodziną
- Lesman Mindza z rodziną
- Lesman Mosze, lat 50
- Lesman Karol, lat 48
- Lesman Jaakow, lat 45
- Lesman Izrael, lat 36
- Lesman Jona, lat 30
- Lesman Miriam, lat 16
- Lesman Szijek
- Lewit Icyk Jakób, lat 67, zam. Szpitalna 13
- Lewit Blima, lat 68, zam. Szpitalna 13
- Lewit Sura, lat 40, zam. Wolbromska 2
- Lewit Herszla, lat 40, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Lewit Chawa, lat 45, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Lewit Lurek - Josek, lat 17, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Lewit Mordka, lat 15, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Lewit Liba Dwojra, lat 12, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Lewkowicz Abela, lat 54, zam. Mickiewicza 17
- Lewkowicz Rywka, lat 49, zam. Mickiewicza 17
- Lewkowicz Mindla, lat 26, zam. 3 Maja 5
- Lewkowicz Szyme, lat 67, zam. Augustjańska 1
- Lewkowicz Dwojra, lat 63, zam. Augustjańska 1
- Lewkowicz Josif, lat 26, zam. Augustjańska 1
- Lewkowicz Mindel
- Lewkowicz Szmuel, lat 38
- Lewkowicz Golda
- Lewkowicz Izrael Mojsiej, lat 30, zam. Krakowska 9
- Lewkowicz Pesla, lat 30, zam. Krakowska 9
- Lewkowicz Sender, lat 50, zam. Górnicza 27
- Lewkowicz Gitla, lat 44, zam. Górnicza 27
- Lewkowicz Perla, lat 12, zam. Górnicza 27
- Lewkowicz Perec, lat 10, zam. Górnicza 27
- Lewkowicz Aron - Majer, lat 3, zam. Górnicza 27
- Lewkowicz Aron Dawid, lat 51, zam. Wolbromska 1
- Lewkowicz Marja, lat 46, zam. Wolbromska 1
- Lewkowicz Moszek Perec, lat 15, zam. Wolbromska 1
- Lewkowicz Lea, lat 60
- Lewkowicz Dawid, lat 73, zam. Daszyńskiego 17
- Lewkowicz Riwka, lat 67, zam. Daszyńskiego 17
- Lewkowicz Tauba, lat 42, zam. 3 maja 37
- Lewkowicz Herszla, lat 36, zam. Krakowska 2
- Lewkowicz Eidel
- Lewkowicz Małka, zam. Daszyńskiego 17
- Lewkowicz Majer, lat 40, zam. Szpitalna 31
- Lewkowicz Pesla, lat 40, zam. Szpitalna 31
- Lewkowicz Frajda, lat 18, zam. Szpitalna 31

- Lewkowicz Laja, lat 16, zam. Szpitalna 31
- Libermensz Chaja, lat 59, zam. Żuradzka 5
- Liberman (k), lat 48
- Lipszyc Dworia, lat 70, zam. Bożniczna 8
- Lifszic Bluma
- Lifszic (k)
- Lipszyc Chawa, zam. Bożniczna 8
- Lifszic Chana
- Lipszyc Chinda, lat 32, zam. Bożniczna 8
- Lisia Marja Chawa, lat 75, zam. 3 maja 16
- Lisser Cacilie, lat 45
- Lisser Tobiasz, lat 11
- Lizergen Ester Tema, lat 55
- Macner Frymeta, lat 75, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 25
- Macner Icek Majer, lat 76, zam. 3 maja 2
- Macner Estera, lat 72, zam. Daszyńskiego 40b
- Macner Rywka, lat 29, zam. Daszyńskiego 40b
- Macner Zysla, lat 65
- Macner Chawa, lat 40, zam. Szpitalna
- Macner Bajla, lat 10, zam. Szpitalna
- Macner Ałta, lat 8, zam. Szpitalna 27
- Macner Szoszana, lat 5, zam. Szpitalna 27
- Macner Szlama - Józef, lat 74, zam. Augustjańska 24
- Macner Sura Chana, lat 62, zam. Augustjańska 24
- Macner Bajla Brandla, lat 25, zam. Augustjańska 24
- Macner Moszek Hersz, lat 40, zam. Augustjańska 24
- Macner Blima Fajgla, lat 45, zam. Augustjańska 24
- Macner Zysla, lat 13, zam. Augustjańska 24
- Macner Anczel, lat 12, zam. Augustjańska 24
- Macner Dwojra, lat 3, zam. Augustjańska 24
- Macner Jakób Josek, lat 39, zam. Szpitalna 40a
- Macner Laja, lat 32, zam. Daszyńskiego 40a
- Macner Icek, lat 4, zam. Daszyńskiego 40a
- Macner Icek Majer, lat 54, zam. Augustjańska 12
- Macner Chaja, lat 47, zam. Augustjańska 12
- Macner Moszek, lat 22, zam. Augustjańska 12
- Macner Blima, lat 20, zam. Augustjańska 12
- Macner Szajndla, lat 15, zam. Augustjańska 12
- Macner Szmul - Rubin, lat 8, zam. Augustjańska 12
- Mahr Bella, lat 54
- Mahr Lea, lat 14
- Majerczyk Icek Szlama, lat 62, zam. Żuradzka 2
- Majerczyk Rachla, lat 56, zam. Żuradzka 2
- Majerczyk Jakób Juda, lat 30, zam. Żuradzka 2
- Majerczyk Brucha, lat 28, zam. Żuradzka 2
- Majerczyk Sura - Chana, lat 21, zam. Żuradzka 2
- Majerczyk Chawa, lat 21
- Majteles Ksyl, lat 62, zam. Krakowska 4
- Majteles Ruchla, lat 64, zam. Krakowska 4
- Majteles Gitel Lea
- Majteles Lea Rachel, lat 32
- Majteles Lea, lat 32
- Majteles Fajgla, lat 32, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 17
- Majteles Estera Marjem, lat 30, zam. Krakowska 4
- Majteles Rywka, lat 28, zam. Krakowska 4
- Majteles Hercyk Tobjasz, lat 25, zam. Krakowska 4
- Majteles Gołda Estera, lat 72, zam. Krakowska 9
- Majteles Szaja, lat 58, zam. Wolbromska 2
- Majteles Rywka, lat 43, zam. Wolbromska 2
- Majteles Bajla, lat 32, zam. Wolbromska 2
- Majteles Chana, lat 31, zam. Wolbromska 2
- Majteles Szlama, lat 29, zam. Wolbromska 2
- Majteles Moszek - Hersz, lat 29, zam. Wolbromska 2
- Majteles Rojza, lat 24, zam. Wolbromska 2
- Majteles Fajgla, lat 21, zam. Wolbromska 2
- Maitlis Mosze
- Maitlis Reisel
- Maitlis Sala
- Maitlis Mania
- Majteles Icyk, lat 50, zam. 3 Maja 34
- Majteles Cypa, lat 47, zam. 3 Maja 34
- Majteles Fajgla, lat 26, zam. 3 Maja 20
- Majteles Zelda, lat 23, zam. 3 Maja 34
- Majteles Alter Mendel, lat 22, zam. 3 Maja 34

- Majteles Hersz, lat 19, zam. 3 Maja 34
- Maitlis Lea
- Majteles Izrael Dawid, lat 43, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Majteles Frajda, lat 36, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Malach - Straus Sara Sala, lat 16
- Manela Jerzy, lat 44
- Manela Hela, lat 42
- Manela Hinda, lat 70, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Markus Mojżesz, lat 40, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 1
- Markus Rajsa, lat 35, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 1
- Miechower Manel, lat 77, zam. Krakowska 4
- Miechower Gitla
- Miechower Leib Aron, lat 44
- Melcer Jochim, lat 71, zam. 3 maja
- Melcer Rywka, lat 68, zam. 3 maja
- Melcer Jankiel, lat 47, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Melcer Małka, lat 46, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Melcer Ruchla, lat 24, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Melcer Gitla, lat 18, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Melcer Benjamin, lat 15, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Melcer Abram, lat 11, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 8
- Melcer Natan, lat 41
- Melcer Miriam, lat 42
- Miller Izaak, lat 30, zam. Gen. Dr. Buchowieckiego 8
- Miller Chaja, lat 32, zam. Buchowieckiego 8
- Miller Sara, lat 13
- Minc Szmul Michel, lat 68, zam. Żuradzka 5
- Minc Chaja, lat 37, zam. Żuradzka 5
- Minc Ruchla, lat 52, zam. Krakowska 9
- Mitelman Herszlik, lat 60, zam. Bożniczna 11
- Mitelman Estera, lat 67, zam. Bożniczna 11
- Mitelman Dawid, lat 30, zam. Bożniczna 23
- Mitelman Chana, lat 3
- Morgen Izrail, lat 48, zam. Gęsia 2
- Morgen Perla, lat 44, zam. Gęsia 2
- Morgen Gitla Chana, lat 15, zam. Gęsia 2
- Morgen Blima, lat 13, zam. Gęsia 2
- Morgen Elka, lat 9, zam. Gęsia 2
- Morgen Aron, lat 35, zam. Bożniczna 2
- Morgen Sura, lat 39, zam. Bożniczna 2
- Mosler Jankiel, lat 65, zam. Krakowska 2
- Mosler Dwojra, lat 55, zam. Krakowska 2
- Mosler Gołda, lat 34, zam. Krakowska 2
- Mosler Blima - Gitla, lat 67, zam. Górnicza 4
- Mosler Chana, lat 31, zam. Górnicza 4
- Mosler Małka, lat 27, zam. Daszyńskiego 14
- Moszkowicz Icek, lat 35
- Moszkowicz Chana, lat 38
- Moszkowicz Laja, lat 11
- Moszkowicz Sara, lat 7
- Mueller Willi, lat 67
- Mueller Helene, lat 55
- Muentzer Rosa, lat 69
- Muentzer Margarethe, lat 43
- Molsztajn Abram Szmul, lat 36, zam. Krakowska 5
- Mulsztajn Rywka, lat 63, zam. Krakowska 4
- Mulsztajn Estera Szajndla, lat 34, zam. Krakowska 4
- Mulsztajn Abram, lat 29, zam. Krakowska 4
- Muszkatblat Estera, lat 47, zam. Krakowska 1
- Neugas Abram - Berek, lat 38, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Neugas Gula, lat 11, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Najgas Sara, lat 7, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18
- Neugas Chaja, lat 5, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 18

- Najgas Doba, lat 0
- Najman Sura Fajgla, lat 45, zam. Krzywa 7
- Najman Icek Pałtyl, lat 20, zam. Krzywa 7
- Najman Gitla Małka, lat 17, zam. Krzywa 7
- Najman Ruchla Chana, lat 12, zam. Krzywa 7
- Najman Mojżesz Wigdor, lat 35, zam. Żuradzka 2
- Neuman Abram
- Najmark Rojza, lat 43, zam. Boczna 12
- Najmark Szlama, lat 16, zam. Boczna 12
- Najmark Rela, lat 13, zam. Boczna 12
- Najmark Jakób, lat 12, zam. Boczna 12
- Najmark Szlama, lat 48, zam. Augustjańska 1
- Najmark Chawa Frajndla, lat 39, zam. Augustjańska 1
- Najmark Juma, lat 80
- Najmark Hela, lat 32
- Najmark Benjamin, lat 77, zam. Augustiańska 1
- Najmark Chana Laja, lat 71, zam. Augustiańska 1
- Najmark Rywka, lat 44, zam. Augustiańska 1
- Nalewka Jankiel Lejzor, lat 49, zam. 3 maja 16
- Nalewka Sura, lat 47, zam. 3 maja 16
- Nalewka Laja, lat 18, zam. Krakowska 16
- Nalewka Mordka Josek, lat 15, zam. 3 maja 16
- Nalewka Abram Wulf, lat 10, zam. 3 maja 16
- Narcyz Natan
- Narcyz Czerne
- Nordmann Leah, lat 32
- Nordmann Erna, lat 54
- Oliwa Mosiek Chil, lat 70, zam. Szpitalna 16
- Oliwa Ruchla Laja, lat 66, zam. Szpitalna 16
- Olszewski Samuel, lat 74
- Opoczner Golda, lat 20
- Osjasz Fajgla, lat 40
- Pacanowski Moszek, lat 57, zam. Krakowska 6
- Pacanowska Malcia, lat 38, zam. Krakowska 6
- Pacanowski Berek, lat 4, zam. Krakowska 6
- Paluch Abram, lat 50, zam. Górnicza 27
- Paluch Sura Udla, lat 49, zam. Górnicza 27
- Paluch Chaim Majer, lat 24, zam. Górnicza 27
- Pankowska Ruchla, lat 87, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 20
- Pankowski Josek Hersz, lat 61, zam. Górnicza 5
- Pankowska Rywa, lat 56, zam. Górnicza 5
- Pankowski Jankiel, lat 40, zam. Górnicza 5
- Pankowska Sura Frajndla, lat 32, zam. Górnicza 5
- Pankowska Chaja Itla, lat 28, zam. Górnicza 5
- Pankowski Lejbuś, lat 23, zam. Górnicza 5
- Pankowski Bcalel, lat 20, zam. Górnicza 5
- Pankowski Szlomo
- Pankowski Mosze
- Pankowski Jakób, lat 49, zam. Krakowska 4
- Pankowski Perla, lat 43, zam. Krakowska 4
- Pankowski Sura Gitla, lat 25, zam. Krakowska 4
- Pankowski Mirla, lat 18, zam. Krakowska 4
- Pankowski Riwka, lat 45
- Parasol Jedzik
- Parasol Josef
- Parasol Bronka
- Paserman Izrael Moszek, lat 51, zam. 3 maja 5
- Paserman Liba, lat 48, zam. 3 maja 5
- Paserman Szmuel Mendel, lat 20, zam. 3 maja 5
- Paserman Rubin, lat 20, zam. 3 maja 5
- Paserman Sura, lat 18, zam. 3 maja 5
- Paserman Hersz Majer, lat 16, zam. 3 maja 5
- Paserman Chaim Jakób, lat 13, zam. 3 maja 5
- Paserman Chana, lat 10, zam. 3 maja 5
- Paserman Dydja, lat 9, zam. 3 maja 5
- Paserman Josek, lat 5, zam. 3 maja 5
- Paserman Alta, lat 42, zam. Skośna 1
- Pinkus Dawid Berek, lat 37, zam. Żuradzka 5
- Pinkus Szprynca, lat 42, zam. Żuradzka 5
- Pinkus Sura, lat 12, zam. Żuradzka 5
- Pinkus Chaim, lat 32, zam. Żuradzka 5
- Pławner Icek Lejb, lat 33, zam. Bożniczna 6
- Polack Ida, lat 74
- Polack Selma, lat 52, zam. Chorzów

- Paliwoda Abram Jakób, lat 37, zam. Górnicza 28
- Paliwoda Chana Rojza, lat 43, zam. Górnicza 28
- Paliwoda Bernard, lat 13, zam. Górnicza 28
- Paliwoda Izrael, lat 6, zam. Górnicza 28
- Poper Margot, lat 38
- Poper Liliana, lat 11
- Poremba Josek, lat 64, zam. Wolbromska 2
- Poremba Rajzla, lat 57, zam. Wolbromska 2
- Poremba Moszek, lat 28, zam. Wolbromska 2
- Poremba Rajzla, zam. Wolbromska 2
- Poremba Chana
- Poremba Natan
- Poremba Szlomo
- Poremba Sara Lea
- Potok Mojżesz Aron, lat 46, zam. 3 Maja 69
- Potok Laja, lat 41, zam. 3 Maja 69
- Press Leon, lat 51, zam. Gwarecka 15
- Press Rywka, lat 50, zam. Krakowska 1
- Press Hirsz, lat 28, zam. Gwarecka 15
- Press Amalja, lat 23, zam. Krakowska 1
- Probołowski Ejdl, lat 69, zam. Wolbromska 1
- Profesorski Chaja Sura, lat 51, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Profesorski Rajzla Dwojra, lat 25, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Profesorski Majer, lat 19, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Przechacka Blima, lat 40, zam. 3 Maja 82
- Przechacka Chwula, lat 8, zam. 3 Maja 82
- Przechacki Izrael Laib, lat 6, zam. 3 Maja 82
- Przechacka Rywka, lat 2, zam. 3 Maja 82
- Pszechacki Leibisz
- Pszechacki Rena
- Przechacki Icchak Aizik, lat 46
- Przechacki Abram Mordka, lat 42, zam. Kościuszki 4
- Pszechacki Gitel
- Pszechacki Malka
- Pszechacki Pesale
- Przechacki Herszel, lat 39, zam. 3 Maja 3
- Przechacki Syma, lat 31, zam. 3 Maja 3
- Przechacki Icek - Lejb, lat 11, zam. 3 Maja 3
- Przechadzki Berek, lat 62, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Hendla, zam. 3 Maja 86
- Przechacka Sura Fajgla, lat 32, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Chaim, lat 30, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Estera, lat 30, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Izrael Lejbuś, lat 27, zam. 3 Maja 86
- Przechacki Hersz, lat 25, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Lejzor, lat 22, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Jakób Kopel, lat 14, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Itra, lat 13, zam. 3 Maja 86
- Przechadzki Frumet, lat 44
- Przechadzki Mordechaj, lat 32
- Przechadzki Ester, lat 26
- Przechadzki Icchak, lat 23
- Przechacka Blima, lat 69
- Pszechacki Motel
- Pszechacka Mance
- Pszechacki Icchak
- Rechnic Chaim Aron, lat 39, zam. 3 maja 8
- Rechnic Perla, lat 37, zam. 3 maja 8
- Rechnic Szajndla, lat 13, zam. 3 maja 8
- Rechnic Alta Cywja, lat 11, zam. 3 maja 8
- Rechnic Lejb, lat 6
- Reich Gitel, lat 28
- Rajnherc Roza, lat 44
- Rajsfeld Icek, lat 53, zam. Bożniczna 16
- Rajsfeld Zysla, lat 55, zam. Bożniczna 16
- Rajsfeld Chana Szprynca, lat 13, zam. Bożniczna 16
- Rajsfeld Chawa, lat 11, zam. Bożniczna 16
- Rajtberger Ajzyk, lat 65, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Reitberger Rozka
- Rajtberger Abram Chaim, lat 31, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Robak Moszek Jankiel, lat 63, zam. Krakowska 2

- Rabak Hirszel
- Robak Jenta, lat 33, zam. Bożniczna 16
- Robak Minda
- Robak Zeld, lat 35, zam. Krakowska 2
- Robak Mejloch, lat 11, zam. Krakowska 2
- Robak Gitla, lat 9, zam. Krakowska 2
- Robak Laja, lat 2
- Rojtgrund Chaim, lat 56, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Laja, lat 48, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Sura Fajgla, lat 26, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Zacharja, lat 18, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Hercka, lat 13, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Estera, lat 11, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Icek Lejb, lat 9, zam. 3 maja 7
- Rojtgrund Itra, lat 6, zam. 3 maja 7
- Rotgrund (m)
- Rozenbaum Symcha Szmul, lat 64, zam. Mickiewicza 4
- Rozenbaum Ester Pesla, lat 64, zam. Mickiewicza 4
- Rozenbaum Dawid, lat 33, zam. 3 Maja 16
- Rozenbaum Lejbuś, lat 31, zam. Bożniczna 22
- Rozenbaum Motel, lat 24, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 6
- Rozenbaum Abram, lat 35, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 6
- Rozenbaum Fajgla, lat 39, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 6
- Rozenbaum Mojżesz, lat 12, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 6
- Rozenbaum Hersz - Izrael, lat 7, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 6
- Rozenbaum Zyzye, lat 58, zam. Krakowska 2
- Rozenbaum Pesla, lat 56, zam. Krakowska 2
- Rozenberg Aron, lat 42, zam. Bożniczna 23
- Rozenberg Fajgla, lat 44, zam. Bożniczna 23
- Rozenberg Małka, lat 18, zam. Bożniczna 23
- Rozenberg Abram, lat 14, zam. Bożniczna 23
- Rozenberg Frajda, lat 10, zam. Bożniczna 23
- Rozenberg Hinda, lat 65, zam. Żuradzka 13
- Rosenberg Fajgla, lat 38
- Rosenberg Josef M., lat 6
- Rosenberg Sura, lat 26
- Rosenberg Rywka, lat 9
- Rosenberg Chawa, lat 72
- Rozenberg Moszek Kałma, lat 43, zam. Górnica 28
- Rosenberg Bluma, lat 42
- Rozenberg Doba, lat 15, zam. Górnica 28
- Rozenberg Hinda, lat 13, zam. Górnica 28
- Rozenberg Rywka, lat 10, zam. Górnica 28
- Rozenberg Moszek Aron, lat 52, zam. Augustjańska 3
- Rozenberg Abram - Icek, lat 32, zam. Augustjańska 3
- Rozenberg Zysla, lat 26, zam. Augustjańska 3
- Rozenberg Berek, lat 15, zam. Augustjańska 3
- Rozenberg Matil
- Rozenberg Mendel
- Rosenberg Mordechaj, lat 46
- Rosenberg Laja, lat 44
- Rosenberg Malka, lat 14
- Rosenberg Abram, lat 12
- Rozenberg Szaja, lat 54, zam. Mickiewicza 6
- Rozenberg Sura, lat 48, zam. Mickiewicza 6
- Rosenblum Moszek, lat 44
- Rosenblum Zeld, lat 44
- Rosenblum Sara, lat 27
- Rosenblum Zelig, lat 20
- Rosenblum Berek, lat 18
- Rosenblum Efraim Natan, lat 17
- Rozenblum Szlama, lat 35, zam. 3 Maja 66
- Rozenblum Marja, lat 33, zam. 3 Maja 66
- Rozenblum Lejzor Jankiel, lat 8, zam. 3 Maja 66
- Rozenblum Abram, lat 66, zam. Pocztowa 12
- Rozenblum Fajgla, lat 66, zam. Pocztowa 12
- Rozenblum Jekutiel, lat 42
- Rozenblum Ciwia, lat 38
- Rozenblum Gitla, lat 42
- Rozenblum Chil, lat 44, zam. Pl. Marszałka Piłsud-

- skiego 24
- Rozenblum Masia, lat 42, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 24
 - Rozenblum Moszek, lat 14, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 24
 - Rozenblum Cypora Henela, lat 12, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 24
 - Rozenblum Wolf S., lat 0
 - Rozenblum Chana, lat 59, zam. Szpitalna 42
 - Rozenblum Ide Majer, lat 35, zam. 3 Maja 37
 - Rozenblum Chena, lat 32, zam. Daszyńskiego 42
 - Rozenblum Abram Icyk, lat 62, zam. 3 Maja 16
 - Rozenblum Pesla, lat 48, zam. 3 Maja 16
 - Rosenfeld Chaja, lat 54
 - Rozenfeld Marjem, lat 51, zam. Mickiewicza 6
 - Rozenfeld Chaim Szmul, lat 66, zam. Szpitalna 31
 - Rozenfeld Mosze Hirsz
 - Rozenfeld Lea
 - Rozenfeld Szlama
 - Rozenfeld Benjamin
 - Rozenfeld Meir
 - Rozenfeld Tauba
 - Rozenfeld Wolf
 - Rozenfeld Israel
 - Rozner Menasza, lat 60, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
 - Rozner Sura, lat 64, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
 - Rozner Ide Lejb, lat 37, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
 - Rozner Chaja Estera, lat 35, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
 - Rozner Szyja, lat 28, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
 - Rozner Abram, lat 23, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 23
 - Rotgerberg Zelik, lat 68, zam. Wolbromska 1
 - Rotgerberg Jankiel Lejbuś, lat 36, zam. Bożniczna 18
 - Rotgerber Fajgla, lat 46, zam. Kościuszki 2
 - Rotner Chaja Frajna, lat 34, zam. Augustjańska 12
 - Rotner Aleksander Zysze, lat 7, zam. Augustjańska 12
 - Rotner Alta Tauba, lat 1, zam. Augustjańska 12
 - Rotner Sura Estera, lat 57, zam. Augustjańska 3
 - Rotner Sara - Szeindel
 - Rotner Zisel
 - Rotner Laja, lat 30, zam. Augustjańska 3
 - Rotsztein Nechemia, lat 25
 - Rozencwajg Abram Berek, zam. Wolbromska 2a
 - Rozencwajg Gołda Laja, lat 50, zam. Wolbromska 2a
 - Rozengarten Marie, lat 60
 - Rozenheim Nechemia
 - Rozenstrach Limeta, lat 65
 - Rubinlicht Chaim, lat 58, zam. 3 Maja 93
 - Rubinlicht Estera, lat 55, zam. 3 Maja 93
 - Rubinlicht Salomon, lat 32, zam. 3 Maja 93
 - Rubinlicht Ita, lat 23, zam. 3 Maja 93
 - Rubinlicht (m)
 - Rus Chana, lat 45
 - Rus Sezia, lat 10
 - Rus Machel, lat 12
 - Rus Rachela, lat 7
 - Rus Rajzla, lat 48
 - Rutner Lea
 - Rybner Anna, lat 74, zam. Chorzów
 - Rinski Miriam
 - Ryńska Sura Rajzla, lat 30, zam. Mickiewicza 6
 - Ryńska Pesla, lat 28, zam. Mickiewicza 6
 - Rysak Chaim
 - Szafirsztejn Icyk, lat 77, zam. Rynek 6
 - Szafirsztejn Rywka Ruchla, lat 80, zam. Rynek 6
 - Szafirsztejn Zelik, lat 43, zam. 3 Maja 93
 - Szafirsztejn Chana, lat 45, zam. 3 Maja 93
 - Szafirsztajn Sara, lat 13, zam. 3 Maja 93
 - Szafirsztajn Cypa, lat 12, zam. 3 Maja 93
 - Szafirsztajn Ruda, lat 9, zam. 3 Maja 93

- Szafirsztajn Frymeta, lat 2, zam. 3 Maja 93
- Szafirsztajn Chaim Uszer, lat 48, zam. Wolbromska 35
- Szafirsztajn Chana - Laja, lat 48, zam. Wolbromska 35
- Szafirsztajn Abram, lat 19, zam. Wolbromska 35
- Szafirsztajn Zymel, lat 13, zam. Wolbromska 35
- Szafirsztajn Moszek, lat 9, zam. Wolbromska 35
- Szafirsztajn Jakób Nuchym, lat 40, zam. 3 Maja 9
- Szafirsztajn Brajndla, lat 39, zam. 3 Maja 9
- Salcberg Zysla, lat 37
- Salzberg Mordechai, lat 54, zam. Chorzów
- Salzberg Towa Gitel, lat 52, zam. Chorzów
- Salzberg Sara, lat 25, zam. Chorzów
- Sandomierski Szloma, lat 36
- Sandomierska Chana, lat 29
- Sankowicz Moszek Mordka, lat 43, zam. 3 Maja 16
- Sankowicz Gitla, lat 41, zam. 3 Maja 16
- Sankowicz Dawid Froim, lat 16, zam. 3 Maja 16
- Sankowicz Abram Pinkus, lat 15, zam. 3 Maja 16
- Sankowicz Rywka Chana, lat 13, zam. 3 Maja 16
- Sankowicz Dwojra, lat 9, zam. 3 Maja 16
- Sapiro Jeszajahu, lat 47
- Sapiro Lea, lat 44
- Szarf Abram Icek, lat 45, zam. 3 Maja 18
- Szarf Szajndla, lat 46, zam. 3 Maja 18
- Szarf Rachla Laja, lat 25, zam. 3 Maja 18
- Szarf Estera - Rajzla, lat 19, zam. 3 Maja 18
- Scharf Dyna J., lat 40
- Szenkier Zysman, lat 51, zam. Rynek 31
- Schneider Lisa, lat 52
- Schnitzer Icek, lat 20
- Schnitzer Israel, lat 18
- Schnitzer Mejer, lat 14
- Schoengut Fanni, lat 61
- Schwarcbart Pola, lat 30
- Schweitzer Chaskel, lat 38
- Seder mann Cilla, lat 43
- Selerowicz Serca, lat 53
- Siegreich Dawid Bejer, lat 77
- Siegreich Rachel, lat 75
- Siegreich Idel, lat 46
- Siegreich Zisel, lat 45
- Siegreich Lilka, lat 12
- Silberfreind Hersz, lat 71
- Zilberszac Szmul Izraïł, lat 50, zam. Górnicza 4
- Zilberszac Masia, lat 61, zam. Górnicza 4
- Zylberszac Icek, lat 39, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 31
- Zylberszac Froim, lat 33, zam. Rynek 31
- Zylberszac Kałma, lat 27, zam. Rynek 31
- Zylberszac Nachma, lat 26, zam. Górnicza 4
- Zilberszac Jankiel, lat 24, zam. Górnicza 4
- Simenauer Ludwig, lat 46
- Simenauer Gertrud, lat 45
- Simenauer Ernestyna, lat 22
- Słomnicka Krajndla, lat 39
- Słomnicka Jachetta, lat 5
- Słomnicka Selig, lat 2
- Słomnicki Froim, lat 79
- Słomnicki Chana Ruchla, lat 79
- Słomnicki Nuchim, lat 66
- Słomnicki Feigla, lat 66
- Słomnicki Efraim, lat 40
- Słomnicki Hamel, lat 38
- Słomnicki Pinchas, lat 37
- Słomnicki Herschel, lat 35
- Słomnicki Alter, lat 32
- Szpigler Szaja, lat 45, zam. Augustjańska 8
- Szpigler Bajla Rojza, lat 44, zam. Augustjańska 8
- Spitz Julius, lat 68,
- Spitz Rosa, lat 67
- Spitzer Moritz, lat 71
- Stark Hilel, lat 45
- Sztern Icyk, lat 45, zam. 3 maja 7
- Sztern Chaja, lat 43, zam. 3 maja 7

- Sztern Boruch, lat 14, zam. 3 maja 7
- Stycka Debora, lat 35
- Stycka Ester, lat 40
- Sukno Ajdla, lat 40, zam. Daszyńskiego 17
- Sukno Izrael Hersz, lat 12, zam. Daszyńskiego 17
- Sukno Chana Perla, lat 10, zam. Daszyńskiego 17
- Sukno Berek, lat 4
- Sultanik Hinda, lat 35
- Szafir Alta Cywa, lat 35
- Szafir Chaja, lat 6
- Szafir Chawa, lat 41, zam. 3 maja 20
- Szafir Gerszon, lat 14, zam. 3 maja 20
- Szafir Ruchla, lat 13, zam. 3 maja 20
- Szafir Alter Izrael, lat 49, zam. 3 maja 20
- Szafir Rajzla Rywka, lat 51, zam. 3 maja 20
- Szafir Dwojra Laja, lat 24, zam. 3 maja 20
- Szafir Josek Dawid, lat 13, zam. 3 maja 20
- Szafir Gerszon, lat 10, zam. 3 maja 20
- Szafir Sura, lat 7, zam. 3 maja 20
- Szydłowska Marjem, lat 40, zam. Daszyńskiego 17
- Szak Izrael Moszek, lat 50, zam. Żuradzka 14
- Szak Rajzla, lat 51, zam. Żuradzka 14
- Szak Abram Josek, lat 27, zam. Żuradzka 14
- Szak Elka, lat 21, zam. Żuradzka 14
- Szak Dwojra, lat 18, zam. Żuradzka 14
- Schak Szmuel Hersz, lat 52
- Schlak Lajb, lat 20
- Szerer Lewek, lat 69
- Szerer Temerla, lat 68
- Szerer Izrael - Jochym, lat 57, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 16
- Szerer Mirla, lat 70, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 16
- Szerer Aron Pinkus
- Szerer Minda, lat 38
- Szerman Majer Wólf, lat 73, zam. 3 Maja 18
- Szerman Abram - Chilel, lat 36, zam. Pocztowa 2
- Szerman Moszek Lejb, lat 32, zam. Krakowska 8
- Szerman Reizil
- Szerman Lea
- Szerman Kajnes, zam. 3 Maja 10
- Szerman Dwora
- Szerman Awraham
- Szerman Aidil
- Szerman (m)
- Szklarz (k)
- Szlamkowicz Chaja, lat 45
- Szlamkowicz Moszek, lat 11
- Szlamkowicz Freidalat 10
- Szmuklerz Dawid, lat 37, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szmuklerz Chawa, lat 32, zam. Sławkowska 10
- Szmuklerz Szulamit, lat 9, zam. Sławkowska 10
- Sznicer Moszek, lat 47, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Sznicer Icek, lat 20, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Sznicer Izrael, lat 18, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Sznicer Majer, lat 14, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Weksberg Sznicer Tauba Chaja, lat 45, zam. Mickiewicza 6
- Szofel Dawid, lat 82, zam. Wolbromska 1
- Szofel Ruchla, lat 87, zam. Wolbromska 1
- Szofel Jaakow Kopel, zam. Wolbromska 1
- Szofel Małka, lat 29, zam. Wolbromska 1
- Szofel Chaja, lat 28, zam. Wolbromska 1
- Szofel Chil, lat 28 zam. Wolbromska 1
- Szofel Rubin, lat 26, zam. Wolbromska 1
- Szorek Werk Jechiel, lat 43
- Szpiewak Mejer, lat 62
- Szpiewak Ester, lat 52
- Szpigielman Josek Mosiek, lat 48
- Szpigielman Tila Tauba, lat 53
- Szpigielman Majer Chaim, lat 20, zam. Żuradzka 1

- Szpigelman Lejbuś Janas, lat 18, zam. Żuradzka 1
- Szpigelman Jona
- Szpigelman Nachum, lat 46
- Szpigelman Chaja, lat 24
- Szpigelman Rachela, lat 20
- Szpigelman Marjem Blima, lat 30, zam. Augustjańska 28
- Szpigler Machela, lat 69, zam. Krakowska 14
- Szpigler Hinda, lat 41
- Szpigler Abram, lat 4
- Szpigler Mendel, lat 3
- Szpilman Ruchla, lat 78, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szpringer Zelik, lat 48, zam. 3 maja 3
- Szpringer Rachla, lat 52, zam. 3 maja 3
- Szprynger Szmul, lat 60, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Ruchla, lat 52, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Chaim, lat 32, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Dawid, lat 28, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Izrael Lejbuś, lat 28, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Estera Fajgla, lat 26, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Szymon, lat 24, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Wólf, lat 22, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Hena, lat 20, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Małka, lat 18, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Szprynger Chil Majer, lat 16, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 30
- Sztajenberg Icek, lat 62, zam. Krakowska 14
- Sztajenberg Gitla Frejda, lat 36, zam. Krakowska 14
- Sztajenberg Fajga, lat 5, zam. Krakowska 14
- Sztajenberg Estera, lat 3, zam. Krakowska 14
- Sztajenberg Mendel, lat 59, zam. Górnicza 18
- Sztajenberg Abram Jakób, lat 35, zam. Kościuszki 3
- Sztajenberg Sura Fajgla, lat 26, zam. Kościuszki 3
- Sztajenberg Chawa, lat 5, zam. Kościuszki 3
- Sztajenberg Fiszel, lat 3, zam. Kościuszki 3
- Sztajenberg Awraham Jaakow
- Sztajenberg Chil Majer, lat 53, zam. Górnicza 4
- Sztajenberg Rajzla, lat 50, zam. Górnicza 4
- Sztajenberg Chenocho, lat 72, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Sztajenberg Frymeta, lat 75, zam. Gen. Buchowieckiego 8
- Sztajenberg Fajgla, lat 27, zam. 3 Maja 5
- Sztajenberg Rachla Sara, lat 63, zam. Wolbromska 2
- Sztajenberg Chana, lat 28, zam. Wolbromska 2
- Sztajenberg Icek, lat 25, zam. Wolbromska 2
- Sztark Aron Dawid, lat 66, zam. Bożniczna 10
- Sztark Mordka Mendel, lat 38, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Sztark Estera Sura, lat 32, zam. Bożniczna 10
- Sztark Icek Majer, lat 28, zam. Bożniczna 10
- Sztark Mirjam
- Sztark Chilel, lat 41, zam. Górnicza 27
- Sztark Małka, lat 40, zam. Górnicza 27
- Sztark Josek Majer, lat 10, zam. Górnicza 27
- Sztark Mordka, lat 7, zam. Górnicza 27
- Sztark Chinda - Etl, lat 38, zam. 3 Maja 6
- Sztark Tauba - Rajzla, lat 11, zam. 3 Maja 6
- Sztark Izrael Joel, lat 10, zam. 3 Maja 6
- Sztark Abram, lat 49, zam. Górnicza 27
- Sztark Małka Bajla, lat 52, zam. Górnicza 27
- Sztark Aron Majer, lat 21, zam. Górnicza 27
- Sztark Perla, lat 19, zam. Górnicza 27
- Sztark Izrael, lat 17, zam. Górnicza 27
- Sztark Rojza, lat 14, zam. Górnicza 27

- Sztark Jochym, lat 54, zam. Szpitalna 25
- Sztark Machela, lat 54, zam. Szpitalna 25
- Sztark Szymon, lat 25, zam. Szpitalna 25
- Sztark Bendyt, lat 21, zam. Szpitalna 25
- Sztark Dwojra Brajndla, lat 18, zam. Szpitalna 25
- Sztark Zysla, lat 30, zam. Krakowska 16
- Sztark Moszek - Joel, lat 51, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Sztark Chana Chudesa, lat 46, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Sztark Szmul, lat 18, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Sztark Izrael Icek, lat 15, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Sztark Mordka, lat 7, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 10
- Sztark Hinda
- Sztark Leitsze
- Sztark Klara
- Sztatler Icze Ber
- Sztatler Libale
- Sztatler Rafael, lat 41, zam. Górnicza 24/26
- Sztatler Tałba, lat 38
- Sztatler Abram Dawid, lat 16, zam. Górnicza 24/26
- Sztatler Hercka, lat 14, zam. Górnicza 24/26
- Sztatler Gitman, lat 13, zam. Górnicza 24/26
- Statler Dwojra, lat 49
- Sztylman Ioselei
- Sztylman Beile
- Sztylman Chana
- Sztylman Reizel
- Sztymbelman Chil, lat 46
- Sztymbelman Sura, lat 45
- Sztymbelman Zajnwel, lat 16
- Sztymbelman Alter, lat 13
- Sztymbelman Majer, lat 9
- Szyner Jehoszua
- Szyner Rebeka (Riwka), lat 25
- Szyner (m), lat 1
- Szuster Szejwa
- Szuster Bloch Laja, lat 35
- Szuster Szprinca, lat 43
- Szuster Moszek M., lat 5
- Szuster Reisla, lat 3
- Szuster Szejwa, lat 63
- Szwarz Joachim, lat 46, zam. Krakowska 2
- Szwarz Chaja, lat 43, zam. Krakowska 2
- Szwarz Josek, lat 40
- Szwarz Priwa, lat 37
- Swartz Josef, lat 62
- Szwarz Frigjesne
- Szwarzberg Mosze Szmul, lat 58
- Szwarzberg Liba, lat 56
- Szwarzberg Rachel, lat 92
- Szwarzberg Josek Hersz, lat 70, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Brandla, lat 70, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Moszek Mechuel, lat 47, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Doba - Gitla, lat 48, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Estera Fajgla, lat 25, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Sora - Jochebet, lat 18, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Chaskiel, lat 51, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Simcha, lat 49, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Estera Fajgla, lat 26, zam. Krakowska 4
- Szwarzberg Izrael - Jeszaja, lat 17, zam. Krakowska 4
- Szwarzfeld Chaskiel, lat 32, zam. Żuradzka 1
- Szwarzfeld Pesla, lat 30, zam. Żuradzka 1
- Szwarzfeld Jacheta, lat 4, zam. Żuradzka 1
- Szwarzfeld Abram, lat 57, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarzfeld Gitla, lat 51, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarzfeld Laja - Zeld, lat 27, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarzfeld Sura Chana, lat 26, zam. Gen. Buchowieckiego 10

- Szwarcfeld Cypa, lat 22, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarcfeld Brucha, lat 20, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarcfeld Moszek, lat 18, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarcfeld Josef, lat 12, zam. Gen. Buchowieckiego 10
- Szwarcfeld Herszel Cwi
- Szwarcfeld (k)
- Szwarcfeld Zimel
- Szwarcfeld (k) i dzieci
- Szwarcfeld Pinia Pinchas
- Szwarcfeld (k)
- Szwarcfter Abram Berek, lat 47, zam. Gęsia 4
- Szwarcfter Dwojra, lat 47, zam. Gęsia 4
- Szwarcfter Fajgla, lat 18, zam. Gęsia 4
- Szwarcfter Sara
- Szwarcfter Alta - Mendzia
- Szykman Josek, lat 56, zam. Bożniczna 7
- Szykman Cerka, lat 53, zam. Bożniczna 7
- Szykman Chaja, lat 25, zam. Bożniczna 7
- Szykman Pesla, lat 18, zam. Bożniczna 7
- Szykman Blima Gitla, lat 15, zam. Bożniczna 7
- Szykman Laja, lat 14, zam. Bożniczna 7
- Szykman Hendla, lat 7, zam. Bożniczna 7
- Szykman Szlama, lat 61, zam. 3 Maja 8
- Szykman Sura Chana, lat 58, zam. 3 Maja 8
- Szykman Naftula, lat 28, zam. 3 Maja 8
- Szykman Zymel, lat 26, zam. 3 Maja 8
- Szykman Majer Chil, lat 20, zam. 3 Maja 8
- Szykman Srul Towia, lat 33, zam. 3 Maja 16
- Szykman Małka, lat 32, zam. 3 Maja 16
- Szykman Lajbliu, lat 5
- Szykman Ita, lat 4, zam. 3 Maja 16
- Talerman Mordka Lejb, lat 82, zam. Krakowska 1
- Tatarka Majlich, lat 48, zam. Rynek 29
- Tatarka Laja Frymeta, lat 47, zam. Rynek 29
- Tatarka Herszlik Zysza, lat 15, zam. Rynek 29
- Tatarka Estera, lat 13, zam. Rynek 29
- Tatarka Ruchla, lat 8, zam. Rynek 29
- Taub Chil Chaim, lat 46, zam. Szpitalna 38
- Taub Chana Gitla, lat 46, zam. Szpitalna 38
- Taub Małka Rachla, lat 21, zam. Szpitalna 38
- Taub Chaskiel, lat 19, zam. Szpitalna 38
- Taub Frajda Ruda, lat 10, zam. Szpitalna 38
- Tekele Josek, lat 37, zam. Żuradzka 8
- Tekele vel Zarościcka Liba, lat 32, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Tekele vel Zarościcka Mariem Dwojra, lat 4, zam. Gen. Buchowieckiego 6
- Tendler Szmul Dawid, lat 46, zam. Daszyńskiego 17
- Tendler Tauba, lat 45, zam. Daszyńskiego 17
- Tendler Jehuda, lat 17
- Tendler Pnina
- Tendler Jehuda Arie
- Tendler Malka
- Tendler Chaim Szmuel
- Tendler Josef Baruch
- Tendler Chana
- Tendler Rachel
- Tendler Szimon
- Tendler Golda
- Tendler Rachel
- Tandler (k)
- Tenenbaum Mordechai, lat 38
- Tenenbaum Izrael Izaak, lat 43, zam. Gęsia 4
- Tenenbaum Nycha, lat 44, zam. Gęsia 4
- Tenenbaum Juda, lat 18, zam. Gęsia 4
- Tenenbaum Perla, lat 13, zam. Gęsia 4
- Tenenbom Szimon, lat 14
- Tenenbaum Abram, lat 42
- Tenenbaum Ester Zelda, lat 52
- Tischler Lina, lat 45
- Tischler Rudolf, lat 11
- Trajman Henoch Judka, lat 66, zam. 3 Maja 2

- Trajman Szajndla, lat 61, zam. 3 Maja 2
- Trajman Pinkus, lat 43, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 14
- Trajman Chaja, lat 40, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 14
- Tuchmajer Szlama Hersz, lat 51, zam. Żuradzka 3
- Tuchmajer Cyna, lat 26, zam. Żuradzka 3
- Tuchmajer Izrael Dawid, lat 18, zam. Żuradzka 3
- Tuchmajer Rubin, lat 16, zam. Żuradzka 3
- Tuchmajer Lipa, lat 3, zam. Żuradzka 3
- Zgniętek Ibla, lat 38, zam. Żuradzka 3
- Tuchmajer Fajgla, lat 72, zam. Rynek 30
- Ungier Moszek Jakób, lat 36, zam. Daszyńskiego 40
- Ungier Abram, lat 6, zam. Daszyńskiego 40
- Ungier Lejbuś Gecel, lat 52, zam. 3 Maja 1
- Ungier Chana, lat 50, zam. 3 Maja 1
- Ungier Fajgla Rachla, lat 24, zam. 3 Maja 1
- Ungier Abram Mordka, lat 21, zam. 3 Maja 1
- Ungier Ałta, lat 14, zam. 3 Maja 1
- Ungier Icek Majer, lat 14, zam. 3 Maja 1
- Unger Minka, lat 67
- Unger Zelik Dawid, lat 62, zam. Bożniczna 16
- Unger Hana Małka, lat 52, zam. Górnicza 24
- Unger Nuchim, lat 34, zam. Bożniczna 16
- Unger Abram, lat 30, zam. Górnicza 24
- Unger Izrael, lat 12, zam. Górnicza 24
- Ungier Szlama, lat 62
- Ungier Szeindla, lat 60
- Unger (m)
- Unger Szentzer (k)
- Vogel Fajgla, lat 49
- Vogel Rena, lat 12
- Vogel Josef, lat 10
- Wajcman Lajb, lat 50
- Wajcman Chil, lat 48, zam. Daszyńskiego 16
- Wajcman Estera, lat 47, zam. Daszyńskiego 16
- Wajcman Lejb Aron, lat 20, zam. Daszyńskiego 16
- Wajcman Izrael Icek, lat 12, zam. Daszyńskiego 16
- Wajcman Kałma Zysl, lat 10, zam. Daszyńskiego 16
- Wajcman Hersz Mendel, lat 6, zam. Buchowieckiego 3
- Wajcman Mordka Lejbuś, lat 74, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Wajcman Ałta, lat 72, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Wajcman Icek Uszer, lat 38, zam. 3 Maja 41
- Wajcman Laja - Rojza, lat 31, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 22
- Wajcman Moszek, lat 63, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Małka Chaja, lat 57, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Chinda, lat 37, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Pesla, lat 29, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Sura, lat 27, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Ruchla, lat 24, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Dawid, lat 23, zam. Żuradzka 5
- Wajcman Tauba, lat 67, zam. Szpitalna 40b
- Wajcman Rachmil Izraił, lat 29, zam. Krakowska 16
- Weizman Roza, lat 22
- Wajcman Estera, lat 35, zam. Poczтовая 12
- Wajcman Abram Lejzor, lat 52, zam. 3 Maja 3
- Wajcman Laja Hinda, lat 21, zam. 3 Maja 3
- Wajcman Tobiasz - Icek, lat 17, zam. 3 Maja 3
- Wajcman Aron - Chaskiel, lat 31, zam. 3 Maja 9
- Wajcman Rywka, lat 30, zam. 3 Maja 9
- Wajcman Ruta, lat 2, zam. 3 Maja 9
- Wajcman Gitla, lat 36, zam. 3 Maja 9
- Wajcman Icek, lat 7, zam. 3 Maja 9
- Wajcman Berek, lat 2, zam. 3 Maja 9
- Weitzman Feigele
- Weitzman Lea
- Weitzman Brandel
- Wajcman Natan, lat 51
- Wajnbaum Israel, lat 45
- Wajnblum Abram Szyja, lat 51, zam. 3 Maja 7
- Wajnblum Estera, lat 51, zam. 3 Maja 7
- Wajnblum Chana Fajgla, lat 26, zam. 3 Maja 7

- Wajnblum Amniel, lat 22, zam. 3 Maja 7
- Wajnblum Rojza, lat 19, zam. 3 Maja 7
- Wajnblum Jakób Jakow, lat 13, zam. 3 Maja 7
- Wajnblum Mirla, lat 10, zam. 3 Maja 7
- Weingarten Pesia, lat 44
- Weingarten Feidel
- Weingarten Ester
- Wajnryb, lat 29
- Wajnsztok Herszlik, lat 54, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Symcha, lat 50, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Chana, lat 27, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Wólf Kałma, lat 25, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Cyrła, lat 23, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Icek Moszek, lat 20, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Szaja, lat 12, zam. Cegielniana 11
- Wajnsztok Sura Rywka, lat 48, zam. Żuradzka 19
- Wajnsztok Fajgła, lat 10, zam. Żuradzka 19
- Wajnsztok Lewek, lat 42, zam. Wolbromska 1
- Wajnsztok Bluma, lat 50, zam. Wolbromska 1
- Wajnsztok Rubin, lat 18, zam. Wolbromska 1
- Wajnsztok Gitla, lat 13, zam. Wolbromska 1
- Wajnsztok Rachela, lat 10, zam. Wolbromska 1
- Wajnsztok Izrael, lat 7, zam. Wolbromska 1
- Wajsberg Chana, lat 26
- Wajsberg Lajb, lat 3
- Wajsselfisz Kielman, lat 58, zam. Daszyńskiego 24
- Wajsselfisz Chawa, lat 57, zam. Daszyńskiego 24
- Wajsselfisz Josef, lat 34, zam. Daszyńskiego 24
- Wajsselfisz Chaim Zelik, lat 31, zam. Daszyńskiego 24
- Wajsman Liba, lat 72
- Wajsman Wolf, lat 42
- Wajsman Ester, lat 39
- Weisman Ichak, lat 46
- Weisman Estera, lat 44
- Weisman Mordka Mendel, lat 24
- Weisman Abraham - Wolf, lat 18
- Waksberg Simcha Beniamin, lat 47
- Waksberg Chana, lat 47
- Wald Basia, lat 73
- Wald Brucha, lat 43
- Waldman Mendl, lat 23
- Waltman Abram, lat 42, zam. Żuradzka 3
- Waltman Gitla, lat 53, zam. Żuradzka 3
- Waltman Estera, lat 15, zam. Żuradzka 3
- Waltman Berek, lat 11, zam. Żuradzka 3
- Waltman Malka
- Waltman Mendel
- Waltman Jakób Perec, lat 52, zam. Żuradzka 3
- Waltman Chaja Bajla, lat 50, zam. Żuradzka 3
- Waltman Lejbuś, lat 25, zam. Żuradzka 3
- Waltman Tauba, lat 23, zam. Żuradzka 3
- Waltman Abram Mendel, lat 21, zam. Żuradzka 3
- Waltman Brajna, lat 14, zam. Żuradzka 3
- Waltman Lejbuś, lat 53, zam. Żuradzka 3
- Waltman Ruchla, lat 50, zam. Żuradzka 3
- Waltman Jankiel, lat 28, zam. Żuradzka 3
- Waltman Majer, lat 17, zam. Żuradzka 3
- Waltman Dawid, lat 17, zam. Żuradzka 3
- Waltman Icek Mendel, lat 14, zam. Żuradzka 3
- Waltman Meier
- Waltman Berisz
- Waltman Dawid
- Waltman Herszel, lat 45, zam. Żuradzka 3
- Waltman Małka, lat 43, zam. Żuradzka 3
- Waltman Berek, lat 10, zam. Żuradzka 3
- Waltman Moszek Machel, lat 48, zam. Żuradzka 3
- Waltman Chendel Bina, lat 46, zam. Żuradzka 3
- Waltman Chaim Lejzor, lat 21, zam. Żuradzka 3
- Waltman Majer, lat 17, zam. Żuradzka 3
- Waltman Berek, lat 11, zam. Żuradzka 3
- Wantar Mosiek, lat 50, zam. Górnicza 24
- Wantar Hinda
- Wantar Josek, lat 15, zam. Górnicza 24
- Wantar Judka, lat 11, zam. Górnicza 24
- Wargon Szajndla, lat 40
- Wargon Lea, lat 33

- Wargon Hinda, lat 12
- Wargon Sura, lat 11
- Wargon Szmul, lat 10
- Wargon Josek, lat 7
- Warszawski Juma, lat 43, zam. Pocztowa 2
- Warszawska Chaja Mirla, lat 52, zam. Pocztowa 2
- Warszawski Mojżesz, lat 15, zam. Pocztowa 2
- Warszawska Bajla Ruchla, lat 13, zam. Pocztowa 2
- Warszawski Jankiel, lat 32, zam. Chorzów
- Warszawska Hindele, lat 31, zam. Chorzów
- Warszawska Fela, lat 10, zam. Chorzów
- Warszawski Elisza, lat 6, zam. Chorzów
- Warzecha Marjem, lat 46, zam. Górnicza 28
- Warzecha Chaja, lat 38, zam. 3 Maja 5
- Wdowiński Szmul, lat 56, zam. 3 Maja 16
- Wdowiński Laja, zam. 3 Maja 16
- Wdowiński Chana - Mindla, zam. 3 Maja 16
- Wdowiński Pinkus, zam. 3 Maja 16
- Weinstein Mira, zam. Katowice
- Weinstein Chana, lat 49
- Wajs Abram, lat 36, zam. Górnicza 26
- Wajs Chaja Rejla, lat 35, zam. Górnicza 26
- Wajs Szlama, lat 20, zam. Górnicza 26
- Wajs Małka Tołca, lat 16, zam. Górnicza 26
- Wajs Szyja, lat 13, zam. Górnicza 26
- Wajsblat Chemja, lat 56, zam. Górnicza 18
- Wajsblat Rajzla, lat 52, zam. Górnicza 18
- Wajsblat Szmul Majer, lat 27, zam. Górnicza 18
- Wajsblat Fajgla, lat 24, zam. Górnicza 18
- Wajsblat Rywka, lat 15, zam. Górnicza 18
- Wajsblat Mirla, lat 13, zam. Górnicza 18
- Wajcenberg Manys, lat 46, zam. Górnicza 32
- Wajcenberg Małka, zam. Górnicza 32
- Wajcenberg Laja, zam. Górnicza 32
- Wajcenberg Chaja Ruchla, zam. Górnicza 32
- Wajcenberg Pesla, zam. Górnicza 32
- Weksberg Alfred, lat 56, zam. Chorzów
- Weksberg Rosa, lat 56, zam. Chorzów
- Weksberg Anni, lat 27, zam. Chorzów
- Weksberg Willi, lat 19, zam. Chorzów
- Waksberg Reuwen
- Weksberg Szprynca, lat 73, zam. Bożniczna 4
- Weksberg Icze, lat 41
- Waksberg Towa Chaja
- Weksberg Gołda, lat 41, zam. 3 Maja 26
- Weksberg Chil Jakub, lat 16, zam. 3 Maja 26
- Weksberg Chaim, lat 14, zam. 3 Maja 26
- Weksberg Pinkus, lat 11, zam. 3 Maja 26
- Weksberg Beniamin, lat 8, zam. 3 Maja 26
- Welcman Pinkus, lat 52, zam. Wolbromska 2
- Welcman Sura, lat 58, zam. Wolbromska 2
- Welner Alter - Chaim, lat 47, zam. 3 Maja 16
- Welner Tauba, lat 43, zam. 3 Maja 16
- Wenchadłowska Rywka, lat 73
- Werdygier Symcha, lat 68, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 31
- Werdygier Margula wraz z dziećmi, zam. Pl. Marszałka Piłsudskiego 31
- Wigdorowicz Zajnwel, lat 57, zam. Bruckdorf k. Halle (Niemcy)
- Wigdorowicz Brain-del, lat 57, zam. Bruckdorf k. Halle (Niemcy)
- Wigdorowicz Moszek, lat 13
- Wigdorowicz Zenwł, lat 48
- Wilhelm Golda
- Wilhelm Machel, lat 41, zam. Bożniczna 11
- Wilhelm Sura, lat 39, zam. Bożniczna 11
- Wilhelm (k)
- Wilman Josek, lat 51, zam. Żuradzka 2
- Wilman Tauba, lat 52, zam. Żuradzka 2
- Wilman Lajb, lat 22, zam. Żuradzka 2
- Wilman Dawid, lat 21, zam. Żuradzka 2
- Wilman Rubin, lat 18, zam. Żuradzka 2
- Wilman Fajgla, lat 12, zam. Żuradzka 2
- Wilman Arie
- Wilman Awraham Cwi

- Wilman Ester
- Wilman Szlama Arie
- Wilman Jeta
- Wilman Szaia
- Wilman Tauba
- Włoszczowski Martha, lat 39
- Włoszczowski Heniek, lat 15
- Włoszczowski Cylla, lat 12
- Włoszczowski Max, lat 10
- Wolf Dora, lat 46
- Zając Melech Mendel
- Zając Chanale
- Zając Sara
- Zając Braindel
- Zając Laiila
- Zając Hendile
- Zając Chawa
- Zajdweber Chana, lat 57
- Zelmanowicz Hinda, lat 63
- Zelinger Frimeta, lat 30, zam. Augustiańska 27
- Zelinger (k)
- Zelinger Abram, lat 68, zam. Pocztowa 4
- Zelinger Fajgla, lat 63, zam. Pocztowa 4
- Zelinger Gitla, lat 33, zam. Pocztowa 4
- Zelinger Estera, lat 31, zam. Pocztowa 4
- Zelinger Szlama, lat 75, zam. 3 Maja 3
- Zelinger Gitla, lat 70, zam. 3 Maja 3
- Zelinger Dawid, lat 49, zam. 3 Maja 3
- Zelinger Sura, lat 45, zam. 3 Maja 3
- Zelinger Pesla, lat 37, zam. Bożniczna 21
- Zelinger Entla, lat 35, zam. 3 Maja 3
- Zelinger Marjem Rojza, lat 31, zam. 3 Maja 3
- Zelinger Chana
- Zelinger Zysl
- Zelinger Chaim Reuwen
- Zelinger Jankiel, lat 55, zam. Górnicza 24/26
- Zelinger Mindla, lat 55, zam. Górnicza 24/26
- Zalinger Ester, lat 52
- Zilberberg Ewa (Chawa), lat 16
- Zilberfreund Cwi, lat 62
- Zilbersztajn Abram, lat 56, zam. Mickiewicza 4
- Zilbersztajn Idesa, lat 44, zam. Mickiewicza 4
- Zilbersztajn Sura, lat 23, zam. Mickiewicza 4
- Zilbersztajn Cyrła, lat 19, zam. Mickiewicza 4
- Zilbersztajn Rachela, lat 15, zam. Mickiewicza 4
- Zilbersztajn Mordka Wolf, lat 5, zam. Mickiewicza 4
- Zilbersztejn Mosze
- Zilbersztejn Miriam
- Singer Pinchas, lat 41
- Zyngier Lejbuś, lat 59, zam. Krzywa 8
- Zyngier Sura Gitla, lat 60m zam. Krzywa 8
- Zinger Towa
- Zinger Zelda
- Zyngier Małka, lat 30, zam. Krzywa 8
- Zyngier Mordka Hersz, lat 28, zam. Krzywa 8
- Zinger Leibel
- Zinger Mosze Jechiel
- Zinger Szeindka
- Zinger Towa
- Żmidek Fajgla, lat 31, zam. Parczewska 3
- Żmidek Małka, lat 6, zam. Parczewska 3
- Żmidek Estera Chwula, lat 3, zam. Parczewska 3
- Zonabend Izrael Icek, lat 26, zam. Mickiewicza 6
- Zonabend Chana Tolcha, lat 24
- Zonabend Szaja - Fajwel, lat 4, zam. Mickiewicza 6
- Zonabend Abram, lat 2, zam. Mickiewicza 6
- Zylbergeier Lewek, lat 35
- Zylbergeier Hinda, lat 40
- Zilbersztajn Berek, lat 58, zam. Krzywa 4
- Zylbersztajn Chaja, lat 58, zam. Krzywa 4
- Zilbersztajn Arje Dawid, lat 35, zam. Krzywa 4
- Zilbersztajn Towia, lat 31, zam. Krzywa 4
- Zilbersztajn Wulf Zajwel, lat 28, zam. Krzywa 4
- Zilbersztajn Szulim, lat 26, zam. Krzywa 4
- Zilbersztajn Rywka, lat 20, zam. Krzywa 4
- Zilbersztajn Moszek Hersz, lat 18, zam. Krzywa 4

- Zilbersztajn Zysman, lat 16, zam. Krzywa 4
- Zilbersztein (k)
- Zilbersztein Lea
- Zylbersztajn Chil, lat 48, zam. 3 Maja 12
- Zylbersztajn Laja, lat 44, zam. 3 Maja 12
- Zylbersztajn Joaw, lat 19, zam. 3 Maja 12
- Zylbersztajn Jakób, lat 16, zam. 3 Maja 12
- Zylbersztajn Pinkus Mendel, lat 14, zam. 3 Maja 12
- Zyndorf Fajwel, lat 53, zam. Gen. dr Buchowieckiego 6
- Zyndorf Chana, lat 49, zam. Gen. dr Buchowieckiego 6
- Zyndorf Jehiel, lat 19, zam. Gen. dr Buchowieckiego 6
- Żarnowiecka Hena, lat 37, zam. Rynek 21

Ireneusz CIEŚLIK

(ur. W 1961 r. w Olkusz) - teolog, publicysta, redaktor. Z pozycji książkowych opublikował: „Dlaczego chodzę, dlaczego nie chodzę do kościoła” (Warszawa 1999, książka zdobyła wyróżnienie Stowarzyszenia Wydawców Katolickich „Feniks” w 2000 r.) i „Starcy Pustelni Optyńskiej” (Kraków 2005). Współautor książek: „Dzieci Soboru zadają pytania”, „Księga świętych”, „Błogosławione marnowanie”. Zajmuje się też historią regionu olkuskiego; jest współautorem książki „Polacy, Żydzi, Niemcy na ziemi olkuskiej w czasie II wojny światowej” (Olkusz 2003) oraz redaktorem (wraz z O. Dziechciarzem i K. Kocjanem) tomu „Olkusz: zagłada i pamięć. Dyskusja o ofiarach wojny i świadectwa ocalałych Żydów” (Olkusz 2007). Badacz dziejów prawosławia na Ziemi Olkuskiej i w Zagłębiu.

Jacek SYPIEŃ

(ur. 1966 roku w Pilicy): historyk i dziennikarz, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Autor kilkunastu książek i kilkuset artykułów popularyzujących dzieje ziemi olkuskiej. Wiceprezes Stowarzyszenia „Zamek Rabsztyn”. Pomysłodawca i organizator licznych konkursów, poświęconych historii regionu. Autor książek; Rabsztyn (1995), Herb miejski Olkusza (1996), Olkuskie historie (1999), Gmerki mieszczan olkuskich (2003), Olkuskie opowieści (2005), Gazetkowo (2007), Olkuszanie z pasją (2007), Włosi w dziejach ziemi olkuskiej (2007), Rabsztyn (2008), Herby powiatu olkuskiego (2008), W orkiestrach siła (2009), a także autor scenariusza filmu dokumentalnego Ocalić od zapomnienia (2006). Od 1988 roku współpracował z wieloma pismami (między innymi; Czas, Dziennik Polski, Przegląd Olkuski, Gazeta Wyborcza). Od 1991 r. nauczyciel historii w olkuskim I LO. Od 1999 roku redaktor Dziennika Polskiego w Krakowie.

Jacek MAJCHERKIEWICZ

Urodzony w 1959 r. Ukończył Studium Reklamy w Katowicach. Zajmuje się malarstwem sztalugowym, rysunkiem satyrycznym. Współzałożyciel Galerii OK.NO w Olkusz. Ma na swoim koncie 9 wystaw indywidualnych i 53 wystawy zbiorowe w kraju i za granicą (Olkusz, Nowy Targ, Jordanów, Chełmek, Kraków, Ogrodzieniec, Klucze, Tarnobrzeg, Miechów, Schwalbach-Niemcy, Ostrava-Czechy, Bukowno, Sławków, Bolesław, Skała, (Pontenure, Mediolan-Włochy), Widawa, Pekin-Chiny. Jego prace znajdują się w kolekcjach prywatnych w kraju i za granicą.

Pisze poezję, prozę, fraszki. Jest laureatem wielu prestiżowych konkursów literackich. Współpracuje z lokalnymi mediami. Jest również współzałożycielem portalu www.gorenice.pl

Jerzy ROŚ

przewodnik turystyczny, kustosz muzeum PTTK w Olkuszu. Opublikował książki: Stary Olkusz, Historia Niemców olkuskich, Skarby monet w Olkuszu i okolicach, Auf Gedeih und Verderb, Nieznany ślad Wielkiej Wojny, Miasto zakłète i kilkadziesiąt artykułów naukowych z dziedzin takich jak: archeologia, historia sztuki, pedagogika, muzealnictwo, ochrona zabytków. Nagrodzony: odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2001 r.); dyplomem za szczególne zasługi dla zabytków kultury żydowskiej przez Ambasadę Izraela (2004 r.); Złotą Odznaką za Opiekę nad Zabytkami przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2009 r.).

Józef NIEWDANA

Józef Niewdana urodził się 28.10.1938 roku w Przyborowie, pow. Żywiec. Studiował na Akademii Górniczo - Hutniczej w Krakowie, na wydziale Geologiczno - Poszukiwawczym. 30 października 1961 r. po złożeniu egzaminu, otrzymał tytuł magistra inżyniera geologii w specjalności hydrogeologia. Pracę zawodową rozpoczął w Krakowie jako inż. geolog dokumentator. 02.11.1962 r. został przyjęty na stanowisko inż. geologa w ZG „Olkusz”. W czasie pracy w olkuskim górnictwie rud zajmował kolejno stanowiska od hydrogeologa górniczego do Głównego Inżyniera Geologa. Od 1990 r. przebywa na emeryturze.

Współpracował z wyższymi uczelniami, czego plonem było kilkanaście opublikowanych prac naukowych. W latach 90-tych przez dwie kadencje pełnił funkcję burmistrza miasta Sławkowa, którą sprawował do 30.11.1998 r. Po likwidacji Związku Gmin Szansa Białej Przemysy w 2003 r. był inicjatorem utworzenia Stowarzyszenia o tej samej nazwie, w którym do chwili obecnej pełni funkcję Prezesa Zarządu Głównego. W latach 2003 - 2005 pełnił funkcję asystenta senatora. Obecnie w ww. Stowarzyszeniu pracuje społecznie. Jest inicjatorem i współautorem dwóch albumów „Kraina Białej Przemysy” - 2006 r. i „Górników Polskich Świetny Stan, czyli tradycje zawodowe w ZGH Bolesław” - 2007 r. Aktywny społecznik w zakresie ochrony środowiska.

Krzysztof KOCJAN

(ur. w 1969 r. w Olkuszu), pochodzi z Pomorza. Absolwent Szkoły Podstawowej nr 6 im. Fryderyka Chopina i I Liceum Ogólnokształcącego im. Króla Kazimierza Wielkiego w Olkuszu. Studiował w Katedrze Etnologii i Antropologii Kulturowej oraz na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W roku akademickim 1992-93 jako stypendysta programu „Tempus” studiował na Université de Paris I Panthéon-Sorbonne w Paryżu. Od 1986 r. zajmuje się działalnością translator-

ską, głównie w obszarze języka francuskiego. Przełożył wiele prac z dziedziny antropologii i historii kultury, m. in. książki takich autorów jak Mircea Eliade, Claude Lévi-Strauss, Jacques Le Goff, Georges Dumézil czy Louis-Vincent Thomas. Swoje przekłady i własne artykuły publikował również w czasopismach, m. in. „Piśmie Literacko-Artystycznym”, „Znaku”, „W drodze”, „Odrze”, „Więzi”, „Nowych Książkach”, „Polskiej Sztuce Ludowej - Kontekstach” i in. Laureat Nagrody Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich za 1997 rok w kategorii nauk humanistycznych. W latach dziewięćdziesiątych współpracował także z „Przeglądem Olkuskim”, publikując artykuły dotyczące historii i etnografii ziemi olkuskiej. Autor pracy „Olkuscy Żydzi. Szkic historyczny” (Olkusz 1997) oraz „Zagłada olkuskich Żydów” (Olkusz 2002). Wraz z A. Michałowską, D. Rozmusem, M. Rozmus i A. Witkiem jest współautorem monografii „Nowy cmentarz żydowski w Olkuszu” (Kraków 2003), a wraz z I. Cieślikiem i O. Dziechciarzem jest współredaktorem pracy „Olkusz: zagłada i pamięć. Dyskusja o ofiarach wojny i świadectwa ocalałych Żydów” (Olkusz 2007). Na stałe mieszka w Warszawie.

Tomasz SAWICKI

(ur. w 1963 w Bychawie) - ukończył studia na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (filia w Cieszynie); dyplom z malarstwa obronił u prof. N. Witka. Naukę kontynuował na Podyplomowym Studium Konserwacji Zabytków Architektury i Urbanistyki w Instytucie Historii Architektury i Konserwacji Zabytków na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej; obronił dyplom u prof. W. Zina. Aktualnie otwarty przewód doktorski z historii „Władysław Zabawski (1882-1950). Publicysta i działacz społeczno-polityczny” na UŚ w Katowicach (promotor prof. J. Gruchała).

Pracuje w Centrum Kultury im. M. Płonowskiej w Bolesławiu na stanowisku kierownika Działu Edukacji Regionalnej i Pracy Twórczej. Czynny uczestnik spotkań naukowych poświęconych historii regionu. Prowadzi stałą rubrykę „Kącik z zabytkami” w lokalnej gazecie „Bolesławskie Prezentacje”. Autor książek: „Wędrówki po zabytkach Gminy Bolesław”, „Ochotnicza Straż Pożarna w Bolesławiu 1907-2007”, „Kościół bolesławski w stulecie konsekracji 1906-2006”. Autor rozprawy „Myśl architektoniczna w XIX wieku oraz jej wpływ na tworzenie się stylów historycznych na przykładzie neogotyckiego kościoła pw. Macierzyństwa Najświętszej Marii Panny i św. Michała Archanioła w Bolesławiu”; razem z J. Liszką współautor rozprawy „Bolesławska opowieść niepodległościowa 1914-1920” (obie opublikowane w Bolesławskich Zeszytach Historycznych). Wystawia indywidualnie i zbiorowo prace z malarstwa, rzeźby, tkaniny, fotografii.

